

S. PETRI DAMIANI

S. R. E. CARDINALIS

EPISTOLARUM LIBRI OCTO.

LIBER PRIMUS.

AD SUMMOS CHRISTIANÆ REIPUBLICÆ PASTORES, ET CADALOU M ANTIPAPAM.

1-2 EPISTOLA PRIMA.

AD GREGORIUM VI ROMANUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM. — Gregorio VI sacrorum et reipublicæ Christianæ cura commissa, magnopere se exhilaram ostendit, et sperare in posterum omnia melius administratum iri, et scelestis negotiationibus, et largitionibus submotis, virtuti tantummodo locum fore. Hortatur præcipue, ut Castellane, Fanensis, et Pisaurensis Ecclesiæ statim componat: ab his initio facto, facili negotio cæteras corrigi posse.

Domno GREGORIO sanctissimo papæ, PETRUS peccator monachus debitæ servitutis obsequium.

Reverendissime domine, regi regum Christo gratias refero, quia de apostolica sede bona semper audire aridis desiderii mei faucibus sitio; largum præconii vestri poculum, multis jam propinantibus, bibo. Qui videlicet haustus tanta suavitatis dulcedine mentis meæ stomachum recreat, ut dum mens interior jubilat, lingua prolinus in hanc vocem laudis erumpat: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii). » Verè enim ipse, sicut scriptum est, mutat tempora, et transfert regna. Verè, quod per prophetam suum multo ante prædixit, nunc teste mundo mirabiliter adimplevit: « Quia dominatur Excelsus in regno hominum, et cui voluerit ipse dat illud (Deut. iv, Dan. ii). » lætentur ergo cœli, et exsultet terra, et antiquum sui juris privilegium se recepisse sancta gratuletur Ecclesia. Conteratur jam milleforme caput venenati serpentis; cesset commercium perversæ negotiationis; nullam jam monetam falsarius Simon in Ecclesia fabricet (Act. viii); **3** nulla Giezi (IV Reg. v), præsentis providi doctoris absentia, furtiva dona reportet. Jam columba revertatur ad arcam, et virentibus olivæ follis, pacem nuntiet redditam terris (Gen. viii). Reparètur nunc aureum apostolorum sæculum, et præsidente vestra prudentia, ecclesiastica reflorèat disciplina. Reprimatur avaritia ad episcopales infulas abhelantium; everiantur cathedræ columbas vendentium nummulariorum

A (Matth. xxi, Marc. xi, Joan. ii). Verumtamen utrum ista, quæ scribimus, mundo sperare sit licitum; primo Pisaurensis Ecclesia bonæ spei clarum dabit indicium. Nisi enim prædicta Ecclesia de manu illius adulteri, incestuosi, perjuri, atque raptoris auferatur, omnis populorum spes, quæ de reparatione mundi erecta fuerat, funditus enervatur. Omnes siquidem ad hunc finem oculos tendunt, omnes ad hanc unam vocem aures erigunt. Et si ille tot criminibus obvolutus ad episcopatus arcem restituitur, ab apostolica sede boni aliquid ulterius posse fieri, penitus denegatur. Tres equidem sunt, quæ testimonium dabunt, Castellana sedes, Fanensis, et Pisaurensis; ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum (Deut. xix, Matth. xviii). In his tribus patenter ostenditur quid spei de cætero relinquatur.

Omnipotens Deus te, summe Pater, ad conservanda Ecclesiæ suæ jura custodiat, et populum suum ne immerito sub tanto pontifice gaudere permittat.

EPISTOLA II.

AD EUNDÈM.

ARGUMENTUM. — Scribit quemdam, qui episcopus a suis electus, Romam, ut a pontifice confirmaretur, accedebat; sibi non usquequaque probari; si tamen cum aliis conferatur, non indignum videri ea dignitate. Petit, ut si illum rejecerit, usque ad suam adventum hanc rem differat.

Domno GREGORIO sanctissimo papæ, PETRUS peccator monachus devotissimæ servitutis obsequium.

C Noverit beatitudo vestra, piissime domine, quia pro peccatis nostris clerici digni episcopatus officio in nostris partibus non inveniuntur. Omnes enim quærunt quæ sua sunt, et non quæ Jesu Christi (Philipp. ii). Avaritiæ quippe et elationis igne succensi, ambiunt quidem ad sacerdotium promoveri, sed non student digni sacerdotio fieri. Præesse inhiant, prodesse non curant. Verumtamen pro qualitate temporis, et penuria personarum, videtur mihi hic archipresbyter posse ad episcopatus apicem pro-

vehi, si vestrae sanctitatis id decernat auctoritas. **A** Excepto, quod avaritia honoris aestuat; conscendere ad pastoralis officii culmen anhelat. Hoc autem vestro relinquatur iudicio. Sed si hoc non obsit, cum Sempronensis Ecclesiae clericali **4** ordo in mea mente revolvitur, hic aliquanto caeteris quasi meliusculus invenitur. Quapropter si prudentissimae vestrae sanctitati placere potest, postquam a clero et populo est electus, postquam ad hoc officium a pluribus utcunque iudicatur idoneus, de ambitione sua poenitentiam agat, et benedictionem consecrationis accipiat. Verumtamen omnipotens Deus, quid vobis super hac re faciendum sit, per sui Spiritus gratiam doceat, et in templo pectoris vestri manifesta voluntatis suae iura decernat. Unum autem est, unde pietatis vestrae depono clementiam, ut si hunc **B** non consecraveritis, donec me servum vestrum videritis, nulli praedicti episcopatus cathedram tribuatis.

EPISTOLA III.

AD CLEMENTEM II ROMANUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM. — Jussus ab imperatore pontificem adire, ut illum de quarundam Ecclesiarum pessimo statu certiores faceret, cum jam esset in itinere, litteras ejusdem imperatoris, quas pontifici traderet, accepit. Has in praesentia ad eundem mittit, rogatque, ut ad se scribat, utrum iter semel susceptum sibi proseguendum censeat, necne; simul etiam munus, quod sibi demandatum fuerat, diligenter exsequitur, Ecclesiarumque calamitates, et perturbationes, propter antistitum scelera, et flagitia, vir pius, non sine magno dolore deplorat. Obtestatur ergo pontificem, ut ipse, cui **C** universa sacrorum cura commissa est, sacris Ecclesiis ab improbis hominibus labefactatis opem ferat, illasque in pristinam tranquillitatem restituere conetur.

Domno CLEMENTI summæ sedis antistiti, PETRUS peccator monachus humillimæ devotionis obsequium.

Noverit beatitudo vestra, excellentissime domine, quia dominus invictissimus imperator non semel, sed sæpe mihi præcepit: et, si dicere audeo, rogare dignatus est, ut ad vos venirem, et quæ in Ecclesiis nostrarum partium agerentur, quæque mihi necessaria a vobis fieri viderentur, vestris auribus intimarem. Cumque ego et difficultatem itineris perhorrescerem, et ad vos venire penitus recusarem, ille a sua intentione non destitit; sed, ut iter arriperem, absoluta definitione præcepit. Postquam **D** autem itinere dierum trium ad eremum regressus sum, ecce istæ ejus litteræ sacris vestris manibus offerendæ, nobis allatæ sunt, quas nos usque ad aspectum vestrum non præsumimus temerare, quas, si placet, vos prius inspicite, et cum his simul per vestras quoque litteras, utrum ad vos venire debeam, necne, mihi jubere dignemini. Ego enim inter utrumque positus, et dies meos huc illucque discurrendo, perdere timeo, et tamen Ecclesiae **5** Dei, quæ in nostris partibus per malos episcopos et abbates omnino confusæ sunt, compatiendo interore nimio et tristitia contabesco. Et quid prodest, domine mi, quod apostolicam sedem de tenebris ad lucem remeasse dicimus, si nos adhuc in eisdem

tenebris remanemus? Quid juvat, si sub sera quilibet vitalis alimenti copiam claudat, ipse tamen fame depereat? Quid juvat, cum quis limati mucronis ferro succingitur, si circumfusus hostium cuneis non vibratur? Te enim, omnipotens Deus, vice sui in populo quodammodo cibum posuit; ex te contra omnes adversariorum impetus Ecclesiae suæ latus armavit; quatenus et Deo resistentium pectus studeas cœlesti virtute confodere, et famelicum nostræ humilitatis stomachum sacri verbi dapibus satiare. Sed cum videamus Fanensem latronem ab his etiam, qui non erant, sed dicebantur apostolici, maledictum et excommunicatum; Auximanum quoque tot et tantis inauditis criminibus involutum, aliosque simili sententia condemnandos, a vobis cum tanta **B** arrogantia et exultatione reverti, cogitur in luctum spei nostræ gaudium commutari. Nos enim sperabamus, quod tu esses redempturus Israel (*Luc. xiv.*). Quapropter, beatissime Domine, sic conculcatam et abjectam stude relevare justitiam: sic ecclesiastici vigoris exhibe disciplinam, ut et pars iniqua a statu superbiæ corruat, et mens humilium ad speranda bona fiducialius convalescat.

EPISTOLA IV.

AD LEONEM IX ROMANUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM. — Hac epistola totus in eo versatur, ut ostendat falso se fuisse de quibusdam criminibus accusatum. Leonem vero pontificem Maximum ad ea credenda nimis proclivem leviter excusat. Facile enim fuisse, ait, homini tantis occupationibus impedito a calumniatoribus paulisper imponi, quod etiam exemplo Davidis comprobatur. Deinde **C** rationibus ex sacris litteris petitis demonstrat, quam caute sit alienis criminationibus fides adhibenda. Postremo Deum suæ innocentiae testem advocat, additque se (si eidem summo rectori ita placuerit) quodvis supplicium, quamvis innocentem, perpeti paratum esse.

Domno LEONI beatissimo papæ, PETRUS peccator monachus devotissimæ servitutis obsequium.

Hoc saltem dicam accusatoribus meis, quod plebs Israelitica dixit prædicatoribus suis: « Videat Dominus, et iudicet, quoniam foetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone, et servis ejus (*Exod. xv.*) » Antiquus namque hostis timens, ne ego possem vobis suggerendo destruere, quod ille in istis partibus non desinit quotidie novis adventionibus fabricare, malignantium adversum me linguas **D** exacui, complices **6** suos ad componenda mendacia, quoddam sibi velut organum fecit, per vascula sua crepuit, et malitiæ suæ virus sacris auribus instillavit. Et quid mirum, si Domino meo tantis oppresso negotiis versuta calliditas hominum subrepere potuit, cum et David, qui prophético plenus erat spiritu, dum Sibæ inconsultius credidit, innocentem protinus Miphiboseth sententiæ proscriptionis addixit? (*II Reg. xvi.*) Tantumque apud eum falsæ accusationis sermo prævaluit, ut plectibilem servum in herilis consortium hæreditatis ascisceret, et infidelitatis reum libertatis dignum præmio iudicaret. Verumtamen si creatoris nostri facta vigilanter attendimus, ad credenda cujuslibet mala fidem adhi-

berè facile non debemus. Ipse enim, cujus oculis A nuda et aperta sunt omnia (*Hebr. iv*), non dedignatus est dicere: « Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis; descendam, et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam (*Gen. xviii*), » Quod profecto ad nil aliud dictum videtur, nisi ut humana doceatur ignorantia sine experimentis audita non credere, incognita non leviter adjudicare, nec ante sententiam promere, quam rem dabiam testimoniis approbarit. Quam profecto cautelam dum vos prudentem habere in aliis liquido novimus, quia nobis observata non est, non vobis ascribimus, sed nostris procul dubio meritis imputamus. Verumtamen in his ad conscientiam redeo, ad mentis meæ secreta recurro, certus quia nisi pro amore Christi, cujus ego malus servus sum, nullius mortalis hominis gratiam quæro, nullius iracundiam pertimesco. Quapropter ipsum conscientiaæ meæ testem invoco, et humiliter peto, quem in sacrario vestri pectoris habitare, pium est credere, ut si saluti meæ congruere judicat, vos mihi mitescere sua protinus auctoritate præcipiat, et serenitatis vestræ vultum mihi placibilem reddat, quatenus ipse me in vestra reconciliatione consœderet, qui me ad quærendam clementiaæ vestræ gratiam, ne stem rigidus, terret. Alioquin si adhuc durissimo aversionis vestræ flagello me verberandum esse decernit, liventes scapulas humiliter subdo, ori meo digitum superpono, nil conqueror, sed ad ipsum spei meæ oculos levo, cujus hæc erga me fieri justa occulti C examinis dispositione perpendo. Non ergo vos, sed ipsum rogo, sine cujus nutu nec folium arboris credo defluere, ut cor vestrum, quod in manu tenet, si mihi salus est, in meam dignetur benevolentiam inclinare.

EPISTOLA V.

AD VICTOREM II ROMANUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM. — Expostulat cum pontifice maximo, quod Henricum quemdam illustrem virum, qui spretis rebus humanis ad Christi militiam confugerat, a quibusdam injuste vexari, et opprimi sineret, pro quo etiam Christum gravissimis 7 verbis loquentem inducit; monetque pontificem, ut videat etiam atque etiam ne illi de se conquerenti, quid possit respondere, non habeat. Ad extremum arrogantia a se suspicionem avertit, ostenditque ejusdem Christi exemplo non debere irasci eos, qui in aliqua sublimi potestate constituti sunt, si ab inferioribus dignitate, sui officii admonentur.

Domno Victori summæ sedis antistiti, PETRUS peccator monachus debitam servitutem in Christo.

Miratur mundus, piissime domine, cur huic misero clementia vestra tanto tempore non compatitur, et ad ulciscendum tam cruentæ rapinæ facinus zelo justitiæ non movetur. Quandiu enim terreno sæculo militavit, sua omnia bona naviter [suaviter] et quiete possedit; postquam vero sub alas Christi confugium petiit, postquam Petri secutus exemplum, dimissis omnibus, ad sectanda Redemptoris vesti-

gia properavit (*Matth. xix*), protinus eum crudelis prædo suis possessionibus expulit, et quasi sub invalidi defensoris patrocinium fugientem bonis omnibus spoliavit. Hoc itaque modo non jam Henricus injuriam videtur sustinere, sed Christus; Christus, inquam, vestri præsulatus tempore præjudicium patitur: qui facit judicium omnibus injuriam patientibus (*Psal. cxlv*), ipse sibimet in vestræ districtioris examine justitiam non meretur. Quid enim si ipse te Salvator suis conveniat verbis, et has effundat improperando querelas? « Ego te, inquit, ut non a principio repetam, de communi clericorum grege ad sacerdotale fastigium extuli, et de clientela episcopii ad obtinenda episcopalis officii jura promovì: ego te quasi patrem imperatoris esse constitui, et cor illius ad gratiam tui præ cunctis pene mortalibus inclinavi: ego claves totius universalis Ecclesiæ meæ tuis manibus tradidi, et super eam te mihi vicarium posui, quam proprii sanguinis effusione redemi. Et si pauca sunt ista, etiam monarchias addidi: imo sublato rege de medio, totius Romani imperii vacantis tibi jura permisi. » Ego itaque, qui tibi tanta, et talia præstiti, legem, sive justitiam in tuo examine non invenio: atque a tuis tribunalibus despectus, et incultus abscedo. Si ergo te, piissime domine, is, qui judicaturus est vivos et mortuos, his verbis impeteret, quid ad hæc tua sanctitas excusationis opponeret? Quid allegationis, quid defensionis ad purgandum se coram eo, qui argumentatione non fallitur, inveniret? Jam itaque zelus faciendæ justitiæ sacratissimum vestræ clementiaæ pectus accendat, jam vigor Ecclesiasticæ disciplinae in ultionem se plectendi criminis exerat; et in exspoliato homine Christum suo juri, contempta impiorum hominum tergiversatione, restituat. Exhibeatur misero cum sacerdotali pietate justitia, prodeat in perversum cum regis animadversionis severitate censura; quatenus qui tibi tradidit in hominibus potestatem, in semetipso experiatur legalis justitiæ defensorem.

Parce ori meo, venerabilis Pater, nec homo hominis humiliter suggerentis verba fastidi; cum 8 et omnipotens Deus hominibus dicat: « Venite et arguite me (*Isa. i*). »

EPISTOLA VI.

AD NICOLAUM II ROMANUM PONTIFICEM.

(*Habetur tom. III estque opusculum 17*).

EPISTOLA VII.

AD EUMDEM NICOLAUM II ROMANUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM. — Gratulatur primo Nicolao pontifici maximo, quod illo totius orbis habenas moderante, Ecclesia Dei magna tranquillitate et felicitate frueretur. Deinde misericordia commotus, deprecatur pro Anconitanis, qui a catholica communione submoti fuerant. Orat igitur pontificem, ut cum illis mitius agat: et gravissimis viris in consilium adhibitis, tandem constituat, quo pacto infelices homines a sempiternæ mortis periculo subtrahat. Demum suæ audaciæ veniam petit,

usus exemplo Christi, qui cum Deus esset, ab A hominibus argui non recusavit.

Domno NICOLAO beatissimo summæ sedis antistiti, PETRUS peccator monachus devotissimæ servitutis obsequium.

Quod in partibus nostris prosperitatis vestræ celebris fama percerebuit, magna cor nostrum lætitiæ jucunditate perfunditur; totisque in Domino, qui istorum auctor est munerum, visceribus gratulamur, ita, ut dum mens intrinsecus jubilat, lingua etiam in hanc vocem divinæ laudis erumpat: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (*Luc. II*). »

« De Anconitanis autem, venerabilis domine, quotidie pereuntibus nimis doleo, et de confuso atque commixto peccatorum innocentiumque periculo B medullitus contremisco. Ecce enim per conditionem carnis eorum quotidie corpora moriuntur, et per sententiam vestram Petri gladius in animarum eorum morte grassatur. Et nos quidem dormimus, sed evaginatus sedis apostolicæ mucro non dormit, qui tot hominum millia una cruentæ mortis strage prosternit, non quidem in corporibus aliquando morituris; sed, heu! proh dolor, quod intolerabile est, in animabus sine fine victuris. Enimvero audent dicam, quia postquam dominus meus ad apostolatus culmen ascendit, nunquam aliquid fecit, quod a nobis, qui in ejus debemus vigilare custodia, tantopere debeat formidari. Vobis enim subjici, vobis urbem tradere, vobis se, et sua voluerunt humiliter subjurgare; sed eorum culpis obstantibus, non modo C istis janua misericordiæ vestræ non patuit; quin etiam, prolata sententia, a regno Dei, et a luminibus Ecclesiæ tanquam e diverso rebelles 9 et contumaces exclusit. Absit autem a domino meo, ut cum vibrata tyranni cujuscumque dextera post cædem duorum vel trium hominum mox timore compescitur; illius, qui totius Christianæ magister est pietatis, gladius passim in tot animarum interneccione grassetur. Nam et Abner cum in ipso belli certamine diceret ad Joab « Num usque ad interneccionem tuus mucro desæviet? (*I Reg. II*): » Protinus ille respondit: « Vivit Dominus, si locutus fuisses, mane recessisset populus persequi fratrem suum (*Ibid.*). » Absit, inquam, ut dum unius hominis placere vult oculo, tanta eorum, pro quibus Christi fusus est sanguis, D pereat multitudo. Vicem quippe illius tenes, qui adhuc pauper, et tenuis, summis principibus et magistratibus libera voce non timuit dicere: « Obedire magis oportet Deo, quam hominibus (*Act. V*). » Et rursus: « Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate (*Act. IV*). » Quapropter si placet domino meo, ascitis domno Hildebrando, sanctissimi ac purissimi consilii viro, reverendissimis etiam Humberto et Bonifacio episcopis, qui vestri videlicet acutissimi et perspicaces sunt oculi, cum hiis consilii vestri communicate mysterium, simulque tractate quo medicamine mors, atque perditio tot pereuntium desinat animarum.

Moderetur itaque solito more sedis apostolicæ prolata sententia, seseque ecclesiastici vigoris temperet disciplina; ut quos hostilis dispergere crudelitas nititur, in sacerdotalis misericordiæ gremio colligantur. Parce ori meo, clementissime Pater, et non procacis linguæ strepitum, sed devoti cordis arcanum: nec a servo tuo te pigeat humiliter argui, cum ipse omnipotens Deus hominibus dicat: « Venite et arguite me. »

EPISTOLA VIII.

AD EUNDEM NICOLAUM II ROMANUM PONTIFICEM, ET HILDEBRANDUM S. R. E. CARDINALEM ARCHIDIACONUM.

ARGUMENTUM. — Episcopatus non modo fructibus, proventibus, sed etiam omni suppellectile, et sacerdotii ornatu spoliatus, tantam occasionem nactus, scribit ad Nicolaum Papam et Hildebrandum archidiaconum, qui principem fere tunc temporis apud Pontificem locum obtinebat gratiæ et dignitatis, ut se episcopatus onere vacare et immunem esse patiantur.

Beatissimo papæ NICOLAO, et HILDEBRANDO venerabili archidiacono, PETRUS peccator monachus servitutem.

Benedictus omnipotens Deus, quia dum quidquid mihi pro beneficio datum fuerat, tollitur; dum ipse quoque sacerdotalis ornatus aufertur, certa mihi signa clarescunt, quod episcopalis in proximo dignitas mihi funditus adimatur. Nam et filii Jacob cum fratrem suum Joseph perdere decrevissent, prius eum talari atque polimita tunica nudaverunt (*Gen. xxxvii*). Dominus 10 etiam cum Aaron sacerdotem obire præciperet, ait Moysi (*Num. xx*): « Pergat Aaron ad populum suum; » et paulo post: « Cum nudaveris, inquit, patrem veste sua, indues eam Eleazaro filio ejus, et Aaron colligetur, et morietur ibi (*Ibid.*). » Nimirum quem a sacerdotali jam officio quiescere voluit, sacra prius veste nudavit, eaque filium induens, pro patre ministrare constituit. In ablatione igitur vestis claret amissio dignitatis. In Tripartita quoque reperitur historia (*lib. v, cap. 37*), quia cum famas Hierosolymorum provinciam occupasset, in Cyrillum, qui tunc Hierosolymis præerat, revera tanquam in episcopum, necessitate ciborum turba respiciebat egentium; cumque pecuniæ ad consulendum decessent, vasa illa sacra ac vela distraxit. Sicque populo, qui laborabat inopia, subsidia ministravit. Quia de re Constantius imperator ad iracundiam provocatus est ob id maxime, quod Acacius Cæsareæ Palæstinæ episcopus contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem, quam famosissimus imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum Ecclesiæ dederat Macario illius pontifici civitatis, auro scilicet; sericoque contextam, ut ea circumamictus ministerium sacri baptismatis adimpleret, Cyrillum asseruit vendidisse, eamque tunc emisse quemdam Thymelicum saltatorem. Dumque indutus ea solito more saltaret, ut ille testabatur, protinus cecidit, et contritus, ac divina ultione percussus, spiritum exhalavit. Hoc igitur Acacius Cyrillo crimen objecit, sicque illum epi-

scopali dignitate deposuit. Si ergo summi illi pontifices, Aaron videlicet et Cyrillus, post amissionem vestium perdidierunt etiam consequenter sacerdotalium infulas dignitatum, quid mihi parvulo et indigno aliud datur intelligi, nisi quia dum ornamentis sacerdotalibus exuor, sacerdotali proculdubio dignitate deponor?

Præterea monasterium hospitando et confiscando, muneribus abstulistis; de episcopatu quoque quidquid proventus inveniri poterat, consumpsistis. Quid ergo restat, nisi ut miles emeritus abjiciat cum chlamyde cingulum, qui militaris stipendii perdidit donativum? Cedant igitur jam in usus vestros episcopatus, simul et monasteria, nec mihi quispiam de cætero inane beneficii nomen objiciat, sed vestris (76) luce clarius innotescat. Noverit itaque vestra utriusque benignitas, quia hæc vobis ita irrevocabiliter reddo, quod donec vita comes fuerit, ulterius non tenebo.

EPISTOLA IX.

AD EUMDEM NICOLAUM II ROMANUM PONTIFICEM.

(Habetur tom. III, estque opusculum 19.)

EPISTOLA X.

AD ALEXANDRUM II ROMANUM PONTIFICEM, ET HILDEBRANDUM S. R. E. CARDINALEM ARCHIDIACONUM.

(Habetur tom. III, estque opusculum 20.)

II EPISTOLA XI.

AD EUMDEM ALEXANDRUM II ROMANUM PONTIFICEM.

ARGUMENTUM. — Aurelianensem episcopum, cujus Ecclesia ab improbis vexata multis calamitatum procellis, et turbinibus agitabatur, pontifici C maximo accurate commendat: ut ejus auxilio ex fluctibus emersa et sublevata, in tranquillitatis tandem portu et securitatis conquiesceret.

Domno suo ALEXANDRO summæ sedis antistiti, PETRUS peccator monachus servitatem.

Noverit beatitudo vestra, venerabilis Pater, quoniam episcopus hic Aurelianensis Ecclesiæ per me venit, meque decumbentem in grabato reperiens, quia sperabat me apud vos aliquid posse, meæ intercessionis auxilium postulavit. Ex multis quippe calamitatibus atque pressuris, quæ non modo sibi, sed et Ecclesiæ suæ a pravis atque perversis hominibus inferuntur, se tandem non sine magna tribulatione præripiens, optimum duxit, ut spreto mundi fallacis auxilio, solum sedis apostolicæ remedium peteret, ad sancta vestigia vestra corrueret; et tanquam ad tutissimi portus sinum de multis procellis fluctivagi maris, scopulis atque turbinibus, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ umbraculum convolare. Scilicet ut quæ per divini muneris privilegium omnibus in tribulatione succurrit, se quoque materna pietate suscipiat, et ejus Ecclesiam a violentorum iniquorumque hominum pervasione defendat. Quapropter sanctam clementiam vestram, humiliter obsecro, hostilis etiam amici mei domini archidiaconi (77), cæterorumque sanctorum collateralium vestrorum fraternitatem humiliter peto; ut fratri

(76) Videtur hoc loco aliquid desiderari.

A isti qui meum deposcit auxilium, pro nostro amore dignemini subvenire, rigoremque justitiæ circa illum studeatis, in quantum tamen Deo non displiceat, temperare.

Ut autem scire dignemini quæ circa me sunt, septuaginta ferme dies sunt, ex quibus vix jacere, vel sedere, quanto minus stare, nisi cum difficultate possum. Quid autem dicam, quia vinum, stomacho nauseante, fastidio: qui diversa quoque mellitæ ac pigmentatæ potionis genera perhorresco? Sed hæc uberius non exaggero, quia dum gemitum et compassionem ex fraterna cæterorum sodalium meorum charitate requiro, a summo amicorum meorum domino videlicet archidiacono, risum extorquendum esse non ambigo.

B De præfato autem episcopo sic, rogo, decernite; ut et omnipotens Deus judicio vestræ discretionis adgaudeat, et ille fuis super se sedis apostolicæ tanquam maternæ pietatis visceribus, hilarescat. Quia sigillum nostrum ad præsens non habeo, nepoti meo Damiano, ut sigilli certitudine potiatur, injungo.

12 EPISTOLA XII.

AD EUMDEM.

ARGUMENTUM. — Duas, quæ tunc temporis inoleverant in ecclesia, pravas consuetudines accusat: atque ut aboleantur, postulat. Et primum quidem periculosum esse ostendit, et alexæ plenum (ut ita dicam) opus, quibuscunque decretis anathematis poenam in fine apponi. Ad hanc enim poenam tanquam ad scopulum levissimis de causis offendentes homines sæpissime naufragium facturos. Alteram consuetudinem (quod scilicet episcopi a presbyteris apud archiepiscopum, et primatem accusari non possent) efficaciter redarguit. Dari enim hoc modo criminum impunitatem, et liberius in quovis flagitii genere debacchandi licentiam.

Domno suo ALEXANDRO papæ, PETRUS peccator monachus servitatem.

Scripsistis, ut scriberem, præcepistis, ut sæpe vobis, licet incultas, ineptiæ meæ schedulas destinarem: verum me magis libet flere, quam scribere; imo hinc gravius fleo, quia flere non valeo. Ita nimirum a synodo, cui vestræ sanctitatis auctoritas præfuit, contritus nuper, et arefactus abscessi, ut mens meæ tot oppressa negotiis, more silicis obdurata, nec per imbrem se compunctionis emolliat, nec se quantumlibet super se gratiam intimæ contemplationis attollat. Hoc itaque mihi datur ad poenam, quod promissum est sanctis dandum esse per gratiam. « Absterget, inquit, Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum (Apoc. xxi). » Et in Psalmo dicitur: « Qui eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis (Psal. cxiv). » Quod ergo sanctis viris prærogatur ad præmium, hoc meis meritis infligitur ad tormentum. Quapropter hæc apud me definita sententia est, quia de cætero, nisi me necessitas inevitanda compellat, donec advixero Romanis me consiliis funditus absentabo.

Præterea duo quædam apud apostolicam sedem

(77) Hildebrandum intelligit.

frequens usus obtinuit, quæ si sancta prudentia vestra judicat, ut nobis videtur, omnino digna sunt corrigi. Unum, quia cunctis fere Decretalibus paginis anathema subjungitur; alterum, quia cujuslibet Ecclesiæ filius, sive clericus sit, sive laicus, exponere proprii excessus antistitis prohibetur; quorum primum quam sit humanæ salutis immane periculum, et infinite patens vorago labentium, ac pernicies animarum, clementiæ vestræ pietas non ignorat. Dicitur enim quisquis hæc, vel illa non fecerit; sive certe quisquis hoc, quod superius statutum est, irritum duxerit, vel in aliquo violaverit, anathema sit. Ubi notandum quam lubrica, quam præceps subito ruendi illic procuretur occasio, ut ante quis in æternæ mortis barathrum corruat, quam se vel leviter impigisse **13** cognoscat: et substratæ quodammodo tendiculæ jam pes ejus innectitur, dum se liberis adhuc incedere gressibus arbitratur. Delinquit itaque quisquis ille est, in illud apostolicæ constitutionis editum, et aliquando levi quadam ac perexigua offensione transgreditur: et continuo velut hærelicus, et tanquam cunctis criminibus teneatur obnoxius, anathematis sententia condemnatur. Et cum, dictante justitia, alia sit ultione plectendus, qui plus delinquit, alia qui minus excedit: hic graviter, leviterque peccantibus æqua cunctis, et indifferens pœna solius scilicet anathematis, irrogatur. Non tribunalium more, vel forensis examinis, aut libertas cæditur, aut possessio confiscatur, nec pecuniariæ mulctæ reus adducitur, sed Deo potius omnium scilicet bonorum auctore privatur. Hanc itaque homo de homine pœnam sumit, quam de sui transgressionis mandati ipse quoque Deus omnipotens non præsumit. « Qui amat, inquit, patrem, aut matrem plusquam me, » non continuo addidit, sit anathematizatus, vel maledictus, sed tantum ait: « non est me dignus (Matth. x). » Et in lege (Exod. xxi): « Oculus pro oculo, dens pro dente, percussura pro percussura, adustio pro adustione, » duntaxat exigitur, nec continuo qui reus est, de synagoga projicitur, vel maledictione damnatur. Non enim, secundum stoicos, omnia peccata sunt paria, atque idcirco indifferenti sunt ultione plectenda, sed juxta modum culpæ temperanda semper est mensura vindictæ (Cic. Parad. 3). Porro nec beatus papa Gregorius, vel cæteri Patres

qui diversis temporibus in apostolicæ sedis regimine floruerunt, hunc morem in suis reperiuntur observasse decretis, et vix eorum [aliquando statutis anathema subnectitur, nisi cum catholicæ fidei clausula terminatur. Quamobrem si sanctæ prudentiæ vestræ placet, hunc morem de cætero a Decretalibus paginis amoveri præcipiat, et vel damni pecuniæ, vel alterius cujuslibet ultionis calculum in earum transgressionis præfigat; ne quod aliis est ad tuitionis munimenta provisum, aliis ad perniciem proveniat animarum.

A tur adversum. Nam cui melius dicitur, quod delinquit episcopus, quam illi, qui magistri officio fungitur? Et ideo inter fratres reliquos præeminet, ut quod aliis non licet, ipse solus per propriæ sedis privilegium errata corrigat sacerdotum. Quis est enim hic arrogantiae tumor? quis elationis fastus? quæ denique tanta superbia, ut liceat episcopum per fas et nefas ad propriæ voluntatis arbitrium vivere; et quod insolenter excessum est a subjectis suis dedignetur audire? Præsertim cum illi non adierint tribunalia præsidum, non forensium pulsaverint examina cognitorum: sed ecclesiam potius adeant, et sacerdotibus judicabilia sui sacerdotis exponant: ut quod sæcularibus venire poterat in derisum, graviter et honeste per sacerdotale corrigatur officium.

B Ubi profecto dignum est, ut is qui impetitur, vel ex ratione se exhibeat innocentem, vel confiteatur humiliter peccatorem. Nec his allegationibus **14** vivendum [f. utendum] est, ut dicat se non debere ab his, qui sibi subjecti sunt, accusari, ne videatur excessibus suis velamen obtendere, et judicium subterfugere, dum conatur in alium motæ quæstionis injuriam retorquere. Quis enim nesciat quod princeps apostolorum Petrus potestatem regni cœlestis accepit? Virtutem ligandi, sive solvendi quod vellet in cœlis ac terris obtinuit? Supra mare pedibus ambulavit? Sola sui corporis umbra ægrotantes erexit? Mentientes jaculo nudi sermonis occidit? Oratione mortuos suscitavit? (Matth. xiv, 16; Act. v, 9.) Hic itaque tam sublimis meriti vir cum ex admonitione sancti Spiritus ad Cornelium, gentilem videlicet hominem, fuisset ingressus, adversus eum quæstio facta est ab his, qui erant ex circumcissione, fidelibus, quod ad alienigenas introisset, atque cum eis comedere præsumpsisset, insuper et in baptismo recepisset (Act. x, 11). Hic, inquam, tot donorum cœlestium incomparabili virtute suffultus, tot miraculorum ostensione conspicuus, querelæ subjectorum non ex potestate restitit, sed rationem reddendo humiliter satisfecit, causamque per ordinem veridicus relator exposuit; quomodo videlicet vas quoddam velut linteum in quo quadrupedia terræ, reptilia atque volatilia inerant, de cœlo submitti viderit, vocem audierit: « Surge, Petre, macta, et manduca. »

C Qualiter etiam tres viri venientes eum ad Cornelium vocaverunt: qualiter postremo Spiritus sanctus eum cum illis ire præceperit, et quemadmodum idem Spiritus sanctus, qui supervenire jam baptizatis in Judæa consueverat, in gentiles et ante baptismum venit. Si igitur iste cum a discipulis culparetur, auctoritatem, quam in sancta fuerat sortitus Ecclesia, voluisset obtendere, respondere potuerat, ut pastorem suum oves quæ sibi commissæ fuerant, reprehendere non auderent. Sed si in querela fidelium potestatis suæ titulum objecisset, doctor profecto mansuetudinis non fuisset. Non ergo eos privilegii sui auctoritate repressit, sed humili potius satisfactione placavit; et tanquam solus ipse ad faciendam fidem non sufficeret, etiam testes adhibuit: « Vene-

runt, inquit, mecum et sex fratres isti. » Discat ergo, cum de suis actibus convenitur episcopus, rationem humiliter reddere, non de sui primatus eminentia superbire; nec fieri sibi credat injuriam, cum a minori corripitur, sed consulentem potius, vel medicum sui vulneris arbitretur. Nunquid enim Nathan propheta, cum David tam austeræ severitatis invectione corripuit, indignationem regii motus incurrit? Nunquid ille regalis excellentiæ culmen opposuit, ac velut illatam a subjecto suo contumeliam propulsavit? Sed mox ut se cognovit ægrotum, suscepit libenter antidotum: detexit vulnus, et sectionis suæ non exhorruit ferramentum. Vide humilem languidum: « Peccavi, inquit, Domino. » Audi etiam velox medicinæ remedium: « Transtulit Dominus peccatum tuum, non morieris (II Reg. xii). »

E contra rex Achab, qui corripientem se prophetam audire despexit, ultionis gladium, quem ille minatus est, non evasit. « Quia dimisisti, inquit, virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus (III Reg. xx). » David ergo culpam suam æquanimitè audiens, sententiam **15** mortis, quam merebatur, evasit: Achab autem correptionis impatiens, impiæ pietatis, quam indigno regi contulerat, veniam non invenit. Nunquid et mulieres illæ, hospitiæ videlicet Salvatoris, invicem inter se litigaverunt, dum altera quereretur adversus alteram, quia solam se ministrare compelleret? (Luc. x.) Poterat enim Maria dicere, nostrorum more pontificum: Accusasti me, et torporis ac negligentiam condemnasti. Non sane omnis querela protinus accusatio dicenda est. Nam aliud querela compassionis, aliud accusatio simultatis et odii. Ista nimirum fit, ut offensio corrigatur; illa vero ut is qui offenderat, condemnetur. Petrum plane in faciem resistens Paulus objurgat, et coram omnibus reprehensibilem judicat (Galat. viii). Quod ille non in accusationis tulit injuriam, sed benigne et patienter accepit, quod non ex livore, sed ex charitate procedere perspicue recognovit. Sed ecce dicitur: Ego sum episcopus, ego sum pastor Ecclesiæ, non debeo a commissis ovibus accusationum patere molestiis; etenim in causa fidei dignus sum etiam in pravis moribus æquanimitè ferri. Sed dic mihi quisquis es, nunquid non legisti quod in Evangelio scriptum est: « Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum; si te non audierit, adhibe tecum duos, vel tres testes; ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum; si autem eos non audierit, dic Ecclesiæ? » (Matth. xviii.) Si Ecclesiæ ergo referenda est causa quorumlibet fratrum, quomodo non etiam sacerdotum? Porro si sacerdos qui in Ecclesia peccat, dedignatur in Ecclesia discuti, quis jam ferat Ecclesiæ se legibus coerceri? Porro si Ecclesiæ tuæ filiis, ut asseris, adversum te mutire non liceat, nunquid aliunde producendi sunt testes, qui te, et tua per absentiam domesticæ cohabitationis ignorant? **B.** Job dicit: « Si contempsi subire iudicium

A cum servo meo (Job xxxi); » et tu dicis: Absit, ut digner ad examen venire cum clerico meo. Deus omnipotens per Isaiam clamat: « Judicate pupillo, defendite viduam, et venite, arguite me (Isa. i). » Si is qui iudicat omnia, non dedignatur a servis argui; tu servus utique cum conseruo in iudicium venire fastidis? Et cum sis terra et cinis, vermibus ac pulvis, humiliare te despicias ad imaginem conditoris? Præsertim cum Scriptura dicat: « Ducem te constituerunt: noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis (Eccli. xxxii). » Qui plane nesciat, quia Samueli Israelitica plebs præiudicium intulit, eumque de principatu injuste dejecit? Et cum eos arguere merito potuisset, ultro se arguendum nullis accusantibus obtulit; et utrum eos in aliquo violenter oppreserit, inquisivit: « Ecce præsto sum, inquit, loquimini de me coram Domino et Christo ejus, utrum bovem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quemquam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiuspiam munus accepi: et contemnam illud hodie, restituamque vobis (I Reg. xviii). » Cum ergo tam incomparabiles, tam eminentes, atque sublimes viri subjectis suis rationem reddere de propriis actibus non despiciant, quis arrogantiam typhus, quis iste tantæ superbiæ fastus, quod sacerdos hujus temporis intumescens, titulum sui præsulatus opponat; et Ecclesiæ suæ **16** filiis, qui se gravatos asserunt, ex æquo in iudicio non respondeat?

C Excludatur ergo ab ecclesiastica disciplina perniciosæ consuetudinis regula, tollatur hæc subterfugii versuta calliditas: ut is qui tam perversis audacis superbiæ allegationibus utitur, immunitatem commissi piaculi non lucretur. Justis ergo querelis liber pateat aditus, liceat apud primatem Ecclesiæ conquiri, quæ se a suo pontifice viderit prægravari, ne de sublimis prærogativæ singularitate superbiat, qui se per arrogantiam fastum fratribus non coæquat. Et qui censoriam super alios concutit virgam, ipse quoque super se vigoris ecclesiastici sentiat disciplinam. Quique non humanum sonat, sed super alios quasi fulgur terribiliter intonat, aliquando se hominem recognoscens, humana verba formare per humilitatem discat, quatenus dum prælatus quilibet arrogans a tumore elationis deprimitur, subjectis autem per auctoritatem superioris Ecclesiæ subvenitur, seipitis undique jurgiis, et synodalis examinis concepta formidine, omnia simul Ecclesiæ membra confœderentur in pace.

EPISTOLA XIII.

AD EUMDEM.

ARGUMENTUM. — Joannes, et Tudethinus; ille Venerabilis, hic barbarus natione, uterque apud Gothfredum ducem sacerdotii munere fungentes, ausi aliquando fuerant pertinaciter asserere, præsentem B. Petro Damiano, eos qui a regibus aut principibus episcopatus mercarentur, in simoniacæ hæresis crimen non incidere; quoniam scilicet per illam coemptionem Ecclesiæ tantummodo honorum, et prædiorum possessionem nanciscerentur: per manuum vero impositionem, quæ a sacerdotibus fiebat, integrum jus episcopatus acquirerent.

Hanc istorum non minus impiam, quam ineptam et ridiculam opinionem postquam præclare redarguit, orat Alexandrum pontificem maximum ut priusquam in hominum animis latius serpat, sacrosanctæ potestatis imperio opprimere et exterminare contendat. Hoc etiam eidem vehementer commendat, ne quem pecunia, aut aulici obsequii ministerio ad episcopatum perducatur, aut perductum in eo permanere patiatur.

Domino ALEXANDRO summæ sedis antistiti, PETRUS peccator monachus servitatem.

Sicut ad patremfamilias quælibet domesticæ facultatis jactura refertur, sic etiam dignum est, ut summo pontifici patientis Ecclesiæ læsio nuntietur. Ut sicut ab illo, prout vires suppetunt, ingruentibus domui suæ malis occurritur; ita nihilominus et ab isto nutantis fidei fundamentum, vel etiam ordo religionis, qui confundi cœperat, instauretur. Nova, proh dolor! nostro tempore hæresis orta est, cui nisi **17** quantocius auctoritatis vestræ se vigor objiciat, timendum est ne ad religionis Christianæ perniciem, animarumque periculum, velut cancer feraliter serpat. Nonnulli plane clericorum vitam per exterioris habitus speciem mentientes, prorsus adeo [Deo] frigidi, ambitionis ecclesiasticæ facibus inflammati, hoc pertinaciter dogmatizant: Non ad simoniacam hæresim pertinere, si quis episcopatus a rege, vel quolibet mundi principe, per interventum coemptionis acquirat, si tantummodo consecrationem gratis accipiat. Unde cum nuper in excellentissimi ducis Gothfredi versaremur alloquio, duo quidam ex capellanis ejus, unus ut erat barbarus, barbarico nomine Todetchinus; alter vero natione Venetus, Joannes vocabatur: hi nimirum tanquam Hymenæus et Philetus in prædicatione Pauli (*II Tim. II*); vel certe tanquam Jamnes et Mambres tempore Moysi (*Exod. VII; II Tim. III*), resistentes veritati, hanc non cessabant disseminare doctrinam, hanc catholicam atque canonicam fatebantur esse sententiam: videlicet ut jure simoniacus non dicatur quisquis absque manus impositione episcopatum comparasse convincitur. Dicebant enim, quia cum hoc fit, non distrahitur Ecclesia; sed facultas; nec emitur sacerdotium, sed possessio prædiorum. Sub hac enim præstatione pecuniæ, opes tantum, non honoris vel Ecclesiæ redimitur sacramentum. Venalia siquidem sunt, sicut aiunt, unde sint divites: gratis accipiunt, unde fieri debeant sacerdotes.

O novum schismaticorum genus, et os sacrilegum æterni silentii censura damnandum! In una siquidem hominis persona duos esse constituunt: ut unus sit sacerdos sub peccato venundatus, alter autem dives sub taxatione pecuniæ comparatus. Ipse velut alter Sardanapalus inter delicias eructet convivantium; ille tanquam apostolus in regimine præsideat animarum. Hoc ergo modo qui comparat agrum, pulverem, terræ tantum non segetum dicendus est comparasse proventum. Plagiarius etiam qui distrahit hominem, non animam judicandus est vendidisse, sed carnem. Imo cum legamus, quia corpus hominibus quadragesimo sexto die post maternæ

A conceptionis initium, plena formetur distinctione membrorum, atque mox divinitus animetur; quoniam non anima, sed caro duntaxat ex paterno semine prodiit; ergo pater carnem tantummodo dicendus est genuisse, non prolem, quæ ex anima constat et corpore. Quod cum penitus absurdum sit, et merito pater ille dicatur, ex cujus femore sola caro sit egressa, non anima: sic ille procul dubio dicendus est mercator Ecclesiæ, qui per terrena, quæ redemit, ad honoris culmen ascendit, et per corporalis commercium lucri, emptor efficitur nihilominus sacramenti. Dic itaque quisquis es, qui te jactas terrenæ tantummodo facultatis emptorem, per quam tamen aspiras ad episcopalis excellentiæ conscendere dignitatem; et dum te dicis a principe **B** terrena duntaxat Ecclesiæ commoda percepisse, asseris te quodammodo villicum, non ut sacerdotali fungaris officio, constitutum. Dic, inquam, cujus erat figuræ, quam sane habebat speciem investitura hæc, quam in manibus tuis princeps ille deposuit? Porro si surculus, si **18** simplex baculus, merito tibi lætus applaude; quia sicut asseris, non ad sacerdotis officium, sed ad procuratoris initiatus es villicatum, atque ideo necesse jam non est ut episcopo, qui tibi præferendus est, sis subjectus. At si sæcularis ille princeps, accepta vel promissa pecunia, pastorem tibi tradidit baculum, qua fronte poteris episcopalis ordinis excusare commercium? Enimvero nisi per hanc investituram ille secuturi sacerdotii tibi prius imprimeret titulum, futurus ordinator nequaquam per manus impositionem, sacerdotii tibi traderet sacramentum. Per hoc enim quod venaliter accepisti, consequenter ad sacerdotium promoveris; atque ideo licet illa manus impositio non venalis sit, sed gratuita, nequaquam tamen, quantum ad te spectat, a venalitate est sordibus aliena. Venalitas enim si tibi nota est, contaminat consecrantem, gratuita consecratio mundare non valet emptorem. Obscenitas immundi foeda commercii sordidat mundum, gratuita manus impositio non potest emaculare pollutum.

Mendacii forsitan arguor, si quod loquor sacrilegii testimonio non affirmo. Per Aggæum namque prophetam dicitur: « Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens: Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non. Et dixit Aggæus. Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et respondentes sacerdotes dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggæus, et dixit: Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus; et sic omne opus manuum eorum, et omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt (*Aggæi II*). » In his ergo propheticis, imo divinis verbis evidenter ostenditur, quoniam emptor iste videlicet, qui est pollutus in anima, suscepti polluit

ordinis dignitatem. Dignitas vero licet per manus A impositionem gratuito sit accepta, nequaquam tamen mundat emptorem.

Adhuc autem ad investituram redeo, et a te, qui non Ecclesiam, sed Ecclesiae prædia te comparasse gloriaris, inquirō. Sane cum baculum ille tuis manibus tradidit, dixitne: « Accipe terras, atque divitias illius Ecclesiae: » an potius, quod certum est: « Accipe Ecclesiam? » Quod si bona Ecclesiae sine Ecclesia suscepisti, schismaticus es atque sacrilegus, qui bona Ecclesiae ab Ecclesia dividis, et quod alienum est, violenter in tui usus jura convertis. Quod si Ecclesiam suscepisti, quod omnino negare non potes, procul dubio factus es simoniacus: et prius te venalitas fecit hæreticum, quam manus impositio redderet consecratum. Tunc enim consecrationem evidentissime coemisti, cum id, propter quod ad consecrationem promovendus eras, venaliter accepisti. Sic enim unum pende ex altero, ut qui terrena Ecclesiae bona suscipit, ad gratiam consecrationis aspiret; et qui consecratione perficitur, bona Ecclesiae in usus egentium, et cætera pietatis opera dispensanda conservet. Hoc itaque modo licet ecclesiasticæ 19 facultatis mentio in ipsa manus impositione non fiat, is tamen qui consecratur, bonorum Ecclesiae dispensator efficitur; et cum Ecclesiam suscipit, quamvis nil tunc de consecratione dicatur, ad hoc tamen ut consecratur eligitur.

Ab ipso plane principio nascentis Ecclesiae salubris hæc cœpit consuetudo fidelium, ut sua quæque vendentes, ad pedes apostolorum, apostolicorumque C virorum pecunias ponerent, quibus illi necessitatibus pauperum subsidia ministrarent (Act. iv). Post autem visum est sanctis Patribus, qui scilicet illis in sacri regiminis ordine successerunt, ut ii qui converterentur ad Dominum, nequaquam distraherent prædia, sed ea sanctis Ecclesiis traderent, non jam transitorie, sed jure perpetuo necessitatibus indigentium profutura. Et certe per Moysen in lege præcipitur: « Omne, inquit, quod Domino consecratur, sive homo, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino (Levit. xxvii). » Ecce hic manifestissime prohibetur ea, quæ Domino consecrantur, vel vendi debere, vel redimi; sed jussum est ea sancta sanctorum jugiter permanere. Cur ergo gloriaris sancta sanctorum te pretio redemisse, et rem Dei contra legem Dei, quæ gratis accipienda, gratis danda est, venaliter percepisse? Tanquam non sit peccatum, quia sine consecratione sit tale commercium? Sed idcirco fortasse non times, quia lex illa vetus prohibet quidem culpam, sed non irrogat pœnam. Accipe igitur, quid super hoc Romanæ præsul Ecclesiae Bonifacius in Decretali scribat epistola: « Nulli, inquit, liceat ignorare, quia omne quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad jus pertinet sacerdotum. » Propter quod,

quia inexcusabilis erit omnis qui a Domino et Ecclesia cui competunt, aufert, vastat, invadit vel eripit, usque ad emendationem, Ecclesiaeque satisfactionem, ut sacrilegus dijudicetur; et si emendare noluerit, excommunicetur. Anacletus autem Papa longe ante inter alia multa subinfert: « Qui enim res Ecclesiae abstulerit, sacrilegium facit, et sacrilegus deputandus est. »

Papa quoque Lucius in decreto suo sic ait: « Rerum ecclesiasticarum, et facultatum raptores a liminibus sanctæ Ecclesiae anathematizantes, apostolica auctoritate pellimus et damnamus, atque sacrilegos esse judicamus. » Possemus et alia quam plurima catholicorum Patrum exempla congerere, nisi perspicue cognosceremus nequaquam hoc epistolari B compendio convenire.

His itaque sanctorum pontificum, aliisque sententiis manifeste convinceris, quoniam aut Ecclesiae bona sine Ecclesia suscepisti, et idcirco tanquam raptor atque sacrilegus anathematizari, et ab Ecclesiae liminibus debes expelli: aut certe, quod perspicuum est, et negare non potes, Ecclesiam simul cum bonis Ecclesiae pretio redemisti, ideoque dignum est te, ut revera simoniacum et hæreticum canonici vigoris examine condemnari. Canonica nimirum sententia est illa, qua dicitur: « Si quis episcopus, 20 aut presbyter, aut abbas per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur ipse et ordinator ejus, et a communione sancta modis omnibus abscindatur, et sit anathema, sicut Simon Magus a Petro (Act. viii). »

Ubi notandum, quod non ait: Si quis hanc obtinuerit consecrationem, sive manus impositionem; sed potius: Si quis, inquit, per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem. Canonicum et illud asseritur, quod promulgatum a sanctis Patribus in concilio reperitur: Cavendum, et summopere præcavendum, ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum episcopis, et regibus, et omnibus sublimioribus potestatibus, atque cunctis fautoribus et electoribus quorumcunque, atque consensoribus, seu ordinato-ribus in gradu ecclesiastico; ut nemo per simoniacam hæresim regiminis locum obtineat, quacunque factione, calliditate, promissione, seu commoditate, aut donatione per se, aut per emissam personam.

D Hic quoque notandum, quod cum præmisisset, episcopis, illico subdidit, regibus, et omnibus sublimioribus potestatibus; ut non modo cavenda sit hæresis illa solis duntaxat episcopis, qui consecrandis manus imponunt; sed et sæcularibus quoque principibus, qui licet injuste, aliquo modo tamen Ecclesias futuris rectoribus tradunt. Nam cum aliquid sub venalitate suscipitur, et illud procul dubio comparatur, quod ex necessitate subsequitur. Ad hoc enim pastoralis Ecclesia cuique committitur, ut ad ejus regimen obtinendum consecratione firmetur; et ad hoc sine dubio collatæ pecuniæ commercium spectat, ad quod is qui est promovendus, aspirat. Hinc est plane, quod non solum qui majore

ribus præferuntur Ecclesiis, sed et illis quoque qui A vel plebes agrorum, vel canonicas præbendas per interventum pecuniæ pestilenter accipiunt, simoniacæ hæreseos tendiculas non evadunt. Per id enim quod venaliter assequuntur, ad sacrorum graduum ordines tendunt; et tunc jam destinantur ad ordines, cum illi suscipiunt, per quæ scilicet ad obtinenda sacrorum graduum incrementa pertingunt. Initiatur enim ad dignitatis ordinem, qui ad obtinendam ordinis constituitur dignitatem.

Hæc me breviter adversus eos dictasse sufficiat, qui sine manus impositione venaliter Ecclesiam acquisivisse, non esse simoniacum dogmatizant. Qui nimirum si hoc simpliciter, prout sibi videretur, exprimerent, stulti vel hebetes merito dicerentur: sed quoniam nonnulli talium id procaciter astruunt, et B quibusdam cavillationum, argumentorumque versutiis pervicaciter allegare contendunt, non immerito, quod inviti dicimus, hæreticorum nomen incurrunt. Non enim error, hæreticum, sed pervicax obstinatio facit. Nec omnes hæretici dicendi sunt qui opinantur errorem, sed qui pertinaciter, et audacter prædicant falsitatem.

His itaque prædicatoribus satanæ, et apostolis antichristi, tu venerabilis Pater, celestis eloquii gladio præcinctus occurre, et tanquam alter Josue, Amalecitas oppugnantes Israel (*Exod. xvii*), evaginato canonici vigoris mucrone, prosterne. Tollatur e medio quantocius tartaræ amaritudinis aconitum, ne quod absit, ferale **21** venenum faucibus influat parvulorum. Tuis præterea manibus talis C aromatici pigmenti quibusque languentibus propinetur antidotus, qui et venenati erroris tollat illuviem, et sanæ atque sinceræ fidei restituat puritatem. Unum in calce hujus epistolæ sacris clementiæ vestræ auribus suggero; ut in quantum facultas suppetit, nunquam vel fieri, vel esse permittat episcopum, quem ad honoris culmen constiterit ascendisse per præmium: vel etiam, quod damnabilius est, per curialis obsequii famulatum. Absit enim ut qui prælationis ambitu sæcularem coluit principem, spiritalem ecclesiastici culminis obtineat dignitatem.

EPISTOLA XIV.

AD EUMDEM.

ARGUMENTUM. — Injuria quadam affectus ab Alexandro summo pontifice, et Ecclesia Eugubina, cui ipse præerat, magnopere perturbata, leviter potius, quam acerbe expostulat exprobrans ei sua merita, et labores pro sede apostolica exantlatos, quibus imparem gratiam relatam conqueritur. Postulat ergo, ut sibi aliquo modo satisfaciat, ne suam indignationem, et justum dolorem, quem hactenus occultaverat, cogatur aliis palam facere. Deprecatur quoque pro Ravennatum episcopo, ut ab anathematis vinculis solvatur, ne propter unius culpam universa civitas periclitetur. Plura se ad eum mandata dedisse scribit homini, qui has litteras laturus erat.

Domno ALEXANDRO summæ sedis antistiti, PETRUS peccator monachus servitatem.

(78) Aposiopesis.

Quod Eugubina Ecclesia, quæ mihi dudum a vestris decessoribus est commissa, nunc, proh dolor! est omnino confusa, et velut area quæ pedibus conculcatur, abjecta, peccatis meis id exigentibus depute, non vitio, quod absit, vestræ parvitatibus [f. paternitatis] ascribo. Multitudo quippe meorum scelerum exigit, ut is etiam propriis manibus meo pectori vulnus infligat, pro quo non enerviter stans adversus totum mundum certamen assumpsi; meque gladiis, ac sagittis totius fere humani generis durus et insuperabilis colluctator objeci. Hoccine mihi, venerabilis Pater, meritum reddidisti, quod causæ tuæ perorator in sanctorum pontificum conciliis toties extiti: quod in legationis tuæ curis atque negotiis, frequenter in sæcularium, laicorumque conventu, quasi quidam causidicus declamavi? Hoccine, inquam, mihi munera redhibentur, quod in hostes tuos violenter invectus, eos mordacissime loquendo et scribendo destruxi, teque per multimodæ scriptionis articulos extuli, tuamque memoriam et egregiæ laudis [add. f. præconia], quantum in me fuit, etiam apud posteros propagavi? Quid itaque **22** fecerim, quidve pertulerim, examinis vestri censura discutiat, ne coactus digna querela compellar effluere, quod adhuc silentio suppressens, vix possum ulterius occultare. Hoc enim necdum Roma me referentem, vel scribentem cognovit, necdum aliis per me res ista, quæ sanctitatis vestræ famam laceraret, innotuit. Agat ergo qui læsit, sicut dignum est, poenitentiam: ut is qui læsus est, non compellatur dignam exaggerare querelam. Mitiget olei suavitas aceti mordentis acorem, et tumefactis asperrima verberatione vibicibus, mitis ac blandus beneficiorum liquor influat lenitatem; alioquin necesse jam erit tot ictuum verbera perferenti, ut ipse quoque (78)... Sed jam frænum libertati, procacitate linguæ repressa, adhibeo, labiis digitum superpono, et qui miseriam passus sum, misericordiam versa vice deposco.

Præterea de infelicissimo Ravennate episcopo clementiam vestræ sanctitatis imploro, atque ut eum, sicut olim decrevistis, solvere dignemini, suppliciter obsecro. Indignum quippe est, ut propter unius homuncionis offensam, tam innumerabilis multitudo hominum depereat; et tantum Christi laborem, pro quo pretiosum sanguinem fudit, ac tot innocentium animas miserandæ unius personæ culpa subvertat.

Nolumus autem sanctos oculos vestros onerare pluribus litteris, sed omnia quæ dicenda sunt, committimus experientiæ portitoris. Hunc igitur sancta clementia vestra, quasi me loquentem diligenter intendat, sicque duabus petitionibus nostris quas hic transcursum celeriterque perstrinximus, annuat: ut et nos nuntios ac vehicula misisse per tot terrarum spatia non poeniteat, et mens nostra, quæ circa vos, non dicam tepescere, sed potius frige-

scere cœperat, in antiquæ dilectionis vestræ desiderium recalescat.

EPISTOLA XV.

AD EUNDEM.

ARGUMENTUM. — Respondet pontifici maximo, qui eum rogaverat per litteras, ne tanto contemplationis studio teneretur, ut ad se scribere oblivisceretur; sed adeo curis et negotiis profanis impediri, ut contemplandi tempus non habeat: præterea se non posse tranquillo et securo animo rebus divinis operam dare in iis locis, ubi latrocinii, rapinis et direptionibus omnia infesta sint. Hac occasione digreditur ad dinumeranda scelera et flagitia, quæ ab hominibus illius tempestatis assidue committebantur. Erant sane calamitosa ea tempora, quibus armis et audaciæ omnia licebant; legibus vero nullus, aut exiguus locus erat. Hæc idcirco recenset B. Petrus Damianus, ut pontifex ea, prout tempus locusque postulerent, tollere et coercere conaretur. Inter hæc mala non mediocri, ait, se **23** voluptate perfusum, quod certior factus esset comitatus Ostiensis curam a se sublatam, et alii demandatam esse. Rogat quin etiam, ut episcopatus quoque onus a se removeatur. Subdit postremo nonnullos versiculos, qui pontifici loco oraculi esse possunt.

Domno ALEXANDRO summæ sedis antistiti, PETRUS peccator monachus servitatem.

Redditas mihi sanctitatis vestræ litteras, discolo quodam deferente presbytero, lætus arripui, osculatus explicui, celeri sub aviditate perlegi. Sed cum tantum auctoritatis vestræ sit pondus, ut salis sit etiam si sub paucis apicibus cuiquam vestræ sanctionis dirigatur indiculus; illic tot sunt eloquentiæ flores, tot non dicam herilis, sed paternæ potius gratiæ suavitates, ut quod pauperculo missum est homini, regiæ sufficeret dignitati. Verumtamen duo illic inserta reperi, quæ me, fateor, erubescere compulerunt. Dixistis enim, et si non his verbis, quia propter contemplationis studium, cui vigilanter inhæreo, non deberem prorsus omittere quin vos aliquando dictaminibus visitarem. Ego siquidem quantum ad te, venerabilis Pater, qui de ponderis episcopalis abjectu mecum unanimiter concordasti, contemplandi quidem, atque dictandi perfruor otio, sed molestis adventantium, causarumque negotiis ingruentibus non respiro. Porro autem dum intra cellulæ me septa concludo, velut in portus sinu, vel in littorea statione consisto. Sed quid prodest? Nam dum illic jam quasi securus quiescentis otii potiri tranquillitate desidero, ecce sævientis mundi me flabra concutiunt, causarum inundantium fluctus ferventius intumescunt; illatis injuriarum procellis illidor, violenta prædiorum, vel quorumcunque proventuum diminutione perturbor, dicens cum propheta: *Expectavimus pacem, et non est bonum; tempus curationis, et ecce turbatio* (Jer. viii). Interea non desunt, qui de animarum quoque suarum exigant salute consilium; et insuper, quod durius est, a non pontifice pontificale nituntur extorquere iudicium. Et hoc modo, qui episcopatum fugio, episcopum non evado, et sub sacerdotali fatigor onere, qui sacerdotali solii detronizatus sum dignitate. His

itaque vallatus angustiis nitor, moxque collabor; tento, sed præsto deficio; contemplationis summa non penetro, in compunctionis lacrymas non erumpo. Mens enim terrenis obtenebrata negotiis, frustra se in contemplationis culmen attollere nititur, dum actionum sæcularium merito, quasi congestis lapidum ruderibus aggravatur. Sicut enim aluta calcei postquam per limosa luti fluenta transierit, non admittit arvinam: sic mens humana nisi ab humore fuerit curæ sæcularis exuta, non percipit supernæ pinguedinis gratiam. Pellis enim sicca pinguedinem combibit, humefacta repellit. Et humanum cor, donec curarum sæcularium madore turgescit, saginas internæ gratiæ non admittit. Unde et lex in monte Horeb data legitur (*Exod. xx*), quod videlicet *siccitas* interpretatur. Illa denique mens, quæ per amorem spiritus a terrenis in altâ sustollitur (*Psal. xviii*), mons est, in quo lex Domini **24** irreprehensibilis, quæ procul dubio charitas est, divinitus promulgatur. Et hic mons veraciter est Horeb, qui siccitas dicitur; in quo videlicet omnium vitiorum humor excoquitur, et ad radios solis justitiæ cunctum libidinis atque carnalis illecebræ rheuma siccatur. Hinc est quod vasa templi argillosa terra, quæ videlicet aquam sitienter imbibit, Hiram ad Salomonis imperium fabricavit (*III Reg. vii*). Ex quibus nimirum vasis et illud est, quod imbre cœlesti concupiscit impleri, cum dicit: « Anima sicut terra sine aqua tibi (*Psal. cxlii*); » atque ideo æstuans clamat: « Siti-vit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? » (*Psal. xli*.) De his igitur vasis tertio Regum libro dicitur: « Quia in campestri regione Jordanis fudit ex ea rex in argillosa terra inter Sohot, et Sarthan (*III Reg. vii*). » Sohot enim *tabernacula* vertitur; Sarthan vero interpretatur *tribulatio eorum*, sive demolitorum, aut coangustantium. Quid itaque per Sohot, quod interpretari *tabernacula* diximus, nisi sanctos viros accepimus, qui videlicet dicunt: « Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus? » (*Hebr. xiii*.) Unde et Petrus: « Certus sum, inquit, quod velox est depositio tabernaculi mei (*II Petr. i*). » Quid vero per Sarthan, quæ tribulatio eorum dicitur, nisi reproborum tribulantium nos persecutio designatur? Hi nimirum et demolitores et coangustantes sunt, quia dum demoliri atque destruere fidei nostræ vel boni operis ædificium tentant, duris injuriarum ac pressurarum nos calamitatibus coangustant. Vasa ergo templi, id est, omnes electi, funduntur in campestri regione Jordanis, id est, in humilitate baptismi, inter Sohot et Sarthan, id est, inter justos atque perversos; ut et bonorum forma proponatur illis ad imitandum rectæ conversationis exemplum, et pravorum persecutio ad cumulum illis proficiat meritorum. « Vasa » siquidem « figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis (*Eccli. xxvii*). » In arida ergo terra templi vasa funduntur, quia mens hominis ad suscipiendum supernæ gratiæ munus non est con-

grua, nisi prius ab omni carnalis illecebræ fuerit humore siccata. Sicca quippe chorda clarum harmoniæ sonitum, humida reddit obtusum. Tympanum quoque surdum sonat, si quilibet eum liquor humectat. Sic necesse est, ut mens hominis a carnis voluptate sit arida, quatenus in Dei omnipotentis auribus ejus oratio sit arguta. Enimvero, sicut oculus dum solis se radiis objicit, videre frustra contendit, et cavos quidem orbes, ac vacuas pupillis palpebras pandere nititur, sed splendorem, quo perfunditur, nullatenus intuetur; sic ad conspiciendam contemplationis lucem sese inaniter erigit, qui per sæcularis vitæ meritum aciem cordis amisit. Nam si quilibet ignotus cubiculum regis irrumpat, eique præsens tanquam familiaris assistat, regis tamen alloquio non perfruitur; quia carus ei per anterioris notitiæ gratiam non habetur: ita nos infelicis et miseri, quod quidem de mei similibus loquor, sæpe soli in angustiæ cellulæ remotione consistimus, solis diviniæ majestatis obtutibus tremantes astamus; peccatis tamen obstantibus, vel intimi splendoris igniculum, vel compunctionis gratiam non meremur.

25. Sic itaque velut ante regis videmur astare præsentiam, sed quia per vitæ rectitudinem sibi noti non sumus, colloquutionis internæ dulcedinem non gustamus. Sed, o dulcedo melliflua, cum Dominus in servo, et servus delectatur in Domino! Unde Psalmista: « Suavis sit, inquit, ei laudatio mea, ego vero delectabor in Domino (Psal. ciii). » Mihi autem misero velle quidem adjacet, perficere autem non invenio (Rom. vii). Non enim invenio in carne mea bonum. Et hæc quidem desidero, ad hæc toto corde suspiro, sed ad hæc consequenda meritis prohibentibus non assurgo. Quem videlicet et reprehensibilis vitæ reatus impediunt, et exteriora negotia fulgorem lucis intimæ conspiciere non permittunt. Et hæc eadem terrena turbatio, quæ videlicet a contemplationis intuitu mentis obruit aciem, scribendi quoque mihi nihilominus adimit facultatem. Huc accedit, quoniam licet ego dictare forte quid valeam, deest antiquarius qui transcribat. Sed cur ego negatæ transcriptionis queror incuriam, cum non modo quispiam, quæ scribo, transferre, sed ne celeri quidem vacet lectione percurrere? Ecclesiarum plane quoque rectores, quibus potissimum hujus rei cura debuisset incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidianie rotantur impulsu, ut eos a sæcularibus barbarisium quidem dividat, sed actio non discernat, nec sacrarum meditantur eloquia Scripturarum, sed scita legum, et forense litigium. Multitudini sacerdotum non sufficiunt tribunalia iudicum et aulæ regiæ, dum clericorum ac monachorum evomunt turbas, brevitatis suæ conqueruntur angustias. Claustra vacant, Evangelium clauditur, et per ora ecclesiastici ordinis forensia jura decurrunt. Sed utinam legalis edicti duntaxat essemus lite contenti. Arma potius, arma corripimus, vibrantia telis tela conserimus, et non verbo, sed ferro contra nostri ordinis regulam dimicamus. Quibus nimirum dicit Apostolus: « Quia

gladius Spiritus est verbum Dei (Ephes. vi); et revera tam immanis pressuræ calamitas incumbit Ecclesiis, ut tanquam Babylonicæ legionis acies circumfusa, et Jerusalem cum civibus suis videatur obsessa. Sæculares enim quilibet ecclesiastica jura corradunt, salaria subtrahunt, possessiones invadunt, et sic stipendia pauperum, velut hostium se reportare manubias gloriantur. Ipsi quoque sæculares nihilominus inter se proprii juris bona diripiunt, alter alteri supergredientes impingunt, et in communi mundo conclusi, quia soli esse nequeunt, mutua se pervasione collidunt. Mox arundineas rusticorum tegetes aggrediuntur exurere, et fel atrocissimi livoris, quod suis utique nequeunt inimicis invomere, imbellibus non erubescunt rusticis propinare. Et tunc sit ad litteram, quod canitur per Prophetam: « Dum superbit impius, incenditur pauper (Psal. ix). » In quo nimirum nobilior est serpentina virulentia, quam humana crudelitas. Serpens enim fugit hominem nudum, aggreditur eum morsibus, quem cernit indutum. Et fortis ac ingenuus quisque bellator vitat inermem, impetit adversum se tela vibrantem. Accipiter etiam ubi nidificat, in amplo quodam circuitu nullam dignatur exercere rapinam; ut quæ facilia sunt, et in promptu nobiliter transeat: **26** in quibus vero major victoriæ labor est, longinqua perquirat. Isii vero adversus inermes arma corripunt; et dum fluant hostes, vapulant innocentes. Porro autem dum hic prior lædit, protinus alter insurgit; et non oculum pro oculo, juxta legem (Exod. xxi), sed refert cum fœnore læsionem. Talio quippe, quæ Tulliana lege decernitur, nostris temporibus ignoratur, et disciplina vindictæ, quæ sub gentili dudum servabatur imperio, nunc Evangelio veniam terribiliter intonante, nescitur. Ideoque pro virga tauream, pro scutica clavem, pro verbo ferrum, pro vecte redhibent gladium. Erubescunt non excedentem injuriæ vicem, dedignantur illati discriminis æquitatem. Videri victores atque terribiles ambiunt, triumphalis gloriæ titulos concupiscunt. Sic itaque, dum unus irascitur, alter ad insaniam provocatur: et rabies rabiem generat, ac furorem furor inflammat. Sic et hoc experimento dignoscitur, quia si rabidus canis hominem forte momorderit, tanta vi rabies ejus in viscera protinus humana transfunditur, ut mox ipso urinæ conceptaculo catuli generentur. Quod nimirum hoc evidenti comprobatur indicio, quia si is, qui canino morsu correptus est, cantalenas, quod muscarum genus est, in aqua tritas ebiberit, mox cum urina simul non sine magni doloris gemitu catulos fundit. Et certe non contemnenda res digna spectaculo, qualiter ex sicco dentium osse soboles gignitur, in quo videlicet humor seminis non habetur; et quod per genitale membrum facile natura non poterat, per traducem dentium similem in diverso genere speciem format. Et forte non sine mysterio fit, ut per hoc animal, quod cantalena dicitur, virus, quod ex canina rabie conceptum est, egeratur. Incantator enim, prædicator

in divino perhibetur eloquio, unde et in psalmo dicitur: Sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas, quæ non exaudit voces incantantium, et veneficia, quæ incantantur a sapiente (*Psal.* LVII.) Et de prædicatore intrinsecus sanciatò alibi legitur: Quis medebitur incantatori a serpente percusso? (*Eccli.* XII.) Et in Proverbiis: Sicut acetum in nitro, ita qui cantat carmina cordi perverso (*Prov.* XXV.) Sicut ergo per cantalenas rabidi furoris virus egeritur, ita per exhortationem sancti prædicatoris concepti livoris iracundia mitigatur.

Ut igitur ad ea, quæ cepit sermo, recurat. His, et hujusmodi mundus furiis inflammatus, et compugnantis undique membris alterutra concertatione divulsus, nos etiam, et quibus libello repudii donatus est, concutit, et a dielaminis vel intimæ contemplationis intuitu mentis acumen obtundit. Adde quod etiamsi sit forte qui scribat, sicut jam diximus, deest omnino qui transferat; deest postremo qui celeri saltem lectione percurrat.

Enimvero cum furentibus ventis tempestas oboritur, et procellarum turbo fluctivagus in cumulos elevatur, tunc mare in ipsa sui pelagi profunditate mitius æstuat, circa littus autem tanto se ferventius erigit, ut naves quoque, si appulerint, frangat; unde fit ut remiges tunc littoribus loca contigua tanquam Syrtium discrimen aufugiant, et quietioris tunc pelagi profunda conscendant: sic nimirum, cum jam hujus 27 sæculi terminus appropinquat, quasi circa littus suum mundanus fervor ebullit, seseque in perturbationis atque superbiæ cumulos erigit; et qui in præteritis sæculis, velut in pelagi profunditate quodammodo tranquillus exstiterat, nunc circa finis sui littus pestilenter exæstuat, ut applicantes quoque discrimen naufragii jure evadant. Et hæc quassatio, ac perturbatio de luxuria nascitur; et quod naturæ contrarium est, de voluptate afflictio generatur. Unde et Salomon: Hanc, inquit, occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Vidi cuncta quæ sunt sub sole, et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus (*Eccl.* I.) Omnes enim dum anhelant ea, in quibus delectantur, acquirere, et necessario compelluntur afflictione spiritus laborare; et dum in eo quod iste quærit, alter objicitur, ad id quod oblectat, non sine laboris tædio pervenitur. Hinc rursus ait: Cumque me convertissem ad universa opera, quæ fecerunt manus meæ; et ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi (*Eccl.* I.) Quæ tamen afflictio duras ac reprobas mentes et ipsa delectat, dum non modo deliciarum suavitate, sed et laboris oblectantur acredine. Hinc est quod Israelitæ, stimulo gulæ prurientes illecti, non modo sibi deesse carnum ollas pisciumque delicias, sed et porros ac cepas conquærantur et allia (*Num.* XI.) Quæ nimirum species, dum vi naturalis acredinis mordent faucium gustum, lacrymas provocant oculorum. An non cepearum et alliorum esuriunt acrimoniam, qui videlicet escu-

lenticiora domestici apparatus edulia deserunt, qui juris adiposi, quas opiparor ultroneus obtulit, delicias parvipendunt? et per horrescentia dumeta, montiumque prærupta, feras agrestes venabulis insectantur; cellariis deprompta fastidiunt, et vaga per aerem missis accipitribus aucupantur? Dum tranquilla plerumque valeant pace quiescere, jucundum deputant et amœnum equitandi, vel litigandi laboribus insudare. Flaccidum judicant quietis otium, hebes, ignobile fatentur et dissolutum. Sic et populus ille dicebat: Anima nostra arida est. Nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi manna (*Ibid.*) Alibi quoque murmurantes dicunt: Deest panis, non sunt aquæ. Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo (*Num.* XXI.) Levissimum quippe deputant cibum, si pondus atque duritiam contingat deesse laborum. Nam laboribus resolvuntur, otio fatigantur.

Plane libet diligenter inspicere quam brevis pars corporis sit, cui substantia mundi tota non sufficit, quæ cuncta terrenæ facultatis impendia concupiscit. Nam cum cætera corporis membra quodammodo bruta videantur et stolidia, vix cubitus semis reperitur in corpore, quem rerum omnium universitas nequeat satiare. Ab oculis siquidem usque ad genitalia regnat omnis humana concupiscentia. Et hoc quidem angusto compendio naturali necessitate concluditur, sed naturalis metæ legibus non tenetur: nam per exteriora cuncta diffunditur; et quæ de modica radice procedit, non modicis paucisque contenta, omnibus inhiat: ad omnia, ut eis perfruatur ac saginetur, anhelat. Oculi siquidem pascuntur pulchritudine rerum, mulcentur aures linnulis harmoniæ sonitibus, vel lenocinantium 28 assentatione verborum; nares odoramenta concipiunt, fauces epularum saporibus oblectantur, cogitationum versat arcanum, lingua profundit eloquium, et quod cor meditatatur, oris ad medium interpretatione producit. Ex abundantia scilicet cordis os loquitur (*Math.* XII.) Jam vero genitalia tanto ardentius ad coitum provocantur, quanto magis stomachus vel ciborum copia, vel potus ingurgitatione repletur. Edacitas quippe quædam sanguisuga est, cui duæ sunt filiæ, ebrietas scilicet atque luxuria; de quibus utique Salomon: Sanguisugæ, inquit, duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer (*Prov.* XXXVI.) Nam quo quisque immoderatus vescitur, eo necesse est ut ad potum æstuantius accendatur. Et dum congesta cibi moles fervescente stomachi lebetes decoquitur, crebris necesse est haustibus irrigetur. Sed cum cibus venter ac potibus intumescat, consequens est, ut alternis utrinque meatibus, et faeces per podicem in cuniculos egerat, et humorem de genitali conceptaculo per pudenda profundat. Sicut enim in torcularibus vinarium a vino; sic in ilibus stercus separatur a viru. Sanguisugæ ergo, quæ edacitas est, duæ sunt filiæ: ebrietas et libido; quia dum una pestis delectabiliter concipit, geminam necessario sobolem parit. Quæ nimirum dicunt:

« Affer, affer; » quia cum sint insatiabiles, violentæ quoque sunt exactrices. Hæc itaque pars corporis, a pudendis videlicet usque ad oculos, totum perimit hominem, ac prorsus in eo naturalis excellentiæ subruit dignitatem. Per hæc enim spiramina sensuum, infelix humana conditio, et quod salutis est, effluit; et quod est perditionis, admittit. Hæc omnia breviter Joannes comprehendit Apostolus, cum ait: « Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ (I Joan. II). » Concupiscentia scilicet carnis ad corporis voluptatem, concupiscentia oculorum ad visibillum rerum pertinet pulchritudinem: superbia vero vitæ, terreni honoris atque fastigii exprimit sublimitatem. Per hæc enim primus homo tentatus agnoscitur, sicut Scriptura testatur (Gen. III): « Vidit, inquit, mulier quod bonum esset lignum ad vescendum: » ecce concupiscentia carnis; deinde sequitur: « Et pulchrum oculis, aspectuque delectabile: » ecce superbia oculorum. Per oculos enim superbire convincitur, quisquis in his quæ Deus prohibet, delectatur. Superbia vero vitæ fuit, cum mulier eadem ex ore serpentis libenter audivit: « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (Ibid.). »

Totus itaque mundus hoc tempore nihil est aliud nisi gula, avaritia, atque libido. Et sicut olim trifariam divisus est orbis, ut tribus simul principibus subjaceret; ita nunc genus humanum, heu prohi dolor! his tribus vitiis servilia colla substernit, eorumque quasi totidem tyrannorum legibus obtemperanter obedit. « Omnes enim, sicut Scriptura dicit, avaritiæ student, a minimo usque ad maximum (Isa. LVI, Jer. VI). » De gula vero quid dicam, cum opulenti quique nesciant famem, nunquam præstolentur esuriem? Tumentes ventres, nisi citius per utrumque spiramen effolleant, crepitum ilibus reformidant, et sic in manibus fistulæ consistit incolumitas vitæ. Ora flammantia crapulantur, nec tamen dicendi sunt, fastidio prohibente, comedere, sed potius **29** ligurire. Atque ideo dum afflictio carnis a cunctis poenitentibus pene respuitur, in præfigendis poenitentium judiciis vigor canonum funditus enervatur. Quamobrem aut liber omnino claudendus est canonum, aut a delegandæ poenitentiae taxatione cessandum. Quis enim sæcularium ferat, si vel triduo per hebdomadam jejuna præcipias? Modo stomachi læsionem simulant, modo splenis, sive vesicæ lamentantur exitium, modo marci pulmonis vitio intercludi sibimet anhelitum conqueruntur. Hinc multiplices rei familiaris curas objiciunt, illinc herilis famulatus obsequia laboriosa prætendunt. Quid plura dicam? Labyrinthas argumentorum scenas struunt, Protheum induunt, et in diversa se formarum monstra convertunt, cuncta languorum genera simulant, ut quod potissimum metuunt, languorem jejunii non incurrant. Sed cum tantopere non exigenti naturæ, sed impatienti gulæ deserviunt, velint, nolint, libera libidinis freua laxantur. Venter enim, atque pudenda contigua sibi sunt affinitate contermina, et cum ille

A sine temperantiæ discretione reficitur, illa protinus ad contumelias excitantur. Cibi scilicet ilices sunt libidinum, et immoderate percepti proprii humoris exuberantiam mox ad pudenda transmittunt. Qui videlicet humores dum congesti pruriunt et titillant, importunius expetunt ut per coitum profluant. Hinc est quod plurimi dum lege permissam ineundi conjugii novere licentiam, nullam reddendi conjugalis debiti exhibent disciplinam; nec usu commistionis uxoriæ temperanter utuntur, dum non gignendæ proli, sed ingenitæ deserviunt voluptati. Ii plane, non dicam mariti, sed prolectarii; non conjuges, sed potius amatores: sic ad intemperantiam coitus tempus omne continuant, ut uxoribus suis, quod turpe dictu est, nec prægnantibus parcant; et castitatis regulam violare nequaquam homines erubescunt, quam circa prægnantes suas et animalia muta custodiunt. Vide, o homo, canem, si caniculam, postquam concepit, aggreditur; aspice buculam, vel certe equam, si post conceptum a suis maribus insectantur. Ignorant quippe coeundi libidinem, cum deesse sibi gignendi conspiciunt facultatem. Cum ergo tauri, canes, et cætera bestiarum genera fetibus suis reverentiam præbeant; soli homines, quorum Doctor de Virgine natus est, ut vota sua libidinis expleant, parvulos suos, qui ad Dei formantur imaginem, necantes obterere non formidant. Hinc est quod nonnullæ mulieres ante pariendi tempus abortiunt, aut certe multilata, vel læsa eorundem parvulorum tenera adhuc membella reperiunt. C Et hoc modo dum ad libidinis feruntur incentiva præcipites, ante parricidæ sunt quam parentes; et quod valde periculosum est, dum hæc vitio naturæ peccantibus ascribunt, sese tam flagitiosi reatus obnoxios non agnoscunt. Verumtamen et hoc aliquando non ignorant; sed dum lucrantur ignorantiam populi, dissimulant hoc sacerdotibus confiteri. Barrus, qui et blephas dicitur, unice diligere castitatis munditiam prohibetur, et eatenus exsecratur obscena libidinum, ut cum ad propagandum genus coire compellitur, vultum post terga retorqueat; et ita quodammodo naturæ **30** coactus imperio, nolle se, atque erubescere quod agit ostendat. Bestia ergo quælibet ad hoc solummodo coit, ut gignat, homo solus ad hoc gignit, ut coeat. Pecoribus itaque summa concumbendi partus, hominibus vero summa gignendi concubitus. Vultures pariunt, cum se per coitum non corrumpant. Apes sobolem successuræ posteritatis enutriunt, ut virgines perseverent. Itaque rationis expertia filium Virginis imitantur; et homines, quibus utique natus est, luxuriæ volutabro delectantur. Quis enim seminibus semina superjactat? quis agrum vernantium scilicet segetum decore vestitum, sulcandum vomeribus judicat? Mittit prius falcem, ut cum ager vacat, satio mox segetes germinatura succedat; alioquin si semini semen ingeritur, forte continget, ut non dicam ex utroque, sed ne de utrolibet quidem proventus copia colligatur. Attende itaque, vir enervis, imo vir evirate, quid ambias, et scito quia

pulvis et cinis est, ad quem luxuriæ facibus inflammatus anhelas, videlicet ut cum muliebres artus amplecteris, vermes, saniem, intolerabilemque foetorem, quod paulo post futura est, contempleris, ut consideratio futuræ putredinis fucos causa despiciat scenicæ venustatis. Sapientis quippe iudicio non modo subjacet, quod lenocinatur oculis: sed quod latet etiam in materia veritatis. Verumtamen omnes illas delicias, quas nunc uxorulæ de suis conjugibus exhibent, aliis quoque viris necesse est præbeant; si eas post eorum obitum biviras, ut assolent, aut etiam triviras esse contingat. Non est eis fides ulla post mortem, sed dum placere viris posterioribus concupiscibiliter appetunt, audire quoque nomen priorum suffusæ rubore vultum, impudenter erubescunt.

Novi plane virum, dum illatam uxori ulcisci conaretur injuriam, gladiis interemptum, quæ tamen ad secundas migrasse nuptias dicitur, antequam anni circulus impleretur. Eant ergo viri, et relicto Deo, spem in uxoribus ponant, quas utique dum intemperantius diligunt, sæpe per eas non modo extraneis viris, sed et hostibus suis propria bona transmittunt. Huc accedit, quia si mulier thalamum violat, cum fama jam convicaneorum omnium ora pervolitet; vir tamen adhuc solus ignorat, et qui suæ domus opprobrium pertulit primus, vix deprehendit extremus. Igitur incentiva libidinis fomites sunt avaritiæ et materia cupiditatis. Nam cum luxuria multis sumptuum indigere non ambigetur expensis, nisi multiplicibus exuberent commodis, fluere nequeunt in oblectationibus voluptatis. Sed sicut ii qui mundi hujus probantur esse vernaculi, terrenis se rebus ambiunt onerare; sic versa vice mens cœlestibus hians se gloriatur exuere.

O quam jucundum, quam suave nuntium, quam denique dulcis ad aures meas nuper fama devenit, quæ vos Ostiensem comitatum mihi subtraxisse, et alii tradidisse perhibuit! Romanus enim quidam velut accusans te apud me, et tanquam mihi consulens atque compatiens, quod factum erat innotuit, sed quem accusare se credidit, nesciens commendavit. Ego quidem primo quasi graviter tuli, sed erumpentibus quibusdam lætitiæ signis, vel superficientenus **¶** quidem mœrorem simulare non potui. Ulro etiam divinam imploro clementiam, ut episcopatum quantocius ordinare non differas, et sterile arenosi littoris aratrum mihi de manibus tollas. Non enim est hujus temporis, ut qui puritatis et innocentiae tramitem tenere desiderat, Ecclesiæ bajulare regimen acquiescat: cum videlicet omnes pene per vitiorum abrupta præcipites, et tanquam furentes equi per voluptatum suarum campos ferantur effrenes. Et quid aliud inter hæc tot flagitiorum mala perpendimus, nisi quia venturo citius Antichristo via jam sternitur, per quam inoffensis nequitiae suæ vestigiis gradiatur? Nam sicut dicit Apostolus: «Mysterium jam operatur iniquitatis (II Thess. II).» Mundus siquidem lucem tenebris mutuatur, cum ejus jam terminus appropinquat. Et velut inter

A diem et noctem videtur nutare crepusculum, dum occumbente luce virtutum, nox oritur vitiorum. Quod nimirum illud Abrahæ portendebat, quod Scriptura pronuntiat: «Cum sol, inquit, occumberet, sopor irruit super Abraham, et horror magnus et tenebrosus invasit eum (Gen. xv).» Nam solis occubitus mundi designat occasum; horror vero magnus et tenebrosus vitiorum figurat criminumque caliginem, quæ quotidie pestilenter inhorrescunt per æstuantem reproborum hominum pravitatem. Unde et illic paulo post additur: «Cum ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans (ibid.).» Sicut enim fumus ex igne clibani vaporantis egreditur; ita vitiorum omnium flagitiorumque caligo de camino æstuantis avaritiæ generatur, sicut dicit Apostolus: «Quia radix omnium malorum avaritia est (II Tim. vi).» Et hoc circa finem diei, hoc est, circa terminum mundi. Fumans ergo clibanus tenebrosam caliginem generat, quia caminus avaritiæ, qui in pravorum hominum pectoribus æstuat, multis perversitatum tenebris mundum pestilenter obscurat. An non mentes infelicium cæcat, quæ scilicet et fidem tollit, et omnium virtutum in eorum cordibus lumen exstinguit? Unde cum illud præmisisset Apostolus, præsto subiuntulit: «Quam,» videlicet avaritiam, «quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis (ibid.).» Multis quippe se doloribus inserunt, dum propter temporalia lucra infœderabili a se invicem simultate resiliunt. Et plerumque dum pro corporalibus in arena concurrunt, e corporibus animas exeunt. Qui vero solis cœlestibus inardescunt, pro doloribus oblectationibus potiuntur; quia in fraternæ charitatis dulcedine unanimiter vivunt. Hinc est, quod in illo sacrificio vespertino, quod tunc Abraham obtulit, pecora quidem terrena ab invicem sequestrata composuit, sed volatilia non abjunxit. Unde Scriptura: «Qui tollens, inquit, universa hæc, divisit ea per medium, et utrasque partes contra se altrinsecus posuit, aves autem non divisit (Gen. xv).» Terræna quidem animalia contra se, et altrinsecus opponuntur, quia terreni quique contra proximos jurgiis et contentionibus sæviunt, vel certe occultis adversus eos odiorum fomitibus inardescunt. At contra qui sese in altum cœlestis desiderii pluma sustollunt, dum sacrificium Deo semetipsos offerunt, a mutuae dilectionis glutino non recedunt.

¶ Hæc apud te, venerabilis Pater, de mundi furentis insania conqueror, quem et tolerare quotidie et odire compellor. Nec accusatoris vereor notam, dum illi delinquentium expono flagitium, qui corrigendi prava præ cæteris obtinet principatum. Non enim detractor ille dicendus est, qui ei curat errantium reatus exponere, qui valet ea, quæ temere præsumpta sunt, emendare. Hæc porro Eliæ verba sunt (III Reg. xix): «Altaria tua, Domine, destruxerunt, et prophetas tuos occiderunt gladio, et relictus sum ego solus.» Cui Dominus: «Derelinquam, inquit, mihi septem millia in Israel, quorum genua non

sunt curvata ante Bala. » Cum ergo propheta solum se remansisse dicat, Dominus e diverso septem millia superesse respondeat; Elias tamen mendacii non arguitur, quia zeli coelestis igne succensus, esse, quod perhibet, opinatur. Si Elias itaque non peccavit, quia non odio, sed zelo modum accusationis excessit: num ego debeo praesumptionis argui, qui pauca de plurimis ei potissimum, qui jus corrigendi principaliter possidet, intimavi? Meum itaque fuit sacris auribus haec utcunque suggerere; tuum est, prout facultas attulerit, coercere. Satagendum est igitur, et instanter elaborandum, ut in tremendo summi pastoris examine, vel cum Elia te intimus zeli fervor excuset, vel cum Petro, quod gloriosius est, multiplex commissi gregis fructus exornet. Ne, quæso, miremini, si tenor hujus epistolæ stylo currat inculto, quia dum manus ad jaciendos apices proferat, hinc Cadalous, draco videlicet teterrimus, suspirat, illinc virulenta serpentium turba de cavernis suis egressa consibilat. Quos, quia non possumus incantationibus frangere, paramus squamea colla gladiis obtruncare. Sed quia synodus imminet, pedestres etiam versiculos subdo:

Sedis apostolicæ qui vult retinere vigorem,
 Æqua libret rigidæ pondera justitiæ.
 Juris enim pariles nescit suspendere lances,
 Quem favor inflectit, spes vel avara trahit.
 Muneribus plenæ cui laxant ora crumenæ,
 Justitia vacuum perdit inops animam.
 Cœli Roma seras tenet, et regit orbis habenas:
 His, si plura velit, tartara sola petit.

EPISTOLA XVI.

AD EUNDEM ALEXANDRUM II, ROMANUM PONTIFICEM,
 ET HILDEBRANDUM S. R. E. CARDINALEM ARCHIDIA-
 CONUM.

ARGUMENTUM. — Reprehensus ab Alexandro pontifice, et Hildebrando archidiacono, quod epistolam quamdam scripsisset Coloniensi antistiti, exemplar illius epistolæ ad eundem mittit. Deinde, quia rogatus fuerat ab iisdem, ut Romam, et inde Mantuam, ubi conventus episcoporum habendus erat, secum proficisceretur: Romanum quidem iter, tanquam minus necessarium, et suæ senectuti nimis incommodum deprecatur; Mantuanæ vero professionis laborem, quod e re Christianæ reipublicæ esse videretur, omnino non recusat. Sed usque ad adventum utriusque, qui Mantuam illac transituri erant, tantæ rei deliberationem rejicit.

Patri et filio papæ et archidiacono, PETRUS peccator monachus, servitatem.

Epistolam, de qua me insuggillastis, ad vos mitto, ut videatis, et quid in ea adversum vos egerim liquido comprobetis. Quod si aliam in illas partes epistolam misi, vel in hac ipsa aliquid usque ad unam litteram, me sciente, auctum est, vel immutatum, aut aliquo modo transmutatum, et non ad vos est simpliciter missa, sicut tunc domino Coloniensi pontifici est directâ Naaman Syri me lepra (IV Reg. v) perfundat, vel Barjesu cæcitas (Act. xiii) oculos meæ frontis obducat. Jesum testor, et sanctos angelos ejus, quia in hac ego satisfactione

(79) Hildebrandum S. R. E. arch. intelligit.

A non mentior. Si pro hac itaque epistola mori debeo, tendo cervicem, imprimito pugionem. De cætero sanctum Satanam meum humiliter obsecro (79), ut non adversum me tantopere sæviat, nec ejus veneranda superbia tam longis me verberibus atterat; sed jamjam circa servum suum vel satiata mitescat. Liventes quippe scapulæ jam deficiunt, et sulcata tot plagis, totque terga vibicibus tumescunt non subsistunt. Unde vir sapiens: « Flagelli, inquit, plaga livorem facit, plaga autem linguæ comminuit ossa (Eccli. xxviii). » Age igitur, tempus est enim, ut ego jam... (80). Sed adhuc spiritum reprimo, labiis digitorum superpono: et licet seram, tamen adhuc misericordiam quæro. Quod autem me ad vos Romam venire, deinde vobiscum ire Mantuam præcepistis, utriusque mihi labor itineris valde difficilis visus est, et meæ senectuti nimium gravis. Unde Romam venire, quod vobis minus prodesset, omisi: expeditionem vero Mantuani itineris magis vobis necessariam judicavi. Sed in destinando mihi sanctæ vestræ legationis oraculo, satis uterque inter vos inæqualiter divisistis. Nimirum, ut unus mihi videatur paterni favoris affabilitate blanditus, alter hostilibus jurgiis terribiliter comminatus. Unus vestrum me tanquam sol corusco fervidi splendoris irradiat, alter velut furens Aquilo violentis impetus sui flabris exsufflat. Unde illud ad mentem redit, quod refertur in fabulis. Dicitur enim, quia dum quidam indutus chlamydè viator incederet, Sol et Eurus eum quasi materiam sibi proposuere certaminis, quis videlicet e duobus ei chlamydem potuisset auferre. Hoc itaque inter eos fœdere constituto, ut eum qui victor existeret, virens laurea coronaret, cœpit Eurus violenter infremere, nubium volumina commovere; e contra, viator chlamydem stringere, seseque, ne vestem perderet, undique constipare. Cumque discipulus Æoli casso labore deficeret, seseque cœptum posse perficere funditus desperaret, illico Sol aurea cœpit ora detegere, micantibus terram fervoribus illustrare. Mox viator cum jam æstibus nimii fervoris aresceret, uberque sudor humefactis visceribus ebulliret, projecit chlamydem, ut nimii caumatis temperaret ardorem. Ille ergo conditi certaminis promeruit palinam, qui leniter egit, non 3/4 qui vincere furendo, et violentiam irrogando tentavit.

Sed ut e Scripturis sacris honestius proferatur exemplum: si Roboam senum consiliis acquiescens, populo mitia respondisset, totum Israel sui juris imperio subdidisset: sed quia coævorum suorum superbiam credidit, divisit a se decem tribubus, sublimem regni potentiam humilem fecit (II Reg. xii; II Paral. x). Rhinoceros etiam, qui rabida persequentium canum ora celerrima pernicitate contemnit, capi se gremio blandæ virginis non pavescit. Sed qui cuncta, quæ vestra sunt, reddidi, cur adhuc persecutionem patior? Naturarum certe perhibent rimatores (PLIN. lib. xii, cap. 4), nescio utrum asti-

(80) Aposiopesis.

pulentur etiam venatores, quia castor dum nativo perpendat ingenio se non ob aliud insectari, nisi pro testiculis, ut medicinali serventur industriae praecidendis, ad stipitis truncum repente procurrit, seseque violenter impingens, testiculos projicit. Mox itaque longius provolans, versus ad venatorem in duobus se pedibus erigit, nec se jam habere, pro quo quaeratur, ostendit. Nunquid ergo durior satisfactio quaeritur ab homine, quam exigatur ab animalibus brutis? Sed ne modum excedat epistolare compendium, ad haec expostulanda vestrum in nostras partes praestolemur adventum.

EPISTOLA XVII.

AD EUMDEM ALEXANDRUM II

(Habetur tom. III, estque opusculum 25).

EPISTOLA XVIII.

AD EUMDEM

(Habetur tom. III, estque opusculum 24).

EPISTOLA XIX.

AD EUMDEM

(Habetur tom. II, estque Vita SS. Rodulphi episcopi Eugubini, et Dominici Loricati).

EPISTOLA XX.

AD CADALOU M EPISCOPUM PARMENSEM, QUI ET HONORIUS II ANTIPAPA.

ARGUMENTUM. — Cadalous Parmensis episcopus, praeter alia vitia, quae in eo complura inerant, magnis ambitionis facibus inflammatus, ingentes in Romana Ecclesia turbas concitavit. Alexandro enim legitimo pontifice rejecto, largitionibus, et pessimis quibusque artibus effecit, ut ipse a quibusdam Cisalpinis episcopis sui similibus 35 (ad quos tamen electionis jus minime pertinebat), tanquam verus et germanus pontifex promulgaretur. Igitur scelestae cupiditatis compos effectus, scelera, quae antea occultius patrabat, publice jam, et in conspectu omnium edere coepit. Rapinis namque, caedibus et direptionibus omnia foedabat: bona ecclesiastica militibus suis, et satellitibus diripienda concedebat: denique, ut uno verbo absolvam, humana et divina permiscebat. Leniter primo admonitus; et deinde cum hac ratione nihil proficeretur, ter in patrum conventibus publice damnatus, et a catholica communione submotus, ab amentia et furore non destitit. Ad hunc hominem tam impium, tamque obfirmato animo salutaria consilia respicientem, scribit B. Petrus Damianus. Et quidem postquam illi sceleris, quod admiserat, magnitudinem ante oculos posuit, postquam quibuscumque potuit rationibus, ad sanitatem revocare conatus est, tristi demum ejus mortis vaticinio epistolam concludit.

CADALOO dicto episcopo, PETRUS peccator monachus quod dignum et justum est.

Qui non corripit puerum ova furantem, magnum postea latronem patitur, equorum stabula perfringentem. Si a corynetis [famulab. credid.] suis matrona potens negligit arcere petuleum, quid mirum si in eam quoque ille postmodum vesaniae suae porrigat appetitum? Utque de Scripturis aliquid inferam: David rex, qui in Absalon fratricidium non ulciscitur, ab ipso deinceps ejectus, regalis solii dignitate privatur (II Reg. xiii). Adonias, filius Aggith, dum in superbiae fastum protervus erigitur, dum conivente patre, paratis equis et curribus,

A regnum sibi pollicetur, ad hoc quandoque progreditur, ut Abisag Sunamitidem in conjugium quaerat, ac paternos incestare thalamos concupiscat (II Reg. i). In multis tibi, frater, Romana pepercit Ecclesia, frequenter a te legitimi rigoris cohibuit disciplinam, adeo ut asserant, qui se interfuisse fatentur, quod in tribus jam conciliis synodalibus, Papiensi scilicet, Mantuano et Florentino, perspicua damnationis in te sententia claruit; ubique tamen sedes apostolica maternae pietatis affectu tibi clementer indulgit. Sed dum illa studuerit canonum circa te coercere vigorem, tu non vereris adversus eam hostilem redhibere tyrannidem. Porro autem si Scripturae series diligenter attenditur, ter unctus in regem David fuisse reperitur. Primum scilicet a B Samuele in Bethleem, secundo a viris Juda in Hebron, tertio coram universis tribubus Israel rursus in Hebron (I Reg. xvi; II Reg. ii; II Reg. v). Et ut Je piscatore nostro, cui tantopere vis succedere, simile quid perhibeam, tres Petrus sedes obtinuit: Antiochenam scilicet, ubi postquam ipse se fidei posuit fundamentum, Ignatium (81) vice sua mox ordinavit episcopum; Alexandrinam quoque, ubi sanctus evangelista Marcus, postquam novae fidei semen sparsit, eam B. magistri sui Petri glorioso nomini fideliter dedicavit; postremo Romanae urbi per quinque annorum lustra praesedit, 36 quam etiam cum coapostolo suo Paulo pretioso triumphalis victoriae sanguine purpuravit. Sed cur nos vel illum ter unctum, vel istum ter praesidentem in allegationem hujus disputationis adducimus, nisi ut tu interim ad conscientiam redeas, teque totidem vicibus, et si non iudicio sacerdotum, sed canonum auctoritate depositum, quam procul a sanctis viris sis, et ipse perpendas? Licet enim illorum utriusque trina promotio tanquam una duntaxat, nullum vel regni vel sacerdotii fuerit incrementum, quodammodo tamen plenioris fuit sanctitatis indicium. Sicut enim ille pietate vel justitia reges, sic et iste transcendit omnes privilegio sacerdotes. Hinc est quod cum reliquis sanctis hoc non impendimus, solius B. Petri festive cathedram celebramus. Cum itaque sacerdotium tuum tanta laboret infamia, quo pacto praesumpsisti, vel, ut mitius loquar, acquiescere potuisti, ignorante Romana Ecclesia, Romanum te episcopum eligi? Taceamus interim de senatu, de inferioris ordinis clero, de populo. Quid tibi de cardinalibus videtur episcopis? qui videlicet et Romanum pontificem principaliter eligunt, et quibusdam aliis praerogativis, non modo quorumlibet episcoporum, sed et patriarcharum, atque primatum jura transcendunt? Salvo quippe universalis Ecclesiae sacramento, isti sunt oculi unius lapidis, id est Romanae Ecclesiae. De quibus per Zachariam dicitur: « Ecce, inquit, lapis quem dedi coram Jesu (Zach. iii). » Super lapidem unum septem oculi sunt. Ipsi lucernae unius candelabri, de quibus post-

(81) Imo Evodium, ut Ignatius ipse in epist. et alii testantur.

modum loquitur dicens : « Vidi et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ super illud (*Zach. iv.*) » Ipsi sunt et candelabra, in quorum medio Jesus, juxta beati Joannis verba (*Apoc. 1.*), discurret, et hunc sermonem, qui illic præsto subjungitur, in te quodammodo specialiter dirigit : « Memor esto, inquit, unde excideris, et age pœnitentiam (*Apoc. 11.*) » Plane si pœnitentia jure plectendus est quisquis cuilibet irrogat injuriam sacerdoti, qua tu sententia dignus es, qui illis præjudicium sacerdotibus intulisti, quorum consilio et judicio status ac disciplina debet totius Ecclesiæ catholicæ gubernari? Et cum canonica decernat auctoritas, ut vel humilis cujuscunque Ecclesiæ clero liceat liberum de illo, qui sibi præferendus est, habere judicium; qua tumoris audacia tu præsumpsisti te violenter illis ingerere, qui præter communem Ecclesiæ regulam, super ipsos quoque pontifices authenticam prævalent promulgare censuram? Cur per ambitionem adipiscendi culminis, inaccessibilisque fastigii, totum fere mundum in condemnationis tuæ jurgium concitasti? Ut illud Jeremiæ prophetæ quodammodo vociferantes exclament : « Terra, terra, terra, audi sermonem Domini : Hæc dicit Dominus : Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur (*Jer. xxii.*) » Et tu e contra ejusdem prophetæ verbis apte valeas respondere : « Væ mihi, mater mea! quare me genuisti virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? Non foeneravi, nec foeneravit mihi quisquam, omnes meledicunt mihi (*Jer. xv.*) » Rursus illud æque propheticum : « Maledicta dies, in qua natus sum; dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta (*Jer. xx.*) » ubi præsto subjungit : « Maledictus vir qui annuntiavit patri meo, dicens : Natus est tibi puer masculus, et quasi gaudio letificavit eum. Sit homo ille, ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, et non pœnituit eum. Audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano, qui non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulcrum, et vulva ejus conceptus æternus (*Ibid.*) » Non hic, dies illa, in qua natus est homo, maledicitur; sed prosperitas potius, qua lenocinante in peccatum lapsus est, condemnatur. In qua videlicet die tu quodammodo morereris in vulva, si ab ea, quam ceperas, imo in qua male nascebaris, desisteres culpa. Cum te videlicet alieni, et non filii apostolicæ sedis eligerent, et ab ea potius, quam tenebas, sedē deponerent, quam ad aliam, non per judicium, sed per strepitum promoverent, sicut scriptum est : « Dejecisti eos dum allevarentur (*Psal. lxxii.*) » Sæculares a liminibus Ecclesiæ coercemus, qui dimissis uxoribus propriis, extraneis fœderantur; sed quanto deterius adulterium ille committit, qui absque synodali sententia, relicta sua, alieni juris Ecclesiam more prædonis invadit? Hoc adulterium deplorat propheta, cum dicit : « Contritum est cor meum in medio mei, et contremuerunt omnia ossa mea. Fa-

ctus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus a vino a facie Domini, et a facie verborum sanctorum ejus (*Jer. xxiii.*) » Cur autem tanto doloris tædio contabescat, protinus aperit, cum subjungit : « Quia adulteriis plena est terra, quia a facie maledictionis luxit terra : arefacta sunt arva deserti (*Ibid.*) » Quod autem genus hominum hoc perpetret adulterium, unde et terra lugeat, et corda hominum velut arva deserti ab inundatione prædicationis areseant, aperit illico, cum consequenter adjungit : « Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum, dicit Dominus (*Ibid.*) » Sed quid eisdem adulteris sacerdotibus et prophetis immineat, mox subsequendo declarat : « Idecirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris; impellentur enim et corruent in ea : afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum. Prophetabant in Baal, et decipiebant populum meum Israel, et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii (*Ibid.*) » Audis similitudinem adulterantium, audis iter mendacii? Alterum scilicet pendet ex altero. A tramite quippe veritatis aberrat, qui per luxuriantis concupiscentiæ ambitum castitatis ecclesiasticæ munditiam fœdat. Nunc Ecclesiam, proh dolor! usque ad verticem constupratam dolemus, quod Jerusalem dudum Jeremias contigisse conqueritur. « Filii, inquit, Memphis et Taphnes constupraverunt te usque ad verticem (*Jer. 11.*) » Jerusalem namque usque ad verticem constupratur, quando a minimis quibusque Ecclesiis usque ad apostolicam sedem, quæ omnium caput est Ecclesiarum, luxuria venalitatē extenditur. Sed hujus adulterii dulcedo in quantam vertatur amaritudinem, illico vox divina subjungit : « Ecce, inquit, ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle (*Jer. ix.*) » Fac itaque, frater, juxta vocem prophetæ dicentis : « Redite, prævaricatores, ad cor (*Isa. lvi.*) » Discute, obsecro, conscientiam tuam, et prudenter examina, qua quiete, quo refrigerio potitus es, postquam te huic periculoso negotio, tanquam Scyllæ voraginis fluctibus immersisti. Dilapidantur æra cupidinis, exhauriuntur folles diversi generis metallo turgentes; profligantur in cuneos militum erogandæ pauperibus Ecclesiæ facultates. Cunctisque subjectus obtemperas, ut cunctis in dignitate præcellas, et ambitio dominationis jure te mancipat servitutis. Unum te non lateat, quia quisquis Ecclesiæ per venalitatem semel irrepsit, donec illi præfuerit, redimere non cessabit. Justo quippe Dei judicio agitur, ut quisquis regimen Ecclesiæ nundinatus aggreditur, quietis vel opulentiae commodum; quod speraverat, de suo commercio non lucretur, sed sedens in cathedra pestilentiae fabriles semper malleos versat, et immundæ prælationis rivus per sordida convexa decurrens, unde funestus oboritur, suo semper fonti respondeat. Enimvero cum religiosus quisque vis subire tam laboriosæ sedis onus abhorreat, illicque constitui vix ullis hominum precibus acquiescat,

cur tu onus onerum, ut sanctus Leo papa dicebat, non modo non paras aufugere, sed ultro etiam preces, et pretium offerendo anxie te conaris intrudere? Ut liquido videatur tibi sententia illa congruere, quam per Ezechielem adversus Jerusalem divinus sermo pronuntiat: « Omnibus, ait, meretricibus dantur mercedes; tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis. In eo enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium (*Ezech. xvi.*) » Præterea, si eos sacri canones hæreticos notant qui cum Romana Ecclesia non concordant, qua tu judicaberis dignus esse sententia, qui sibi resistenti, et obstinatissime reluctanti, non pastor, sed tyrannus ingereris; eamque quam supra petram fidei Petrus prædicator erexit, tu cum satellitibus Satanæ novus præliator evertis? **B** et ut immeritum pastoris nomen obtineas, ipsam confundere, ac dilacerare pascuam cum suis gregibus non formidas? Sed audi quid tibi tuisque similibus Dominus per prophetam dicat: « Væ pastoribus qui disperdunt et dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitastis eos; ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum (*Jer. xxiii.*) » Hoc autem quod tu nunc moliris, non est gregem Domini visitare, sed potius instar prædonis ac furis, perdere et mactare. Sicut in Evangelio Dominus dicit: « Fur non venit nisi ut furetur, et mactet, et perdat (*Joan. x.*) »

Nunquid ad hoc natus es, ut mundum in bella concutias, apostolorum labores et opera destruas, totamque Christi Ecclesiam, tua, unius videlicet hominis, ambitione confundas? et hæc fortasse turbatio tui nominis est intentata præsigio. Cadalous quippe vocaris. (*Consule Scholia ad calcem opusculi.*) Et prima quidem pars hujus nominis manifeste denuntiat casum, secunda populum, λαός siquidem Græce, Latine *populum* sonat. Et quid aliud in hoc exprimitur nomine, nisi quod Scriptura dicit (*Ezech. vii.*): Quia videlicet ruina populi sunt sacerdotes mali? Hoc itaque modo, qui sanctæ Ecclesiæ fueras filius, adversus eam factus es gladius. **39** Et forte tu i' e es gladius de quo Ezechiel propheta dicit: « Gladius, gladius exacutus est et limatus (*Ezech. xxi.*) » Cur autem duo hæc iste gladius habeat, hoc est, ut limatus sit et acutus, secutus exponit: « Ut cædat, inquit, victimas exacutus est, ut splendeat limatus est (*Ibid.*) » Nonne in te videntur ista congruere, qui videlicet ut solus valeas dignitate splendere, totum regnum laboras in prælium, velut occisionis victimas congregare? Sed adhuc audi quod præsto subjungit (*Ibid.*): « Qui moves spectrum filii mei, succidisti omne lignum, et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu. » Deinde sequitur: « Iste exacutus est gladius, et i' e limatus est, ut sit in manu interficientis. » Tu profecto, tu ille es gladius, qui Filii Dei moves sceptrum,

hoc est, qui eum in quo ille regnat, et imperat, commoves populum. Sceptrum Filii Dei est Ecclesia catholica, hæc regnum, hæc est et nostri Redemptoris imperium, quam tu movere merito diceris, dum eam vexare et conturbare contendis. Non est mihi propositum prophetæ verba more commentantis exponere, ut debeam de lignis quoque, unde post arcam Noe nunc fabricatur Ecclesia, disputare: sufficiat mihi duntaxat illa perstringere, quæ tuæ videantur vesaniæ convenire. Porro autem, quia conatus tuus iste nunquam perveniet ad effectum, sed infaustum postremo concludetur in exitum; et qui Romanis arcibus superbus invehers, ad solum proprium cum ignominia reverteris. Audi quod sequitur. Nam postquam divina vox ait (*Ibid.*): « Mucro, mucro, evagina te ad occidendum; lima te ut interficias et fulgeas; » paulo post sequitur: « Revertere ad vaginam tuam, in locum in quo creatus es. In terra nativitatis tuæ judicabo te, et effundam super te indignationem meam, et ignem furoris mei sufflabo in te. » Habes nunc forsitan mitram, habes, juxta morem Romani pontificis, rubram cappam; cave ne hanc adversum te sententiam divinus per eundem prophetam sermo decernat: « Tu autem, profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita; hæc dicit Dominus Deus: Aufer cidarim, tolle coronam; nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, et sublimem humiliavit (*Ibid.*)? » Ac si patenter enuntiet, quia quisquis ad hanc cidarim, vel sacerdotalem coronam arroganter anhelat, jure deprimitur: qui autem indignum se vociferans renuit, merito sublimatur. Multum sane lætificat, quod hujusmodi te pontifices elegerunt, Placentinus videlicet et Vercellinus, qui nimirum multum petulei ac proletarii, sicut norunt disputare de specie feminarum, sic utinam potuissent in eligendo pontifice perspicax habere judicium. Ecce iterum duo senes illi, de quibus locutus est Dominus: « Quia egressa est iniquitas de Babylone a senibus iudicibus, qui videbantur regere populum (*Dan. xxv.*) » Ecce iterum Susanna in iudicium accusata producitur: ecce falsum innocenti crimen intenditur, et sanguis innoxius condemnatur. Sed nunquid deerit etiam Daniel, cujus repente spiritus suscitetur, falsorumque testium nequitas ulciscatur? Aderit utique, aderit verus ille vir desideriorum, de quo dicit propheta: « Ecce veniet desideratus cunctis gentibus (*Aggæi ii.*) » Aderit, inquam, potentior ille **40** Daniel, qui et impios senes perperam iudicasse convincat, et Susannam nostram ab injustæ sententia damnationis absolvat. De cujus repentino iudicio alius propheta dicit: « Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erumpens super caput impiorum veniet: non revertetur furor Domini usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui (*Jer. xxiii.*) » Salva plane digna reverentia regibus nostris (*consule schol.*), quibus ulique sive pro sexus, sive pro ætatis infirmitate

subripi potuit: præter illos, quicumque te ad hoc flagitium impulerunt, filii Cayphæ, primogeniti dicendi sunt Satanæ, adjuutores Antichristi, adversarii veritatis. Itaque libet exclamare: O cœlum! o terra! cum quibus scilicet et omnia turbanda sunt elementa. O tragœdia omnibus ante nos sæculis inaudita! ut alienus episcopus, propria sede contempta, ignorante Deo, nesciente Petro, nesciente Romana Ecclesia, super Romanam constituatur Ecclesiam? et quod non fert Ecclesia cujuslibet infimæ dignitatis, perferat illa, quæ mater est et magistra totius Christianæ religionis? Sed quispiam fortassis objiciat, inordinatæ huic ordinationi aliquem interfuisse Romanum. Erubescat ad hæc lingua phrenetica, et quæ nescit esse facunda, discat esse vel muta: nescit aliquid utiliter dicere, sciat saltem sine damno tacere. Nimirum cum electio illa per episcoporum cardinalium fieri debeat principale iudicium, secundo loco jure præbeat clerus assensum, tertio popularis favor attollat applausum: sicque suspendenda est causa, usque dum regiæ celsitudinis consulatur auctoritas: nisi, sicut nuper contigit, periculum fortassis immineat, quod rem quantocius accelerare compellat. Porro autem sicut diabolus divino nomini pluralem numerum indidit, ut diceret mulieri: « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen. iii*); » ita tu grammaticorum regulis novum aliquid addidisti, ut in declinatione jam pueri dicant papæ paparum. Per te itaque senex jam mundus addiscit, quod hæcenus ignoravit. Et sicut juxta Pauli vocem (*Hebr. ix*), summus pontifex in sancta per annos singulos ingrediebatur in sanguine alieno; sic et tu nunc miserorum hominum, velut porcorum succidium facis, et sanguinem fundis, ut ad B. Petri sanctuarium cruentus ingrediaris. Cave, frater, cave, ne velut hostis insurgas tam præcipitanter in Petrum, qui certe et Ananiam cum conjuge verbi sui telo confodit: et Simonem arroganter astra petentem, in gehennæ profunda demersit (*Act. v*).

Quod mihi a senioribus intimatum est, refero: In Babylonis partibus possessionem apostolica sedes habebat, unde tantum balsami redditum per annos singulos capiebat, quod indeficienti fomite sufficeret lampadi, quæ videlicet ante altare beati apostolorum principis rutilabat appensa. Quam possessionem accepta pecunia papa distraxit, canonemque aromatis, quem recipere solebat, amisit. Aliquanto post, cum idem papa prædicto sacrosancto altari, quasi devotus assisteret et oraret, ecce quidam terribilis et grandævus senex, in cujus etiam facie barbasium videbatur, elato brachio colaphum sibi vehementer incussit, et ait: « Tu extinguisti *L. I* lucernam meam ante me, et ego extinguam lucernam tuam ante Deum: » moxque disparuit. Ille vero protinus corruit, et paulo post diem clausit extremum. Sic sic nimirum meretur corripui, qui illi se præbet adversum, qui cœli terræque primus pastor obtinet principatum. Quis, oro, duorum paparum duriori tibi videtur austeri-

tate plectendus? Utrum ille, qui sacri altaris lucernam præsumpsit extinguere; an tu, qui totam universalem Ecclesiam præ furtivæ promotionis exordium niteris obscurare? Qui enim juxta Veritatis vocem, intrat per ostium, pastor est ovium; qui autem intrat aliunde, fur est et latro (*Joan. x*). Sed sicut per pastoris ostium qui jam utique præsidet, domui lumen infunditur; ita per tuum aliunde, nihil aliud, nisi fumus, atque caligo, chaos, et horror ingeritur tenebrarum. Huc accedit, quia dum in imis est quispiam, ejus quodammodo vitia delitescunt; cum vero ad dignitatis culmen ascendit, in superficiem mox erumpunt: et quæ fuerant eatenus inaudita, jam per ora remigeruli populi trita vulgantur. Quot hominum millia nunc tua facta dinumerant, qui usque ad hoc tempus ea funditus ignorabant? Nam præbendarum Ecclesiæ tuæ, vel Ecclesiarum damnanda commercia, aliaque longe turpiora, quæ nos erubescimus dicere, hæcenus in tuo tantum narrabantur oppidulo: nunc alter ad alterum ubique regni hujus, et mercatores loquuntur in foro, et fossores in agro. Pueri, qui rhetorizantur in scholis, cives qui glomerantur in triviis, omnes pene te lacerant, teque dijudicant. Hoc siquidem tibi contigisse comprobatur, quod transgressori cuilibet per Jeremiam dicitur: « Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ (*Jer. xiii*). » Cui paulo post etiam dicitur: « Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ apud me, dicit Dominus, quia oblita es mei, et confisa es in mendacio. Unde et ego nudavi femora tuâ contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, et adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ (*ibid.*) » Verumtamen si ego te conveniendum esse decernerem, hisque in os sermonibus objurgarem: nonne tu, quæ gratis offerenda sunt in Ecclesia distraxisti? Nonne hæc, et illa, cœlo terraque testibus, commisisti? Quæ videlicet si ego tibi dicerem, non me latet, quoniam dum negare hæc, mundo teste, non posses, protinus ad futuræ correctionis patrocinium convolares. Quilibet enim culminis appetitor dum de transacta vita, conscientia remordente, confunditur, emendationem sibi in posterum pollicetur; sed dum culmen celsitudinis occasio fit peccandi, quomodo per scopulosi montis prærupta non offendet, qui per plana gradiens impingebat? Possem præterea respondere, quod per prophetam Dominus tibi, tuisque similibus dicit: « Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietatem suam, et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum (*Jer. xiii*). » De qua varietate et alibi dicit: « Nunquid avis discolor hæreditas mea? Nunquid avis tincta per totum (*Ibid. xi*)? » Sed culpæ varietas præsto subinfert sententiam ultionis: « Venite, inquit, congregamini, omnes bestię terræ, properate ad devorandum (*ibid.*). » Quibus autem *L. II* hujus animadversio devorationis immineat, illico subdendo manifestat: « Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculeaverunt

partem meam, dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis, posuerunt eam in dissipationem (*ibid.*). » Quæ videlicet omnia nihil aliud ut que designantia, nisi Ecclesiam a malis pastoribus dissipatam, quorum et te hoc nosse credo, dum verbis pluribus non indigeant, non expono. Hoc tantum te latere non patior, quia et tu, et quicumque tibi similiter, per ambitionem Ecclesiæ culmen appetitis, Deum procul dubio nescientes, Ecclesiam laceratis. Unde et per eundem prophetam dicitur : « Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quæsierunt : propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est (*Jer. x*). » Spondes itaque nunc emendationem, ut concupitam obtineas dignitatem. Humiliter loqueris, ut ad celsitudinem proveharis. Humilitas hæc quia de radice superbæ nascitur, ad satisfaciendum idonea non videtur. Illud interim ad memoriam redit, quod in libri Geneseos reperitur historia (*Gen. xxxiv*). Quia Dinam Liæ filiam cum vidisset Sichen, filius Hemor Hevæi princeps terræ illius, adamavit, et rapuit, et dormivit cum ea, vi opprimens virginem : et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemque blanditiis delinxit : eamque iam impatienter amavit, ut non modo se, sed et omnes suæ civitatis masculos circumcideret, ut ejus duntaxat potuisset conjugium oblinere. Sed hæc satisfactio non Deo placuit, non fratrum illius corda placavit : quia non ob religionem, sed ad potiendam carnis facta est voluptatem. Fratres enim illius sævientes ob stuprum, omnes, qui circumcisi fuerant, gladiis peremerunt. Tu ergo, tu novus es Sichen, corruptor Dinæ, violator Ecclesiæ. Circumcidis carnem, ut carnis valeas explere libidinem. Pravos te polliceris mores abscindere, ut in pravitate postmodum impune te liceat permanere. Sed ecce Simeon et Levi Sichen gladiis impetunt, quia Vetus et Novum Testamentum, dum suis te sententiis damnant, quasi totidem te gladiis armati fratres obtruncant. Sive ut vindices propius acquirantur; Petrus et Paulus, qui mundi sunt iudices, ipsi quoque fiant tuæ transgressionis ultores. Fœdam enim rem operatus es in Israel. Sed ne quis mihi fortassis objiciat, quod interfectores illi Sichen, Simeon videlicet et Levi, abeunte patriarcha Jacob, reprobationis meruere sententiam; sciat illic a prophetico spiritu futuram potius mortem Salvatoris attendi, quam peractam digne stragem luxuriosi hominis condemnari. De Simeon enim scribæ sunt Judæorum; de Levi vero tribu, principes sacerdotum. De quibus utique scriptum est : « Quia consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, et occiderent (*Matth. xxvi*). » De quo consilio dicitur : « In consilio eorum non veniat anima mea : et in cœtu illorum non sit gloria mea. Quia, inquit, in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum (*Gen. xlix*); » virum scilicet illum, de quo Sapia ait : « Opprimamus virum justum, quia contrarius est operibus nostris (*Sap. ii*). » Murum autem suffoderunt, hoc est, illud fortissimum

ac spiritale propugnaculum, quod custodit Israel. Ut igitur **A** expositoribus cætera relinquamus, sufficiat hic intelligi non vindictam stupri, sed peremptorum Christi sacrilegia condemnari. Quam plane vindictam Judith quoque Deo placitam docuit, dicens : « Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores exstiterunt in coinquinatione sua, et denudaverunt femur virginis in confusionem, et dedisti mulieres illorum in prædã, et filias eorum in captivitatem, et omnem prædã in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum (*Judith ix*). » Porro autem non es contentus mensura hominis, sed in humano genere mons videri appetis, et quasi promontorium superbæ in fastigii te culmen attollis. **B** Non vis esse de vallibus, de quibus dicitur : « Valles abundabunt frumento (*Psal. lxiv*). » Sed audi, quod tibi Dominus per prophetam dicat : « Ecce ego ad te, mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram, ut extendam manum meam super te, et avellem te de petris, et dabo te in montem combustionis, et non tollent de te lapidem in angulum, et lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris (*Jer. li*). » Et iterum : « Ecce ego ad te, superbe, dicit Dominus, quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ : et cadet superbus, et corruet, et non erit qui suscitet eum (*Jer. l*). » Tantumne in te damnationis ardor inferuit? Huccine te superbæ fastus, et celsitudinis ambitio provocavit, ut reginam Ecclesiarum, sive, ut ita fatear, regnorum omnium **C** temerares imperium? Sed « despexit te, subsannavit te virgo filia Sion; post te caput movit filia Jerusalem. Cui exprobrasti, et quem blasphemasti? Super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israel? In multitudine, inquit, quadrigarum mearum ego ascendam altitudinem montium, juga Libani (*Isa. xxxvii*). » Romanam videlicet Ecclesiam, in mundi totius culmine constitutam, et nitore virginalis pudicitæ candidatam. Sed audi quid tibi per eundem prophetam divina vox dicat (*ibid.*) : « Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me; cum fureres adversum me superbia tua ascendit in aures meas. » Moxque sententiam in conclusione subnectit (*ibid.*) : « Ponam ergo **D** ergo circulum in manibus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducã te in via, per quam venisti. »

Sed ecce nos multa adhuc plura, dictante materia, necdum explevimus votum; et jam excedimus epistolare compendium. Rogandus est ergo duntaxat omnipotens Deus, ut et ad te humilitatis revocet spiritum; et sopitis erroribus simultatum in Ecclesia sua pacis, atque concordie, quæ per te scissa est, stabiliat fundamentum : in fine libet hæc plangere :

Heu! sedes apostolica,
Orbis olim gloria,
Nunc, proh! efficeris
Officina Simonis.

Terunt incudem mallei,
 Nummi sunt tartarei,
 Justo Dei iudicio
 Fit ista conditio.
 Ut quisquis apostolicam
 Sedem semel comparat,
 Redimere non desinat,
 Donec male pereat.
 Cathedram pestilentiae,
 Pressus anathemate
 Tenet cum sacerdotibus
 Christi peremptoribus.
 Fit sibi terra ferrea,
 Coeli sedes aenea.

Diligenter igitur intende, quod dico :

Fumea vita volat, mors improvisa propinquat,
 Imminet expleti praepes tibi terminus aevi.
 Non ego te fallo, coepto morieris in anno.

SCHOLIA.

« Cadaloo dicto episcopo, Petrus peccator monachus, » etc. Quibus parentibus, et patria exortus sit Cadaloo, quem recentiores nonnulli Cadalum vocant, vel Cadaleum, optime me docuerunt vetera monumenta archivi Veronensis monasterii S. Georgii ex Braida. Fuit enim filius domini Ingoni, domini Guizardi comitis de Sabulono, quod castrum ab eadem civitate non multum distat. Cadaloo itaque, patre et avo vita defunctis, una cum fratribus Veronam habiturus accessit : vixitque in regione S. Faustini in curte ducis. Anno vero Christi 1042, clericali ordine insignitus; neque longe post circiter annum, videlicet 1045, episcopus Parmensis Ecclesiae creatus, nil antiquius habuit, quam sub S. Benedicti regula militantibus monasterium erigere; quod et feliciter praestitit, sibi prius a Wallero Veronensi episcopo, super ripam Athesis fluminis prope eandem civitatem, concessio loco cognomento Braida, quem paternis bonis dotatum sanctissimo martyri Georgio consecravit. Ex his facile est recentiores diversa ab his scribentes corrigere. De Cadaloo in antipapatum ejectione, plura habentur dist. 23, cap. *In nomine Domini*.

« Habes nunc forsitan mitram, habes, juxta morem Romani pontificis, rubram cappam. » Hæc cappa rubra merito a maximis Ecclesiae pontificibus sumpta est tanquam insigne regiae potestatis : et eo maxime quod hic color in veste pontificis Hebraeorum, jussu Dei adhibitus est : « Facient autem (habet *Exod.* xxvii) superhumeralia de auro, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso extorta, opere polymito. » Et etiam : « Ipsa quoque textura, et cuncta operis varietas erit ex auro, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta. » De hujus coloris significatione videndus est Philo (lib. ii *Allegor.*) et S. Hieron. (in *Epist. ad Marcell.*) Sane et pontifices ethnici in urbe Roma, stola etiam purpurea usi sunt cujus meminerant Aurelius Prudentius (in *Peristeph. carm. de S. Stephano martyre*), et recentiores (in *Adnot. ad Tacitum*, prope princ. l. ii), ubi hæc leguntur : « Nos, eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque se operatum, et sanguine sacro respersa prætexta pulchriorem aliam manibus aviæ Augustæ accepisse. » Et Zozimus comes (lib. iv) dum delatæ ad Gratianum Christianum principem, prætextæ pontificiæ, et spretæ meminit : « Cum ergo, inquit, pontifices ex more Gratiano talem amictum attulissent, aversatus est id, quod petebant, ratus non esse fas illiusmodi habitu Christianorum uti. » Cæterum de cappa ista rubra, quam pontifices Romani gesta-

abant, habes clara testimonia apud doctores nostros. Petrus Diaconus de Victore III (lib. iii *Chron. Cæs.*, c. 65) : « Uno igitur animo, parique, consensu captum, invitum licet ac revertentem ad Ecclesiam Christi martyris Luciae perducunt : ibique, juxta morem Ecclesiae, electo Victoris nomen imponunt. Sed quoniam hæc omnia, uti diximus, contra ejus animum fiebant, cappam quidem rubeam induit, alba vero eum induere nunquam potuerunt. » Et (cap. 67) : « Victor precibus ac rationibus cessit, electionemque præteritam, crucem, ac purpuram resumendo, firmavit. » Lib. iv, cap. 2, de Urbano II hæc ait : « Ab omnibus rapitur, et lanea exutus veste, purpuream induit cappam. » Otto Frisingensis de Leone IX (*Chr.* lib. vi, c. 85) : « Ad sedem B. Petri, ait, destinatus fuerat, cumque assumpta purpura pontificali per Gallias iter ageret, » etc. Carolus Sigonius de Calixto XI scribens in rem nostram ait (*de Reg. Ital.* lib. x, ad an. 1119) : « Ille vero veritus, ne electio sua a Romanis antiquaretur, restitit : nec se chlamyde coccinea ornari; nisi literis, nuntiisque Roma super hac re acceptis. » Postremum de hac purpura mentio fit in cap. *Constantinus*, apud Gratianum, 96 dist., in hæc verbâ : « Verumtamen chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, » etc. Intellige, imperator summo pontifici, quemadmodum et ipse pontifex S. R. E. cardinalibus etiam utenda concessit.

EPISTOLA XXI.

AD EUMDEM CADALOUM EPISCOPUM PARMENSEM, QUI ET HONORIUS II ANTIPAPA.

ARGUMENTUM. — Scribit iterum ad eundem scelestissimum Cadaloom, qui, superiori epistola accepta, non modo nihil de impietate remiserat, verum etiam pejora audens, Romam cum exercitu violenter ingressus, pugna cum adversariis commissa cruentissimæ stragis auctor exstiterat. Non autem nunc, ut antea fecerat, cum eo leniter agit : sed ea, qua meretur, severitate accusat : et nisi tandem aliquando resipiscat, propinquum divinæ ultionis fulmen minitatur.

Petrus peccator monachus, Cadaloo pseudoepiscopo, quod meretur.

Si Ninive post prædicationem Jonæ ita constanter a sua se pravitate corrigeret, ut spretis semel vitis, denuo se nullatenus implicasset; propheta Nahum adversus eam nequaquam onus hoc levaret, ut in ipso libri sui principio profinus in hæc verba prorumperet : « Deus æmulator et ulciscens Dominus, et habens furorem : ulciscens Dominus in hostes suos, et irascens ipse inimicis suis (*Nah. i*). » Scripsi tibi nuper antequam Romam cum satellitibus Sathanæ fuisses aggressus, denuntians et contestans : ut te a tam cruenti moliminis intentione compesceres, ut intra mensuræ suæ te septa reprimeres, et nec motum divini furoris adversum te, nec mundum adversus Ecclesiam in bella nefaria concitares. Verum tu tanquam Vesuvus [Vesuvius] gehennæ flammam eructans, non quiescis; pecuniæ favillas, ut ita loquar, per populum spargis, et per æstum cupidinis miserorum hominum corda corrumpis. Tuam profligas Ecclesiam, ut obtineas alienam. Hinc aurum, argentumque stateris appenditur; hinc stipulationes, rata, et signa procedunt, sub hypothecario jure monumenta fiunt; sicque prolabantis Ecclesiae prædia distrahuntur. Ducis post te castra, auro potius armata, quam ferro; et sic nummi pro-

feruntur e loculis, tanquam gladii vibrentur e thecis. Phalangas plane, quæ te sequuntur, ad tuæ signa militiæ non tam litui, buccinæ, vel tubæ clangor excitat, quam vena metalli vibrantis invitat. Habens enim, ut aiunt rustici, pugillum aureum, frangis murum ferreum. Sed sunt et divitiæ, ut Salomon ait, et conservatæ in malum domini sui (*Eccle. v.*). Quid enim profuit aurum Ptolomæo, regi scilicet Ægypti (*EUTROP., Hist. Rom. lib. vi, in fin.*), qui post navale bellum, quod Julio Cæsari perfidus ac superbus intulerat, enecatus fluctibus, neglectus, atque despectus in littore sine custode jacebat, nec aliter est inter cæteros agnitus, nisi quia aurea erat lorica præcinctus? Melius ei fuerat sub pannoso tegmine vivere, quam in purpura, vel auro perire. Imperator Nero retibus aureis piscabatur (*EUTROP., Hist. Rom. lib. vii*), eaque, ut historiæ tradunt, blattinis e gurgite funibus extrahebat, sed eum nullatenus potuerunt ab imminente discrimine, neque divitiæ, neque deliciæ liberare. Nam cum a Romanis pro incomparabilis enormitate flagitii ad supplicium quæreretur, pavefactus e palatio fugiens, ipse sibi in suburbio conscivit interitum. Justinus imperator tantam thesauri copiam possidebat (*PAUL. DIAC., De gest. Longob. l. iii, c. 41*), ut ad opum custodiam uxor ejus arcas ferreas fabricaret; sed postmodum impositi effectus, dum se perdidit, etiam possessa quælibet cum ipsis quoque regalibus sceptris amisit. Unde bene per prophetam dicitur: « Argentum eorum foras projicietur, et aurum eorum in sterquilium erit; argentum eorum, et aurum non valebit liberare eos in die furoris Domini; animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur; quia scandalum iniquitatis eorum factum est, et ornamenta monilium suorum in superbiam posuerunt (*Ezech. vii*). » Gothorum dux Alaricus, ut authentica testatur historia (*JORNANDES, De Goth. orig. c. 30*), dum inopinatas se possidere divitias gloriatur, apud Consentia regionem subita morte defungitur. Gothi vero protinus Barentum amnem a suo alveo per alium tramitem captivorum labore deflectunt: sicque Alaricum cum multis opibus in eodem alveo aqua deficiente sepeliunt, moxque fluvium proprio meatui juxta consuetudinem reddunt; ac ne quis addiscere locum posset, captivos omnes, qui interfuerant, exstinxerunt. Et, o utinam sic tuam tibi pecuniam tuus etiam miles infoderet, ne per eam, sicut jam cœpit, status Ecclesiæ deperiret! ut quod magistro tuo dictum legitur, tibi quoque merito diceretur: « Pecunia tua tecum sit in perditionem (*Act. viii*). » Habuit porro mater Michæ, sicut in libro Judicum legitur (*Judic. xvii*), argentum, unde conflatum est idolum, sed absit, ut tantum ex illa, quantum de tua pecunia, prodierit sacrilegium. Ex illa quippe summa in una tantum tribu Israel factum est scandalum; tua vero pecunia Christianæ fidei, et totius sanctæ Ecclesiæ nititur evertere fundamentum. Et, o scelus inauditum! Pilati milites inconsultem Domini non præsumunt scindere tunicam

(*Joan. xix*), et tu in duos papas catholicam partiris Ecclesiam? Illi pendentis in cruce Salvatoris ossa non frangunt; et tu sectis Ecclesiæ membris, quæ procul dubio corpus ejus est, sacramentum violas unitatis? Captam bello arcam Dei Israel, Philistinorum principes temerare non audent, sed clausam undique illibatamque conservant (*I Reg. v*); tu Christianæ pietatis arcanum, et non lapidearum tabularum, sed verbi Dei vivi, et permanentis cœlestis mysterium vexare, ac solvere niteris frementium cuneis bellatorum? Si Oza moritur, quia humerum supponit, ne arca Domini corruat (*V Reg. vi*); quid illi merito fiet, qui se super Ecclesiam Christi, ut in ejus ruina ipse sublimis videatur, exultat? Audi quid tibi per Abdiam divina vox dicat (*Abd. 3, 4*):

B « Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum. Qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? » Ubi mox sequitur: « Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. » Luce clarius constat, quia David in regem per Samuelis ministerium ungitur, Saul vero divini judicii sententia reprobatur. Sed donec Saul advixit, nec per exiguam quidem regni particulam David sibi usurpare præsumpsit. Sed quid dicimus, quod David, vivente Saul, regii culminis apicem non ascendit? cum et eo etiam jam defuncto, nequaquam mox ad obtinenda regalia sceptrase contulit; sed utrum jus saltem habitandi in quolibet regni urbe mereretur, humiliter inquisivit, dicens (*II Reg. ii*): « Num ascendam in unam de civitatibus Juda? » Cui cum divinitus diceretur: « Ascende; » non mox, in quam sibi melius videretur, credidit ascendendum; sed geminat inquisitionem, ut capiat certitudinem. Inquirat adhuc quopotissimum ascendere debeat, ne judicium se disponentis in aliquo vel minimo, quod absit, offendat. « Quo, inquit, ascendam? » Ait Dominus: « In Hebron. » David ergo rex in regno sibi divinitus tradito, non modo regnare, sed ne quidem habitare præsumit, nisi divinæ jussionis adhuc renovetur imperium; et nos, qui sacerdotes dicimur, alienas Ecclesias prædonum atque raptorum more pervadimus, easque mundo stupente, Deo prohibente, contra decreta legum, contra sententias canonum, venali commercio redimere festinamus. De quibus sub adulterorum specie per Jeremiam dicitur: « Saturavi eos, et mœchati sunt, et in domo meretricis luxuriabantur: equi amatores in feminas emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat (*Jer. v*). » Unde et sequitur: « Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? et in gentem talem non ulciscetur anima mea? » (*ibid.*) Enim vero sicut per auxesin dicitur Sancta sanctorum, et Cantica canticorum; sic Romanam Ecclesiam venaliter distrahi, peccatum est utique peccatorum. Quamlibet quippe Ecclesiam redimens, Simoniacus est; qui autem Romanam Ecclesiam ad taxationem pecuniæ redigit, quid aliud, quam omnes per orbem terrarum

Ecclesias, quibus illa praelata est, venaliter usurpare contendit? Sane sicut triginta denariis Judas Iscarioth Dominum vendidit; ita triginta nihilominus maledictiones ejus reperiantur in psalmo, quem adversus eum Propheta descripsit. Quæ scilicet maledictiones ab eo versiculo incipiunt, ubi dictum est (*Psal. cxviii*): « Constitue super eum peccatorem: » illic autem desinunt, ubi subjunctum est: « Operiantur sicut diploide confusione sua. » Si ergo juxta peccati modum, maledictionis sive damnationis ponderatur elogium, quantæ perditioni Romanæ Ecclesiæ mercator erit obnoxius, qui dum unam negotiatur, omnes simul Ecclesias comparare convincitur? Quamobrem non subdit hanc in te redundare sententiam, quam per Ezechielem Dominus intentat, dicens: « Venit tempus, prope est dies occisionis, et non gloriæ montium. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, et complebo furorem meum in te, et judicabo te juxta vias tuas, et imponam tibi omnia scelera tua: et non parcat oculus meus, neque miserebor, sed vias tuas imponam tibi, et abominations tuæ in medio tui erunt: et scies quia ego sum Dominus percutiens te (*Ezech. vii*). » De functo Cæsare Augusto, quo videlicet imperante Salvator mundi nasci dignatus est, mœrens Romanus populus lugubre clamitabat: « Utinam aut non nasceretur, aut non moreretur (*Martyrol. Rom. ad viii Kal. Jan. et ibi card. BARON. EUTROP., Hist. lib. vii*). » De te autem, Cadaloe, merito dicimus: Utinam aut non nascereris, aut illico morereris. Fuisset utique juxta Scripturam (*Jer. xx*); « conceptus tuus, conceptus æternus: » abortisset mater tua, non peperisset: et abortum potius funderet, quam sobolem genuisset. Narrat Eutropius (*Hist. lib. iv*), quia paulo antequam Saguntini ab Annibale famis inopia caperentur, ac ultimis cogerentur interire suppliciis, cum mulier quædam jam pene fuisset enixa, infans repente regressus in uterum, illius civitatis portendit exitium. Optarem etiam, ut tu quoque in viscera materna regressus, super urbem unam potius triste prodigium intentares, quam ad ætatis incrementa perveniens, totam Ecclesiam catholicam non jam significatione, sed viva potius operatione destrueres. Ad hoc enim te furiosa dominandi libido, et non appetendæ sublimitatis præcipitavit insania, ut unius episcopatus non sis mensura contentus, sed super universalem Ecclesiam generalem ambias principatum: et ut solus emineas, totum orbem in præcipitium mergere non formidas. Plane Diocletianus imperator, sicut Historiarum tradit antiquitas (*EUTROP., Hist. lib. ix*), regalis fastigii insigne deposuit, et non procul a Salonis per novem fere annos usque ad obitum, privatus in amœna virentis hortuli cultura permansit. Qui dum ab Herculio atque Galerio ad recipiendum obnoxie rogaretur imperium, tanquam pestem aliquam perhorrescens, hoc fertur dedisse responsum: « Utinam Salonæ possetis olera visere nostris manibus instituta, profecto nunquam judicaretis hanc sarcinam nostris iterum cervicibus imponendam. »

A Cum pater Magni Constantini Constantius, atque Galerius crearentur Augusti (*EUTROP., Hist. lib. x*) Romanus inter eos ita divisus est orbis, ut Gallias, Italiam, Africamque Constantius; Illyricum, Asiam simul et Orientem Galerius obtineret. At Constantius Augusti duntaxat cum Galliis dignitate contentus, Italiæ simul et Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit. Vir etiam ille egregius, et præstantissimæ civilitatis, dum privatorum, atque provincialium divitiis studuit, fisci commoda non admodum affectavit: melius judicans publicas opes a privatis haberi, quam intra ærarii unius angustias reservari. Reges ergo gentium propter curarum ingruentium tædium amplioris regiminis jura contemnunt; imperialium dignitatum apices fugiunt; **B** et sacerdotes Dei, qui hoc specialiter prædicare debuerant, in superbiæ se cornibus elevant, et non sacerdotalem, sed regalem, imo tyrannicam ferulam arripere super humanum genus anhelant. Illi concessa ordini suo arma deponunt, ut quietis otio perfruantur: isti constipati legionibus armatorum, velut hostium castra, Christi Ecclesias impetunt, et gladio corruentium sanguine, tanquam brutorum animalium pinguedine saginantur. Strix malefica etiamsi alienum sanguinem fundit, suis tamen pignoribus parcat (*OVID., lib. vi, Fast.*). Saturnus dum proprium devorare filium nititur, in suis se dentibus Abbadir [*Ἀβάρη. Lat. tenuis, minutus*] invenire miratur. Romanos certe tuos esse filios asserebas, quos tamen in ore gladii devorare non ut pater, sed tanquam crudelis vitricus decrevisti. In fortibus quidem velut lapideam reperisti duritiam, sed ex miseris, atque debilibus gavisus es triumphalem reportare victoriam. In quo plane certamine et tu regis Totilæ judicaris superare tyrannidem, et tuus miles Gothorum excedit immanitatem. Ille namque, sicut nota narrat historia (*PAUL. DIAC., Hist. Rom. ad Eutrop. lib. xvii in fin.*), cum Romam circumfusus militibus obsideret; et inclusus populus tanta laboraret inedia, ut jam pignorum suorum matres decrevissent artus absumere, tandem per Ostiensem ingressus est portam: qui parcere Romanis civibus cupiens, per totam noctem clangere tubam jussit, ut dum irrupisse hostem buccina diutius intonante, pernoscerent, a Gothorum se gladiis quibuslibet interina latibulis occultarent (*PROCOR., De bello Goth. lib. iii*). Tu autem, milesque tuus, tantam plebis invalidæ atque imperitæ bellorum stragem dedistis, ut cæsororum numerus ignoretur. Certe dum Pompeius adversus Cæsarem civili prælio dimicaret (*EUTROP., Hist. lib. vi*), inter horrendum, cuique tantum aiebat: « Parce civibus. » Cum Cæsar e contrario insisteret, inquit: « Miles, faciem feri. » Tu itaque Cæsareæ crudelitatis instinctu, dum accendis animosa corda satellitum, retulisti manubias, et spolia de cadaveribus peremptorum, ut de te per similitudinem illud dici possit: « Et de præliis Judæ narrabant omnes gentes (*I Mach. iii*); » et in his

omnibus nil aliud niteris, nisi ut præsulem apostolicæ sedis ejicias, et cathedram non vacantem alieni juris inuasor obtineas. Sed ut noveris, quia molimen hoc nequaquam tibi faustum concedet exitum, de proxima tibi, atque contigua regione præbeamus exemplum.

50 Convicanea autem tibi regio Placentia est, cujus episcopus (82) non diu ante nostram ætatem subdolæ calliditatis artifex exstitit, et ad instar tui, sublimitatis, et gloriæ satis superque ambitione flagravit, adeo ut prius ante se gestandam, sicut et tu nunc agere diceris, crucem argenteam impetraret; qui etiam cum imperatrice, quæ tunc erat, obscœni negotii dicebatur habere mysterium, deinde sensim ad majora prosiliens, tandem apostolicam sedem familiaris sibi pecuniæ patrocínio violentus invaderet. Ejecto itaque Gregorio, imperatoris Ottonis utique consanguineo, Romanæ Ecclesiæ cathedram, non ut sacerdos magnus, sed ut fur, atque tyrannus obtinuit; sed paulo post, resipiscente Quiritum populo, atque in zelum dignæ ultionis unanimiter exardescente, irruentes in eum manus injiciunt, oculos eruunt, aures naresque præcidunt. Expertus est itaque, quod et tunc sibi, et nunc tibi per Ezechielem prophetam Dominus comminatur dicens: « Venient super te instructi curru, et rota populorum multitudo; lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te undique, et dabo coram eis judicium, et judicabunt te judiciis suis: et ponam zelum meum in te, quem exercebunt tecum in furore, nasum tuum, et aures tuas præcident, et quæ remanserint, gladio concident (*Ezech. xxiii*). » Et ut attentione tua con-

A dignam usque ad finem prosequamur historiam, postquam Romani ita, ut dictum est, respondissent [*f. rependissent*] pontifici; mox ante retro conversum in asello gloriosum equitem posuerunt, tenentemque sui vectoris in manibus caudam per publicam totius urbis viam; hæc, ut canerent, impulerunt: « Tale, inquit, supplicium patiat, qui Romanum papam de sua sede pellere nititur. » Audiatur igitur hoc quilibet Ecclesiæ fornicator exemplum. Expavescat idipsum hodieque super se divinæ severitatis invigilare judicium. Audiatur quid per eundem prophetam sibi divina vox dicat: « Novissimum, inquit, tuum devorabitur igni, et denudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriæ tuæ: et requiescere faciam scelus tuum a te, et fornicationem tuam de terra Ægypti; quia hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti: in manus, de quibus satiata est anima tua. Et agent tecum in odio, et tollent omnes labores tuos, et dimittent te nudum, et ignominia plenum, et revelabitur ignominia fornicationum tuarum. Scelus tuum, et fornicationes tuæ fecerunt hæc tibi (*Ezech. xxiii*). » Propriam quippe dimittere, et aliam Ecclesiam Simoniacis contaminationibus profanare, perextremæ fornicationis genus agnoscitur. Porro autem si tu culmen apostolicæ sedis fueris, Deo mundum negligente, sortitus, gliscunt, et exsultant omnes reprobi, omnes Christianæ religionis tripudiant inimici: e contra, quicumque Dei justitiam esurientes sitiunt, qui pietatis opera cernere concupiscunt, te rerum culmen adeptum, totius Ecclesiæ præcipitium credunt.

(82) Joan. episcopus Placentinus, antipapa, de quo card. Bar. an. Eccl. 40.

LIBER SECUNDUS.

AD S. R. E. EPISCOPOS CARDINALES.

51—52 EPISTOLA PRIMA,

AD S. R. E. EPISCOPOS CARDINALES.

ARGUMENTUM. — Cardinales episcopos, ad quos scribit, hortatur, ut in tam corrupto sæculo et tanta omnium vivendi licentia, ita vitam instituant, ut eos cæteri omnes tanquam morum exemplar intueantur, et imitandos sibi proponant. Brevisque ostendit, quanta sit sacerdotibus, et præsertim episcopis, necessitas indicta probitatis, utpote cum eorum munus sit peccatorum, et culparum veniam pro reliquis hominibus a Deo deprecari: quam si volunt impetrare, necesse est ut ipsi ab omni prorsus crimine, si fieri potest, integros se immunesque custodiant.

Venerabilibus in Christo sanctis episcopis Lateranensis Ecclesiæ cardinalibus, PETRUS indignus intimæ devotionis affectum.

Castrensium specularum, turriumve custodes, ut se promptius exhibeant, intempesta nocte pervigiles, clamosas sibi et invicem sæpe dirigunt vo-

Dces: sic itaque dum alios excitant, semetipsos utique ad peragendas excubias vigilantiores servant. Ego quoque, qui pro castris ecclesiasticæ militiæ stantium utcumque particeps esse coactus sum, ad vos, venerabiles Patres, ista conscribo, et impolito stylo quasi raucis vocibus perstrepo: non ut vos sopor deserat, utpote strenue vigilantes, sed ut me potius excitem, sub torpore desidie ignobiliter oscitantem. Sæpe namque melius ipsi discimus, dum docemus, et quasi proprio ore compellimur exsequi, quod aliis inculcamus, Salomone attestante, qui ait: « Anima laborantis laborat sibi, qui compellit eum os suum (*Prov. xvi*). »

Videtis itaque, dilectissimi, quia totus mundus pronus in malum per lubrica vitiorum in præceps ruit: et quanto fini suo jamjam vicinus appropinquat, tanto graviorum super se quotidie criminum moles exaggeret. Ecclesiastici siquidem genii ubique

pene disciplina negligitur, debita sacerdotibus reverentia non præbatur, canonicæ sanctionis instituta calcantur, et soli terrenæ [f. substantiæ vel cupiditati, vel quid simile add.] inhianter explendæ digna Deo cura servitur. In foederandis porro conjugiiis legitimus ordo confunditur: et, o nefas! ab eis in veritate Judaice vivitur, qui superficie tenus Christiano vocabulo palliantur: Enimvero ubi rapinæ desunt? ubi furta caventur? qui perjuria? qui lenocinia? qui sacrilegia metuunt? qui denique perpetrare quælibet atrocissima crimina perhorrescunt? Jamdudum plane virtutum studiis repudium dedimus, omniumque perversitatum pestes, velut impetu facto, feraliter emerferunt. Sed ne tanquam cothurnati tragoediam videamur attollere, sufficiat nobis apostolica duntaxat super his verba referre. Nam velut prophetiæ depromit oraculum, dicens: « Hoc autem scito, quod in novissimis diebus erunt tempora periculosa: et erunt homines seipsos amantes, cupidi, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, voluptatum amatores magis quam Dei: habentes quidem **53** speciem sanctitatis, virtutem autem ejus abnegantes (II Tim. III). » Inter hæc ergo tam profunda periclitantis mundi naufragosa discrimina, inter tot immane patentes perditionis humanæ voragines, unicus et singularis portus Romana patet Ecclesia: et, ut ita fatear, pauperculi piscatoris est parata sagena, quæ omnes ad se sincere confugientes de procellarum intumescens fluctibus eripit, et in littore salutiferæ quietis exponit. Hinc est quod ipsa Ecclesia excellentioribus præ cæteris totius orbis Ecclesiis nititur privilegiis, sed et mysticis etiam instituta atque disposita non ambigitur sacramentis. Nam, ut de pluribus pauca perstringam, Lateranensis Ecclesia, sicut Salvatoris est insignita vocabulo, qui nimirum omnium caput est electorum, ita mater, et quidam apex, et vertex est omnium per orbem Ecclesiarum. Hæc septem cardinales habet episcopos, quibus solis post apostolicum, sacrosanctum illud altare licet accedere, ac divini cultus mysteria celebrare. In quo nimirum illud Zachariæ continetur evidenter oraculum: « Ecce, inquit, lapis, quem dedi coram Jesu: super lapidem unum septem oculi sunt (Zach. VIII). » Lapis autem iste illa procul dubio petra est, de qua verus Jesus Petro pollicetur, dicens: « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. XVI). » Septem igitur oculos habet hæc petra, quia totidem sancti Spiritus donis sancta præfulget Ecclesia, quibus nimirum velut candelabrum aureum inextinguibiliter rutilans, ignorantiae tenebras effugat, et ad contemplan- dum justitiæ solem hominum mentes illustrat. De quo idem propheta: « Vidi, ait, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ ejus super illud (Zach. III). » Quod ulique sacramentum et B. Joannes in

A Apocalypsi se didicisse non tacuit, cui dictum est: « Mysterium septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, et septem candelabra aurea; septem stellæ, angeli sunt septem Ecclesiarum; et candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt (Apoc. I). »

Hæc igitur ad honorem condita S. Salvatoris Ecclesia culmen ac summitas totius Christianæ religionis effecta, ut ita dixerim, Ecclesia est Ecclesiarum, et sancta sanctorum. Habet autem altriussecus beatorum apostolorum Petri et Pauli diversis quidem locis constitutas Ecclesias, sed sui compage sacramenti, quia videlicet in quodam medullio posita, quasi caput membris supereminet, indifferenter unitas. His itaque tanquam expensis divinæ misericordiæ brachiis summa illa, et universalis Ecclesia omnem ambitum totius orbis amplectitur. Omnes qui salvari appetunt, in maternæ pietatis gremio confovet et tuetur. Hæc Jesus, summus videlicet pontifex, arce subnixus, totam in orbe terrarum Ecclesiam suam in sacramenti unitate confœderat, ut unus sacerdos, una merito credatur Ecclesia. Unde per prophetam dicitur: « Ecce vir Oriens nomen ejus, et subter eum oriatur, et ædificabit templum Domino, et ipse exstruet templum, et portabit gloriam, et sedebit, et dominabitur super solium suum, et erit sacerdos super solio suo (Zach. VI). » Sed quia nobis non est propositum cuncta figurarum mysteria illius comprehendere, **54** hæc aliis consideranda relinquimus, ad exhortationis vero seriem, sicut instituimus, articulum reflectamus.

C Nos itaque, fratres mei, ut et me vobis audenter interferam: nos, inquam, qui tanquam septem sumus oculi super lapidem unum, qui stellarum portamus imaginem, qui angelorum tenemus per annuntiationis officium dignitatem, videamus, splendeamus, et verba vitæ populis non solum vocibus, sed et moribus nuntiemus. Sermonem siquidem prædicantium lingua quidem nuntiat, sed vita commendat. Porro quia ad Lateranense palatium a diversis populis de toto terrarum orbe confluit, necesse est ut ibi præ cæteris uspiam locis, recta semper vivendi sit forma, districta teneatur assidue sub honestis moribus disciplina. Et tanquam si jugiter jaceat in fornace moneta, quæ læsis nummis reformet imaginem; sic in sacerdotali domo omnem depravatæ vitæ suæ debent homines corrigere falsitatem. Quod si ipsius monetæ obliterata, vel detrita sit regula, postquam metallis imprimitur, non nummus, sed paracaraximus (*id est, sine nota*) invenitur. Non ergo quorumlibet hominum tam noxia est quam pravitas sacerdotum, dum proponuntur ad exemplum. Nam qui dux itineris constituitur, si ipse in præcipitium labitur, necesse est ut quisquis ejus vestigia sequitur, in ejusdem ruinæ profundo mergatur.

D Consideremus interea quid super hac sententia prædicator egregius dicat: « Qui episcopatum, inquit, desiderat, bonum opus desiderat (I Tim. III). »

Hic evidenter ostenditur nihil aliud esse pontificem, quam boni operis sectatorem. Non enim dixit, bonam dignitatem, vel bonum honorem desiderat, sed : « Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. » Ac si dicat : Qui ad episcopatum anhelat possidendum sine bono opere, inane vult nomen induere sine rei ipsius veritate. Non ergo constat episcopatus in turritis Gebellinorum, transmarinarumve ferarum pileis, non in flammantibus Martorum submentalibus rosis, non in bractearum circumfluentium phaleris, non denique in glomeratis constipantium militum cuneis, neque in frementibus ac spumantia frena mandentibus equis; sed in honestate morum, et sanctarum exercitatione virtutum. Moxque subjungit : « Oportet episcopum irreprehensibilem esse (*Ibid.*). » Hic tantæ vult esse perfectionis episcopum, ut pene extra naturam loquatur Apostolus. Quis enim in carne constitutus tam caute vivat, tam se sollicite undique circumspiciat, ut reprehendi aliquando nequeat? Væ his qui et reprehensibiliter vivunt, et locum irreprehensibiliter vivendi adhuc reprehensibiliter concupiscunt! Ex his nimirum sunt, qui obliviscentes affectum cognationis et patriæ, sequuntur castra regum per ignota et barbara regna terrarum. Et ad hoc eos impellit persequentium ambitio dignitatum, quod extorquere non potuit cœlestium promissio præmiorum; ut enim non sint domestica facultate contenti, fiunt apud extraneos peregrini: atque super alios vel Seram arripiant ferulam, duram ipsis propositis exhibent clientelam. Enimvero facilioris exitus fuerat, si pro honoribus venaliter acquirendis pecunias **55** semel appenderent, quam tot laborum, tot pressurarum molestias sustinerent. Nam cum propheta de viro justo dicat : « Qui excutit manus suas ab omni munere (*Isa. xxxii*), » quis cum a munerum præstatione defendat, qui et semetipsum alienæ servitutis imperio subjugat, et insuper in diuturnæ expeditionis impensas facultatum suarum luera profligat?

(83) Plane prophetica illa sententia sic exponitur, ut tria dicantur munerum genera, scilicet munus a manu, munus ab obsequio, munus a lingua. Siquidem munus a manu pecunia: munus ab obsequio obedientia subjectionis: munus a lingua favor adulationis. Et cum ab unoquoque horum manus excutiendas propheta denuntiet, omnibus his manus implicasse convincitur, qui nanciscendæ dignitatis ambitu potestatum sublimium castra sectatur. Nam dum in vehiculis acquirendis, diversorumque sumptuum apparatus, non modica summa profunditur, hic procul dubio datæ pecuniæ obnoxius invenitur: qui etiam nulli dubium quin ei et obsequium præbeat, cui factus assecla sub tanto laboris et itineris fasce desudat. Postremo dum domino suo blandiri, ejusque voluntati congruere per omnia nititur, sæpe sibi quibusdam adulatoris favoribus assentatur. Porro autem quisquis in dandis acci-

piendisve dignitatibus ecclesiasticis una duntaxat earum quæ prædictæ sunt, peste corrumpitur, Simoniacæ hæreseos teneri crimine judicatur. Quam ergo sui afferent excusationem, qui licet verbis non contraxerint venalis pacta commercii, operatione tamen non uno, sed omnibus his probantur laqueis irretiti? Veruntamen jactant se, et eo gloriantur innoxios, quia nullam talenti summam pro suscipiendis honoribus se pepigere daturos. Sed dic mihi, o clerice, quisquis es, si redempto quolibet aureo vase vel prædio, distractor exigeret ut retenti apud te vice pretii hujusmodi sibi sedulitatis impendium exhiberes; nunquid non postmodum constanter assereres te, quod acceptum est, justo pretio comparasse? non videlicet quia pecuniam persolvisti, sed quia **B** servitium præbuiisti. Diceres enim, et non fortassis impudenter astrueres, Charius emi, dum tanto me labore vexarem, dum toties facultatum mearum sumptus expenderem, quam si semel præfixæ quantitatis pecuniam numerarem. Nequaquam ergo sibi innocentiam spondeant, et a Simoniacæ hæreseos maculis se mundos esse confidant, qui licet metalla vibrantia non appendunt, pretium tamen pro suscipiendis honoribus per subjectionis et obsequii quædam quasi talenta persolvunt. Hæc adversus eos dicta sufficiant, qui negant se venalis reos esse commercii, dum tamen fuerint pro dominationis ambitu dura diu servitute gravati.

Vos autem, dilectissimi, quibus hæc et alia prava datum est ex apostolicæ sedis auctoritate corrigere, vosmetipsos cæteris non modo fidelibus, sed et sacerdotibus quamdam vivendi regulam exhibete. In vita nostra legatur quid agi, quid vitari conveniat; ex labiis nostris verba otiosa non effluant, sacerdotalem linguam discreti silentii censura compescat, non joci solvant, non pectus nostrum lætitia immoderata **56** concutiat. Puerilis ludus abscedat, mordax eloquentia, urbana dicacitas evanescat. Caveantur scurrilia verba, nec aliquando misceantur fabulosa colloquia. Quomodo enim ex ore sacerdotis oratio ad Deum munda dirigitur, quod videlicet prævi sermonis sordibus inquinatur? aut quomodo inter Deum et homines lingua mediatrix efficitur, quæ iram judicis ex proprio reatu et ipsa meretur? In causam quippe reus supplicationibus utitur, non intercessor ipse culpabilis invenitur. Mementote quod sacerdotibus dicitur (*Matth. v*): « Vos estis sal terræ. » Sed sicut Veritas dicit : « Si sal evanuerit, in quo condietur? » Exiguo quippe sale multa dulcescunt, et parvo sacerdotum numero totius Christianæ plebis eruditur, et instituitur multitudo. Sicut enim episcopi duodecim apostolorum noscuntur obtinere primatum; ita et sacerdotes Ecclesiæ septuaginta discipulorum ordinem representant. Quod profecto mansio illa Israelitici populi in Helim figurate designat. Ibi nimirum duodecim profluebant apostolici fontes, qui divini verbi imbribus arentia

(83) Vide epistolam 5 libri II.

hominum corda perfunderent : ibi septuaginta virebant palmæ, totidem videlicet discipuli, qui mundo diabolicæ tyrannidis servitute depresso, victoriæ Christi palmas inferrent. Illi siquidem fontes palmarum arbores irrigant, quia sacri pontifices verbis affluunt, unde cæteri sacerdotes Ecclesiæ in spem cœlestium præmiorum sine cessatione virescunt. Qui nimirum decuplato septenario numero hoc significare videntur, ut per septiformis gratiæ Spiritum legis decalogus impleatur.

Quia igitur, dilectissimi, non modo sacerdotes, sed et sacerdotum vos decet esse magistros, necesse est ut vita vestra quædam sit linea, et velut adamantis signaculum, quod vivendi cæteris adhibeat formam. Adamantium quippe sigillum suam cæteris imprimit, a nullis vero metallis imaginem sumit. Cum igitur ex diversis mundi partibus adventantium vobis ingruit multitudo, cum multimodæ conspersio- nis homines obstrepunt, cum morigerari sibi quisque vos importune compellunt, vultus vester semper idem, sic festiva quadam serenitate resplendeat, ne, quod absit, in aliquo levitas puerilis erumpat : sic sacerdotalem vultum gravitas matura componat, ne rigorem nimium intuentium infirmitas perhorrescat. Sic alios hilaritatis nostræ dulcedo demulceat, ut severitas nostra sese in petulantiam vel lasciviam non resolvat. Ridere quis, vel leniter loqui incipiens, si nos repente conspexerit, verbum supprimat, ori digitum superponat, territus obmutescat. Sic sic videlicet cum Petro claves Ecclesiæ merito facti participes, obtinemus : dum nosmetipsos certam vivendi formam atque signaculum cæteris fidelibus exhibemus.

EPISTOLA II.

AD S. R. E. EPISCOPOS CARDINALES.

(Habetur tom. III, estque opusculum 51.)

57 EPISTOLA III.

AD BONIFACIUM S. R. E. CARDINALEM EPISCOPUM ALBANENSEM.

(Habetur tom. III, estque opusculum 22.)

EPISTOLA IV.

AD S. R. E. CARDINALES, BONIFACIUM EPISCOPUM ALBANENSEM, ET STEPHANUM PRESBYTERUM.

ARGUMENTUM. — Hanc epistolam scribit pro quodam sancti Apollinaris monasterii abbate, orans Bonifacium, et Stephanum S. R. E. cardinales, ut illi humanitatem et clementiam exhibeant. Quamobrem autem, aut quæ in re humanitatem ei præstari velit, quia ipse non indicat, haud sane licet divinare.

Sedis apostolicæ sanctis ac reverendissimis sacerdotibus BONIFACIO et STEPHANO, PETRUS peccator monachus servitatem.

Nolo vos lateat, dilectissimi mihi fratres et domini, quia modernus iste Jacob, rector videlicet monasterii sancti Apollinaris, nostri montis cacumen irrepsit; imo, qui in planis ac inoffensis solitus est convallibus repere, timoris calcaribus concitatus, velut alarum remigio præruptis montium coactus est perniciousiter involare : et qui per plana vix claudicans reptat, scopulosa montium juga subsi-

liendo perlustrat. Quapropter obsecro fraternitatis vestræ clementiam, ut qui duo tanquam Petrus et Joannes claudum, compellit currere, non aurum sibi, vel argentum, quod vobiscum fortasse non est (*Act. III*) : sed misericordiam, quam habetis, et abundanter affluitis, clementer exhibete. Consolidentur itaque ejus bases et plantæ, ut de ruina sui loci, vel habitationis excidio non necesse sit trepidare. Prosit igitur illi tam ardui montis subiisse fastigium, et sit unde Deo gratias referat adhuc suum ingressurus in templum, ambulans, et exsiliens, et laudans Deum.

EPISTOLA V.

AD S. R. E. CARDINALES, HILDEBRANDUM ARCHIDIAC. ET STEPHANUM PRESB.

ARGUMENTUM. — Arcana totius mundi creationis mysteria, et præcipue Sabbatum, quo die rerum omnium Conditor ab omni opere cessavit, interpretatur. Per Sabbatum autem Christum intelligi docet, in quo, hujus mundi voluptatibus posthabitis, **58** et terrenarum rerum amore deposito, humana mens quasi feriata felicissime conquiescit : necessarium tamen esse, ut hanc requiem adipiscamur, animum nostrum a profanis cogitationibus, et mundi illecebris tanquam ab injustis possessoribus vindicare, et Christo vero Domino sincerum, illibatamque reservare. Ita enim vere sabbatismus implebitur, dum scilicet et nos in eo, et ille in nobis æternum domicilium statuimus.

Gemino sedis apostolicæ HILDEBRANDE, PETRUS peccator monachus indissolubile vinculum charitatis.

Vulgare est, dilectissimi, quia locupletes quilibet uberibus divitiarum copiis non affluerent, si pauperes sibi vilia saltem munuscula, vel exenia de suis re- culis non offerrent. Et sæpe deliciosum quemque tenne pauperis delectat olusculum, atque protinus jacentem stomachum recreat, cui scilicet eatenus quasi languens adipati juris edulium nauseabat. Ut quid igitur ego, licet circumcisis eloquio, pauper ingenio, claros et eruditos viros verear alloqui; cum iidem ipsi nobiscum non philosophorum, sed discipuli sint utique piscatorum? Præsertim cum et Paulus dicat : « Sipientibus, et insipientibus debitor sum (*Rom. I*). » Sed quoniam ego nuper a vobis carne, non corde, quietis amore disjunctus, spirituale proposui Sabbatum colere : libet super hoc Sabbato cum sancta vestra prudentia succincte quid disputare. Itaque qui Sabbatum celebros, quid mihi de illo videatur, expono.

Nullum namque præceptum in tota veteris instrumenti lege reperio tam districtè propositum, tam frequenter indictum, tot admonitionibus inculcatum. Hoc enim non modo sæpissime inter sanctiones et cæremonias legis, sed etiam in prophetarum frequentatur oraculis. « Custodite, inquit, diem Sabbati. Omnis homo qui non observaverit diem Sabbati, peribit anima illa de populo suo (*Exod. xxxi*). » Quid ergo per Sabbatum debemus intelligere, nisi Christum? In isto quippe Sabbato requiescimus, cum in illo solo spem ponimus, cum hunc toto cordis amore diligimus : ac rerum temporalium concu-

pisceniam postponentes, a servilium operum labore cessamus. Unum scilicet, idemque legis præceptum est, et Sabbatum colere, et præcedentis angeli vocibus obedire. « Ecce, inquit, ego mittam angelum meum, qui præcedat te, et custodiat in via, et introducat in locum, quem paravi. Observa eum, et audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaveris, et est nomen meum in illo. Quod si audieris vocem ejus, et feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, et affligam affligentes te, præcedetque te angelus meus (*Exod. xxiii*). » Unde est, quod in prima earum tabula, quæ Moysi datæ sunt, ubi non sunt nisi tria duntaxat mandata conscripta, hoc tertium invenitur. Nam postquam illic scriptum est : « Non habebis deos alienos; » et : « Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; » protinus additur : « Memento ut diem Sabbati sanctifices (*Exod. xx*). » In alia vero tabula, ubi non jam ad **59** divinam substantiam pertinentia, sed exteriora septem videntur inesse mandata, sic incipit : « Honora patrem tuum, et matrem (*Deut. v*); » de quo idcirco dicit Apostolus, quod sit primum mandatum in promissione (*Ephes. vi*), quoniam primum in secundæ tabulæ ponitur ordine, alioquin quartum potius deberet dici quam primum, in promissione scilicet longævitatis. Dicit enim alibi : « Honora patrem tuum, et matrem, ut sis longævus super terram (*Exod. xx*). » Quia ergo per Sabbatum Christus innuitur, recte in illa tabula Sabbati mandatum ponitur, ubi sola Dei fides habetur. Nam et in ipso mundi nascentis exordio, cum unumquemque diem Scriptura mane præfigat et vespere, jam cum ad Sabbatum pervenit, neutrum horum nominat : ut illud quasi sine initio esse, vel fine prorsus ostendat. Nam stylus historiæ hunc ordinem tenet (*Gen. i*) : « Factum est, inquit, vespere, et mane dies sextus. Igitur perfecti sunt coeli, et terra, et omnis ornatus eorum; » statimque subjungit : « Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat : et requievit die septimo ab universo opere, quod pararat. » Non enim ad instar aliorum dierum, de creatione Sabbati prius aliquid dixerat, sed sic ad illud quasi jam notum repente prorupit : et dum nec mane ejus, nec vesperam dixit, quodammodo nec initium, nec finem habere monstravit. Ad similitudinem quippe Melchisedech sacerdotis, etiam Sabbatum Moyses introducit, de quo ad Hebræos dicit Apostolus : « Rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, nec initium dierum, neque finem habens : assimilatus autem Filio Dei manet sacerdos in perpetuum (*Hebr. vii*). » Et recte quæ unum sub allegorica figurâ significant, in ipso quoque descriptionis ordinæ non discordant. Illud quoque ab utroque non discrepat, quia sicut Melchisedech rex Salem, *rex pacis* dicitur : ita nihilominus Sabbatum *requies* interpretatur. Igitur hæc duo, quæ pacem, sive requiem, suis nominibus exprimunt, congruenter in hunc, qui summa pax est, typica

A significatione concurrunt. « Ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum (*Ephes. ii*). » Et recte in hoc Sabbato rerum Conditor requievit, quia in Christo Jesu mediatore Dei et hominum, Pater omnipotens, quod se posset offendere, penitus non invenit. In eo denique merito requievit, de quo discipulis audientibus intonuit, dicens : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (*Matth. iii*). » In illo siquidem suaviter requievit, et nos requiescere præcipit. Unde et in Levitico dicit : « Sabbata mea custodite, et sanctuarium meum metuite (*Levit. xix*). » Quia enim Sabbatum, ipse est et sanctuarium. « In quo » videlicet « habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii*), » et de quo idem dicit Apostolus : « Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi (*II Cor. v*). » Sed et eadem in Evangelio Veritas dicit : « Non pro his autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt in me per verbum ipsorum, ut et omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in vobis unum sint (*Joan. xvii*). » Et iterum : « Ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum (*Ibid.*). »

Sed qualiter homo valeat consummari, quomodo debeat perfici, libet succincte perstringere, **60** prout in ipso mundanæ creationis datur ordine reperiri. Nam quia homo *μικρόκοσμος*, hoc est minor mundus asseritur, necesse est ut ad suæ plenitudinis incrementa contendens, ipsam mundanæ conditionis speciem imitetur, ut sicut visibilis atque corporeus hic mundus per suarum molem ac multitudinem consummatus est partium; sic et homo noster interior paulatim ad sui plenitudinem veniat per augmenta virtutum. De qua nimirum plenitudine spirituali dicit Apostolus : « Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (*Ephes. iv*). » Age igitur, dixit Deus : « Fiat lux (*Gen. i*). » Tunc autem in homine dicitur, ut lux fiat, cum datur ut illuminatio sibi credulitatis infulgeat. Prima quippe mentis lux fides est. Unde jam fidelibus dicit Apostolus : « Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (*Ephes. v*) : » et hoc est primum in lege præceptum. « Audi Israel : Dominus Deus tuus, Deus unus est (*Deut. vi*). » Tunc itaque in homine primus dies fit, cum novus ad fidem venit.

D Secundo die fecit Deus firmamentum, quod est cælum, fecitque divisiones aquarum, ut aliæ per inferiora defluerent, aliæ in superioribus remanerent. Quid autem firmamentum, nisi robur est Scripturarum? Unde legitur (*Isa. xxxiv*), quia cælum in die judicii plicabitur sicut liber. Quid autem aquæ inferiores, nisi multitudines hominum? Quid superiores, nisi chori sunt angelorum? Angeli enim Scripturarum cælum non habent super se, sed sub se : quia non egent ut verbum Dei legentes audiant, quia ipsum Deum præsentem manifeste conspiciunt, et in ejus semper amore flammescunt. Cum igitur homo per firmamentum, hoc est per cœlestis eloquii documentum, jam incipit inferiores aquas superio-

resque dividere, id est, carnalia a spiritualibus, terrena a cœlestibus separare; jam in eo secundus fit dies, quia non modo fidei lucem, sed et rerum incipit habere discretionem.

Deinde dixit Deus: « Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum, et appareat arida (Gen. 1). » Facta igitur divisione inter terrena, sicut dictum est, atque cœlestia, necesse est ut humana mens hæc eadem terrena adhuc inter se minutius dividat: et sic reprobos homines hujus terrenæ sapientiæ salsugine prurientes, a justis fontem fidei sitientibus, tanquam ab arida mare decernat. Infideles enim, sive carnales quilibet amaris tentationum fluctibus quatuntur, et tanquam procellosis cupiditatum, vel arrogantiae tempestatibus intumescunt. Sancti vero quique, ac justi, velut arida Deum sitiunt, et tanquam ferax terra virentes bonorum operum fructus germinare contendunt. Ideoque præcipit Deus, ut eodem die germinaret terra herbam virentem, facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum. Quisquis ergo hæc solerter exsequitur, quisquis hæc subtiliter meditatur, huic procul dubio tertius jam dies exoritur. Unusquisque ergo se ab amara carnaliter sapientium salsugine dividat; fontem vitæ Deum, factus arida, medullitus siliat, bonorum fructuum germina proferat; ut sibi dies tertius illucescat.

His enim ita compositis, et salubriter ordinatis, **61** anima hominis, quasi dimotis atque sopitis tenebris vitiorum, incipit radiare nitore virtutum. Atque ideo dicitur, quia quarto die facta sunt luminaria in firmamento cœli. Quid est enim quia prius germinat terra, et protinus luminaria sunt creata, nisi quia prodeunte germine boni operis, lux in anima copiosior oritur, ut imitari valeat sui vestigia Redemptoris? Acceleret ergo terra mentis humanæ spiritualium segetum germinare proventum, ut rutilantibus intimæ lucis radiis illustretur; quatenus dum quarti diei luce perfruitur, etiam ad contemplanda cœlestia more spiritualium volucrum rapiatur.

Unde est, quod in quinto die creati sunt pisces, per quos designantur ii qui baptismatis sacramenta suscipiunt; volucres etiam, qui significant eos qui virtutum pennis ad cœlestia se contemplanda suspendunt. Quintum ergo diem cum volucris habet quisquis, sæculi hujus amore contempto, quasi dedignatur cœnum calcare terrenum, ac per contemplationis gratiam ad cœlestis gloriæ se provehit appetitum. Hic itaque non jam in terra graditur, sed per aerem volat: quia terrena quæque despiciens, ad cœlestia sitibundus anhelat. « Sitiivit, inquit, anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? » (Psal. xli). Hic ergo quasi vir perfectus ad sui Conditoris merito formatur imaginem, nimirum qui tantam spiritualium charismatum possidet dignitatem, ut non jam solummodo quorumlibet normam præcipiatur tenere sanctorum, sed et ipsum Dei, in quantum fas est,

A imitari conetur exemplum. Sicut dicit Apostolus: « Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos (Ephes. v). » Differentia quippe erat inter Paulum qui imitabatur Christum, et eos quos provocabat ad imitandum seipsum: « Imitatores, inquit, mei estote, sicut et ego Christi (I Cor. xi). »

Unde sexta die creatus est homo ad sui similitudinem Creatoris. Quod utique sicut tunc factum est per humanæ conditionis exordium, ita nunc agitur per instaurationis intimæ sacramentum. Hic præterea inter omnia terræ, aquæ, simul et aeris animantia quasi monarchiam accipit, et quemdam sublimioris excellentiæ principatum; quia vir quisque perfectus, ac virtutibus consummatus novit de singulis rectum proferre judicium. Sicut Apostolus ait: « Spiritualis autem judicat omnia, ipse autem a nemine judicatur (I Cor. ii). » Hinc itaque Deus omnipotens virum mundo scilicet mortuum, sibi que viventem, suum constituit thronum, ac per eum sæpe justitiæ suæ promulgat edictum. Hinc est etiam, quod ordo ille angelicus per quem frequentius judicia sua decernit omnipotens Deus, thronus vocatur: quia in eis summus arbiter præsidet, cum judicia per eos æquitatis exerceat. Perfectum itaque virum Deus suum constituit solium, ut in eo suaviter requiescat. Unde per prophetam: « Super quem, inquit, requiescet Spiritus meus, nisi super humilem, et mansuetum, et timentem sermones meos? » (Isa. lxxvi).

Et notandum, quod per unumquemque diem dicitur: Factum est vespere, et mane: vespere **62** scilicet ipsa boni operis est perfectio, mane vero lux mentis. Nam cum bonum opus pervenit ad perfectionem, tunc in operantis mente lux gratiæ spiritualis exoritur; ut dum opus foris exsequitur, intrinsecus ipse gratia Spiritus illustretur.

Sic itaque pervenitur ad Sabbatum, in quo Deus et ipse consummatis operibus requiescit, et hominem requiescere præcipit. Hoc itaque modo et homo fit Sabbatum Dei, et Deus Sabbatum hominis; cum et ipse in Deo, et Deus requiescit in eo. « Manete, inquit, in me et ego in vobis (Joan. xv). » Ipse quippe nobis et intemporale tempus, et illocalis est locus: Illocalis scilicet, quia non circumscribitur; intemporalis, quia nunquam finitur. Tempus itaque nobis est, dum dicit: « Nonne duodecim horæ sunt diei? » (Joan. xi.) Se scilicet diem, duodecim autem horas totidem dicit apostolos. Locus vero illic indubitanter exprimitur, ubi Propheta cum præmisisset: « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient; » protinus addidit: « Filii servorum tuorum habitabunt ibi (Psal. ci), » haud dubiam quin in te. Fecit itaque Deus cœlum et terram, et requiescere non dicitur: fecit germinantia terræ et luminaria cœli, et requiescere non dicitur: fecit omnia quæ pascuntur in terris, vel quæ moventur in aquis, et in omnibus his nusquam legitur requiescere; sed plasmato ad imaginem suam homine, Sabbatum protinus quietis illuxit, et sic universitatis Conditor requievit; et ipse per prophetam di-

cat: « Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum (*Isa. LXVI*); » quod in illorum conditione non dicitur, in sola hominis conditione quiescere perhibetur; et ut magis ac magis insignem hujus diei stupeas dignitatem, dicit Scriptura: « Quia benedixit Deus diei septimo, et sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat ab universo opere suo (*Gen. II*): » quod in cæteris diebus fecisse nullo modo reperitur. Quid est enim Deo Sabbatum sanctificare, nisi templum sibi in sancti atque perfecti viri mente construere. Sicut et Apostolus: « Templum, ait, Dei, quod estis vos, et Spiritus sanctus habitat in vobis (*I Cor. III*). »

Porro autem sicut de Sabbato diximus, ita quoque ratio exigit ut de templo dicamus, quia et Deus templum hominis, et homo est templum Dei; sicut in Apocalypsi Joannis dicitur: « Templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et agnus (*Apoc. XXI*). » Templum itaque hominis Deus, templum Dei sit homo. Hoc hominis templum spiritualis est paradus, mens scilicet sancta, mens perfecta, mens munda, atque ad sui Conditoris imaginem signanter expressa. Hæc, inquam, mens, sive rationalis anima, jure dicitur paradus, quæ et cœlestium charismatum est fluentis irrigua, et tanquam fertilium arborum vel herbarum, sic virentibus sanctarum virtutum vernat germinibus adornata. Fons enim ille, sive fluvius, qui illic dicitur egredi de loco voluptatis ad irrigandum paradus, quique dividitur in quatuor capita, ratio mentis est, ex qua, velut originali fonte, quatuor virtutes, justitia videlicet, fortitudo, prudentia et temperantia, quasi totidem salutiferi gurgites profluunt, qui terram nostri cordis fertilem reddunt. Lignum vero vitæ ipsa honorum est sapientia, de qua et Salomon ait: « Lignum vitæ est his, qui apprehenderunt eam, et qui tenuerit eam beatus (*Prov. III*). » Lignum vero scientiæ boni et mali, transgressio est legis indictæ, experimentumque miseræ. Sed quia nobis propositum non est exponere cuncta per ordinem, sufficiat hæc succincte, quæ huic negotio competunt, prælibasse.

Notandum vero quia et reproba cujuslibet anima fit confusio tartari: et sancta, munda atque perfecta species paradisi. Mens enim odiosa, cupida, curis tantummodo sæcularibus dedita, libidinis igne succensa, nonne tibi videtur infernus, in quo videlicet et diabolus habitat, et concupiscentiarum ignes æstare non cessant? Illic enim de luxuria sulphureus fœtor oboritur, et de cogitationum crebrescentium tenebrosa caligine, tanquam teterrimi fumi volumina generantur. Nam dum hoc amat, illud timet; in aliis gaudet, hoc odit; illud avidè concupiscit; fit infelix mens, suspecta semper et vaga, curiosa, anxiosa simul atque sollicita, quæ curis impellentibus in multa dividitur, diversarumque passionum morsibus laceratur. Hæc itaque flebilis anima gehenna facta est, tartarus et infernus, quam et cruciant tormenta curarum, et vitiorum vastat incendium. At illa, quæ

Creatoris sui luce perfruitur, quæ vernantibus virtutum spiritualium germinibus decoratur, quam denique fons sapientiæ profluentibus ex se quatuor gurgitibus irrigat, atque ad proferendos honorum operum fructus cœlestis gratiæ madore fecundat: hæc procul dubio paradus, hæc est hortus deliciarum, de qua Dominus per Isaiam dicit: « Effundam spiritum meum super semen tuum, et benedictionem meam super stirpem tuam, et germinabunt inter herbas quasi salices juxta præterfluentes aquas (*Isa. XLIV*). » Tunc illi, quod per Osee prophetam promittitur, efficaciter adimpletur: « Ero quasi ros, Israel germinabit quasi liliam, et erumpet radix ejus ut Libani: ibunt rami ejus, et erit quasi oliva gloria ejus, et odor ejus ut Libani. Convertentur sedentes in umbra ejus; vivent tritico, et germinabunt quasi vinea; memoriale ejus sicut vinum Libani (*Ose. XIV*). » Hanc igitur animam, sicut de Sabbato legitur, Deus omnipotens sanctificat et benedicit, et in ea delectabiliter requiescit. Hæc siquidem vere Sabbatum, hæc templum, hæc sui Creatoris est sanctuarium.

Porro autem sicut Ægyptum percussit plaga muscarum (*Exod. II*), Israeliticus autem populus accepit in munere Sabbatum, ita semper et reproba mens avidè per mundi hujus negotia inquieta diffunditur, et anima sancta in sola sui Redemptoris quietudine delectatur. Hinc est, quod non alibi, sed in Reblatha rex Babylonis Sedeciæ filios trucidavit, et post eisdem oculos eruit (*IV Reg. XXIV*). Plane dum Scriptura sacra Sedeciæ captivitatem narrat, ordinem captivitatis internæ denuntiat. Rex quippe Babylonis est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis, qui prius filios ante intuentis oculos trucidat, quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse, qui captus est, dolens cernat. **64** Nam gemit plerumque animus, et tamen carnis suæ delectationibus victus, bona quæ genuit, amans perdit, ea, quæ patitur, damna considerat, nec tamen virtutis brachium contra regem Babylonis levat; sed dum videns nequitiae perpetracione percutitur, ad hoc quandoque peccando perducitur, ut ipse quoque rationis lumine privetur. Unde Babylonis rex extinctis prius filiis, Sedeciæ oculos eruit, quia malignus spiritus subductis prius bonis operibus, post intelligentiæ lumen tollit. Quod rectè Sedeciæ in Reblatha patitur. Reblatha quippe *multa hæc* interpretatur. Ei namque rationis lumen merito clauditur, qui, sanctæ quietis rigore postposito, per negotia mundana raptatur. Jure in Reblatha cæcus efficitur, cum, contempto uno, per multa vagus, et impatiens animus dissipatur. Israelitica igitur anima sabbatizat, dum remota a negotiorum sæcularium strepitu, lectionibus et orationibus vacat; Ægyptiaca vero muscarum ingruentium infestatione percellitur, dum terrenorum actuum inquietudine delectatur. Quid est enim in hac vita laboriosius, quam terrenis desideriis æstare? Quid quietius, atque suavius, quam hujus sæculi nihil prorsus appetere? Ait Salomon: « Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti

(*Eccle. x*); quia cogitationes superfluae quae assidue in animo carnalia cogitante nascuntur, atque deficiunt, eam suavitatem, qua unusquisque intrinsecus per Spiritum unctus est, perdunt. Unde cum miro pietatis opere ad cor veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium aestus ejicit, et post in eo virtutum dona disponit. Quod bene nobis sacra Evangelii historia innuit, in qua dum ad resuscitandam filiam principis Dominus invitatus dicitur, protinus additur: « Et cum ejecta esset turba, intravit et tenuit manum ejus, et surrexit puella (*Matth. ix*). » Foras ergo turba ejicitur, ut puella suscitetur, quia si non prius a secretioribus cordis expellitur importuna saecularium multitudo curarum, anima quae intrinsecus jacet mortua, non resurgit. Nam dum se per innumeras terrenorum desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui sese nullatenus colligit. Nullus quippe sapientiam, quae Deus est, plene percipit, nisi qui ab omni se abstrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Unde alias dicitur: « Sapientiam scribe in tempore otii, et qui minoratur actis, ipse percipit eam (*Eccli. xxxviii*). » Quia ergo sine cultu et observatione Sabbati esse Israelitae non possumus, celebremus spiritualis otii Sabbatum, ut non sicut Aegyptii perturbemur ab ingruentium importunitate muscarum. Nam quia, donante divina clementia, jam pressuri pervenimus in Israeliticam terram, non est fas Israelitarum ignorare culturam; ne si eorum caeremonias non addiscimus, cruentis leonum invisibilium dentibus exponamur. Sicut enim sacra Regum testatur historia, nuntiatum est regi Assyriorum: « Gentes, inquit, quas transtulisti, et habitare fecisti in civitatibus Samariae, ignorant legitima Dei terrae. Et immisit in eos Dominus leones, et ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terrae (*IV Reg. xvii*). » Quisquis autem, qui in spiritali constitutus est ordine, sic Deo deservit per exterioris habitus speciem, ut tamen saecularis vitae non deserat vetustatem; hic quodammodo unius Dei cultum, ac caeremonias ignorare perpenditur, et quasi diis pluribus deservire conatur. Unde et de illis quoque dicitur: « Quia cum Dominum colerent, diis quoque suis deserviebant, juxta consuetudinem gentium (*Ibid.*). » Dominum quippe et deos gentium quodammodo colere quisque convincitur, si sic sacri ordinis in quo est officium administrat, ut tamen a negotiis saecularibus et carnalis vitae consuetudine non recedat. « Nemo, inquit Dominus, potest duobus dominis servire (*Matth. vi*). » An quia tolerabilius videtur quempiam carnaliter vivere, vel obsequia mundo servitutis impendere quam juxta ritum gentium daemonebus immolare? Sed idem Propheta, qui dicit: « Omnes dii gentium, daemonea (*Psal. xcvi*), » dicit etiam: « Maledicti, qui declinant a mandatis tuis (*Psal. cxviii*). » Idem Apostolus, qui dicit: « Quis consensus templo Dei cum idolis? (*II Cor. vi*), » dicit etiam: « Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt (*Rom. viii*). » Et iterum: « Nemo militans Deo implicat se negotiis sa-

cularibus ut ei placeat cui se probavit (*II Tim. ii*). » Malignus etiam spiritus, qui auctor est idoli, dicitur princeps mundi. Et Jacobus: « Quisquis, ait, amicus est hujus mundi, inimicus Dei constituitur (*Jac. iv*). » Quid ergo differt utrum per sacrilegas hostias, sive per reprobam vitam ad Dei inimicitias pravus quisque prorumpat?

Sicut ergo jam diximus, nil prodest quod terram Israel inhabitare jam coepimus, nisi unum et solum Deum Israel sine gentilium deorum admistione colamus. Quae autem est terra, quam dicimus, nisi illa, quam significabat Naaman Syrus, cum diceret Eliseo, « Obsecro, inquit, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra? » (*IV Reg. v*). Quid autem per allegoriam, Naaman Syrus, nisi genus designat humanum? Sicut enim Naaman ante leprosus, mox ut septies aqua Jordanis abluitur, ab omni leprae squalore purgatur, ita mundanus populus septem charismata illius columbae percipiens, quae supra Dominum in Jordane descendit, per sacri baptismatis lavacrum contagia deposuit peccatorum. Quid vero terra, quam Naaman postulat, nisi incarnationem significat Redemptoris? Haec est, per mysterium, illa repromissionis terra, quae lac et mel fluere dicitur. Lac enim de carne fluit, mel de superioribus venit. Quia igitur in uno mediatore Dei et hominum, et humanitatis lac et mel divinitatis inesse cognoscitur, recte per terram lacte, et melle manantem, incarnationis ejus mysterium figuratur. Quod autem ex hac terra onus duorum burdonum petit, quid aliud, quam duorum apostolorum, Petri scilicet et Pauli documenta deposcit? Unde et unus eorum dicit: « Qui operatus est Petro in apostolatu circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes (*Gal. ii*). » Et quia non modo apostolos, sed etiam omnes praedicatores scientiam et operationem habere necesse est duos in castellum, quod contra se erat, Dominus discipulos misit (*Matth. xxi*), atque, sicut Lucas testatur, in omnem civitatem, et locum, quo erat ipse venturus, geminos destinavit (*Luc. xii*). Quod ergo Naaman de terra sancta duorum burdonum expetit sarcinam, super incarnatione **66** Dominica genus humanum apostolicam videtur efflagitare doctrinam, ut hi sagmarum mundo terram invehant, ex quo ad offerenda sacrificia altare in conspectu Conditoris fiat. Unde filiis Israel praecipit, dicens: « Altare de terra facietis mihi (*Exod. xx*). » Altare scilicet de terra a Deo facere, est in nostri Redemptoris incarnatione sperare. Tunc quippe a Deo nostro munus accipitur, quando in hoc altari nostra humilitas, id est, super Dominicae incarnationis fidem posuerit quidquid operatur. Altari ergo de terra oblatum munus imponimus, si actus nostros Dominicae incarnationis fide solidamus. De quo altari per Isaiam dicitur: « In die illa erit altare Domini in medio terrae Aegypti, et titulus Domini juxta terminum ejus. Et erit in signum, et in testimonium Domino exercituum in terra Aegypti (*Isai. xix*). » Quod autem Naaman

non ob aliud terram prophetæ poposcisset, nisi ut ex ea Domino altare construeret, in suis ipse verbis ostendit; cum illic præsto subjungit: « Non enim faciet ultra servus tuus holocaustum et victimam diis alienis, nisi Domino (*IV Reg. v.*) »

In hac ergo terra et nos colamus Deum, non secundum nostram, sed secundum legem suam, ne sicut de illis dicebatur, et de nobis valeat dici: « Ignorant legitima Dei terræ (*IV Reg. xvii.*) » Secundum propriam quippe legem Deum colere cernitur qui specie tenus quidem ejus mandatis obtemperat; sed in iis quæ facit, ad propriæ utilitatis commodum principaliter spectat, et, dum exteriorem Christianitatis exhibet regulam, sub honestatis quidem colore se palliat, sed ad hoc intrinsecus ut in hac vita prosperetur anhelat. Tunc autem Deum secundum ejus legem ac cæremonias colimus, si quidquid eum velle cognoscimus, neglectis omnino quæ nostra sunt, votis omnibus adimplemus; si non magnopere perpendamus, quam circa nos sit ampla substantia, sed quam simplex, quam munda, quam denique sincera sit intrinsecus conscientia; si non curamus quomodo sublimes equi nobis insidentibus glomerent gressus, quomodo per auratam videantur insanire cervicem, sed quomodo nos ipsi Deum mereamur habere sessorem; si non amplectamur mortuum quodcumque metallum, sed in capsidili nostri pectoris recondamus lapidem vivum; si non in vestibis ornamenta gemmarum, sed in mentibus rutilent margaritæ virtutum; si in cordibus nostris et puritatis vitrum, et sapientiæ salutaris resplendeat aurum, ut illam jam imitetur civitatem, de qua in Apocalypsi per Joannem dicitur: « Structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas ex auro mundo, simul et vitro mundo; fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso adornata (*Apoc. xxi.*) » Hæc igitur animâ, quæ talis est, procul dubio paradisuus est; hæc, ille deliciarum hortus est, cujus inhabitator est Deus. Quæ dum sui Conditoris contemplatione perfruitur, ad illam dignitatem, in qua prius homo conditus fuerat, reformatur. Unde Dominus in Levitico cum dicturus esset: « Ponam tabernaculum meum in medio vestri, et non abjiciet vos ultra anima mea, et ambulabo inter vos et ero vester Deus, vosque eritis populus meus (*Levit. xxvi.*) » præmisit dicens: « Comedetis vetustissima veterum, **67** et vetera novis supervenientibus projicietis (*Ibid.*) » Vetustissimum quippe nobis est primos homines Deum in paradiso conspiceret; vetus autem, Israeliticum populum circumcisionis, ac sacrificiorum ritum diversarumque cæremoniarum mandata servare. Tunc itaque vetustissima veterum mentis ore comedimus, cum ad instar primi parentis Dei speciem contemplamur; vetera vero novis supervenientibus procul abjicimus, dum Evangelii gratia coruscante Mosaicæ legis observantiam non curamus. Qui ergo possidere cum Deo paradisi gloriam quærimus, hic necesse est ut ei nosmetipsos prius habitaculum præbeamus, quatenus, dum ipse a nobis habitat et nos in eo, sic studeamus non

A ignobilis otii, sed laboriosæ quietis Sabbatum colere, ut ex hoc mereamur in diem Dominicum, qui nullo clauditur sine, transire.

Deus omnipotens, dilectissimi, qui vos coram hominibus fecit insignes, tribuat etiam in suis obtutibus legis suæ veraciter esse cultores.

EPISTOLA VI.

AD EOSDEM HILDEBRANDUM ET STEPHANUM S. R. E. CARDINALES.

ARGUMENTUM. — Librum sibi, quem multis laboribus vigiliisque proxime confecerat, ab Alexandro II Romano pontifice subreptum fraude vehementer queritur et, ut sibi restitui operam dent, Hildebrandum et Stephanum cardinales efflagitat.

Inexpugnabilibus Romanæ Ecclesiæ clypeis domno suo HILDEBRANDO, et dulcissimo fratri STEPHANO, **B** PETRUS peccator monachus servitatem.

Querelam omnipotenti Deo, et vobis, qui ejus estis membra, depono de domino nostro papa, qui cor meum tam crebro mœrore conturbat et grandævi jam senis animam ad amaritudinem provocat. Tulit enim librum nostrum, quem videlicet de paupertatula inopis ingenioli cum magno labore decerpseram, et velut unicum filium ulnis uterinæ dulcedinis amplectebam; et hunc qualiter tulerit operæ pretium est agnoscatis. Sciebat enim hoc se a me aliter impetrare non posse; domno abbati S. Salvatoris me præsentem tradidit, præcipiens ut transcriberet. Nocte vero, me nesciente, tulit suisque scriiniis insarcivit. Et revera hoc est munditiæ sacerdotalis ingenium, imo hoc papalis puritatis est argumentum. Ex his tamen cum expostulatur arridet caputque meum tanquam oleo jocosæ urbanitatis suavitate demulcet; sacerdotem scilicet deputat histrionem; dum me rebus impugnat, verbis obdulcat; manus incutit colaphum; os excitatur ad risum. Cui simile Salomon in Proverbiis: « Sicut noxius est, inquit, qui mittit lanceas et sagittas in mortem; sic **68** vir, qui fraudulenter nocet amico suo, et cum fuerit deprehensus dicit: Ludens feci (*Prov. xxvi.*) » Romana porro tradit historia (*Suet. c. 48*): quia Tiberio Cæsari, quoniam multo se vino sæpius ingurgitabat, dum vocaretur Claudius Tiberius Nero, dicebant histriones: Cadius Biberius Nero. Ego quoque quia nescio saltare, sed scribere, scribam fortassis aliquando non quod sacerdotem, sed quod deceat histrionem. Nam et ego domini mei nomen facile possem jocosæ sale conspergere, nisi hoc mihi tantæ dignitatis excellentia prohiberet. Alexander quippe, *levans angustias tenebrarum* interpretatur, sicut in Hebraicorum nominum interpretationibus invenitur. Quibus nimirum tenebrarum angustias quid aliud designatur, quam tot laboris et calamitatis ærumnæ, quas frenetica rabies ac furor nobis Cadaloicus intulit? Cadalous plane tenebrarum excitavit angustias, quas juxta sui nominis etymologiam, Alexander papa levavit, quia dum ille sulphureo, ut ita loquar, Æthnææ cupidinis fumo lumen apostolicæ sedis est aggressus extinguere, omnes nos tenebrarum compulit angustias tolerare.

Quamobrem non modo dominus noster papa, sed omnes nos in conspectu Cadaloi, dici possumus Alexandri; quia dum ille tenebrarum nobis imponit angustias, cujus sumus participes in labore, merito censemur et nomine. Sed cum hoc nomen habeat, levare, illud exprimat, cadere; per hoc, inter levantem et cadentem praelium, illum quem Joannes narrat, ad memoriam cogimur revocare conflictum. « Factum est, inquit, praelium in coelo: Michael et angeli ejus praeliabantur cum dracone (*Apoc. xii*). » De quo etiam paulo post additur: « Et projectus est in terram draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas (*Ibid.*). » Ad cujus exemplum et Cadalous de coelo in tartarum cecidit, cum de sedis apostolicæ culmine, quod sperabat, in anathematis voraginem corruit.

Præterea nunquam hujus nominis pontifex apostolicæ sedi præsedisse legitur, nisi solus ille martyr insignis, quem quinto loco a B. Petro in ejus cathedra constitutum, per omnia novimus fuisse membra transfixum. Et quia compellor ad ludum, hoc in apostolica sede vocabulum omnia sibi vindicat generatorem, et ab antiqua non degenerat consuetudine, dum hæreditate possidet tribulationem. Imo juxta nominis hujus interpretationem, totus mundus factus est Alexandria, dum ubique terrarum tota universalis Ecclesia sub diversis pressurarum gemit angustiis constituta. Reproborum scilicet hominum patet hinc inde rapinis, laceratur injuriis, calamitatum fascæ deprimitur, sublatis quotidie possessionibus angustatur, et dum ambages atque tumultus perversa loquentium patitur, titionum quodammodo tenebris denigratur, dicens per Salomonem: « Nigra sum, sed formosa, filia Hierusalem: nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol (*Cant. i*). »

Sed cum hæc verba præfatus dominus noster audierit, fortassis, ut solet, illico respondebit: Dure loqueris, et quid ego commerui? quid in te grave commisi? Cui non dissimile fuit quod filii Dan dicebant ad Michan, cui **69** nimirum, quæ possidebat cuncta rapuerant: « Quid, inquiunt, tibi vis? cur clamas? » (*Jud. xviii*.) Quibus ille respondit: « Deos meos, quos feci, mihi tulistis, et sacerdotem et omnia quæ habeo, et dicitis, quid tibi est? » (*Ibid.*) Sed quoniam sicut vir sapiens ait: « Musica in luctu importuna narratio (*Eccli. xxii*); » licet histrio sim, non libet ludere, dum compellar corde lugere; nec citharam crispere delectat quem amici codicis jactura perturbat. Reddat ergo librum, si vult possidere librificum. Et propter brevem vilis articuli seriem pauperulum ejusdem styli non amittat auctorem. Hoc scilicet merentur impendia tot laborum, tot pericula mortium, cum illud Prophetæ lugubri cogeremur voce cantare: « Quoniam propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis (*Psal. xliii*; *Rom. viii*). »

Plane sicut octo beatitudines enumerat Evangelium (*Matth. v*), sic in legibus suis Tullius octo ni-

hilominus genera describit esse pœnarum. Et quia beatitudines illæ sicut nobis sunt in cognitione, sic utinam haberentur in opere; nos hic, juxta Tullianum ordinem, sola pœnarum genera numeremus, damnum videlicet, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exsilium, mortem, servitutem. Cum igitur hæc omnia fere pro sedis apostolicæ servitio pertulerimus, dignum, quæso, est ut, quasi soluto pœnarum debito, nunc eidem sedi potissimum etiam fœnus injuriæ persolvamus, quanquam et beatitudinum Evangelii pro ejusdem papæ servitio non omnino videamur expertes? Habemus enim primam et ultimam, paupertatem scilicet et persecutionem; harum scilicet beatitudinum copiis abundamus. Romani quippe nolunt Alexandrum, sed ærarium. Hunc scilicet, quem Apostolus reprobat (*II Tim. iv*); non eum, qui per apostolorum apostolicorumque pontificum tramitem currit. Nolunt, inquam, Alexandrum evangelicam ecclesiasticæ mensæ pecuniam proponentem, sed sordentis avaritiæ potius æra librantem. Petri respuunt successorem, et alumnus Simonis amplectuntur pro venalitate Spiritus pecunias offerentem (*Act. viii*). Proinde Dominus noster, quia sua nobis præbere non vacat, non saltem quæ nostra sunt, tollat. Apostolica quippe sententia est: « Non debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis (*II Cor. xii*). » Sed dum tanto patri præsumentes obloquimur, quia mensuram nostram insimulantes excessimus, a vobis, dilectissimi, procacibus labiis pœnitentiam postulamus. Inter servi scilicet dominique litigium debetur et satisfactio delinquenti et pœnitentia vapulanti.

EPISTOLA VII.

AD HILDEBRANDUM S. R. E. ARCHIDIACONUM CARDINALEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 32.)

EPISTOLA VIII.

AD EUMDEM HILDEBRANDUM S. R. E. ARCHIDIACONUM CARD.

70 ARGUMENTUM. — Conqueritur cum Hildebrando quod parum se ab eo diligi comperisset. Primum, quod nunquam ad se scriberet; deinde, quod in sermonibus sinistram de se mentionem faceret. Quam immerito id sibi accidat ostendit, qui illi pro viribus obtemperare semper studuerit, et maximo amore prosequatur. Ad extremum, episcopatu se abdicat. Quam rem scilicet causam cur se ei Hildebrandus subiratum præberet fuisse credibile est; nolebat enim in illa temporum necessitate et bonorum sacerdotum penuria tam sancto antistite Ecclesiam orbari.

Domno HILDEBRANDO archidiacono, PETRUS peccator monachus, servitutem.

Miror, venerabilis frater, cur sancta mens tua nulla circa me valeat occasione mitescere, ut ne unum quidem verbum, præsertim quando absens sum, vel ad me, vel de me proferas, quod ad charitatis videatur officium pertinere; sed quodcumque vel ad me legatio destinatur, vel te præsentem, sermo quilibet ex me fortassis oboritur, mox parvi-

tatis meæ nomen exploditur, fama conspuitur, lævitas irridetur, ac de me talia proferuntur quæ et inimicis meis jucunda sit fabula, et mihi confusio lucuosa. Plane postquam Romanæ sum alligatus Ecclesiæ (84), utinam tam Deo, vel Petro, quam tuis cœptis tuisque conatibus semper obtemperare contendere, et in omnibus tuis certaminibus atque victoriis, ego me non commilitonem, sive pedisequum, sed quasi fulmen injeci. Quod enim certamen unquam cœpisti, ubi protinus ego non essem et litigator et iudex? Ubi scilicet non aliam auctoritatem canonum, nisi solum tuæ voluntatis sequebar arbitrium, et mera tua voluntas mihi canonum erat auctoritas. Nec unquam judicavi quod visum est mihi, sed quod placuit tibi. Præterea, nomen tuum in quanta benedictione fuerit apud labia mea saltem domnum Cluniacensem, qui tibi non est ignotus, inquire. Nam dum super te aliquando disputarem: « Nescit, inquit ille, tantam tibi sui amoris inesse dulcedinem, quam profecto, si nosset, incomparabili penes te amore flagraret. » Sed cur ego scriptionis hujus articulum protraho, quam te lecturum esse non spero? Certe nemo vivit in carne, cui libentius scriberem, si tu dignareris oculum adhibere. Sed quia spes ista non est, vide quam accuratus et limatus sit stylus, qui flores eloquii, quæ resplendeat urbanitas dictionis. Sed sive videas, sive non videas, ego tibi episcopatum quem dedisti, per has litteras reddo, omneque jus, et potestatem a me quæ mihi super eum competere videbatur, abscondo.

71 EPISTOLA IX.

ADEUNDEM HILDEBRANDUM S. R. E. ARCHIDIACONUM CARD.

ARGUMENTUM. — Iterum cum eodem Hildebrando expostulat habitam ab eo esse fidem malevolis quorundam sermonibus, qui beatum virum in alieno solo monasterium ædificasse per calumniam asseverabant. Quod esse falsum manifeste ostendit.

Immobili columnæ sedis apostolicæ domno HILDEBRANDO archidiacono, PETRUS peccator monachus, salutem.

Uberes ago gratias, venerande frater, quia cum ad regalis aulae contenderes apicem, æstuantem circa me vaporare persensi de sacrario tui pectoris charitatem. Nec mirum, cum Deus ignis dicatur esse consumens (*Deut. iv; Hebr. xii*), si sancti Spiritus habitaculum quibusdam scintillis erumpentibus videatur ignitum. Nam ubicunque illius itineris mentio mei nominis incidit, memoria mea penes te in benedictione fuit. Quod factum et amicorum meorum mentes erexit, et detrahentium labia dignæ responsionis obicibus oppilavit. Verumtamen [*f. fertur vel aliquid simile*] Florentiæ mens tua, quæ contra vaniloquos ac mendaces cauta consuevit esse semper et rigida, delinifica quorundam obtrectatorum esse persuasionem mollita. Comitibus quippe Guidonis asseclæ cum grege servili calumniabantur me construxisse cœnobium, ex his utique prædiis, quæ in clientelæ suæ stipendium ex herili dudum liberalitate conces-

serant. Cur, quæso, illius tunc sententiæ recordatus non es, quæ dicitur: « Cibaria, et virga et onus asino; panis, et disciplina et opus servo (*Eccli. xxxiii*); » ubi mox sequitur: « Laxa manus illi, et quærit libertatem (*Ibid.*). » Cur et ille tibi versiculus excidit: « Jugum et lorum curvant collum durum, et servum inclinant operationes assiduæ? » (*Ibid.*) Cur etiam illud tua memoria non recoluit: « Servo malevolo tortura, et compedes. Mitte illum in operationem, ne vacet? » (*Ibid.*) Sed quid mirum, si tunc licet prudentem et sanctum virum potuit artifex servitus et vesuta decipere, cum et prophético plenum spiritu David, Siba servus Saul callide mentiens, compulit a justitia declinare? « Tu, inquit, et Siba, dividite possessiones (*II Reg. xix*). » Ille siquidem innocentem Miphiboseh mentitus est contra regiam agere majestatem; isti me conditionem perhibent proscripsisse servilem. Sed, quæso, frater, nunquid Tethgrimus Guidonis hujus patruus, qui sine liberis obiit, de tot agris ac villis perexigua saltem, quæ videbantur esse contermina monasterio legare non potuit? an adhuc obsequentis cunei iudicabitur indignus, cui cum ex hac ipse vita decesserit, posteritas ei nulla succedit? Huic etiam, qui adjuvit, quia clientes omnia possident, aliquid Deo conferre, de sui juris allodio non licebit? Censebis, ut ii, qui rotandis **72** ad ignem verubus, vel abluendis sunt lebetibus deputandi, sic herilia bona possideant, ut eorum domini recedentes e sæculo, sanctis Ecclesiis sui juris impendia non relinquunt? Dignumne perhibes ut mancipia nostra gerant ora flamman- tia, ut pretiosi cultus induant ornamenta, nos æstuantis averni tolerare supplicia? Proh pudor! ut illi fluant, et nos inopia coarctemur! Illi ructent pridiana convivium, nos quæramus apud inferos micam! Merito perdit hæreditatem, qui servum relinquit hæredem. Excludi meretur a numero filiorum, qui propria salute contempta, sibi substituit servile mancipium. Obstruatur igitur os iniqua loquentium: et juxta prophetam, sepiantur aures spinis a versipellium mendaciis detractorum (*Eccli. xxviii*). Qui ad faciem quidem blanda prætendunt, sed intrinsecus virus malitiæ contegunt, et velut apes ore mella ferunt, sed aculeis pungunt. Et quid mirum, si nos, qui ad terram melle manantem contendimus, apum circumvolantium stimulis laceramur? Ad quam profecto terram festinabat ille qui dicebat: « Circumderunt me sicut apes, et exarserunt sicut ignis in spinis (*Psal. cxvii*). »

Huc accedit quia, cum ad mel terræ viventium properare contendimus, divini quoque verbi dulcedinem propinantes etiam favos mellis in ore portamus. Scriptum est enim: « De ore prudentis procedit mel (*Prov. xvi*). » Et dilectus ad sponsam: « Favus, inquit, distillans labia tua, sponsa; mel et lac sub lingua tua (*Cant. iv*). » Quæ rursus de sponso: « Guttur ejus dulcedo, et totus concupiscentia (*Cant. v*). » Quid ergo mirum, si nos et ad mel

• (84) Cardinalatum, ut ita dicam, intelligit.

properantes, et mel in ore portantes, examen apum hinc inde circumvolant, ut obtrectationum nos aculeis pungant? Hinc est, quod Israeliticus ille populus, dum ire per desertum ad terram repromissionis properant, prius castrametati sunt, sicut vetus habet editio, in Gai, deinde veniunt in Dibongad (Num. xi). Gai nimirum interpretatur *chaos*. Et quid per chaos, nisi cor intelligitur hominum perversorum, obscurum scilicet, tetrum atque profundum? Pravum est enim cor hominis, sicut Scriptura dicit, et inscrutabile, et quis hominum cognoscit illud? (Jer. xvii.) Dibongad autem significat *apiarium tentationum*. Post chaos itaque ad apiarum pervenitur, quia postquam cor obscurum, dolosum atque profundum, more Gai, caligo malitiæ ac fraudis obtenebrat, ad hoc etiam quandoque per iniquitatis augmenta progreditur ut proximos quosque, velut apes, et præsentis assentationis melle demulceant, et absentes obtrectationum aculeis pungant. De Gai ergo in Dibongad, de chaos venit ad apiarium, quia de fraudulenta malitia tenebrosi cordis pravus quisque progreditur ad infligenda spicula detractionis. Quid itaque de te dicam qui quanquam primo fœderatæ concordia circa me jura servaveris, quandoque tamen et oblatrantium canum neglexisti rictus infringere, et fidem non horruisti detrahentibus adhibere? « Vituli multi, et tauri pingues obsederunt me (Psal. xxi); et tu patienter audisti. » Dicam itaque de summæ sedis archidiacono, quod de Jacobo tunc dicebatur apostolo: « O et justus erravit. » Sed quoniam et pro faventibus, et pro lædentibus **73** indifferenter orandum est, depositæ querelæ calumniam orationis fine concludam.

Deus omnipotens, venerabilis frater, et ex impensæ charitatis officio multiplex tibi præmium reddat, et quod detractoribus consensisti clementer indulgeat.

EPISTOLA X.

AD PETRUM S. R. E. CARDINALEM ARCHIPRESBYTERUM
LATERANENSEM.

(Habetur tom. III, estque opusculum 18.)

EPISTOLA XI.

AD DESIDERIUM ABBATEM SACRI MONASTERII CASINENSIS, S. Q. R. E. PRESBYTERUM CARDINALEM, TIT. S. CÆCILIAE.

ARGUMENTUM. — Desiderium Casinensem abbatem saluberrimis monitis instituit. Ea sunt, primum ut sua ipsius errata semper ob oculos habeat, virtutes post tergum; ut aliorum increpationes non moleste ferat, sed amplectatur; ut pro officio suo subditorum culpas non negligat, sed corrigat; absentibus non detrahat, sed in faciem objurget; jejunium amet; ut denique sacrificium Christi passionis assidue celebret.

Reverendissimo abbati DESIDERIO, PETRUS peccator monachus, salutem in Domino.

Sacra læstatur historia (II Reg. xiv), quoniam Absalon Joab militiae principem, ut ad se venire nuntio discurrente poposcit; qui tamen venire contempsit. Cumque ad ipsum denuo peteret, sed ille obstinatus ac rigidus funditus abnuisset, ad agrum illius Absalon protinus misit messemque hordei,

A quo plenus erat, ignibus conflagravit. Præsto Joab Absalon expostulaturus aggreditur; ille gaudet quod ejus accessum talibus beneficiis promeretur, nimirum quod petitionibus non obtinuit, læsionibus impetravit. Ego autem tibi, venerabilis frater, non bis, sed sæpius scripsi; verumtamen usque hodie ne unum quidem iota, ut rescribere dignareris, extorsi. Ipse quoque pollicitus es quia mihi notarium mitteres, qui saltem ea, quæ in te specialiter scripseram, in tui sumptus pergamina transferret. Sed superse-distis penitus vel scribenti rescribere, vel notarium, ut sponderas, destinare; quorum videlicet unum charitas exigit, alterum veritas quasi pro debito persolvatur impellit. Quid igitur faciam? Nam quia dormientem te impingens et vellicans excitare non valeo, pungam, et sic saltem ut evigiles prævalebo. Ferulam igitur in te doctrinæ tanquam magister arripiam, et **74** velut supparem, vel clientem hæc, quæ tibi forte quam mihi notiora sunt, admonere præsumam. Et hoc sit meum pungere, doctiorem velle docere. Ad hanc fortassis injuriam experrectus evigilabis, ut qui charitati denegaveras vicem, lædenti saltem redhibeas talionem; verumtamen, quem tu tibi vides hæc hilariter suggerentem, juniores fratres sibi procul dubio deputent serio consulentem.

Age igitur, noli frater, quod plerique faciunt, tantummodo, si quid est in te virtutis attendere, ut vitia quasi post tergum posita negligas judicare. Imitare naturalis in Pavone diversitatis exemplum. Qui nimirum pullinos, et velut ignobiles pedes præ oculis semper habet, insignem vero caudæ pulchritudinem post se spectabilem præbet. Videt in pedibus rusticum aliquid quod despiciat; ignorat in cauda quod eum mirabilem reddat. In promptu est, unde se debeat in humilitate deprimere; post tergum gerit unde valeat, quasi præ cæteris avibus superbire. Tu quoque quodammodo quod in te virtutis est lateat; si quid vero vitiosum, et correctionis est indignum, ab aspectus tui judicio non recedat. Fraternalis correctionis zelum noli moleste ferre, sed gratulabundus amplectere, ac velut certæ curationis antidotum in animæ languentis interiora diffunde. Memento itaque quod per Salomonem dicitur: « Melior est manifesta correctio quam amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis (Prov. xxvii). » Et alibi: « Viro inquit, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus superveniet interitus, et eum sanitas non sequetur (Prov. xxix). » Illud etiam attende, quod ait: « Qui abscondit scelera sua, non dirigitur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur (Prov. xxviii). » Et iterum: « Qui diligit disciplinam, diliget sapientiam; qui autem odit increpationes, insipiens est (Prov. xii). » Vitrum nempe, quia visus acumen admittit et quidquid in se latet exponit, præstantius videretur omnibus esse metallis, nisi percussus facile frangeretur; sed quoniam ad primum ferientis ictum illico

dissilit, talentum vitri vix dodrantem æquat argenti. Rosa purpurea rutilantior videtur esse vermiculo, sed quia nullam fert laboris injuriam, inter quisquiliarum stipulas deputatur.

Porro autem quia sancti conventus rector es constitutus, noli dissimulare culpam; sed mox, ut emerserit, adhibe disciplinam, ut cum Phinees te zelus ad æterni sacerdotii jura promoveat (*Num. xxv*), non cum Heli sub torpore desidie ignobiliter oscitantem ultio repentina percellat (*I Reg. iv*). Unde per Salomonem dicitur: « Noli subtrahere a puero disciplinam. Si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percutis eum, et animam ejus de inferno liberabis (*Prov. xiii*). » Verumtamen cave ne nimius disciplinæ rigor duritiam contrahat et immoderatus zeli fervor vertatur in iram, ne videlicet, dum culpæ rubigo detergitur, vas tenerum confringatur. Unde et Salomon ait: « Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas ejus, et sumas scandalum animæ tuæ (*Prov. xxii*). » Aliter: « Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda (*Prov. xxi*). » **75** Nonnulli plane, cum per impatientiæ fomitem a fratrum charitate resiliunt, hoc quod Paulus et Barnabas propter Marcum discipulum ab invicem discesserunt (*Act. xv*), in defensionis suæ testimonium vertunt. Quod utique constat non discordiæ vitio, sed divinæ dispensationis factum esse judicio, ut nimirum sancti apostoli tanquam grana tritici eo spargendæ fidei uberiores messem redderent, quo procul eos ab invicem dissensionis aura perflaret. Absentibus nunquam detrahas, sed eos in faciem, prout res dictaverit, competenter objurga. Hinc est quod in Proverbiis legitur: « Remove a te os pravum, et detrahentia labia sint procul a te (*Prov. iv*). » Et in Ecclesiaste (*Eccl. x*): « Si mordeat, inquit, serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit. » Vir etiam sapiens ait: « Susurro et bilinguis maledictus est, multos conturbavit pacem habentes (*Eccl. xxviii*); » audienti vero dicit: « Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam: et ortuo facito ostia, et seras auribus ejus (*Ibid.*). » Adversus linguam nequam aures nostras spinis sepire præcipimur, ut detrahentes quosque spinosæ responsionis aculeo retundamus.

Ama jejunium, ut dum inedia corpus atteritur, anima cœlestis gratiæ pinguedine saginetur. Et serpens ille, qui comedentem hominem cibi telo prostraverat (*Gen. viii*), jejunanti nunc per sobrietatis arma succumbat. Serpens enim, sicut perhibent qui scrutandis rerum naturis subtiliter insudarunt (*PLIN. l. xxviii, cap. 4*), si jejuni hominis sputum gustet, protinus moritur. Cum ergo tanta sit jejunii virtus in hanc bestiam, quæ corporaliter repit, quanto vehementior in illum draconem vigere credenda est, qui invisibiliter serpit? Sed ut colubrum hunc valeas efficacius rumpere, sacrificii salutaris hostiam satage frequenter offerre, ut dum

A ora tua Christi perspexerit cruore rubentia, territus contremiscat, præsto diffugiat et sacramento quo captivatus est propius accedere non præsumat. Sic effetis continuo viribus corruat, et in scrobe suæ malitiæ quantum ad te perpetuo conditus delitescat. Sed jam calamo silentium impero, quia ipse me in hujus præsumptionis audacia reprehendo, et quasi misso in messem igne protinus fugio, ne deprehendar uberis agri proventus exurere, qui spinas tantum et arbusta debueram silvestria conflagrare.

EPISTOLA XII.

AD EUNDEM DESIDERIUM ABBATEM, ET CARDINALEM.

ARGUMENTUM. — Hæc epistola, ut prior, tota parænetica est. Adhortatur enim eundem Desiderium, ut monasterii sibi commissi curam indefesse gerat, assentationes fugiat, de se abjecte sentiat, monachos, eosque præsertim, qui simpliciores sunt, ad viam perfectionis dirigat, et denique seipsum ad contemplationis culmen erigat.

76 Domno DESIDERIO venerabili abbati, PETRUS peccator monachus servitatem.

Licet ignis circumposita quæque corripit, se tamen super se naturaliter erigit ac semper in superiora contendit, et fraternus amor, qui in meis circa te visceribus æstuat, nequaquam te solo contentus in te constituit finem, sed per te quoque in communem transfertur Auctorem. Est enim amor inutilis, aridus et insulsus, qui sic se occupat circa proximum, ut non etiam porrigatur in Deum. Et quanquam principalis sit amor Dei, per amorem tamen proximi, quem conspicimus, pervenimus ad amorem Dei, quem non videmus (*I Joan. iv*). Interim itaque dum te cominus attendo quem diligo, ad illum semper oculos levo ad quem tecum simul attingere concupisco. Consere igitur et innecte manus, atque, ut laborem alleviemus itineris, mutuis nos adhortationibus incitemus. Tu autem, quia regendi præstantissimi monasterii nexibus obligaris, cave ne in hujus viæ laboribus, vel pusillanimitate lassitudo retardet, vel assentantium delenifica verba robur animi male consentientis enervent. Illud itaque ad memoriam revoco, quod de Tobia viro justo Scriptura testatur: « Contigit, inquit, ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens domum, jactasset se juxta parietem et obdormisset, atque ex nido hirundinum dormienti illi callida stercora insisterent super oculos ejus, fieretque cæcus (*Tob. ix*). » Fatigatus a sepultura, dum se vel effractis viribus projicit, lumen amittit. Illæsum quippe cordis oculum servat, quisquis in bonis operibus infatigabilis perseverat, cum vero pusillanimitate frangitur, non immerito luce privatur. Hinc enim scriptum est: « Væ iis qui perdidit substinentiam! (*Eccl. viii*). » Hinc Paulus ait: « Vigilate, state in fide, viriliter agite (*I Cor. xvi*). » Quid vero leviter volitantes hirundines, nisi leves adulantium et blanda loquentium significant mores? Qui dum blandiloquii sui suavitate demulcent, dum adulatio- nis oleo caput audientis impingunt, interiores

oculos, ne solita luce perfruantur, excecant: « Cor-ripiet me justus, inquit, in misericordia, et increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Psal. cxlviii). » Et tanquam stercus oculis ingerunt, dum lenocinantis eloqui quemlibet blanda verbositate perungunt. A quibus scilicet hæc sæpe dicuntur: « Vive dum vivis, recrea corpus eduliis; ne si se districtius atterat, tot oppressa laboribus caro fragilis mox succumbat. » Persona tua clementioribus excolatur induviis, ut ejus quam tenes servetur genium dignitatis. Agglomeretur lateribus tuis in modum cunei turba clientium, ut dum te comitantium multitudo condecorat, tam sublimis honor officii non vilescat. Sed si nobis hæc diabolicæ malignitatis amaritudo detegitur, tentationis ingestæ caligines funditus evanescent. Unde et illie dicitur: « Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patri suo; moxque cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membranam ovi egredi, statimque visum recepit (Tob. xi). » Fel etenim piscis est malitia Beethmoth, qui caput est et initium totius iniquitatis. **77** Cæcus itaque felle piscis oblinitur, et protinus cæcitas effugatur, quia, cum amaritudo diabolicæ versutiæ nostris oculis ostensa proponitur, tenebrarum mox caligo propellitur, et lux interior, quæ velut eclipsim passa fuerat, reformatur.

Et notandum quod dicitur quia prius albugo de oculis est illius egressa, et sic lux illico reparata. Ille quippe in oculis gerit albuginem, qui de se sanctitatis habet opinionem. Quisquis ergo recuperare vult lucem, amputet a se prius affectatæ æstimationis albuginem, ut se non abneget peccatorem, qui peccati vult evadere cæcitate. « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v). » Isti sunt oculi, de quibus in Canticis dicitur: « Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet (Cant. iv). » Quia licet sancti nunc Creatorem suum per gratiam contemplationis aspiciant, latet tamen adhuc magnum aliquid, ad quod in hac corruptibili carne humanæ mentis acies non aspirat. Ubi mox sequitur: « Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de Galaad (Ibid.). » Sicut enim per oculos Ecclesiæ doctores intelliguntur, qui ad videnda inferioribus membris summa ac spiritualia sunt prælati, sic etiam per capillos, gregesque caprarum designantur simplices et subjecti. Qui nimirum, et si præ simplicitate mysteria quæque ac summa penetrant, multitudine tamen et compositione sua sanctam Ecclesiam, velut capilli caput, exornant. Capra, quia plerumque cum peccato offertur, figura peccati; Galaad « acervus » est « testimonii. » Per Galaad ergo, Christum, cui sanctorum omnium multitudo perhibet testimonium; per capillos vero, vel caprarum greges, multitudinem intelligimus subjectorum. Greges ergo caprarum ascendunt de monte Galaad, quia sanctorum omnium multitudo de Christo, quem sibimet faciunt fundamentum, conscendere satagunt excelsa virtutum. Sed cur hoc exemplum oratio de-

A duxit ad medium, nisi ut tu intelligas quia, quantum distat inter oculos et capillos, tantum fere in contemplationis studio inter prælatos distare debeat, et subjectos? quatenus tu eorum, qui tibi commissi sunt, oculus, tu spiritualibus studiis sis intentus, et videas non modo tibi, sed et sibi. Hinc frequenter exoritur inundatio sletuum, salubris compunctio lacrymarum. Hinc est quod in Genesi legitur: « Iste est, inquit, Ona, qui invenit aquas calidas in solitudine, dum pasceret asinos Sebeon patris sui (Gen. xxxvi). » Hoc plane quantum ad litteram vanum videtur et frivolum. Quid enim ad sacram Scripturam pertinet, ut referat quia custos asinorum aquas reperit in deserto? Sed ubi in litteris nulla videtur utilitas, ad spiritualem intelligentiam necesse est mens recurrat. Quid est enim per figuram, Ona in solitudine patris sui asinos pascere, nisi spiritualem quempiam virum, cui Deus pater est, simplices fratres sub disciplinæ remotioris studio custodire? Et quid est aquas calidas invenire, nisi in compunctionis lacrymas, quæ de fervore sancti Spiritus eliciuntur, erumpere? Nam et ipsa interpretatio nominum hujus figuræ non refugit intellectum. Onam siquidem *dolor*, vel *tristitia eorum*, sive etiam *mussitatio*, vel *murmuratio* interpretatur. Quisquis **78** enim compunctionis dolore tristatur, quasi sub quadam querula mussitatione adversum pravitatem vitæ suæ murmurare compellitur. Sebeon autem interpretatur, *stans in æquitate*, quod Deo congruere nemo prorsus ignorat. Ipse quippe in æquitate principaliter stat qui a justitiæ rectitudine nulla necessitate coactus exorbitat. Onam ergo dum patris sui Sebeon asinos in solitudine pascat, aquas calidas reperit, quia quisquis se per vitæ rectitudinem Deo filium exhibet ac de peccatis suis medullitus dolet, dum se reddit in pervigili fratrum cura sollicitum, divino munere percipit gratiam lacrymarum: nam et beata illa peccatrix prius pedes Domini unguento perunxit, postmodum etiam alabastrum unguenti pretiosi super caput recumbentis effudit (Matth. xxvi; Marc. xiv; Joan. xii). Caput Christi, Deus; pedes Christi, servi Dei. Sicut enim illa, dum humanitati Christi dependit obsequium, ad divinitatis attingere meruit intellectum, sic nimirum, sic doctor Ecclesiæ, dum Christi membra custodit, contemplandæ divinitatis gratiam percipit. Præterea nonnulli sunt simplices fratres, qui quid sit contemplatio nesciunt, atque ideo in spiritualibus studiis se exercere nullatenus possunt, sed dum se funditus ab hoc mundo mortificant, dum fatigare se diversis per obedientiam laboribus satagunt ac in omnibus obtemperare suis prioribus inardescunt, apud omnipotentem Deum locum familiaritatis obtinent, ita ut per eos aliquando etiam signa virtutum fiant.

Pridie certe, dum jam sol occasum vergeret, frater quidam, Joannes nomine, ad me venit, et miraculum celebri memoria dignum sibi dudum contigisse narravit. Cum, inquit, in Classense monaste-

rio degerem, et commissam mihi sacrorum exedram custodirem, quadam die post completorium libros ecclesiae in archivo congeSSI, deinde clavem imprimens, ut quotidie consueveram, obseravi: sed, ut post liquido patuit, de cereo quem ferebam, nesciente me, vapor emicuit, et linteum quo liber operiebatur afflavit. Mane autem facto cum arcam aperirem, ut libros tollerem, repente mihi in vultum fumus et igneus vapor occurrit. Stupefactus illico atque perterritus, si forte de libris adhuc aliquid superesset, coepi curiose perquirere: sed, o incomprehensibilis divinae virtutis effectus! cum omnes lintei viginti circiter exusti essent in cineremque reducti, quibus nimirum codices fuerant involuti, ipsi codices omnino servabantur illaesi. Porro arcam ignis penetraverat, et largum combustionis orbem in ejus fundo reliquerat. Hoc itaque comperto fratres divinam laudare potentiam, quoniam in Chaldaico camino Hebraeos custodierat pueros (*Dan. III*), nunc in arcæ flagrantis incendio suos etiam servaverat libros. Est autem frater ille qui mihi ista narravit, idiota quidem, sed tam ferventis obedientiae, tam pie vitæ, ut nequaquam videatur indignum, quod Deus per eum dignaretur exhibere prodigium.

Tu autem, venerabilis frater, sic domum Dei cum commisso grege custodias, ut te tamen per incuriam non relinquant; sic fecunditatem Liæ gignendis fetibus excolas, ut a venustæ Rachel amplexibus non recedas (*Gen. XXIX*). Noli te in assentantium blandimenta projicere, ne dum te levium hominum vana verba delectant, ad instar Tobiae mentis oculos hirundinum stercus obducat (*Tob. II*). Si quis est qui te amicabiliter corripit, huic aures æquanimitè adhibe; ab illis autem velut excreans et nauseatus averte, ne tibi congruat quod Salomon ait: « Viro, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus superveniet interitus, et eum sanitas non sequetur (*Prov. XXIX*). » De talibus et per Isaiam dicitur: « Populus enim ad iracundiam provocans est, et filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei; qui dicunt videntibus: Nolite videre; et aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt. Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, auferte a me viam, declinate a me semitam, cesset a facie mea sanctus Israel (*Isa. XXX*). » Igitur, sicut jam superius diximus, adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ (*Hebr. IV*): deseramus tenebras sæculi, ab oculis nostris terrenæ concupiscentiæ se caligo dimoveat, ut elapsis passionum carnalium tenebris, veri Solis nobis splendor erumpat. Anhelemus ad eum, qui lucem habitat inaccessibilem (*I Tim. VI*), et intimo cordis accessu properemus ad eum qui nos expectat veræ lucis auctorem. Si curiose quærimus in solitudine aquas calidas, possumus invenire, ut, dum removemur a sæculo, et S. Spiritus nos fervor accendat et salutiferæ compunctionis mador a contagiis abluat, sicut per Isaiam dicitur: « Implebit Dominus splendoribus animam tuam et ossa tua liberabit; et eris quasi hortus irriguus, et sicut fons aquarum, cujus

non deficient aquæ (*Isai. LVIII*). » Cum hoc itaque sit, tunc hominis anima facta est paradus, et quasi vere fit hortus deliciarum. Tunc amor mundi hujus in amaritudinem vertitur, mens carnalis affectus vinculis expedita in alta sustollitur, et in solo sui Creatoris ineffabili contubernio delectatur, sicut per eundem prophetam dicitur: « Tum delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudinem terræ et cibabo te hæreditate Jacob patris tui (*Ibid.*). » Ad hoc enitatur, dulcissime frater, intimæ refectionis epulum tendere; has nunquam desinamus dapum coelestium delicias esurire, quatenus dum hoc quasi parvo jentaculo, ne deficiamus in via, deficiamus, ad illud plenum, quod in cælo est, nuptialis convivii ferculum nutriamur. Et quanquam diversis te negotiis cura regiminis opprimat, ad sinum tamen quietis intimæ, cum poterit, mens recurat. Imitatus scilicet Moysen, qui tabernaculum fœderis frequenter intrabat et exibat (*Exod. XXXIII*). Quid est enim quod ille crebro tabernaculum ingreditur et egreditur, nisi ut exemplum præbeat, quod is, qui intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis frequenter urgetur, intus Dei arcana considerat, foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, ac coram testamenti arca Dominum consulit, formam procul dubio rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quid disponant, ad mentem semper quasi ad tabernaculum redeant, et velut coram testamenti arca Dominum consulant, si de iis, in quibus dubitant apud semetipsos intus sacri eloquii paginas requirunt. Unde et ipsa Veritas, per susceptionem nobis nostræ humilitatis ostensa, noctibus in monte orationibus vacat, **80** die vero in urbibus per miraculorum signa currens, imitationis videlicet viam bonis rectoribus sternens, ut si jam summa contemplanda appetunt, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo miscantur, quia tunc ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit et, quo benigne descendit ad infima, valenter recurrit ad summa.

EPISTOLA XIII.

AD EUMDEM DESIDERIUM ABBATEM ET CARDINALEM.

ARGUMENTUM. — In hujus epistolæ fragmentis, in quibus, ut inscriptio testatur, de dignitatibus abjiciendis disserebat, nonnulla sacræ Scripturæ loca ex libris Regum mystice interpretatur.

Domno DESIDERIO abbati... PETRUS peccator monachus:

Quem non ædificet atque ad perfectionem charitatis excitet (*I Reg. XXVIII*), quem, inquam, non solum ad officiosum piæ humanitatis studium exercendum, verum etiam ad bona pro malis redhibendum non provocet hoc quod de Pythonissa illa magnæ profecto laudis digna præconio legitur? Quæ, videlicet ad imitationem Dei, Saul tam bene tractavit, non modò regio jam culmine desperatum, sed et in crastino Philistinorum gladiis perimendum, et tanquam prudens, juxta Evangelium, serpens (*Matth. X*) illi

præstitit beneficium, a quo nullum se consequi posse sperabat emolumentum. Ille præterea, sicut ipsa conqueritur, omnes ariolos de terra Israel et magos erasit, ac per hoc eidem mulierculæ omnem quæstum solitæ divinationis ademit. Illa vitulum pascualem, qui sibi de consumpta vix paupertate supererat, coxit, et azymos panes de perexigua farina commiscens, illi, ut vesceretur, apposuit. Quod cum ille lugubris et contigua morte perterritus sperneret, ac cibum capere funditus recusaret; econtrario illa precibus obnixis, et quibusdam velut argumentationibus incessabiliter insistebat, ut roganti talionem redderet, et, sicut illa jubenti paruerat, sic iste supplicantis precibus annueret: « Ecce, inquit, obediit ancilla tua voci tuæ, et posui animam meam in manu tua, et audiui sermones tuos, quos locutus es ad me; nunc ergo audi et tu vocem ancillæ tuæ, et ponam coram te buccellam panis, ut comedens convalescas et possis iter facere (*I Reg. xxviii*). » Quis enim hoc coruscante faceret Evangelio, quod hæc mulier sub umbra legis egisse describitur, præsertim cum vetus offerat instrumentum: « Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum (*Levit. xix; Matth. vi; Marc. xii*), » evangelica vero tuba terribiliter intonet: « Quia nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris? » Saul enim ita divinantibus et ariolis inimicus exstitit, ut passim omnes interficeret, et vix eorum quispiam, nisi hæc duntaxat pauperecula mulier, remansisset; hæc etiam **81** quæ supererat, tanta regiæ persecutionis erat immanitate constricta, ut dum nullatenus uti divinatione præsumeret, consuetum propriæ artis quæstum funditus amisisset. Hæc tamen, idipsum quod remanserat reddens, bona pro malis alacriter obtulit, et inimicum suum, velut Apostolo jam hæc præcipiente, cibavit (*Rom. xii; Prov. xxv*). Et hæc eo tempore laudabilis mulier tecit, cum illum nosset illico moriturum, atque ideo nec speraret jam placidum, nec paveret iratum. Argumentis utuntur homines, ut e propriis domibus hospitari nolentes eiciant, ut ad tabernas, vel emporia vicina transmittant. Siquidem locus iste depretiatur, ille præfertur. Hic per inclementiam annotinæ tempestatis ægra seges negare fertur agricolis victum, illic feracium frugum dicitur exuberasse proventus. Modo brevitatis commendatur itineris, modo sol altiora cæli tenere spatia perhibetur. Hæc igitur accuratatione verborum nihil aliud agitur, quam ut supervenientes, aliud sibi providere compellantur hospitium. Hæc autem prudens et ingenua mulier rhetoricatur, ut ita loquar, et oratorum orationibus utitur, ut inimicus ejus, dum respuit ac resultat, ad edulium provocetur.

(*II Reg. xiii, per totum*.) Absalon siquidem interpretatur, *patris pax*, per quem designatur populus Judæorum, qui usque ad mortem persecutus est Christum. De quo populo per Isaiam dicit: « Filios genui et exaltavi; ipsi autem spreverunt me (*Isai. i*). » Qui patris pax jure dicitur, quoniam in illo speciali-

ter populo per legem datam, per victimarum sacrificia, per tabernaculum denique, sive templum Deus quievisse videtur. Sicut David: « Notus, inquit, in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus (*Psal. lxxv*). » Atque ut iste populus patris pax esse videatur, audi quod sequitur: « Et factus est in pace locus ejus (*Ibid.*). » Sive, per Absalon, Judas traditor designatur, qui et ipse patris pax non immerito dicitur, sicut ipse de illo Christus in psalmo conqueritur, dicens: « Etenim homo pacis meæ, in quo sperabam, magnificavit adversum me supplantationem (*Psal. xl*). » Nam et Christus non incongrue pater asseritur, sicut propheta testatur: « Vocabitur, inquit, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis (*Isai. ix*). » Iste ergo dicitur princeps pacis, et ille pax patris. **B** Cui etiam, Judæ videlicet, in ipso persecutionis articulo pacis osculum non negavit (*Matth. xxvi*). Nec mirum si Judæ traditoris speciem Absalon tenuit, quem non solum in persecutione David, sed ipso quoque genere suæ mortis expressit. Ille siquidem querui, dum transire vellet, inhæsit, iste laqueo se, Scriptura testante, suspendit. Ut quoniam uterque redundans vipereæ felle nequitiae et terra indignus erat et cælo, inter utrumque libratus, et terram perderet, et ad cælum nullatenus aspiraret (*Matth. xxvii; II Reg. xviii*). Nam et Achitophel, qui David persequi non dissimiliter voluit (*II Reg. xvii*), exigentibus meritis, idipsum genus mortis elegit. Hic enim Absalon persequenti David consilium dedit ut concubinas patris, quas dimiserat ad custodiendam domum, sacrilega permistione pollueret, atque ad foedandum patrem novercas suas turpiter incestaret (*II Reg. xvi*). Quid autem per decem concubinas David, nisi pars illa Judaicæ plebis exprimitur, quæ Christum verum, utique David **82** fugientem, in gentilitatis deserta non sequitur, quia legis se habere Decalogum gloriatur. Per numerum namque concubinarum, numerus exprimitur mandatorum. Concubinæ ergo, quæ non sequentes David, domum servant, hi sunt qui in veteris legis custodia perseverant. Absalon igitur ad has concubinas David ingreditur, quia diabolus, qui in Absalon erat, per excessus diversorum scelerum cum talibus fornicatur. Et bene dicitur, quia David eas dimiserat ad custodiendam domum. Provida quippe Redemptoris nostri dispensatione divinitus agitur, ut quasi ad servandam legis domum Judæorum reliquæ serventur, ut ipsi quodammodo nostri sint scriniarii, et libros cælestis eloquii, in eadem in qua conditi sunt lingua, ubique terrarum ferant, quatenus ipsi, qui nobis inimici sunt, si quando scrupulus dubietatis emergerit, omne nobis ambiguum tollant. Unde per Psalmistam dicitur: « Deus meus, ostende mihi bona inter inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliviscantur legis tuæ (*Psal. lvi*). » Hebraica quippe lingua quæ toto orbe dispergitur, multum Christianæ fidei auctoritas adjuvatur. Nam nisi illud accederet testimonium, quod apud nos scribitur, quodammodo putari posset esse figmentum; sed cum

illud testimonium adhibetur, illico dubietas tollitur. Unde et illic aperte subiungitur: « Disperge illos in virtute tua (*Psal. LVIII.*); » ac si dicat Filius ad Patrem: Disperge, atque issemina per totum mundum qui superfuerint de populo Judæorum, ut ipsi de veteribus libris testimonium perhibeant novæ fidei veritati.

Cumque venisset David in castra Madian, Sobi filius Naas, et Machil filius Amihil, et Berzellai Galaadites obtulerunt ei stratoria, et tapetia, ac vasa fictilia, etc. (*II Reg. XVII.*) Madianitæ vero qui præbuere regi David stratoria, et tapetia, quid aliud significant quam gentiles conversos ad fidem? Qui dum piis actibus incessanter insistunt, quasi textrini operis linteamina præparant, in quibus utique Dominus suaviter requiescat. Hæc enim sunt evangelica illa vestimenta, quæ apostoli super asinum ponunt, et Jesum sedere desuper faciunt (*Matth. XXI; Marc. XI; Luc. XIX.*) Quod autem sequitur: Quia dederunt David etiam vasa fictilia, frumentum, et hordeum, farinam, et fabam, et lentem, et frixum cicer, et mel, et butyrum, oves etiam, et pingues vitulos (*II Reg. XVII.*) plurimæ ciborum species diversi sunt sanctorum hominum mores. Quibus nimirum David cum suis commilitonibus pascitur, quia Redemptor noster cum sanctis suis rectis justorum operibus velut esuriens epuratur.

Berzellai Galaadites senex valde, id est, octogenarius, ut sacra testatur historia, descendens de Rogelim, transduxit regem David Jordanem. Cui rex: « Veni, inquit, ut requiescas mecum in Hierusalem (*II Reg. XIX.*) » Ille autem renuens excusationem senectutis obtendit, et relicto rege mox ad propria repedavit. Sunt namque nonnulli qui regem David, hoc est, Salvatorem nostrum sequentes, Jordanis fluentia transmittunt, hoc est, vel baptismi suscipiunt sacramentum, vel quod, secundum est lavacrum, arripiunt spirituale propositum. Nam quia in Jordane auctor baptismi Christus est baptizatus (*Matth. III; Luc. III.*) **83** recte per eum intelligitur baptismus. Sed hi, veste variata, non mente, habitum mutando, non animum, ad pristinos redeunt mores, et sæculares repetunt actiones; et quia nequeunt a negotiorum sæcularium perturbatione quiescere, nolunt in Hierusalem, hoc est, in visione pacis habitare cum rege. Senes enim sunt et inveterati, atque ideo nequeunt in novam de vetusta conversatione mutari. Nam et Jordanem transeunt et octogenarii sunt; quia et baptizati sunt, et resurrectionem futuram, quæ per octonarium designatur numerum, credunt. Sed hi quanquam regi humiliter et blande loquantur, regem tamen deserunt, et ad solitæ conversationis consuetudinem revertuntur. Quid est enim regi blanda verba proferre, nisi sicut in Evangelio dicitur, se callide potius quam humiliter excusare? « Rogo, inquit, te, habe me excusatum (*Luc. XIV.*) » Dicebat enim Berzellai regi: « Cur servus tuus fit oneri domino meo regi? Paululum procedam famulus tuus ab Jordane tecum, nec indigeo hac

vicissitudine (*II Reg. XIX.*) » Cujus figuram tenent, qui spirituali cuiquam viro, seseque ad aliora provocanti, quasi humiliter decantant: Peccatores quidem sumus, tibi que, Pater, obtemperamus, sed districtioris instituti regulam servare non possumus. Infirmi sumus et fragiles, atque ideo melius iudicamus sub levi nos fasce inglorios utcumque vivere, quam sub gravis sarcinæ pondere quasi fortes funditus interire. Nam et quod idem Berzellai superius dixerat, ab istorum interioris hominis senio non discordat. « Quot sunt, inquit, dies annorum vitæ meæ ut ascendam cum rege in Hierusalem? » (*Ibid.*) Et adjecit: « Nunquid vigent sensus mei ad discernendum suave et amarum? aut delectare potest servum tuum cibus et potus? vel audire possum vocem cantorum et cantatricum? » (*Ibid.*) Veraciter enim talium hominum sensus intrinsecus obtusi sunt, quia spiritualia mentis edulia, vel intimæ jubilationis organa non discernunt. Non enim eis sapit cibus ille cœlestis, ad quem Propheta spirituales convivas invitat: « Gustate, inquit, et videte, quoniam suavis est Dominus (*Psal. XXXIII.*) » Nec illa fauces eorum mella discernunt, de quibus aiebat: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel et favum ori meo! » (*Psal. CXVII.*) Necdum ad illud Sapientiæ discubere convivium, de quo in libro Proverb. dicitur: « Quia sapientia immolavit victimas suas, miscuit vinum et posuit mensam suam (*Prov. IX.*) » ubi et sequitur: « Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem et ad mœnia civitatis: Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis (*Ibid.*) » Hi voces etiam cantorum et cantatricum non audiunt; quia quæ sanctorum martyrum, quæ sanctarum virginum ante Deum jubilet modulatio, nullatenus comprehendunt. Nam quia carnaliter conversantes, ad Dominum contemplationis corda non elevant, cœlestis harmoniæ modules, et mellifluas angelici concentus suavitates ignorant. Unde non immerito senex ille Berzellai fuisse dicitur de Rogelim, quod interpretari dicitur *pedes*. Pedestres enim tales ambulat, et quoniam a terrenæ conversationis itinere se suspendere nesciunt, ad comprehendenda cœlestis melodiæ cantica non assurgunt. Nolunt enim nisi pedites semper incedere, atque ideo nequeunt alta jubilationis intimæ gaudia penetrare. Et quoniam terreni actus, in quibus sparsi sunt, duros eos atque insensibiles reddunt, spiritualis lætitiæ contemplari subtilia nequeunt. Hinc est etiam quod iste Berzellai Galaadites asseritur quod *acervus testimonii* interpretatur. Et quoniam acervus ille testimonii, qui Galaad dicitur, a Laban et Jacob de lapidibus factus agnoscitur (*Gen. XXXI.*), bene per hunc Galaaditem, duri ac lapidei homines designantur, qui dum ad amorem spiritualis vitæ cor non emolliunt, tanquam lapides facti, in pertinaci sæcularium negotiorum rigore durescunt. Ad quam duritiam pertinet quod idem quoque Berzellai, *ferrum meum* interpretari dicitur. Quid est durius ferro? et

quid obstinatius corde perverso? « In malevolam A enim animam nunquam introibit sapientia (*Sap. 1*). Et congrue, ferrum meum, quasi de se quilibet homo durus et obstinatus dicit, quia, dum statuit in propria perseverare duritia, in consilia se nunquam projicit aliena. Ea quia rigidus et inflexibilis ad cœlestem Hierusalem cum David rege non graditur, de via quam coeperat cum Berzellai, ad terram Madian, (*II Reg. xx*), hoc est, ad vitæ veteris primordia revocatur.

Cumque venisset rex David in Hierusalem, tulit decem concubinas suas, quas reliquerat ad custodiendam domum, et tradidit eas in custodiam, nec est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque in diem mortis suæ, in viduitate viventes. Concubinæ, quæ non sequentes David, domum servant, hi sunt qui in veteris B legis custodia perseverant. De quibus profecto concubinis dicitur: « Quia de cætero non est David ingressus ad eas, sed erant clausæ usque in diem mortis suæ, in viduitate viventes. » Judæi plane nunc clausi sunt, et in viduitate vivunt, quoniam ad virum sanctæ Ecclesiæ non accedunt. Nec ad eos cœlestis ille sponsus ingreditur, quia tanquam mulierculis a diabolo prostitutis, suum præbere contubernium dedignatur, eisque, quia polluti sunt per adulterium, repudii dat libellum. Et hæc quæ non sequuntur virum, merito concubinæ, nec vocantur uxores: quia dotali fœdere ac nuptiali copula prorsus indignæ, non illam pariunt sobolem quæ paternæ benedictionis possideat hæreditatem. Nobis autem econtrario dicitur: « In hoc vocati estis, ut benedictionem C hæreditate possideatis (*II Petr. III*). » Nam et item dicit Apostolus: « Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Quicumque autem ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt (*Galat. III*). »

EPISTOLA XIV.

AD EUMDEM DESIDERIUM ABBATEM ET CARDINALEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 53.)

85 EPISTOLA XV.

AD EUMDEM DESIDERIUM ABB. ET CARD. EJUSQUE MONASTERII MONACHOS.

(Habetur tom. III, estque opusc. 54.)

EPISTOLA XVI.

AD EUMDEM DESIDERIUM ABB. ET CARD. EJUSQUE MONASTERII MONACHOS.

(Habetur tom. III, estque opusc. 55.)

EPISTOLA XVII.

AD EUMDEM DESIDERIUM ABB. ET CARD. EJUSQUE MONASTERII MONACHOS.

(Habetur tom. III, estque opusc. 56.)

EPISTOLA XVIII.

AD EUMDEM DESIDERIUM ABB. ET CARD. EJUSQUE MONASTERII MONACHOS.

(Habetur tom. III, estque opusc. 57.)

EPISTOLA XIX.

AD PETRUM S. R. E. DIACONUM CARDINALEM ET CANCELLARIUM.

ARGUMENTUM. — Petrum S. R. E. cardinalem, et cancellarium magnopere laudat, et se cum eo familiaritate jungi cupere ait, simulque illi sanctæ Ecclesiæ statum commendat.

86 Domno Petro sacri palatii cancellario, Petrus Crucis Christi serverum famulus, ferventissimæ devotionis obsequium.

Dilectissime, cum non ignorem, quid hoc tempore Roma sit, nec non et frequenter audiam qui sis, ad hoc unum mente recurro, quia qui valet candens liliū inter spinarum densa producere (*Cant. II*), ipse etiam te talem voluit Romanis artibus (*f. arcibus*) exhibere. Quapropter noveris procul dubio quia charitatem tuam habere desidero, et speciali tecum familiaritate, et unanimi concordie vinculo tecum connecti non mediocriter concupisco. Neque enim huic meo desiderio locorum valet obesse longinquitas. Nam et ipsum mei capitis oculum non video, per quem video, utilitate tamen ministerii ejus nihilominus fruor, et quia oculus mihi in proferendis exempli verbis occurrit, tu mihi hac in parte sis oculus, tu sis magister, quatenus per te mihi liceat cernere, si quidquam apud aures beatissimi hujus apostolici valeam laborare. Nisi enim ad rectitudinis statum sedes romana redeat, certum est, quia totus mundus in suo lapsus errore perdurat. Et necesse est jam ut eadem sit renovandæ principium, quæ nascentis humanæ salutis exstiterat fundamentum. Sed quia tantæ prudentiæ viro pauca sufficiunt, urbanitatem rusticitas non offendat, legenti rescribere rogo non pigeat. Per brevissimam vero hujus styli membranulam prolixam mei pectoris intellige bibliothecam.

EPISTOLA XX.

AD ALBERICUM S. R. E. DIACONUM CARDINALEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 57.)

EPISTOLA XXI.

AD EUMDEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 57.)

LIBER TERTIUS.

AD L. PATRIARCHAM ET AD ARCHIEPISCOPOS.

87-88 EPISTOLA PRIMA.

AD L.... PATRIARCHAM.

(Habetur tom. III, estque opusculum 58.)

EPISTOLA II.

AD GEBEHARDUM ARCHIEPISCOPUM RAVENNATEM.

ARGUMENTUM. — Revocatus in patriam ab archiepiscopo Ravennate, excusat se quod adhuc monachorum, qui suæ curæ commisi erant, necessitatibus detentus non paruerit. Laudat deinde eundem et adhortatur. Postremo orat ut professionis labor, si fieri potest, interim sibi remittatur.

Domno G. secundæ per Italiam sedis antistiti, PETRUS ultimus eremitarum servus devotissimæ servitutis obsequium.

Præcepisti mihi, dilectissime Pater et domine, et præcipiendo mandasti, ut ad te venire; sed ego pauperculum locum ad regendum suscipiens, qui prius per memelipsum solummodo pauper exstiti, nunc per tot pauper effectus sum, quot regendos accepi. Perpendo igitur et quale sit plurimos regere, et præbendæ necessitatis stipendia non habere. Quapropter dum fratrum necessitati consului, ad vos facile venire non potui, verumtamen dum et hoc ipsum studiose pertracto, quodammodo sacrilegium deputo, si sanctitati tuæ parere qualibet occasione postpono. Quis enim illi tuto inobediens fiat, quem Deo sanctis operibus obedire non dubitat? Tibi enim, cui, Deo auctore, præses, Sedes Ravennatica, tibi omnis in Christo grates sancta reddidit Ecclesia, nimirum qui eo tempore, quo Simoniacus draco mirabilium negotiatorum brachia perplexis concupiscentiæ spiris virus infundit, tu solus pene ex omnibus invictus Christi miles incolumis permanens, Petri jaculo nequissimæ bestiæ guttur insigis, et Ecclesiam tuam mundam ab omni ejus pestifera contagione custodis, et quod pastorum, imo latronum culpa magistri sedes amisit, nobilis alumni cathedra inviolata servavit. Sed inter hæc omnia vestræ sanctitatis studia, illud mihi multo est charius, quod saluti monachorum pastoralis oculus vester invigilat, et occulta diu vulnera in lucem producere, et disciplinæ Cysurgio secare non cessat. Eia miles Christi, fortiter te in vires collige, et circumducto prudentiæ tuæ oculo, contra cunctas diaboli machinas viriliter præliare. Avaritiam jugula, superbiam calca, lapsos erige, vacillantibus sanctæ exhortationis dexteram præbe, quatenus et temetipsum sanctarum virtutum scuto custodias, et alios ab omni antiqui hostis impugnatione defendas. Obsecro autem te, dilectissime, si cum tua licentia potest fieri, non me hoc temporis inquietari per-

A mittas: sin autem, quidquid volueris, cum omni auctoritate præcipias.

89 EPISTOLA III.

AD EUNDEM GEBEHARDUM ARCHIEPISCOPUM RAVENNATEM.

ARGUMENTUM. — Ostendit se tanto Gebehardi archiepiscopi amore teneri ut illius absentis desiderium ferre vix possit. Hortatur mox, ut Pisaurensis et Fanensis Ecclesiarum, amotis eorundem flagitiosis rectoribus, statum componat. Postremo commendat ei abbatem Classensem.

Domno G. reverendissimo archiepiscopo, PETRUS devotissimæ servitutis obsequium.

Dilectissime mihi Pater et domine, quo circa te desiderio ferveam, quæ tuæ dilectionis flamma meum pectus exurat, testis est lingua, quæ tam crebro te abesse conqueritur, testis est conscientia quæ serenissimam angelici tui vultus speciem tam perspicue contemplatur. In illo quippe pectoris receptaculo, non ubi pater, aut mater, sed ubi ipse sum, te alterum reconditum gero. Quapropter humiliter peto ut mihi mutui amoris vicem redhibeas, et gratia quæ simplex egreditur, ad me duplicata recurat. Hoc autem mihi persuadere facile poterunt, qui ad vos de nostris partibus venientes, aliquod negotium in præsentia sanctissimi apostolici domini mei exercere contendunt. Talem te ergo, charissime Pater, in causa reproborum episcoporum Fanensis et Pisaurensis exhibe, ut te in veritate comperiam Dei iudicium pertimescere, contra ministros diaboli viriliter decertare, arida diabolicæ plantationis arbusta convellere, Ecclesiam Christi ad lumen velle de tenebris revocare. Unum autem nolo te lateat, quia si infames illi, et criminosi in episcopatus arce perstiterint, non modicum, splendidissime domine, papæ opinio laborabit; et tu, qui consiliarius ejus es, et tanta omnigenæ eruditionis sapientia polles, nævum procul dubio reprehensionis incurres.

Rogo autem, et humiliter obsecro, ut charissimum Patrem meum abbatem Classensem in mea persona suscipias, et quidquid illi beneficii, quidquid charitatis impenderis, mihi proprie te exhibere cognoscas.

EPISTOLA IV

AD HENRICUM ARCHIEPISCOPUM RAVENNATEM.

ARGUMENTUM. — Consultus ab Henrico archiepiscopo de Cadaloo antipapa, et Alexandro secundo, quid sibi videretur, uternam legitimus esset pontifex judicandus, Alexandrum, prout æquum erat, pro vero pontifice habendum respondet: Cadaloom vero tanquam Simoniacum et schismaticum ab omnibus dampnandum esse et rejiciendum;

quod etiam ex moribus utriusque facile dignosci possit. Consilium autem, quod sibi idem archiepiscopus dederat, ut scilicet occulte, non palam Cadaloi electionem improbare, tanquam sibi minus honestum rejicit. Non enim clam, sed in conspectu hominum pro Ecclesia Dei ait esse belligerandum.

Domno H. reverendissimo archiepiscopo, PETRUS peccator monachus debitæ subjectionis obsequium.

Litteras sigillo vestræ sanctitatis impressas, venerabilis Pater, mox ut aspexi, promptus arripui, lætus explicui, curiosè perlegi. In quibus nimirum liquido comperi, et primum circa me vestræ pietatis affectum, et certum de ea quam vobis ante suggesseram mea petitione promissum. Illud autem quod in calce subjecistis epistolæ, ut vobis scriberem quid mihi de eo qui in apostolica sede nunc præsidet, vel eo qui ejusdem sedis electus esse videtur; quanquam per nonnullos Ecclesiæ vestræ filios jam potuissetis audire quæ sit nostra super horum duorum hominum diversitate sententia, tamen quia præcipitis, etiam apicibus adnotamus. Ille nimirum, in quantum mihi videtur, absque ulla excusatione Simoniacus est, quia nobis omnibus ejusdem urbis cardinalibus episcopis reclamantibus, obsistentibus et terribiliter anathematizantibus, nocturno tempore cum armatorum turbis undique tumultuantibus et furentibus inthronizatus est. Dehinc ad marsupiorum patrocina funesta concurrat, pecunia per regiones, andronas, vel angiportus in populos erogatur, B. Petri venerabilis arca pervaditur, sicque per totam urbem velut officinam male fabricantis Simonis factam, vix aliud quam, ut ita loquar, malleorum atque incudinum [f. incudum] tinnitus auditur. Et, o scelus et ferale prodigium! Petrus cogitur nundinas Simonis ex sua quantitate persolvere, qui Simonem cum omni suo commercio cognoscitur perpetua maledictione damnasse. Quod autem ille crimen hoc palliat, et tractum se vique coactum, quibus potest verbis excusat, hoc ego licet ad liquidum nesciam, tamen et ipse non usquequaque diffiteor. Ita quippe est homo stolidus, deses ac nullius ingenii, ut credi possit nescisse per se talia machinari. Verumtamen in hoc reus est, quia in cœni voragine, in quam semel est violenter injectus, volutatur ultroneus, et in adulterium quod nolens ante commiserat, delectabiliter perseverat.

Ut autem et de ipsa ejus promotione lacrymosa, ut aiunt, verba non protraham, nobis episcopis per diversa latibula fugientibus, presbyter Ostiensis Ecclesiæ, qui utinam syllabatim nosset vel unam paginam rite percurrere, ut eum ad apostolatus culmen proveheret, raptus a satellitibus Satanæ et violenter attractus est. Et ecce, ut vos canonicæ sanctionis decreta non latent, si cuncta etiam quæ sibi opponi possunt, objectionum capitula supprimantur, hoc solum tale est, ut ex eo se nullatenus valeat expedire. Nam si presbyter procul dubio 91

A deponendus est, quia sui sibi privilegium pontificis usurpavit, quo pacto poterit is qui ordinatus est, stare, propter quem solum ordinator ejus iudicatus est a sua dignitate corrumpere? Huc accedit quia piæ memoriæ Stephanus papa congregatis intra ecclesiam episcopis civibusque Romanis, clero et populo, hoc sub districti anathematis excommunicatione statuerat, ut si eum de hoc sæculo migrare contingeret antequam Hildebrandus Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, qui cum communi omnium consilio mittebatur, ab imperatrice rediret, papam nullus eligeret, sed sedes apostolica usque ad illius reditum intacta vacaret. De his porro plura sunt quæ dicantur. Sed ne sanctitas vestra pluribus intenta negotiis prolata, quod absit, verba fastidiat, et regulæ suæ limitem epistolare compendium non excedat, nunc ista sufficiant.

Ut autem percunctationi vestræ in hoc etiam nostra responsio satisfaciatur, de electo hoc mihi videtur, quia bene litteratus est, et vivacis ingenii, sine suspitione castus, in erogandis elemosynis pius. His ultra non addo, ne non videar universalis amator, sed singularitatis assertor. Ille autem econtra, si unum, non dicam psalmi, sed vel homiliæ quidem versiculum plene mihi valeat exponere, multum adversus eum ultra non facio, manus do, plantas osculor, et non modo jam apostolicum, sed etiam apostolum, si jubetis, appello.

Quod autem scripsistis ut mitterem vobis litteras taciturnitate signatas, quasi paterno mihi consulentes affectu, ne adversa fortassis incurrerem, si sensa cordis cum libertate proferrem; absit a me ut in tali negotio dura prorsus et aspera perpeti subterfugiam, et negligendo tam ingenuæ matris incestum, sub umbra degener filius delitescam. Imo peto ut epistola hæc in publicum veniat, sicque per vos, quid super hoc totius mundi periculo sentiendum sit, omnibus innotescat. De benedictione autem vestra, quam petii, venerande Pater, nihil aliud dico, nisi quia quidquid ei qui missus est datur, ejus procul dubio manibus qui misit immititur.

EPISTOLA V.

AD WIBERTUM ARCHIEPISCOPUM RAVENNATEM.

ARGUMENTUM. — Wibertum archiepiscopum rogat, qui suum monasterium visitaturus adventabat, ut habita ratione illius inopiæ et necessitatis, eidem pecuniam, sicut cogitarat, non auferret; contentum enim debere esse iis rebus, quas ante abstulisset.

Domno W. reverendissimo archiepiscopo, PETRUS, salutem.

Gratias Regi regum Deo referimus, quia dum totum orbem propinquus jam dies Dominicæ nativitatis irradiat, urbem nostram 92 etiam clarissimus vester adventus illustrat. Itaque libet exclamare: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. 11). Verumtamen satis miror, venerabilis Pater, quia postquam ad te veni, postquam ab alio revocatus itinere, vestris jussionibus parui, nullum legationis

verbum, nullum suscipere merui vestræ familiaritatis indicium. Certe nonnulli testes sunt hujus rei quam loquor, quia si bonæ memoriæ decessori vestro hic habitandi ob tempora de salute suæ animæ, et de spiritualium rerum ordinationibus rata promissione firmaret, vos autem e diverso me quotidie flagellatis, quotidie acres verberum plagas infligitis; et qui audire non meretur linguam, gravem de sacris manibus suscipit disciplinam. Nempe dum hoc sollicite ipse considero, sæpe intra secretum mei pectoris hæc mecum tacitus verba revolve. Hoc mihi, inquam, facit dominus meus, quod Eliæ fecisse legitur omnipotens Deus: *Vade, inquit, in Sareptam Sidoniorum; ibi præcepi mulieri viduæ, ut pascat te (III Reg. xvii)*. Quæ videlicet vidua postquam prophetam ex divina jussione suscepit, felicem se, et domum suam fore tanti hospitis contubernio judicavit. Cui tamen dum sedula famulatur, dum devotis ministrat obsequiis, ejus filius repentina morte corripitur, et per quem suum sperabat filium diu in hac vita florere, eum jam cepit velut auctorem mortis impetere, dicens: *Quid mihi, et tibi, vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, et interficeres filium meum? (Ibid.)* Ecce, clementissime domine, cætera monasteria sub alis misericordiæ vestræ illæsa persistunt, et cum securitate et immunitate Deo deserviunt. Hoc autem solum, ex quo me in illud ingredi præcepistis, tot patet invasionibus et rapinis obnoxium, ut nisi mens vestra vel nunc flectatur ad misericordiam, jam videatur funditus desolatum. Sic itaque domus Dei per me videtur in infima dejici, per quem sperabatur, Deo vobis cooperante, cælo tenus exaltari. Quapropter, gloriosissime domine, fisis lacrymis ad vestigia vestra corruo, sanctæ viscera pietatis imploro, ut secundum gravitatis vestræ prudentiam, jam meminertis retinere flagellum, jam ponatis tot persecutionibus modum, dicente Domino per prophetam: *Dum conturbatus fueris, in ira misericordiæ memor eris (Tob. iii; Habac. iii)*. Nec gravetis sanctum locum adhuc auferendo pecuniam, quem tantam ecclesiasticarum rerum nostis jam pertulisse jacturam.

EPISTOLA VI.

AD ANNONEM ARCHIEPISCOPUM COLONIENSEM.

ARGUMENTUM. — Laudat archiepiscopum Coloniensem, quod imperatoris filium pupillum suæ fidei commissum egregie tutatus esset, et eidem, cum adolevisset, paternum imperium restituisset. Deinde quod Cadaloum pseudopontificem persecutus esset, et quantum in ipso fuit, ecclesiastico mucrone jugulasset. Hortatur ut extremam operi manum imponat, adhuc enim ejusdem Cadaloi rabiem perniciosius in Christianam rempublicam grassari; posse tamen coerceri, si ejusdem archiepiscopi opera generalis Patrum conventus cogeretur.

Domno ANNONI reverendissimo archiepiscopo,

A PETRUS peccator monachus dignæ devotionis obsequium.

In expeditionis exercitio constituti, digne non possumus eisdem manibus et styli currentis articulum texere, et frenis equorum fluitantibus, ut dignum est, deservire, sed licet melius sit luculenter eloqui quam mutire, verumtamen cum necessitas imminet, melius est utcumque mutire quam penitus obmutescere. Cum nobis ad memoriam, venerabilis pater, labor tuus et studium venit, nobilis illa fides atque prudentia Joiadæ sacerdotis menti nostræ subsequenter occurrit (*IV Reg. xi*). Sicut enim sacra, ut optime nosti, testatur historia (*II Par. xxii*), Athalia uxor Joram, cum Ochoziam filium suum, regem videlicet Israel videret exstinctum, cepit in omne semen regium immaniter fremere, posteritatemque David crudelis Bellona tentavit funditus abolere. Sed insignis ille sacerdos Joas filium Ochoziæ, pia et multis laudibus efferenda fraude surripuit, et occulte usque septennium intra templi septa servavit, cui postmodum regalis sceptri jura contradidit; eumque ad præsidendum Israelitico populo juxta proavorum suorum consuetudinem roboravit; mox vero tanquam hoc egregio non sufficeret sacerdoti, confirmato regis imperio, ad utilitatem sacerdotii sive templi, suam porrexit industriam, et cum præfato rege ad ordinandam et disponendam consacerdotum suorum se contulit disciplinam. Nam et sacra tecta templi, ut instaurarentur, instituit et nonnulla, quæ sacerdotibus competebant, edicta deprompsit. Sciebat enim quoniam utraque dignitas alternæ invicem utilitatis est indiga, dum et sacerdotium regni tuitione protegatur, et regnum sacerdotialis officii sanctitate fulcitur. Sed quid mihi per sacræ lectionis seriem currere, nisi quia in te video ejusdem operis similitudinem nostro tempore convenire? Servasti, venerabilis Pater, relictum tuis manibus puerum, firmasti regnum, restituisti pupillo paterni juris imperium, ad sacerdotium quoque manum tuæ prudentiæ (85) protinus extendisti, dum et Parmensis bestię squamea colla evangelici mucronis vigore præcidere, et apostolicæ sedis antistitem in suæ dignitatis elaborasti filium [*f. solium*] reformare; sed cæpto operi nisi postrema manus accedat, nisi adhibeantur adhuc illa, quæ restant; D sanctum vestri operis ædificium minatur, ut corruat. Cadalous enim ille sanctæ perturbator Ecclesiæ, eversor apostolicæ disciplinæ, inimicus salutis humanæ, ille, inquam, radix peccati, præco diaboli, apostolus Antichristi, sagitta nimirum producta de pharetra Satanæ, virga Assur, filius Belial, filius perditionis, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod collitur (*II Thess. ii*), velut Draco teterrimus adhuc sufflat, adhuc fœtore venenatæ pecuniæ nares hominum foedat, fidemque multorum vento 94 perfidiæ vacillantem novus læresiarcha perturbat. Sicut enim Jovem in Dianæ

(85) Cadaloum intelligit, qui Parmensi Ecclesiæ præerat.

gremium per aureum imbrem descendisse fabularum commenta confingunt (APOLLO, *Biblioth. l. II*); sic iste per aurum de suæ Ecclesiæ sacrilega dejectione quæsitum, adulterinum sedis apostolicæ concubitus quærit, et tanquam petuleus adulter suam explere libidinem in Romanæ Ecclesiæ violatione medullitus inardescit

Quamobrem, venerabilis Pater, ut sanctus studii tui labor ad effectum omnino perveniat, et per causam titionis hujus, imo per unum putridum diaboli membrum, apud opinionem hominum Romana Ecclesia non vilescat, et hac occasione, quod absit, Christianus populus in errore permaneat, necesse est ut vestra prudentia totis nisibus elaboret, quatenus generale concilium quantocius fiat, et perniciosi hujus erroris spinas, in quo miser mundus versatur, evellat. Præterea libenter ad vestræ sanctitatis alloquium, si occasio daretur, attingerem, ut communicandum consilium, quod absentia prohibet, viva conserti sermonis verba conferrent. Sed quoniam id fortasse non mereor, peto, quæso, et humiliter suggero, ut sancta vestra prudentia Cadaloicam rabiem, quæ latrare non desinit, omnino conetur extinguere, quatenus Christiana religio pacifica per vos valeat tranquillitate gaudere, ut dum regnum ac sacerdotium optata per vos pace perfruitur, is, qui utriusque dignitatis auctor est, pacis æternæ digna vobis præmia largiatur. Sed dum equus offertur, dum socii omnes iter arripiunt, ecce brevem sperno, strevi vestigia sterno.

EPISTOLA VII.

AD VIDONEM ARCHIEPISCOPUM MEDIOLANENSEM.

ARGUMENTUM. — Tacite gratias agit Vidoni archiepiscopo quod se, dum apud illum versaretur, sacris vestibus liberaliter donasset. Ostendit se memorem hujus beneficii, assiduas pro eo ad Deum preces fundere: itemque curare, ut idem sui monachi et amici facerent.

Domno V reverendissimo archiepiscopo, PETRUS peccator monachus devotissimæ servitutis obsequium.

Noverit sanctitas vestra, venerabilis Pater, quia me nimis pœnituit, atque, ut ita loquar, cor meum me valde percussit in eo quod liberalitati vestræ tam largæ tamque munificæ non peperci. Ad instar enim futuræ resurrectionis, binis me stolis induere decrevistis. Ego autem vestra oppressus auctoritate nil restiti, nil manum retraxi, sed servorum Dei genuini rigoris oblitus, facile cuncta suscepi. Quod plane cum recolo, conscientia me mordente redarguor, rubore perfundor, sicque sub propriis tanquam sub alienis reprehensionibus erubesco. Neque

hoc frustra. Si enim regem **95** David cor suum, Scriptura teste, percussit, quia duntaxat oram chlamydis Saul silenter abscidit (*I Reg. xxiv*); quid ego, qui non vestis particulam, sed integras ultro, etiam pretiosas a domino meo vestes extorsi, et sub non impendendæ, sed percipiendæ charitatis obtentu, dum me indui, alterum spoliavi? Qui profecto si vere sacerdos essem, justitia magis indui quam textilibus ornamentis ambirem. Inter hæc tamen dum tribunalibus meæ mentis examinandus assisto, meque ipse districta prorsus animadversione discutio, hoc mihi defensionis est, et pro me stat, quia nonnulla mihi tunc temporis munera sunt oblata, quæ tamen apud nos susceptionis aditu non reperto, ad eos, qui miserant, sub omni sunt celeritate remissa.

Unde possum forte colligere, quia charitas quæ Dominum meum, ut benedictionem conferret, admonuit, eadem in servo suo, ut collatam susciperet, acquievit. Sed dum beneficii vestri recolimus modum, ad illud Zachariæ mens redit oraculum: *Erat, inquit, Jesus indutus vestibus sordidis, et stabat ante faciem angeli (Zachar. III)*: Qui respondit, et ait ad eos qui stabant coram se dicentes: *Auferte vestimenta sordida ab eo (Ibid.)*; deinde, ut Scriptura prosequitur, indutus est mutatoriis. Felix ille dies, in quo vestium ista permutatio celebrabitur, et corpus Jesu, quod est Ecclesia, omni luctus atque tristitiæ squalore deposito, beatæ immortalitatis splendore vestietur; sicut in illo dedicationis psalmo jam gratulabunda præcinit, dicens: *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, et conscidisti **96** saccum meum, et præcinxisti me lætitia, ut cantem tibi, gloria mea (Psal. xv)*. Sed cui ego de talibus loquor? Sufficiat mihi tantummodo dicere quia tu, venerabilis pater, angelus Domini mihi factus es, qui pro amore Jesu mihi sordida detrahens, eundem ipsum in me infulis sacerdotalibus adornasti. Quibus tamen ego muneribus non prorsus ingratus hanc vicissitudinem compensavi, ut in pluribus non modo nostris, sed et extraneis, atque longinquis et eremis, et monasteriis vestrum nomen ascriberem, fratrumque vos orationibus humili devotionis studio commendarem.

EPISTOLA VIII.

AD V. ARCHIEPISCOPUM BITUNTINUM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 39.)

EPISTOLA IX.

AD A. ARCHIEPISCOPUM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 25.)

EPISTOLA X.

AD A. ARCHIEPISCOPUM.

(Habetur tom. III, estque in opusc. 34.)

LIBER QUARTUS

AD EPISCOPOS.

97-98 EPISTOLA PRIMA.

AD ALBERTUM EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — Hunc, ad quem scribit, Albertum, episcopum fuisse et Damiani ipsius ante episcopatum discipulum, facile mihi persuadeo. Magna enim auctoritate illum non modo admonet, sed etiam præcipit, ut in administratione animarum sibi commissæ, nihil avare, nihil cupide agat; sed ita se innocenter gerere studeat, ut ex ejus vita et moribus non infamia, sed gloria ad ipsum magistrum sanctissimum redundet.

Domno ALBERTO episcopo..... PETRUS peccator monachus.....

Precor experientiam tuam, venerabilis frater Alberte, et paterni vigoris auctoritate præcipio, ut non adeo rebus temporalibus sit intenta quominus sufficiat in animarum, quæ nobis commissæ sunt, vigilare custodia. Nobis, inquam, animæ sunt commissæ, quæ sicut a Deo mihi, sic a me commendatæ sunt tibi; Deo tamen soli rationem sumus uterque procul dubio reddituri. Studeat ergo fraternitas tua et religiosam ducere vitam, et honestam habere famam. Vitam pro te, famam pro te et me; imò non tam pro nobis quam pro his etiam qui commissi sunt nobis. Nam si nomen tuum, quod absit, fœda laboret infamia, et in meum protinus redundat opprobrium, et his, quos ad virtutes informare studuimus, velut cancer perniciose pullulat in exemplum. Unde Petrus postquam præmisit dicens: « Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis (*I Petr. III*); » paulo post addidit: « Cum modestia, et timore habentes conscientiam bonam, ut in eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem (*I Petr. III*). » Paulus etiam ad Timotheum: « Oportet, inquit, episcopum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat et laqueum diaboli (*I Tim. III*). »

Illud præterea, frater charissime, sollicite præcave, diligenter attende, ne cum decimas, vel quælibet oblata fidelium per Ecclesias dividis, de sacerdotum meorum præsumas aliquid ratione minuere unde videlicet id quod mihi competit, quasi fideliter consulens, possis augere. Absit enim ut quod alieni juris est in mea lucra proficiat et quod ex offerentium merito sacrum est, in sacerdotum manibus sacrilegium fiat. « Ego enim, sicut Aposto-

A lus ait, habeo omnia, et abundo (*Philip. IV*); » nec volo fratres meos in his rebus, quæ nobis in communes usus a Deo concessæ sunt, per potentiam, vel astutiam supplantare, quos in Christi simplicitate et humanitate præcedere, et in quorum oculis debeo mihi stigma paupertatis Christi evidenter imprimere, absit, ut eorum pauperiem in meo patiar lucra transire, quatenus cum eodem Apostolo libera fronte coram eis valeam humiliter gloriari: « Ego, inquit, didici, in quibus sum, sufficiens esse, scio et humiliari, scio et abundare, ubique, et in omnibus institutus sum, et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat (*Ibid.*). »

B Volo præterea, ut in eisdem diocesanis ecclesiis, in quibus oblata sunt per celebriora solemnia panes, et si qua sunt alia, quæ ad cibum videntur pertinere, vel potum, pauperibus erogentur, ne dum aliis pauperibus offerenda congerimus, de tractionis materiam populo relinquentes, **99** infaricare sacculis per avaritiam judicemur. Et certe dignum est ut pauperes Christi refrigerium sentiant de stipe potissimum illius ecclesiæ quam frequentant.

Cave etiam, ne more quorundam, non dicam pastorum, sed fabrorum, cuiquam sacerdotum sub pecuniæ titulum cujuslibet reatus opponas, eumque ab administratione suspendens, postmodum per terreni lucri commodum in sui gradus jura restituas. Giezi nempe meretur lepram (*IV Reg. V*), qui suam mutat pro pecuniæ cupiditate sententiam. Qui commodum tollit et ministerium reddit, ex ore Petri vibratum in Simonem spiculum non evadit (*Act. VIII*). Simoniacæ lepræ compellitur... (86).

EPISTOLA II.

AD B. EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — Gratias agit B. episcopo pro elemosynis in se suumque monasterium collatis. Admonet tamen, ut misericordiæ et in pauperes beneficentiæ cæteras quoque virtutes adjungat, ne, quod absit, eleemosynæ meritum per obnoxiam culpam vitam obliteretur. Ad extremum rogat, ut duos clericos ad diaconatus ordinem promoveat.

Domno B. episcopo, PETRUS fidelem orationem in Christo.

Dilectissime, dum collata mihi tuæ liberalitatis beneficia recolo, in amorem tuum totum, fateor, ad rependenda quotidianæ orationis dona recurro. Quæ videlicet oratio, etsi, ut cuiquam prosit, peccatis meis obstantibus impeditur, tua tamen devotio ut tibi prodesse valeat promeretur. Cave ergo, dilectis-

(86) Finis hujus epistolæ desideratur in mss.

sime, ne bonum, quod eleemosynarum tibi largitas conferre poterat, viliorum incentiva consumant, et ædificium quod misericordiæ manu construitur, impacto libidinis ariete destruat. Sic igitur bona fiant ut eis se mala non misceant. Ad hoc dantur bona temporalia, quatenus per hæc acquirantur æterna, ne, quod absit, in statera districti Judicis dum [malum et avaritia] præponderat, pondus boni operis inanescat. Quid enim prodest Deo temporalia bona conferre, animam autem pretiosissimam, videlicet pecuniam denegare? Cuncta nimirum condita omnipotens Deus usibus hominum tradidit, solas autem animas suo usui reservavit. Sic ergo, dilectissime pater, satage tua impendere ut temetipsum quoque studeas exhibere. Tibi enim episcopalis officii dignitate collatum est, ut nos juniores sanctæ prædicationis uberibus pascas et lacteolæ teneritudini viscera maternæ pietatis impendas. Rogamus itaque sanctitatem tuam, ut hos duos clericos, qui se a suo episcopo licentiam accepisse fatentur, ad ordinem diaconatus promoveat, et debitam hujus officii consecrationem gratis, ut dionum est, habere decernat.

100 EPISTOLA III.

AD CUNIBERTUM EPISCOPUM TAURINENSEM.

(Habetur tom. III, estque in ovusc. 18.)

EPISTOLA IV.

AD G. EPISCOPUM AUXIMANUM.

ARGUMENTUM. — Ab episcopo Auximano, cui ut mundi hujus vanitatibus nuntium remitteret, persuaserat, recenter digressus, et ad suos reversus, multos ibi ex iis quos ipse noverat, mortuos invenit. Hinc igitur sumpta occasione hortatur eundem episcopum, ut ulterius conversionem suam non differat, nec se tandiu male blandientis Oceani procellis et fluctibus jactari patiatur, sed ad monasterii portum festinus accurrat. Quod si fecerit, omne illi suum studium, obsequium benevolentiamque pollicetur; sin minus habere eum sibi res suas jubet, nec quidquam sibi posthac cum illo negotii fore denuntiat.

Domno G. reverendissimo AUXIMANO episcopo, PETRUS quidquid servus, et filius.

Dilectissime, postquam a vobis discessi, quamplures homines defunctos esse in nostris partibus reperi. Unde ad vos quoque mentis oculum reflectens, valde perterritus sum, ne vobis, quod absit, simile quid contingeret, et me tot per inducias super inducias protelantem, divina sententia ex aliena morte damnaret. Quapropter obsecro te, charissime pater, per omnipotentem Jesum, per sanctos angelos ejus, per thronum majestatis ejus igneum, in quo judicaturus est vivos et mortuos, ne temetipsum decipias, ne ulterius differas, ne salutis tuæ remedium de die in diem procrastinando animam tuam seducas, sed intra cito, dum licet, in portum conversionis, ne te tardantem repentini opprimant casus, ne te inopinatæ mortis absorbeat fluctus, et æstuantis gehennæ deglutiat barathrum. Heu, heu! pater mi, quare non possum impetrare apud Deum ut tibi oculos cordis aperiat, et lectum calamitatis tuæ, in quo securus jaces, videre permittat? Certe si manifeste

A conspiceres quam propinqua est mors, quæ nunc tibi post tergum in insidiis latitat, absquæ mora relinqueres quidquid tibi mundus arridet: quidquid tibi deceptrix hæc vita demulcet. Sed imprudenter ago, si doctiorem me docere præsumo. Unum dico, pater mi, nec irascaris, si converti volueris; me servum, me filium, me vilissimum famulum, quandiu vixeris, sub pedibus tuis semper habeto; sin autem, nequaquam tecum ulterius colligam, ne, quod absit, a Deo meo dissentiens spargam; nec unquam volo alicui in amore esse conjunctus qui a divina fuerit societate divisus.

101 EPISTOLA V

AD G. . . EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — Terribilem illum et formidandum mortalibus diem, quo universum genus humanum ante supremi Judicis tribunal, ut exactissimam vitæ in hac miseriarum valle transactæ rationem reddat, quasi arena maris congregabitur, luculenter describit, et velut in pictura G. episcopi ob oculos ponit. Hortatur ut ejusdem speciem et imaginem mentis oculis tanquam præsens intueatur, et suo animo insidentem nullo unquam fucata hujus mundi felicitatis aspectu dimoveri, aut divelli patiatur.

Domno G. reverendissimo episcopo, PETRUS delatæ servitutis obsequium.

Dilectissime pater et domine, nunc dum tibi mundus arridet, dum carnis sanitas fervet, dum prosperitas terrena demulcet, quæ post ista sequuntur excogita, et jam quasi transactis, quæ præsto sunt, illud prudentia vestra solerter examinet, quæ præsentibus futura succedant. Quæcunque ergo transitoria sunt, altiori consilio jam transisse decernite, et velut ludifactoriæ illusionis somnium deputate. Illic mens vestra recurat, illuc sollicitos acuminis sui oculos dirigat, quod postquam contigerit transire non novit. Terribilem quoque ultimi judicii diem jam in conspectus vestri præsentia ponite, et repentinum tantæ majestatis adventum tremefactis visceribus retractate, nec illum diem putetis esse longinquum, quem propheta tanto ante nos sæculo vicinum, et velut jam esset in limine prædicabat, dicens: « Juxta est dies Domini magnus; juxta est, et velox nimis; vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriæ; dies tenebrarum et caliginis; dies nebulae et turbis, dies tubæ et clangoris (*Sophon. i.*) » Pensa, dilectissime, extremum diem judicii super corda reproborum, qua asperitate propheta vidit amarescere, quem tot appellationibus non valuit explicare. Enimvero, ut taceamus nunc de illis nunquam finiendis damnationis æternæ suppliciis, tantummodo si solus ille ultimi terror et horror, ut dignum est, studiose discutitur, tota mundi hujus deceptrix, et falsa felicitas, ac silutum velut infructuosa alga littoris judicatur. Quem enim vox illa non terreat, quis non medullitus contremiscat, cum audiat ipsum Dominum dicentem in Evangelio: « Quia sicut fulgur exit ab oriente et apparet in occidente, ita erit adventus filii hominis

(*Matth. xxiv.*) Quis, inquam, non expavescat, cum eadem Veritas dicat: Quia sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo, virtutesque cælorum movebuntur (*Ibid.*). De quo etiam Petrus ait: Adveniet autem dies sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur (*II Petr. iii.*); **102** et iterum dicit: Cæli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igne reservati in diem judicii et perditionis impiorum hominum (*Ibid.*). Hinc et Judas apostolus ait: Ecce, inquit, veniet Dominus in sanctis millibus facere judicium contra omnes, redarguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, quæ locuti sunt contra eum peccatores impii (*Jud. i.*). O si in palato cordis nostri sapere possit quantæ amaritudinis est, quod per Joannem dicitur: Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt, et plangent se super omnes tribus terræ (*Apoc. i.*). Tunc dissolventur renes eorum formidine qui modo non timent; tunc replebuntur viscera eorum amaritudine qui modo in carnalis illecebræ voluptatibus molliter jacent. Tunc enim sanguineas lacrymas effundentes incipient dicere montibus: Cadite super nos; et collibus: Operite nos (*Apoc. vi.; Luc. xxiii.*).

Tunc enim non est quoquam confugere, non est latibulum ubi se quisquam valeat occultare. Nimirum cum et inferni portæ panduntur, mors inimica destruitur, pulvis qui putuerat, id est humana caro, audiens vocem tubæ vivificatur. Jam quos in gremio suo terra susceperat, quos aqua sorbuerat, quos edax flamma consumpserat, omnes quasi commissum sibi depositum reddunt, et vitæ absque ulla sui diminutione restituunt. Tunc enim terra concutitur, aer repentina tempestate turbatur, tonitrua perstrepunt, coruscationes et fulgura humana pectora terrore confundunt. Deus enim manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida. Advocavit cælum desursum et terram, ut discernat populura meum (*Psal. xlii.*). In die scilicet illa tremenda cum Angelis et Archangelis, cum Thronis et Dominationibus, cum Principatibus et Potestatibus apparebit, cælis coruscantibus, terris ardentibus, cunctis etiam elementis in sui obsequii terrore commotis. Quem diem bene ille eximius prophetarum Isaias denuntiat, dicens: Ecce dies Domini veniet insanabilis; dies furoris et iræ, ut ponat orbem terræ desertum, et peccatores perdat ex eo (*Isa. xlii.*). Stellæ enim cæli lumen suum non dabunt, et obscurabitur sol in ortu suo, luna vero non dabit lumen suum, et mandabo universo orbi mala, et impiis peccatorum, et perdam contumeliam iniquorum, et arrogantiam superborum humiliabo, et erunt qui relicti fuerint pretiosi magis quam aurum ab igne purgatum, et homo pretiosior quam lapis sapphirus. Cælum enim quatietur, et terra movebitur a fundamentis suis propter furorem iræ Domini Sabaoth, in die qua super-

venerit furor ejus. Sed et Malachias propheta consona his loquitur, dicens: Ecce venit Dominus omnipotens, et quis sustinebit diem adventus ejus? Aut quis portabit conspectum ejus, quoniam ipse ingrediatur ignem conflatorum, et sicut paleam ventilantium [*f. ventilantium*], et sedebit conflans, et purgans sicut aurum, et sicut argentum? (*Malach. iii.*) Et iterum dicit: Ecce dies Domini veniet ardens ut clibanus ut urat [*f. et uret*] eos, et erunt omnes alieni, et omnes qui faciunt iniquitatem ut stipulam incendet eos dies illa, qua veniet, dicit Dominus omnipotens, non relinquetur radix, neque palmes (*Malach. iv.*). Alius vero vir **103** desideriorum ita dicit: Et ecce videbam, et throni positi sunt, et Antiquus dierum sedebat, et indumentum ejus sicut nix candidum, et capilli capitis ejus sicut lana munda (*Dan. vii.*). Thronus ejus ignis exurens, fluvius ignis currebat ante ipsum, judicium constituit, et libri aperti sunt. Et paulo post: Et vidi, inquit, in visu noctis, et ecce in nubibus cæli filius hominis veniebat, et usque ad Vetusium dierum pervenit, et in conspectu ejus oblatus est, et ipsi datus est principatus, et honor, et regnum; et omnes populi, tribus et linguæ ipsi serviunt; et potestas ejus potestas æterna, quæ non transibit, et regnum ejus non corrumpetur. Inhorruit spiritus meus. Ego Daniel, hebetudo mea et visiones capitis mei conturbabant me (*Ibid.*).

Cum ergo hæc agi cœperint, pandentur sine dubio cæli portæ, imo potius ipsum cælum auferetur e medio tanquam si tabernaculi velamina colligantur, scilicet ut reparetur, et transformetur in melius. Tunc ergo omnia metus habebit timorque, ac tremor implebit universa, nimirum cum ille judicet qui teste non egeat, qui argumenta non quærat, qui oratorem causæ non postulet. Sed, his omnibus procul amotis, ipse et gesta et verba et cogitationes dijudicat, atque in medium collocat, et cuncta velut in tabulis quibusdam depicta, oculis eorum qui commiserunt ea atque omnibus qui assistere videntur ostendet. Quomodo ergo tunc commovebitur, et in metu erit universa creatura? Age ergo cum ad illud singulare judicium venerimus ab eo Judice judicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam alicujus oblatione corrumpi. Cum cœperint omnia secreta revelari, et non solum actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi, quid faciemus sub tanti Judicis majestate? Quid excusationis ostendere poterimus? Quæ nos defensionis arte purgabimus? Quæ nobis subvenitura est poenitentia, quam in hac carne contempsimus? Quæ nos defensura sunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos apostolos, aut quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An forte aliqua se fragilitas corporis excusabit, sed excusationi eorum reclamabunt omnium exempla sanctorum, qui fragilitatem carnis in carne vincentes, quod fecerunt utique facere nos posse docuerunt. Maxime quia nec

ipsi peccato sua virtute, sed Dei miserantis auxilio restiterunt, qui se et non quærentibus ut quæretur atque ut in eum credatur ostendit, credentes in se ne a peccato vincantur invicta protectione defendit. Quid ergo responsuri sunt, si eis Dominus dicat: Si potuistis, quare non restitistis desideriis peccatorum? Si non potuistis, quare meum contra peccatum non quæstistis auxilium? Aut vulnerati, quare poenitendo non adhibuistis vulnere vestro remedium? Nunquid non ad hæc ohmutescent? Quid autem excusationi respondeant; non habentibus dicit: « Ligatis manibus et pedibus, mittite eos in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium (*Matth. xxii*). Ubi vernis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (*Isa. lxxvi*). » Pensandum ergo est et summo studio **104** revolvendum quis in illo die terror erit, cum in poena jam remedium non erit; quæ illic confusio cui reatu suo exigente continget in conventu omnium hominum angelorumque erubescere; quis pavor eum quem et tranquillum mens humana non valet capere etiam iratum videre? De quo die bene per Isaiam dicitur: « Exaltabitur autem Dominus solus in die illa, quia dies Domini exercituum super omnem superbum et excelsum, et super omnem arrogantem, et humiliabitur, et super omnes cedros Libani sublimes et erectas, et super omnes quercus Basan, et super montes excelsos, et super colles elevatos, et super omnem turrin excelsum, et super omnem murum munitum, et super omnes naves Tharsis, et super omne quod visu pulchrum est, et incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum, et elevabitur Dominus solus in die illa, et idola penitus conterentur et introibunt in speluncas petrarum et in voragines terræ a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram (*Isa. ii*). » Nunc peccata delinquentium Dominus videt, et tacet; « tunc autem loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos (*Psal. ii*). » Sicut ipse per prophetam dicit: « Tacui, inquit, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar (*Isa. xlii*). » Quisquis enim terrenis commodis nunc inhiat, quisquis lascivæ carnis voluptatibus pascitur, tunc æternæ combustionis igne consumetur, et divini furoris gladio devorabitur. Ut enim propheta dicit: « In igne zeli Domini devorabitur omnis terra, et in gladio ejus omnis caro (*Sophon. i*). » Illic jam a Domino non potest mereri quæ petit qui hic noluit audire quæ jussit. A quibus enim divina vox in hac vita despicitur, tunc falsa eorum humilitas cum precibus ante januam veniens non auditur, sed dicitur illis: « Nescio vos: Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (*Matth. xxv*). » Et vere Dominus per Salomonem dicit: « Vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu

vestro ridebo, et subsannabo vos, cum vobis id quod timebatis, advenerit. Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit. Quando venerit super vos tribulatio, et angustia, tunc invocabunt me, et non exaudiam. Mane consurgent et non invenient me (*Prov. i*). » In quo ergo confidemus? Ubi spes adipiscendæ salutis habebimus? Nunquid in pecuniarum thesauris, quos in arca recondimus? Nunquid in divitiarum affluentia, quas intrinsecus vacui male exterius possidemus? Sed audi apostolum Jacobum, quanti divitias hominum faciat, quod meritum in terrenæ substantiæ possessione constituat: « Agite, inquit, nunc, divites, et plorate ululantes in miseriis, quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Aurum et argentum vestrum æruginavit, et erugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Theaurizastis enim vobis iram in novissimis diebus (*Jac. v*). » Et paulo post: « Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis adduxistis (*Ibid.*) »

Eheu! quid tunc dicent miseri, cum se viderint **105** et bona temporalia irrecuperabiliter amississe, et mala sibi perpetua inevitabiliter imminere? Quæ tunc illis mens erit, cum viderint tempus acceptabile et diem salutis (*II Cor. vi*) penitus effluxisse et illud tempus adesse, in quo nihil boni facere, nullum perditionis suæ remedium valeant invenire? Quam amara eorum conscientia, quam flebilis eorum poterit esse querela! Tunc enim, sicut Salomon fatetur, flentes et præ angustia spiritus gementes dicent: « Erravimus, inquit, a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis; lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles; viam autem Domini ignoravimus. Quid profuit nobis superbia, aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius præcurrens, et tanquam navis, quæ pertransiit fluctuantem aquam, ejus, cum præterierit, non est vestigium invenire neque semitam carinæ illius in fluctibus. Aut tanquam avis, quæ transvolat in aere, nullum invenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus est alarum verberans levem ventum, et scindens per vim itineris aërem, commotis alis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris ejus. Aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est et ignoratur transitus illius, sic et nos nati continuo desivimus esse, et virtutis quidem signum nullum valuimus ostendere; in malignitate autem nostra consumpti sumus (*Sap. v*). » Talia dixerunt in inferno ii qui peccaverunt, quoniam spes impii tanquam lanugo est, quæ a vento tollitur; et tanquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur; et tanquam fumus, qui

a vento diffusus est; et tanquam memoria hospitis A unius diei prætereuntis (87).

EPISTOLA VI.

AD JOANNEM EPISCOPUM...

ARGUMENTUM. — Mittit quosdam suos libellos ad Joannem episcopum, quem ad rerum humanarum contemptum adhortatur; ejusdem quoque amicitiam se appetere ostendit et nonnulla ad utriusque salutem utilia communicare.

JOANNI reverendissimo episcopo, PETRUS ultimus monachorum servus debitæ venerationis obsequium.

Dilectissime, qui excelsum montem subire festinat, necesse est ut ad ejus verticem graduum interpositione conscendat. Quapropter ego ad celsitudinis vestræ notitiam pervenire desidero, utpote ecclesiastico viro, et super montem Sion divinitus elevato, ecclesiasticum munusculum scalarum more præmitto, quia vero, non vanæ gloriæ ostentatione, non corporalis commodi utilitate, vel mea ad vos opuscula dirigo, vel vestram gratiam requiro; illi melius satisfacio quem de oculis cordium **106** judicare sine ulla dubitatione cognosco. Præterea, dilectissime mihi pater et domine, vides ipse quia cuncta temporalia fugiunt; quæ in hoc mundo possidemus diu nobiscum manere non possunt. Terreni honores et dignitates, quasi fumus, quo altius extolluntur in nihilum redeunt, et mundana omnia ipso jam mundo ad finem delapso subsistere nullatenus possunt. Nos etiam, qui hic tanto desiderio incipimus, momentanea febre correpti, subito cuncta deserimus; et tunc sine dubio discimus nulla fuisse quæ maximam credebamur. Sola opera nostra, sive bona, sive mala, non pereunt, sed in districto examine tremendi Judicis ventilanda servantur. Tu igitur, dilectissime, intra conscientiam tuam revertere, et dum licet, quid tantæ majestati respondere debeas, sollicitus meditare. Pensa quis tecum rationem positurus veniat, quam multiplicem fructum pro tam ampla vilificatione tua requirat. Scias denique procul dubio, pater charissime, quia gratiam tuam et bonam voluntatem semper habere desidero, et salutem tuam non solum animæ, sed etiam corporis medullitus concupisco. Quapropter de tuo mihi servitio fiducialiter præcipe, meque tibi libenter obedire indubitanter agnosce. Ego itaque quia munerera terrena non habeo, despiciabilia tibi opusculorum meorum dona transmitto, non ut per hoc defensionis tuæ patrocinium quæram, sed ut ad cordis tui cubiculum linguæ meæ vestigiis aditum pandam; non ut mihi prosit auxilium, sed ut meum tibi valeat prodesse consilium. Nonnulla quippe ab humilitate mea vobis sunt suggerenda non solum ad futuram, sed etiam ad præsentem vitam vobis maxime necessaria. Quorum videlicet partem in hac etiam epistola scriberem, si curiosum superve-

nientis oculum non timerem. Terminum mihi post tempus paschale præfigite, et ut ad vos veniam, vestræ sanctitatis auctoritate jubete. Peto etiam, si placet, ut quod latoris præsentium ore depromitur, efficaciter audiatur.

EPISTOLA VII.

AD N... EPISCOPUM...

ARGUMENTUM. — Hanc epistolam scripsit, cum esset in itinere, ut ipse ait; admonet autem quemdam episcopum, ut a muneribus impiorum accipiendis absterneat, ne peccatorum eorundem participes fiat. Quod et sacræ Scripturæ auctoritate et nonnullorum exemplis probat. Oportet igitur, ait, magnam cautionem adhiberi, ne passim ab omnibus dona accipiantur, sed tantum ab iis quorum munera etiam Deo accepta esse non ambigitur.

B Domno N... venerandæ sanctitatis episcopo, PETRUS peccator monachus salutem.

Dilectissime, licet in itinere constitutus, nequeam elimine quid scribere, rectius tamen judico rem necessariam utcumque signare, **107** quam penitus silentio præterire. Quod igitur ore ad os frequenter admonui, id ipsum, nunc apicibus replico, et ne rerum quorumlibet hominum te muneribus polluas, funditus interdico. Scriptum est enim: « Immolans (Immolantis) ex iniquo oblatio est maculata, et non sunt beneplacitæ subsannationes injustorum (Eccli. xxxiv). » Cur enim non veremur accipere quæ Deum novimus reprobare? Hinc iterum scriptum est: « Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationibus impiorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis (Ibid.). » Et alibi: « Victimæ impiorum abominabiles Domino (Prov. xv). » Et Psalmista: « Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ (Psal. XLVIII). » Cur etiam illud ad memoriam non reducimus, quod Giezi perpetuæ lepræ scabredinem induit, dum oblata Naaman Syri munera concupivit? (IV Reg. v.) Sed ut caveatur exitium, aliud adhuc adnectatur exemplum. Gerardus sane religiosus Ecclesiæ Florentinæ canonicus nuper mihi retulit ista, quæ narro. Hildebrandus comes Tusciæ (in Tusciam), qui dicebatur de Capuana, in tantum dives erat ac præpotens ut gloriaretur se plures habere curtes atque castella quam dies sint qui numerantur in anno. Hinc presbyterum quemdam, religiosum videlicet et honestum virum spirituales sibi fecerat patrem, a quo et poenitentiam ex more percipiebat. De quo presbytero alius presbyter, Rainerius nomine, hanc visionem vidit, quod non parva vox sonuit quæ illum ascendere inclamavit: « Petre, inquit, presbyter, » sic enim, si rite teneo, vocabatur, « ascende huc. » Hæc autem vox tam magna fuisse dicitur ut ad ejus vehementiam nonnulli de somno fuerint excitati. Ad hujus vocis imperium presbyter ascendit in quoddam arduæ celsitudinis promontorium. Is autem qui voca-

(87) Finis hujus epistolæ desic. in mss. et petendus videtur ex fin. ep. 8 lib. viii infra, quæ est ejusdem argumenti, iisdemque sententiis et verbis.

verat sanctus Benedictus esse videbatur. Post hujus autem montis ascensum illico presbyter toto corpore sese comperit esse leprosum, moxque prorumpens: Heu! heu! inquit, cur hujus pestilentiae plaga me perdidit? Cui B. Benedictus: Diplois, ait, quam suscepisti de eleemosyna comitis Hildebrandi (nam idem Hildebrandus tunc nuper obierat) hæc tibi versa est in lepram: quamobrem redde transitoriam vestem, si vis perpetuæ lepræ vitare pruriginem. Hæc enim odibilis ac perniciosa vestis tibi quidem, ut conspicis, nocuit, illi vero nihil omnino profecit. Ut quid ergo pravorum quorumlibet hominum munera quærimus, cum eorum quævis oblatio et illorum nequeat abolere contagia et nobis versatur in lepram?

Sed ut totius visionis seriem prosequamur, continuo B. Benedictus eum de monte deposuit, atque ad subjectæ conyallis inferiora deduxit. Interea videt presbyter horrendum quendam fluvium, tetrum, piceum, atque sulphureum, juxta quem, duce beato viro, dum pergeret, vox de flumine sonuit, eumque vocavit. Cumque protinus ille subsisteret, et quis eum vocaverit, inquisisset: Ego, inquit, sum infelicissimus ille comes Hildebrandus, cui poenitentiam licet infructuosam imponere consueveras. Cui presbyter ait: Et quomodo tu comes Hildebrandus es, cum sis tam obesi et mutilati corporis ut non humanam speciem, **108** sed taxi potius habere videaris effigiem? Cui comes: Tot, inquit, supplicis alteror, tot novis, et exquisitis quotidie poenis affligor, ut non mirum sit quod corporis mei forma depereat, sed quod aliquatenus vel essentia ipsa subsistat. Tantæ scilicet crudelitatis fui, dum in corpore vixi, ut nunc sanctis omnibus odio habear; et ita me justa eorum severitas unanimiter despicit quod nullus illorum adhuc pro me apud divinam clementiam intercessit. Videbantur autem præfato fluvio innumerabiles volucres quasi columbæ varia plumarum diversitate conspersæ ut hinc albi, illinc nigri discolor species videretur, omnesque velut viciæ nimis, ac lugubres quasi præ dolore rostra retorquebant ad pennulas. Inquisitus itaque comes, quæ illæ volucres essent, respondit: Illæ sunt, inquit, animæ diversis in hoc gurgite purgatoriis deputatæ, quæ videlicet sicut non ex toto sunt albæ, sed interfusa sparsim nigredine variatæ, sic et ex parte jam purificatæ et ex parte sunt adhuc peccatis obnoxie. Nam quanto spatiosior albedo cernitur in varietate plumarum, tanto major intelligitur facta abolitio peccatorum; in quantum vero nigredo remansisse conspicitur, in tantum adhuc peccatorum maculis asperguntur. Sed post multa presbyter inde procedens, aspicit Lotharium comitem, qui jam ante non multum tempus obierat. Hic itaque pubescentis adhuc cruciabatur in gurgite, fere medius eminebat. Cumque presbyter eum, qualiter erga se ageretur, inquireret, respondit totum se sulphureis undis primo fuisse submersum, sed jam paulatim alleviari, ac de die in diem mitescere grave suppli-

cium. Sed precor, ait, dic domui meæ, ut reddant possessionem B. Mariæ, quam abstuli, si forte merear ab his, in quibus teneor, poenis absolvi. De qua tamen ecclesia B. Mariæ loqueretur, presbyter non agnovit, et viventibus specialiter designare non potuit. Præterea presbyter in anteriora contendens, vidit domum nimis horrendam atque terribilem, pluresque ministros ejusdem domus æque feroces, torvos, ac visu ipso formidabiles, qui nimirum hinc inde cum magna frequentia discurrentes anxiantur, anhelabant, et nescio quid magnum velut egregium præstolantes hospitem, præparabant. Cumque præfatus presbyter, quid hoc esset, stupefactus inquireret, responsum est, eos quarta feria proxime ventura comitem expectare Guidonem. Sicut enim copiosi deliciarum sumptus venturis præparantur hospitibus, ita maligni spiritus misero homini non alias, quam poenarum ac tormentorum epulas providebant. Presbyter itaque Rainerius post hanc visionem evigilavit; quod viderat, recitavit; comes quarta feria, sicut prædictum est, obiit.

Ut ergo ad id, quod cœpimus, revertamur; noli frater, noli patere muneribus; non omnibus, quæ præbentur, liber apud te pateat aditus, sed quædam admittantur, ut in necessitatibus sublevent, quædam repellantur, ne reatus alieni nos ponderibus gravent. Dum igitur oblata suscipimus, de offerentium meritis prius necesse est disputemus. Manus itaque nostræ non omnia quæ præbentur indifferenter accipiat; et non id quod offertur, sed potius a quo offertur **109** cauta prius examinatione discernat. Dicit Scriptura: « Si recte offeras, et recte non divides, peccasti (Gen. iv, juxta Septuaginta). » Et nos quod similiter est necessarium dicimus quasi quæ offerentur accipias et offerentium merita non discernas, deterius deliquisti. Vis audire quid mihi nuper de collato quodam munere contigit?

Primarius quidam Rodolphus nomine, potens satis et prudens, apud suum monasterium mihi pallium reverenter obtulit, quod triblathon, juxta sui generis speciem, nuncupatur; trium quippe colorum est; et blathon pallium dicitur, unde triblathon pallium vocatur, quod trium cernitur esse colorum. Hoc itaque vir ille suppliciter offerens præcidit, soloque prostratus me, qua potuit, humiliati cordis intentione rogavit: Deser, inquit, hoc munusculum, domine mi, sanctis fratribus tuis, a quibus utique nil aliud peto, nisi ut hoc solum apud divinam impetrare clementiam studeant, quatenus a corde meo tenebrarum, quas patitur, caliginem tollat. Amor enim sæculi cor meum detinet obcæcatum, mihi que tenebras ingerit, quas sanctis eorum orationibus expelli (cupido addit), quo saltem tenue divinæ lucis igniculo merear illustrari. Sed cum ego et orationum vota promitterem, et munus ingestum non modo verbis, sed et manibus propulsarem, quæ utrinque fusa sint verba, intelligenda reliquimus, non scribenda per ordinem judicamus. Quid plura? defero munus fratribus, sed ingratos invenio; legati fungor officio;

sed non festive suscipior. Invehuntur enim, non gratias agunt; exostulant, non blandiuntur; et oblationem talis viri non donum, sed sordes atque contagium deputant animarum. Nullo itaque pacto quiescere potuerunt, donec munus incaute susceptum, ad eum, qui dederat, praesto remitterem, eique gratuitas orationes sub verbis excusatoriis nihilominus quasi non remitterem, pollicerer. Fateor, multum mihi placuit, quod objurgatus sum, quod correptus sum, quod verbis mordacibus aspersus sum. Tu quoque, frater, custodi te a muneribus impiorum, ut dum caves proprium, alienum perhorrescas tibi met adhibere flagitium: et, juxta Pauli sententiam: *Non communices peccatis alienis (I Tim. v)*, ac libera, talibus cum eo valeas conscientia dicere: *Mundus ego sum a sanguine omnium vestrum (Act. xx).*

EPISTOLA VIII.

AD MAINARDUM EPISCOPUM EUGUBINUM.

ARGUMENTUM. — Mainardo Eugubino episcopo suadet ut praedia facultatesque Ecclesiae tempore sui episcopatus ademptas, recuperare conetur; eundem hortatur, ut mores corrigat, arduum vitae iter arripiat, quo facilius per aspera quaeque ac ardua mundi hujus saxa jactatus, ad quietis felicitatisque in caelo portum pervenire possit.

110 Domno MAINARDO episcopo. . . . PETRUS peccator monachus.

Quia novi, frater, tibi non deesse prudentiam, securus et absque formidine correptionis adhibeo disciplinam. Nam et in Proverbiis Salomon dicit: « Plus proficit correptio apud prudentem, quam centum plagae apud stultum (*Prov. xvii*). » Et iterum: « Si corripueris sapientem, intelliget disciplinam (*Prov. xix*). » Qui rursus ait: « Auris, quae audit increpationes vitae, in medio sapientium commorabitur (*Prov. xv*). » Moxque subjungit: « Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam; qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis (*Ibid.*). » Quod ore ad os saepe praemonui, per litteras replico, et motum fugacis eloquii velut ad anchoram stationis apicibus ligo.

Instaura, venerabilis frater, ecclesiae tuae praedia prodige saecularibus tradita, revoca diversi generis ornamenta nocenter opposita [*f.*, exposita], et saltem insignia quaeque, vel optima restituantur, quae praelationis tuae tempore graviter suspiramus ablata. In moribus quoque tuis temetipsum corrige, et undique cautus, undique circumspectus omnino te in sacerdotali gravitate et honestate compone; nec delecteris fallacium divitiarum copiis, quae fortassis ingeruntur, affluere; nec de cathedra, cui praesides, ambias honore gaudere. Nam saepe Deus omnipotens, quod procul sit a te, menti reprobae, quam per abrupta voluptatum suarum iter arripere conspicit, omnem sibi cepti conatus aditum intercludit. Et sicut jam praesidenti saepe prohibet, dum vult gaudere, ne gaudeat; sic ad regimen anhelantem reprimit, ne concupitae dignitatis culmen ascendat. Joannes plane Marsicanae prius Ecclesiae archipresbyter, nunc religiosus in Casinensi coenobio monachus, hesternam me

A docuit relatione quod narro. Albericus, inquit, Ecclesiae meae sub nomine episcopalis incubabat officii. Hic obscenae meretriculae prolectarius adhaerebat. Qui videlicet dum Ottonis Augusti propinquum formidaret adventum, falsum mentitus est caelibatum. Meretricem itaque a consortii sui societate removit, eamque sacro velamine fallaciter indutam, sanctimoniam esse constituit, verumtamen post imperatoris accessum, et ad pristinae foeditatis ignominiam rediit, et insuper ad probrosae infamiae suae cumulum ex eadem tartarei prostibuli victima filium procreavit. Qui mox ut per incrementa temporum grandiusculus adolevit, pater cum sibimet in episcopali dignitate substituit. Sed cum longa dominandi consuetudo ad memoriam rediret, seque non celebrari ac venerabiliter excoli, sicut ante consueverat, erubesceret, reperit consilium ex intimo diabolici pectoris felle prolatum. Locutus itaque primo cum quibusdam pestilentissimis monachis, deinde cum nonnullis Deum nescientibus laicis, tandem condicto praestitae sponsonis pactus est foedere, ut centum librarum Papiensis monetae pretium infelix mercator appenderet; et sic illi, caecato prius abbate, qui tunc praerat, Casinense monasterium ei secure contraderent, quod ille deinceps eorum fultus auxilio, sine ullo contradictionis obstaculo possideret. Hoc etiam primogeniti **111** Satanae conventioni machinati foederis addiderunt, ut ille praetaxati pretii partem duntaxat per suos servos mitteret, et donec in manibus suis positos abbatis oculos non aspiceret, partem, quae residua esset, nullatenus destinaret. Quid plura? corrasis, undecunque potuit, atque congestis aureis muliebribus ornamentis, sexaginta librarum pretii ad **B.** Germani oppidum per suos complices misit, eisque quid et quibus loqueretur, quod de sententia diaboli nequam discipulus hauserat, serpentinum virus invomuit. Qui venientes ad oppidum, et communicato cum quibus edocti fuerant nefando mysterio, protinus in Crypta quadam ejusdem oppidi missi sunt ibique per aliquot dierum spatium occultati, satellites autem Satanae comprehenso violenter abbati oculos erunt, eosque linteolo protinus involutos, ad eos, qui in crypta habitabant, occulte transmittunt; qui mox alacres effecti, et tanquam thesaurum diu desideratum inhiante amplexi, festinanter ad propria remeare coeperunt. Cumque jam profligato longiori spatio extrema pars itineris superesset, et tanquam voti compotes securi jam alimenta perciperent, peregrinus quidam subito supervenit, et novum aliquid inquisitus, Albericum, qui dudum fuerat episcopus, obiisse respondit. Quod illi graviter aspernati ac vehementer attoniti credere nullatenus potuerunt. Deinde rem certius agnoscentes, et dierum spatium, quo videlicet ille in aegrotatione decubuit, diligenter addiscunt, et illa signanter hora, qua videlicet abbati lumen avulsum est, illum infeliciter exspirasse, liquido deprehendunt. Ecce quam amaro sine defecit, qui jucunde atque suaviter vivere concupivit; et ipso temporis articulo, quo se conscensurum esse

sperabat quasi sublime fastigium, qui cæcum fecerat, et ipse tanquam vere cæcatus atque ex improvise correptus, repente est demersus in tartarum. Cui recte propheticum illud congruit: « Dum adhuc ordier, succidit me (*Isa. xxxviii*). » Filius autem ejus, apostolus videlicet Antiebristi, quem in ecclesiasticæ dignitatis apicem pater allegerat, quanto tempore supervixit, multas calamitatum atque contentionum amaritudines pertulit; postremo ferocibus suorum gladiis undique perfossus occubuit. Dignum quippe est ut talis vitæ clausula illis occurrat qui contra voluntatem Dei ad sacri ordinis culmen anhelant; ac proinde dulcedo vivendi, quem mente conceperant, in amaritudinem et prosperitas, quæ per colorem falsitatis arriserat, illis provenit in calamitatem. Quibus et illud Jeremiæ merito congruit: « Speravi-
 nus pacem, et non est bonum; quæsimus bona, et ecce turbatio (*Jer. xiv*). » Et illud Psalmistæ: « Dejecisti eos dum allevarentur (*Psal. lxxii*). »

Econtra tu, venerabilis frater, hujus mundi suavia quælibet, ac male jucunda contemne; rerum transientium copias ac mundanæ gloriæ lenocinium despice; sequensque vestigia Salvatoris aspera quæque tibi ac dura propone, ut per difficilia gradens, ad jucunda pertingas; et velut aspera dumeta perambulans viam tuam suavi sine concludas.

112 EPISTOLA IX.

AD OLDERICUM EPISCOPUM FIRMANUM.

ARGUMENTUM. — Scribit hanc epistolam Firmano episcopo, qua primum gratissimas sibi de eo missas litteras scribit; deinde se graviter ferre suæ nomen sanctitatis quod per illas tribuebatur. Quare pluribus argumentis conatur eum ab hac opinione deducere, quamvis se ipse consoletur, existimans id nequam illum credidisse, sed ad acrius impellendum fecisse. Addit præterea se ægre tulisse calamitates Ecclesiæ, ut armis res sacras defendere compelleretur. Quapropter non armis ac viribus corporis tuendam dicit Ecclesiam, sed precibus armisque divinis; idque sacris testibus et rationibus nititur comprobare.

Domno ORDERICO Firmano episcopo, PETRUS peccator monachus inexplebilem devotionis affectum.

Mellifluam vestræ sanctitatis epistolam quanta cordis aviditate suscepim, perseverantia probat. Eam quippe cohabitricem mihi in cellula jugiter teneo, cum ea sæpe confabulor, in ea interioris hominis vestri speciem ac veri vultus imaginem manifeste contemplor. Est tamen quod in ea graviter fero, quia scilicet non tam honoratum quam oneratum me tam sancti nominis laude reperio. In hoc siquidem flebilior est mea calamitas, quod non modo mei me reatus impediunt, sed insuper sancti homines in mea, proh dolor! æstimatione delinquant. « Absit autem, ut tantum virum fatear etiam me prædicando mentiri; sed quia homo es, potes saltem per benevolentiam falli. Quia vero mentiri est contra mentem loqui, contingit aliquando ut idem sit et ex dicentis opinione verum, et ex ipsius rei qualitate mendacium. Confiteor in domino meo quod sæpe versatur in animo meo, quoniam quisquis me in os meum laudat,

cupidum me procul dubio assentatoriæ laudis accusat. Remordente scilicet conscientia protinus aio: Cum iste mihi loqui venit ad votum meque conetur benevolum reddere, nunquam me oleo delinificæ suavitatis aspergeret, si me delectari laudum favoribus non speraret. In mea igitur laude confundor, et, dum magnificari videor, erubesco. Ipse quippe me favor objurgat, qui laudis avidum, et is qui videtur esse laudatus, existimat.

Huc accedit quia quæcunque humana mens sano viget fulta consilio, si se subtiliter et solerter inquirat, vix in suis facultatibus invenit unde merito sperare præconium possit. Mortalis quippe conditio, undique coarctata atque constricta, quid novit unde possit extolli? Quis enim sciat quid in æternitate fuerit, antequam Deus hunc conderet mundum? Sed cum ignoret quid fuerit ante mundi principium, novit

113 forsitan quid post ejus terminum sit futurum, utrum scilicet in ministerio sui cursus ulterius astra deserviant et utrumne post ea, quæ nunc sunt, alia rursus elementa succedant. Unde et Seraphim illa, quæ Isaias propheta in conspectu Domini stare conspexit, senas alas habuisse describit: « Duabus, inquit, velabant faciem, et duabus velabant pedes, et duabus volabant. » Velabant porro faciem, sive pedes, non suos, sed utique Dei. Et quid « per faciem Dei, » nisi mundi principium? Quid « per pedes, » nisi ejusdem mundi finis debet intelligi? Alarum ergo Seraphim et plures sunt, quæ velant, et paucæ quæ volant, quia ex divinorum operum celsitudine cum perpauca ad nostram permittantur advolare notitiam, plurima in thesauris secretorum cœlestium servantur occulta. Nam quod funditus ignoremus quid ante mundi principium fuerit, et quid jam post consummationem sit futurum, idem perhibet Isaias: « Priora, inquit, annuntiate mihi, et novissima quæ futura sunt, et dicam quia dii estis (*Isa. xli*). » De mediis autem pauca utcunque cognoscimus, quæ ex Scripturarum attestatione nobis panduntur. Porro autem et in his ipsis quantam notitiæ patiamur inopiam, qui sapientissimus inter homines exstitit, non erubuit confiteri. Ait enim Salomon: « Sunt justi et sapientes, quorum opera in manu Domini, et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta (*Eccle. ix*). » Ubi notandum quia, cum justos dicat et sapientes, qui nimirum debuerant subtilius nosse ipsos etiam perhibet, quæ futura sunt ignorare. Enimvero quod me non modo de sapientia, sed et de vitæ quoque quasi sanctitatē laudastis, non ut hoc vestra prudentia crederet, sed ob hanc fortassis industriam, ut me ad procinctum sancti certaminis acrius instigaret, qua confidentia, vel in hoc valeo quantumlibet assentire, dum pro quovis otioso verbo ratio redditur: dum sola fatui compellatio gehennæ supplicium comminatur, dum divinæ legis non apex, non iota prætereat, dum sola concupiscentiæ visio mœchiæ crimen incurrit? Hæc et hujusmodi, venerabilis pater, quisquis digna consideratione perpendit, ex di-

vina quidem potest miseratione præsumere, sed nescio A
 utrum valeat in quantumlibet exuberantium meritorum
 suorum securitate dormire, præsertim cum mundus un-
 dique fremat, undique velut maximum pelagus intume-
 scentibus procellis se attollat, tantasque nobis quibus-
 cunque raptoribus molestias ingerat, ut terrenis potius
 nos inservire negotiis quam obsequiis vacare divinis,
 vel ad puritatis aspirare munditiam plerumque com-
 pellat. Malignus plane spiritus humanum genus nunc
 solito vehementius per omnia vitiorum abrupta præ-
 cipitat, truculentius tamen odiorum, ac simultatum
 omnes livore perturbat. Tot enim quotidie bella
 deserviunt, armatæ acies prouunt, hostiles impetus
 inhorrescunt ut de militaribus quidem viris plures
 gladius videatur absumere, quam in grabatulis
 quiescentes corporeæ conditionis ægritudo finire, B
 ut propemodum maris more geratur hic mundus.
 Sicut enim cum ventorum tempestas oboritur, cri-
 spante mitius pelago, in vicinia littoris æstus fer-
 ventior excitatur; **114** ita nunc in fine mundi
 velut vicino maris littore, furentibus dissidii discor-
 diaque procellis, cuncta hominum corda vexantur,
 et tanquam spumosis fluctibus illiduntur. Instabilis
 enim homicida omnia scrutatur, omnia mundi velut
 unius agri loca perlustrat, ne quid infecundum a
 lividi fomitis satione prætereat. Hinc est, quod ad
 ecclesiastici status universale periculum ab invicem
 sacerdotium imperiumque resiliunt, atque ad Dei
 omnipotentis injuriam nunc cum unus papa; in apo-
 stolico sit solio constitutus, alter a finibus aquilonis
 destinatur electus (88). Sed ille papæ abusivum pa-
 pam procul dubio superaddit, qui primus omnipo-
 tentis Dei vocabulum plurali numero declinavit:
 « Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonum et ma-
 lum (Gen. iii). » Super quo nimirum potius flere com-
 pellimur, quam prolixius quid scribere delectemur.
 Unde, cum ante aliquot dies hymnos rhythmicos
 flendo depromerem :

Heu! sedes apostolica,
 Orbis olim gloria,
 Nunc, prohi dolor! efficeris
 Officina Simonis.
 Terunt incudem mallei,
 Nummi sunt tartarei.
 Justo Dei judicio
 Fit ista conditio,
 Ut quisquis apostolicam
 edem semel comparat,
 Redimere non desinat,
 Donec male pereat.

His dictis, præ dolore contabui et addere supersedi.

Sed cum inter cætera mala, quæ nostris tempori-
 bus emergunt, ipsas quoque Ecclesias violenti ho-
 mines insolenter opprimant ac prædia (Consule
Scholia ad calcem opusculi), vel quælibet bona sacri
 juris invadant, nonnullos movet, utrum Ecclesiarum
 rectores expetere vindictam debeant, ut malis mala,
 more sæcularium, reddant. Nam plerique mox, ut

(88) Cadaloum intelligit.

eis vis inferitur injuriæ, ad indicenda protinus bella
 prosiliunt, armatorum cuneos instruunt, sicque ho-
 stes suos acrius forte, quam læsi fuerant, ulciscun-
 tur. Quod mihi plane satis videtur absurdum, ut ipsi
 Domini sacerdotes attentent quod turbis vulgaribus
 prohibetur, et quod verbis impugnant, operibus asse-
 rant. Quid enim magis Christianæ legi videtur esse
 contrarium quam redhibitio læsionum? Ubi, quæso,
 sunt tot præconia Scripturarum? Ubi quod Dominus
 dicit: « Si quis tibi quod tuum est tulerit ne repe-
 tas (Luc. vi). » Si enim nobis non licet eadem ipsa,
 quæ nobis ablata sunt, repetere; quomodo pro his
 licet ultoriæ retributionis vulnus inferre? Ubi et
 illud: « Si percusserit tibi maxillam, præbe ei et
 alteram: Si angariaverit te mille passus, vade cum
 eo duo alia millia: Si tulerit tibi tunicam, da ei et
 pallium (Matth. v). » At fortasse quis objicit turbis
 sæcularibus hæc esse mandata, non sacerdotibus,
 nimirum ut Ecclesiarum præsules hæc prædicare
 debeant, non servare. Sed quis hoc vel desipiens
 sentiat, cum Dominus dicat: « Qui solverit unum de
 mandatis istis minimis, **115** et docuerit sic homi-
 nes, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui au-
 tem fecerit, et docuerit, magnus vocabitur (Ibid.). »
 Sacerdos itaque, qui in regno cælorum vult esse
 magnus, sit in populo prævius, ut quod voce se
 sequentibus dictat, primus ipse vivis operibus im-
 plectat. Unde, ut omnis pravi intellectus occasio tol-
 latur, primus ille inter Ecclesiæ sacerdotes non ait:
 Domine, quoties peccaverit frater in fratrem, et di-
 mittet ei? sed omnium potius sacerdotum causam in
 una sui persona constituens, « Domine, inquit, quo-
 ties peccaverit in me frater meus, et dimittam ei?
 usque septies? (Matth. xviii). » Cumque sibi respon-
 deretur « usque septuagies septies (Ibid.) » indul-
 gendum, nullum jam de servando a sacerdotibus uni-
 versali mandato relictum videtur ambiguum. Luca
 etiam evangelista testante docemur quia, Domino
 Jerusalem properante, discipuli præcedentes intra-
 verunt urbem Samaritanorum, ut illi pararent (Luc.
 ix). Cumque illos Samaritani nullatenus recepissent,
 commoti Jacobus et Joannes, humanitate dictante,
 dixerunt: « Domine, vis dicimus ut ignis descendat
 de cælo et consumat illos, sicut Elias fecit? » (Ibid.)
 Mox conversus increpavit illos, dicens: « Nescitis cujus
 spiritus estis: Filius hominis non venit animas per-
 dere, sed salvare. » Ubi mox subditur: « Et abie-
 runt in aliud castellum (Ibid.); » ac si non lingua,
 sed opere loqueretur: date locum iræ, vel potius
 quod ipse dicit: « Si vos persecuti fuerint in una
 civitate, fugite in aliam (Matth. x). »

Vita plane, quam Salvator noster gessit in carne,
 non minus quam prædicatio evangelica, nobis est et
 proposita tenendæ linea disciplinæ. Sicut ergo ipse
 cuncta mundi furentis obstacula, non per districti
 examinis ultionem, sed per invictam superavit in-
 concussæ patientiæ majestatem, ita docet mundi
 rabiem potius æquanimitè ferre quam vel arma

corripere, vel lædenti læsionibus respondere; præsertim cum inter regnum et sacerdotium propria cujusque distinguantur officia, ut et rex armis utatur sæculi, et sacerdos accingatur gladio spiritus, qui est verbum Dei (*Ephes. vi*). De sæculi nempe principe Paulus dicit: « Non sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit (*Rom. xiii*). » Azarias rex, quia sacerdotale usurpat officium, lepra perfunditur (*II Paralip. xxvi*); et si sacerdos arma corripit, quod utique laicorum est, quid meretur? Nam et David idcirco ante Evangelium evangelice vixisse creditur, quia non modo Semei et Saul, sed et plurimis indulsisse suis hostibus invenitur. De quo, et cæteris sanctis Patribus nonnulla hic exempla perstringerem, nisi vobis incomparabiliter notiora quam mihi hæc et his similia certum tenerem. Plane quis non videat quam sit inhonesta confusio, ut quod agendum Ecclesia denegat, impudenter ipsa committat et cum aliis prædicet patientiam, infœderabilem ipsa contra innocentes accendatur in iram? Contigit enim hoc facienti quod Apostolus dicit: « Ne cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar (*I Cor. ix*): » vel illud potius quod ad Romanos ait: « Qui ergo alium doces, teipsum non doces, qui prædicas non furandum, furaris; qui dicis non mœchandum, mœcharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis (*Rom. ii*). » **116** Et præcipue id quod his præsto subjungit, sacerdoti congruere videtur: « Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras (*Ibid.*). » In lege quippe Dei sacerdos non immerito gloriatur, qui ministerii locum ad prædicanda legis mandata sortitus est, sed per prævaricationem legis Deum inhonorare convincitur, cum scita legalia transgredi non veretur. Dumque aliud agit, aliud prædicat, quantum in se est, omnes ab ejusdem legis observatione perturbat, sicut Scribis et Phariseis Dominus dicit: « Væ vobis, qui abstulistis claves sapientiæ et scientiæ, sed ipsi non introistis, et insuper alios introire volentes prohibuistis (*Matth. xxii*). » Et revera qua fronte, qua libertatis audacia sacerdos quilibet in dissidentium confœderatione desudet; cum ipse suis læsoribus non remissionis indulgeat veniam, sed efferatur implacabiliter ad vindictam? Inter omnes sanè virtutum gemmas, quas Salvator noster de cœlo veniens attulit, duas insignius atque præclarius rutilare monstravit, quas et in se prius expressit, et ut nobis imprimerentur, edocuit, charitatem scilicet et patientiam. Et de charitate quidem dicit Apostolus: « Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit Deus mundum, Filium suum misit (*Ephes. ii*). » De patientia vero ait: « Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus (*Rom. xv*). » Per charitatem namque Dei Filius de cœlo descendit, per patientiam vero diabolus superavit. His muniti virtutibus, et fundatores apostoli sanctam Ecclesiam condiderunt, et propugnatores ejus sancti martyres diversa mortium supplicia triumphaliter pertulerunt.

A (*Consule Scholia.*) Si ergo pro fide, qua universalis vivit Ecclesia, nusquam ferrea corripitur arma conceditur, quomodo pro terrenis ac transitoriis Ecclesiæ facultatibus loricate acies in gladios debacchantur? Porro, sancti viri cum prævalent, hæreticos idolorumque cultores nequaquam perimunt; sed potius ab eis pro fide catholica perimi non refugiunt. Quomodo ergo pro rerum vilium detrimento fidelis fidem gladiis impetat, quem secum utique redemptum Christi sanguine non ignorat?

In Galliarum finibus audivi gestum fuisse quod refero: Inter abbatem et quemdam sæculi præpotentem orta est non levis de possessione contentio. Cumque a partis utriusque fautoribus minis diu certaretur et jurgiis, tandem ut armis ageretur utrinque conductum est. Et sæcularis quidem, paratis militum copiis, campum præliaturus ingreditur, acies struit, cuneos ordinat atque ad fortiter agendum omnium mentes acerrimus cohortator inflamat. Silvescunt omnia gladiis, rubent clypei, vociferantium clamor attollitur, minaces armatorum fremitus inhorrescunt, tela stringuntur, solus adversæ partis impetus ad congruendum accensis manibus exspectatur. Abbas autem non in armis terrenis spem suam, sed in humanæ salutis auctore constituens, cunctis, qui pro se dimicare conveniant, suum prohibuit comitatum, solos autem monachos suos equis imposuit, capita cucullis operiri præcepit, sicque cum illis, velut galeatis, et loricate fidei munimento, crucisque vexillo ad locum certaminis venit. Cumque vir ille non ferrea, ut sperabat, arma conspiceret, sed tanquam **117** cœlestem, atque angelicam aciem adventare cominus advertisset, tantus eum cum suis omnibus divini timoris horror invasit ut desilientes ex equis protinus arma projicerent, terræ se humiliter sternerent, indulgentiam flagitarent. Sic, sic nimirum titulos victoriæ triumphalis obtinuit, qui non in frequentibus equis, non in micantibus gladiis spem posuit, sed ex divinæ tantum potentiæ virtute præsumpsit.

Ad hæc si quis objiciat bellicis usibus Leonem se frequenter implicuisse pontificem, verumtamen sanctum esse. Dico quod sentio, quoniam nec Petrus ob hoc apostolicum obtinet principatum quia negavit (*Marc. xiv*), nec David idcirco prophetiæ meretur oraculum quia torum alieni viri invasit (*II Reg. xi*); cum mala, vel bona non pro meritis considerentur habentium, sed ex propriis debeant qualitatibus judicari. Nunquid hoc legitur, vel egisse, vel litteris docuisse Gregorius, qui tot rapinas ac violentias a Longobardorum est feritate perpessus? Num Ambrosius bellum Arianis se suamque Ecclesiam crudeliter infestantibus intulit? Nunquid in arma sanctorum quispiam traditur insurrexisse pontificem? Causas igitur ecclesiastici cujuscunque negotii leges dirimant fori, vel sacerdotalis edicta consilii ne quod gerendum est in tribunalibus iudicum, vel ex sententia debet prodire pontificem, in nostrum vertatur opprobrium congressione bellorum.

Sed ecce, dum aviditate loquendi vobiscum sermonis articulum longius protraho, metam, ut video, compendii epistolaris excedo. Incolumem te, venerabilis pater, ad regendum Ecclesiae suae statum custodiat omnipotens Deus, et tu quoque in sanctis orationibus tuis mei memor esse digneris.

SCHOLIA.

Sed cum inter caetera mala quae nostris temporibus emergunt. Haec pars hujus epistolae attente legenda est: ne quis vel occasionem errandi sumat, vel auctorem in doctrina aberrasse existimet. Videri enim potest ipsum sensisse non posse pontificem, aut alios ecclesiasticos principes, per bellum, si necesse sit, res ecclesiasticas defendere, quia Ecclesia non habet gladium temporalem, sed spirituale tantum. Unde in § *Sicut ergo*, post medium epistolae, ita vult inter regnum et sacerdotium divisa esse officia, ut et rex armis utatur saeculi, et sacerdos accingatur gladio spirituali. Et inferius: *Si ergo*, inquit, *pro fide, qua universalis vivit Ecclesia, nunquam ferrea corripitur arma conceditur, quomodo pro terrenis ac transitoriis facultatibus loricate acies in gladiis debacchantur?* etc. Ante vero quam haec Damiani verba, et alia quae satis exaggerat et indistincte profert, ad pium et verum sensum ab ipsis verbis, non alienum trahamus, veram et catholicam doctrinam breviter praemittere necesse est. Primo ergo statuendum est hic esse sermonem de principe ecclesiastico, ut talis est, seu de pontifice, ut pontifex est; nam si consideretur ut dominus temporalis, per proprium et directum dominium et jurisdictionem **118** temporalem, quam habet in suis terris, non est dubium quin habeat idem jus belli quod habent alii supremi reges et temporales domini, quantum ad rationem justitiae spectat. Quamvis in modo tractandi res bellicas servare debeat religionem et decentiam debitam dignitati pontificali, quae in eo est praecipua, eumque obligat ut in usu gladii temporalis modum observet dignitati pontificali convenientem. Nec ex hoc puncto plura dicere necesse est, quia beatus Petrus Damianus de illo non tractat, nec verbum aliquod attingit quod ex hoc cabite aliqua interpretatione indigeat.

Secundo statuendum est pontificem ex vi pontificalis dignitatis habere non solum gladium spirituale, sed etiam aliquo modo temporalem, ut diserte docet Bonifacius papa, in Extravag. 1, *De majoritate et obed.* Et Gregorius, lib. xii, epist. 21 et 22, estque sententia haec communi catholicorum consensu probata, quam Gregorius IX in epist. ad Germanum patriarcham Constantinopol. ait, significatam fuisse in Evangelio, cum discipuli Christo dixerunt: *Ecce duo gladii hic.* Ipse autem respondit: *Satis est (Luc. xxii).* Et postea dixit Petro: *Converte gladium tuum in vaginam (Matth. xxvi; Joan. xvii).* Ecclesia etiam sic de Petro loquitur: *Tu es pastor omnium princeps apostolorum, tibi tradidit Deus omnia regna mundi.* Ratio vero est, quia potestas spiritualis nisi haberet aliquo modo conjunctam potestatem temporalem, esset inefficax et infirma: et ideo cum opera Dei sint perfecta, et recte instituta, cum Petro dedit supremam spirituales potestatem, seu spirituale gladium, dedit etiam temporalem, seu materiale, quantum ad finem alterius potestatis conveniens sit. Unde Glossa in cap. *Auctoritatem*, verbo *Materiali*, 15, q. 6, notat ecclesiasticum iudicem posse indicare bellum, ex Nicolao papa in textu ibi dicente ad archiepiscopum Treverensem, et defensores Ecclesiae, ut spirituali et materiali gladio utantur, donec ecclesiastica bona recuperent.

Hinc tertio statuendum est aliter habere pontifi-

cem, ut pontifex est, spirituale gladium, et aliter temporalem; nam spirituale habet per se et directe; temporalem autem solum indirecte, id est, ratione spiritualis, et quantum ad illius finem conveniens est. Et ideo solus ipse habet a Deo immediate spirituale gladium, et per ipsum ad ecclesiasticas personas derivatur, quae illum participant, in laicis vero nullo modo invenitur. At temporalis gladius per se et directe in imperatore et temporalibus regibus, seu principibus invenitur, non per emanationem a pontifice, sed per alios titulos et vias, per quas illa potestas iuste comparari, vel haereditario jure obtineri consuevit. Nam potestas illa suprema, quam indirecte habet pontifex in temporalibus, non aufert propria jura aliorum principum, neque eos suis directis dominis et potestate privat. Atque hac ratione solent jura dicere, pontificem, (formaliter semper loquimur ratione pontificatus) non habere jurisdictionem in temporalibus, ut sumitur ex cap. *Si duobus* § denique, *De appellationibus cum concordantibus*, quae ibi Glossa ultima refert, et passim jurisperiti, **119** praesertim in capit. *A nobis*, *De judiciis*, et in cap. *Licet ex suscepto*, *De foro competentis*.

Juxta ergo veritatem intelligenda sunt illa verba Damiani: *Inter regnum et sacerdotium propria distinguuntur officia,* etc. Loquitur enim de officiis per se, et directe utique dignitati convenientibus. Neque est hic loquendi modus alienus ab ipsis pontificibus. Nam Nicolaus papa in celebri epistola ad Michaelem imperatorem, prope finem sic scribit: *Cum ad verum ventum est eundem regem atque Pontificem, id est, tempore legis gratiae, ultra sibi neque imperator jura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorum usurpavit; quoniam idem mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus sic actibus propriis et dignitatibus distinctis officia utriusque potestatis discrevit, ut et Christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incuribus, et ideo militans Deo minime se negotiis saecularibus implicaret,* etc. Quem locum tractans Glossa in cap. *Cum ad verum*, dist. 96, in verbo *Usurpavit*, inde colligit potestates has esse divisas, imperatorem non habere gladium temporalem a papa (89). Et idem habet in c. *Quoniam* dist. 10, ubi etiam addit: *Quod papa non habet utrumque gladium,* quod intelligendum est directe, et per se, ne sit erroneum, et quia gladius temporalis prout est in pontifice, unus quodammodo est cum spirituali, quia ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantum; nam alioqui, ut diximus, certum est pontificem habere utrumque gladium, spirituale et temporalem, quod his etiam verbis asserit Glossa, ex text. ibid. in cap. 1, dist. 22.

Ultimo statuendum est, quamvis pontifex ex vi suae potestatis gladium habeat materiale modo jam explicato, non tamen debere uti illo per seipsum, nec per ecclesiasticas personas extra propriam defensionem in casu extremae necessitatis, sed per principes saeculares, quibus praecipere potest, ut illo in suam defensionem, aut justam vindictam utantur, quando necesse fuerit. Hoc expresse dixit Bonifacius, loco supra citato; nam cum dixisset utrumque gladium esse in potestate Ecclesiae, spirituale et temporale, addit: *Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus; ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis.* Et eadem fere verba habet Gregorius IX in dicta epistola ad Germanum. Atque hoc modo consuevisse pontifices excitare temporales principes, et per eos bella indicare, ex historiis ecclesiasticis satis constat, et ex epist. Gregorii lib. iv, epist. 31,

(89) Vide cap. *Duo sunt*, 96 dist. cum aliis ibidem.

et lib. vii, indictione 1, epist. 20, et indictione 2, epist. 2 et 3; et lib. xi, epist. 43, et lib. xii, epist. 21 et 22; et ex multis aliis, quæ congerit Gratianus, 23, q. 5, cap. *Principes*, et cap. *Omnium, cum aliis*; et 23, q. 8, cap. *Igitur*, cum tribus sequentibus. Imo in his omnibus locis considerare licet pontifices semper fere agere de bello defensivo, quando illud indicunt, vel ad illud exhortantur, quia illud est non solum justum, sed etiam maxime **120** necessarium. Unde quando provocant etiam ad bellum aggressivum, fere semper habet rationem defensionis, quia nimirum injuria Ecclesiæ continue perseverat, dum vel illius bona injuste detinentur, vel ei obedientia debita denegatur, vel aliud detrimentum Christianæ religioni fit. Ad bellum autem pure vindicativum raro, aut nunquam provocant, non quia ab habente suprema potestate non possit iudici, sed quia non est ita necessarium, neque adeo consentaneum pietati et mansuetudini ecclesiasticæ, et quia tot habet incommoda et damna etiam spiritualia ut ordinarie melius judicetur delicta aliqua manere impunita quam talia bella procurare. Unde etiam in eisdem historiis observari potest raro pontifices indicare bellum, præsertim inter Christianos, et fideles propter solum temporalem finem, sed propter spirituales. Nam licet interdum proximi intendant temporalium honorum Ecclesiæ recuperationem, nihilominus non in eo fine sistunt, sed semper intuentur spirituale commodum, vel incommodum quod inde redundat, ita ut nunquam bella indicant, nisi, pensatis omnibus, majus spirituale bonum Ecclesiæ ex illo speretur quam sit belli detrimentum.

Damianus ergo nunquam de jure Ecclesiæ ad bellum indicendum his modis justis et honestis dubitavit, nec de hac re quidquam in hac epistola tractavit, sed solum de facto et de abusu aliquo et excessu, qui eo tempore ab aliquibus prælatis in hoc negotio committebatur. Unde si quidpiam ipse sanctus doctor in hac parte excessit (quod non desinio), fuit error in facto, non in doctrina, idque satis constat ex verbis ejus. Primo enim reprehendit ecclesiasticas personas bellum gerentes ad vindicandas proprias injurias, ut patet ex illis verbis: « Nonnullos movet, utrum Ecclesiarum rectores expetere vindictam debeant, ut malis mala more sæcularium reddant. Nam plerique mox, ut eis infertur vis injuriæ, ad indicendum protinus bellum prosiliunt, armatorum cuneos instruunt: sicque hostes suos acrius forte quam læsi fuerant, ulciscuntur; quod mihi videtur absurdum, » etc. Ecce non agit de jure, sed de facto et reprehendit potius circumstantias quam substantiam facti, nimirum quod fiat in ultionem, nimia facilitate, et cum rigore, vel sævitia, ac denique quod in propria persona ecclesiasticorum fiat. Unde inferius ab Azaria rege a contrario argumentum sumit: « Nam quia sacerdotale usurpavit officium, lepra, inquit, perfunditur, et si sacerdos arma corripit, quod utique laicorum est, quid meretur? » Hoc ergo est, quod in episcopis Galliæ aut Germaniæ reprehendit, quia sua manu materiali gladio utebantur, quod fieri non debet. Imo in fine epistolæ audet Leonem IX de hoc reprehendere, quod in persona sit comitatus exercitum contra Northmannos, quamvis actualem belli congressum non intraverit. Quod quanto jure Damianus scripserit, prudens lector dispiciat. Certe Hermanus Contractus, referens illam historiam, ait: « Leonem dictum fuisse occulto Dei judicio, sive quia tantum sacerdotem spiritualis, potius quam pro caducis rebus carnalis pugna decebat, sive quod nefarios homines secum ducebat, etc. (HERM. CONTRACT. *Chron.* sub. an. 1053). **121** Hanc ergo existimo fuisse sanam sancti doctoris mentem. Quod si interdum videtur adducere testimonia, exempla aut rationes, quæ aliquid amplius insinuare videntur, non oportet singula in tanto rigore sumere et applicare, sed solum juxta institutum et mentem scribentis, qui non scholastico more

A singula verba aut testimonia expendit, sed rethorice omnia congerit, quæ ad persuadendum quod intendit, vel ad exaggerandum quod reprehendit, quoquo modo conferre possunt.

EPISTOLA X.

AD R. EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — Hanc epistolam ad Eugubinum episcopum scriptam esse credibile est. In qua se excusat, quod ecclesiam suam ab episcopo Forsempronensi consecrari passus esset, cum ad Eugubinum spectare videretur jus consecrandi, quia in illius erat diœcesi constituta. Id se fecisse ait primum, quoniam eundem episcopum habere quasi possessionem consecrandi illius loci ecclesias audisset. Deinde, ne quem antea sibi parum æquum expertus esset, infestorem redderet. Proinde orat, ut ademptum missarum celebrandarum jus in ecclesia restituat, et suorum monasteriorum patrocinium suscipiat.

B Domno R. episcopo domino suo, PETRUS quidquid servus, et filius.

Charissime pater, quod ecclesiam ab episcopo Sempronensi consecrari passus sum, testis est mihi conscientia, non causa vestræ derogationis feci, sed quia consuetudinem licet novam ab incolis sui decessoris audivi. Fatebantur enim, quia ex quo massam Sorbituli prædictus episcopus intraivit, habita consuetudine ipse ecclesias consecravit, et ego quis eram, qui super unum possessorem, sive justum, sive injustum, alium superinducerem, et monachus inter duos episcopos jurgium seminarem? Porro non dubitabam quia necesse erat ut venirent scandala sed timebam quod sequitur: « Væ illi, per quem scandalum venit (*Matth.* xviii). » Et certe hoc scandalum cuicumque videatur adversum, in quantum cum Deo et cum justitia fuerit executum, mihi fuerat non mediocriter necessarium. Ex quo enim vos in hunc episcopatum, Deo auctore, venistis; interrogate si verum est; ego cum Sempronensi episcopo charitatem habere non potui: et qui mihi eatenus fuerat devotissimus, jam non occultus, sed manifestissimus factus est inimicus. Felicem me tali infortunio! Unde enim adversum me vester animus commovetur, inde mihi qui inimicum fugere gestio, fructus utilitatis acquiritur. Est namque Saul, David nesciente, peremptus (*I Reg.* xxxi; *I Paral.* x); est etiam peccator monachus nullo proprio studio, sed solo Dei nutu, de Sempronensis episcopi laqueo liberatus.

D Noveris procul dubio, dilectissime pater, quia Ecclesiam vestram diligo, et salutem vestram, **122** et honorem secundum Deum fideliter concupisco, vestræ etiam sedi obedientiam exhibere nequaquam refugio, sed potius alacriter curro. Obsecramus, igitur, dilectissime, interdictum nostræ ecclesiæ officium reddite; et non solum illam possessiunculam, quæ vestræ procul dubio diœcesis est, sed et quidquid habemus, vestra auctoritate defendite, vestrum per omnia deputate; quatenus fratres, qui nobiscum Deo deserviunt, patrem vos, et defensores se habere congaudeant, et divinam pro vobis misericordiam implorare non desinant.

EPISTOLA XI.

AD THEODOSIUM SENOGALLIENSEM, ET RODULPHUM EUGUBINUM EPISCOPOS.

ARGUMENTUM. — Theodosium Senogalliensem et Rodulphum Eugubinum antistites, librorum suorum iudices et quasi censores constituit, præcipitque ut, iis diligenter perlectis, quidquid visum fuerit, aut ante, aut post suam mortem quacunque ratione corrigant et emendent.

Reverendissimis episcopis, THEODOSIO Senogalliensi, et RODULPHO Eugubino, PETRUS peccator monachus servitatem.

Noverit sanctitas vestra, dilectissimi mini patres et domini, quia præsumpsi quædam opuscula scribere, non tam videlicet ut legivis (legibus) ecclesiasticis, quod temerarium fuerat aliquid adderem quam ob hoc præcipue quia sine quolibet exercitio inertis otii et remotioris cellulæ tædia non perferrem, ut qui operibus manuum utiliter insudare non poteram, cor vagum atque lascivum quodam meditationis loro restringerem, sicque cogitationum ingruentium strepitum, atque acedia obrepentis instantiam facilius propulsarem. Sed quoniam jam illius examinis tribunalibus appropinquo, ubi non modo de verbis et scriptis, ultro etiam de minutissimis cogitationibus discussionem ventilandum esse non ambigo, sanctitatis vestrae prudentiam, qua valeo, supplicatione deosco, ut, aut me adveniente, si vacat, aut postquam me obire contigerit, quidquid opusculorum meorum invenire potestis, attenta diligentia perlegatis. Et si quid in his catholicæ regule dissonum, si quid sacrarum Scripturarum auctoritati reperitur adversum, prout visum fuerit, vel prorsus abscindere, vel ad sanum intellectum correctam sententiam revocare, quatenus quod meæ stoliditatis ignorantia depravatur, ad rectæ fidei lineam vestrae sanctitatis diligentia reformetur, et hoc per vos emendet charitas, quæ ædificat, quod per me deliquit scientia, quæ fortassis inflabat. Quid enim mirum, si ego imperitus et animalis homo dictatiunculis meis sanctos viros adhibeam iudices, quandoquidem Lucas et Marcus in Evangeliiis, quæ Spiritu sancto dictante descripserant, Petrum et Paulum apostolos habuere censores? **123** Porro autem quoniam ex his qui exercitati sunt in meditationibus Scripturarum, purioris circa me fidei, et abundantioris charitatis aliquem esse non arbitror, idcirco vobis potissimum hujus fascem laboris injungo. Sic igitur, dilectissimi, in hoc pietatis opere etiam me defuncto fideles estote, sic ultima veteris amicitia jura persolvite ut et me, si qua reperitur, erroris mei noxa non teneat, et vobis ex impenso charitatis officio præmiorum cœlestium merces accrescat.

EPISTOLA XII.

AD V. EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — Episcopum ecclesiæ bona alienantem reprehendit, et magnitudine culpæ ante oculos posita, hortatur ne quid simile in posterum admittat.

A Domno V. reverendissimo episcopo, PETRUS peccator, salutem.

Nolo te lateat, venerabilis frater, quia de prædiis ecclesiæ tuæ, quæ distrahere diceris, non parvus rumor increvit, nam et cor nostrum non levi mœroris aculeo nuper eadem fama transfixit. Nunquid oblitus es quod ante fere quinquennium Victor apostolicæ Sedis episcopus (*Vict. II. papa*) in plenario concilio Florentiæ celebrato, cui simul et imp. Henricus interfuit, hoc sub excommunicationis censura prohibuit? An ignoras quia ad hoc ecclesiis prædia conferuntur, ut ex his pauperes sustententur, indigentes alantur, ut ex his, viduis atque pupillis subsidium procuretur? Ecclesiæ quippe nascentis initio hic mos inolevit, ut quilibet venientes ad fidem, possessionum suarum jura distraherent, atque ad pedes apostolorum pretium quod ex his sumebatur, offerrent. Unde et in eorum Actibus legitur: « Quotquot, inquit, possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, et ponebant ante pedes apostolorum (*Act. IV.*) » Præcedente vero tempore sanctis Ecclesiarum rectoribus visum est, ut ipsa potius ecclesiis prædia traderentur. Unde scilicet non modo clericos sacris excubantes officiis ecclesiæ pasceret, sed et refrigerii stipem diversis indigentibus, et inopia laborantibus ministraret. Perpende igitur, venerabilis frater, quantorum homicidiorum in die judicii reus erit, qui modo tot orphanis diversisque pauperibus, unde vivere debeant, subtrahit. Ad tribunal illius qui pauperes singulariter diligit, qui se in paupere refici, in paupere se perhibet esurire (*Matth. XXV.*); ad tribunal, inquam, illius qua conscientia venit, qui alimenta se subtraxisse pauperibus recognoscit? Si damnatur ille, qui vel unum hominem peremit ferro, qua sententia dignus erit, qui bona Ecclesiæ profligando, quamplures interficit famis et inopiæ gladio? De quibus divina voce malo cuilibet venditori jam dicitur: « Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me **124** de terra (*Gen. IV.*) » Et ille quidem fratrem peremit invidia, quia sacrificium ejus non est, Deo reprobante, susceptum. Isti plerumque tale quid faciunt amore pecuniæ, « quod est servitus idolorum (*Ephes. III.*) » Sed quia conveni te, ac super his qua licebat austeritate corripui, respondisti parum quid esse quod datum est, nec rei modum tenuisse quod mihi, fama vulgante, perlatum est. Ad quod ego, aliquando guttatum liquor emanat, qui tamen vas prorsus evacuat; uber etiam promptuarium, unde modicum quid quotidie tollitur, tandem aliquando vacuum reperitur. Illipsum tamen quod parum et perexiguam dicitis, judicantis omnia scientiam non evadit.

Audi quid Jeremias dicat: « Factum est verbum Domini ad me dicens: Ecce Ananias [Ananias] filius Sella patruelis tui veniet ad te, dicens: Emite tibi agrum meum, qui est in Anathoth; tibi enim competit ex propinquitate, ut emas eum (*Jer. XXXII.*) » Et paulo post subdit: « Intellexi autem quod ver-

būm Domini esset, et emi agrum ab Ananehel filio patruelis mei, qui est in Anathoth, et appendi ei argumentum septem stateres et decem argenteos (*Jerem. xxxii*). » Ecce quam exilis, quam parvus ager ille fuisse perpenditur, ut decem duntaxat argenteis et septem stateribus emeretur, et tamen super eum verbum Domini ad se factum propheta testatur. Nam et eidem Jeremiæ tanti fuit agellus, ut de eo dicat : « Et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes, et appendi argentum in statera, et accepi librum possessionis signatum, stipulationes, et rata et signa forinsecus (*Ibid.*) ; » et alia plura quæ hic adnotare postponimus, ne fastidium legentibus ingeramus. Dum ergo tam parva possessio a propheta tam solemniter emitur, ut etiam divinæ vocis oraculo prædicatur, quælibet ecclesiastici juris hæreditas quanto ad vendendum debet esse terrori, ex qua videlicet Christus in suis debet indigentibus sustentari? Sed quid de venditione loquimur? cum non modo ea, quæ emphyteuseos sunt locata contractu, vel jure proveniunt, sive etiam quæ libellario nomine pensantur, sed illa quoque, quæ sub nudo beneficii vocabulo sæculares accipiunt, revocari de cætero, atque restitui ecclesiis nullo modo possunt? Ita quippe manus diripientium diabolicæ tenaciæ glutinis inviscantur, ut quolibet modo semel acceperint, ecclesiis reddere sua bona nullatenus acquiescant; et non modo ipsi, dum vivunt, proprietario quasi jure possideant, sed in posteros sui germinis eminus possidenda transmittant. Petunt tibi sæculares ecclesiastica prædia, importunos se ingerunt, supplicantes insistunt, et non sub astipulationibus monumenti, sed tantum forte nomine beneficii, quod utique tantumdem est, ac si adamantino stylo tabulis æreis scriberentur. Veniunt itaque ad te, dicentes cum Achab rege Samaritæ : « Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, et prope domum meam (*III Reg. xxi*). » Tu cum Naboth Jezraelite præsto responde : « Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi (*Ibid.*). »

Præterea non ignoras quia, cum a poenitentibus terras accipimus, juxta mensuram muneris eis de quantitate poenitentiae relaxamus, **125** sicut scriptum est : *Divitiæ hominis, redemptio ejus* (*Prov. xiii*). Perpende igitur, et congrua ratione considera quia, sicut is qui prædia præbet ecclesiis, poenitentiae suæ pondere merito levigatur, sic ille qui subtrahit, subeundæ poenitentiae digna mole deprimitur. Nam si dator absolvitur, consequens est ut præreptor vinculis innodetur, tantoque hic debito teneatur obnoxius quanto ille non ambigitur absolutus. Quisquis igitur ecclesiastici territorii prodigus est, tot in unum caput mala concurrunt. In tremendo namque Dei judicio sancti, quorum honor clericorum egestate minuitur, irascuntur, pauperes, viduæ, pupilli, quilibet hospites famis se gladio clamitant interemptos. Sic multiplicis homicidii reus erit qui sanguinem forte nunquam fudit. Sunt etiam qui

A plebes sæcularibus tradunt; ii nimirum tanto gravius delinquant quanto et sacrilegium committere convincuntur, quia et sancta profanant, et his, quibus quasi beneficium prærogatur, venenum lethale propinant. Quid est enim decimas in usum sæcularium vertere, nisi mortiferum eis virus, quo pereant, exhibere? Huc accedit quod et plebesanis justa datur occasio, ut matricibus suis ecclesiis obedientiam subtrahant, ut non eis legitima decimarum tributa persolvant; et hæc revera sunt egregia dona pontificis, quibus nimirum honor ecclesiis tollitur: accipient quod datur in perniciem vertitur, populus a Christiani ritus obedientia revocatur. Ab his itaque sacrilegis donis, dilectissime frater, manum retrahere, ab his nefariis, profanisque contractibus cauta semper ac diligentissima te provisione compesce. Prius animas, tibi commissas, deinde etiam facultates ecclesiæ tam pervigili semper attentione gubernare, ut stadio tui villicatus emenso, non, quod absit, ecclesiæ dissipator, sed celebris famæ testimonio custos dicaris et pastor. Obsecro, frater, ne gravius tibi videatur ista correptio. Nam quia nostro studio te provectum ad episcopatus apicem non ignoras, dignum est, ut sicut provehentem, ita nihilominus et redarguentem aliquando æquanimiter feras. Nam et ipse Dominus Petrum universali prius Ecclesiæ prætulit, deinde gravi reprehensionis invectione pulsavit. Nam cum diceret : « Tibi dabo claves regni cælorum, et quodcumque ligaveris, sive solveris super terram, ligabitur et solvetur in cælis (*Matth. xvi*); » paulo post eum tam austere corripuit, ut diceret : « Vade post me, Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum » (*Ibid.*). In quo nimirum nobis dedit exemplum, ut quos ad honoris culmen attolimus, sub disciplinæ semper magisterio refrenemus, et ne ipsi se lenocinante fastigio in superbie tyrannidem erigant, magistri eos custodiæ suæ calcibus premant.

EPISTOLA XIII.

AD V. EPISCOPUM SARSINATEM.

ARGUMENTUM. — Sarsinati episcopo gratias agit quod juvenem quemdam præclaræ indolis, sed casu pauperimum, **126** quem ipse illi commendaverat, libenter amplexus esset et omni liberalitatis officio fovere non cessaret. Hortatur ut pergat de eo, imo de Deo, pietatis operibus bene mereri. Obtestatur quoque ut suam salutem non negligat, nec velut lethargo sopitus jaceat, sed fluxas mortalium spes, brevissimum, et anceps vitæ proximumque et certissimum mortis tempus ante oculos ponat: cœlestesque et sempiternas pro terrenis et caducis piis in cælo paratas opes assidua cogitatione meditetur.

Reverendissimo Ecclesiæ Sarsinatis antistiti V. PETRUS peccator, debitam servitutem in Christo.

Dignas tibi, pater charissime, gratias refero, quia pauperulum hunc, quem ad te miseram, pro amore Christi et mea charitate alacriter suscepisti; et, ut revera gubernator pauperum et pupillorum pater, omne sibi humanitatis et pietatis officium prærogasti. Nunc itaque, dilectissime, reverentiam tuam

suppliciter obsecro, perface quæ cœpisti, planta in horto Ecclesiæ tuæ surculum, quem ab omni humani adjutorii radice præcisum, sub umbra misericordiæ tuæ absconditum, mori usque modo non permisisti, ne quem tuæ pietatis humor ad tempus servat, æstus postmodum veniens nimis paupertatis urat. Sed cur ego magistrum doceo? sic circa illum satage, dilectissime, non ut mea balbutit ignavia petere, sed sicut acutissima tua prudentia animæ suæ providet expedire.

De cætero, dilectissime, vide quid agas, considera ad quem finem hæc tua tranquillitas tendat. O quam miserum est in hujus sæculi prosperitate modico tempore vivere, et ad æterni ignis incendium quotidie clausis oculis velut in lectica positum prope-rare! Quis scit, quam propinqua est mors, quæ nunc improvisa velut in insidiis latitat, quam brevis vita, quæ fraudulenter blandiens prospera cuncta ministrat. Sed quia apud sapientiore plus forsitan valeo precando quam prædicando, obsecro te, dilectissime pater et domine, per Jesum excitare, expergiscere, evigila, aperi oculos, respice cœlum, et per momentaneæ illusionis somnium non perdas sempiternum veræ beatitudinis præmium. Rogo etiam de charissimo et dulcissimo fratre Henrico ut eum apud te velut charissimum filium teneas, et amorem sibi paternæ charitatis impendas, quatenus nunquam illum præconii laudisque pœniteat, quæ de te, quocumque ierit, referre non cessat. Bene valeas, et in sacris orationibus tuis mei peccatoris memoriam deprecor ut habeas.

EPISTOLA XIV.

AD V. EPISCOPUM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 26.)

127 EPISTOLA XV.

AD V. EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — Quinque corporis sensus, quibus neglectis in turpissima scelera homines prolabantur; ut quam arcissimæ disciplinæ custodia coercantur, prudenter admonet, episcopumque hortatur, ut non modo ipse hoc præstet, sed etiam alios, qui suæ curæ commissi sunt, idem facere compellat, et præcipue ut in presbyteros et sacerdotes in hac re potissimum peccantes, nulla dignitatis, ut ætatis, habita ratione, imo ut quisque dignatione maxime anteit, severissime animadvertat.

Domno V. reverendissimo episcopo, et sanctis ecclesiæ suæ canonicis, PETRUS peccator monachus

servitatem.

In procinctu militaris exercitus adcirco tubæ, litui, buccinæ et classica comportantur, ut eorum clangoribus castrenses excitentur excubiæ seseque valeant milites a nocturna hostilis impetus incursione munire. Nos etiam, qui in cœlestis militiæ sumus sacramenta jurati, et contra mundi principes ac spirituales nequitas in bella congressi, mutuis nos debemus excitare clamoribus ut non degeneri sopore depressos nocturnus insidiator inveniat, sed paratos semper ac promptos in acie reperiens pertimescat. Nam velut in quinque portarum civitate consistimus, dum in corpore, quod quinque sensi-

bus cingitur, habitamus. His ergo portis seras apponimus, his repagula, vectes ac pessulos adhibemus, cum sensuum nostrorum aditus a vitii irruculentibus ac mundi vanitatibus sollicitè custodimus. Tunc enim nostra Pentapolis incolumis integra perseverat, cum suis contenta limitibus, nec ad hostes ipsa insolenter egreditur, nec eis irrumpere molientibus aperitur, ut videlicet mens nostra in montis Sion arce consistens, quæ sursum sunt quærat, non ad carnalis illecebræ fluxa descendat. Ad illam Hierusalem, quæ sursum est libera, et est mater nostra, suspiret, illam vero quæ servit, cum filiis suis despiciens calcet. Alioquin si in vallem silvestrem, quæ nunc est mare salis, ad Gomorrhæorum progrediatur exemplum, hoc est, si infructuosæ vitæ se in ima dejiciat, si terrenæ sapientiæ salsuginem quærat, mox hoste victoriam obtinente prosternitur, quoniam obseratis urbis propriæ mœnibus non munitur. An portas hujus nostræ civitatis non obserat propheta, cum dicit: « Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, et claudit oculos, ne videat animum, iste in excelsis habitabit? » (*Isai. xxxv.*) An non et Dominus gustus nostri munit aditum, cum dicit: « Cavete ne graventur corda vestra crapula et ebrietate! » (*Luc. xxi.*) De odoratu vero dicit Apostolus: « quia Christi bonus odor sumus Deo in his qui salvi fiunt (*II Cor. ii.*) » At contra odoratus sui male spiramenta laxaverant, qui dicebant: « Unguentis nos impleamus et non prætereat nos flos temporis; coronemus nos rosis antequam marcescant » (*Sap. ii.*) Tactus vero noster idipsum debet desiderare quod gustus. Nam quod Propheta dicit: « Gustate et videte quam suavis est Dominus » (*Psal. xxxiii.*); idem et Joannes ait: « Quod manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ » (*Joan. ii.*) Hoc porro certamen, quod aversus quinque corporis sensus geritur, per quinque Madianitarum reges mystice figuratur: « Armate, inquit Moyses, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis » (*Num. xxxi.*) Cumque pugnassent contra Madianitas, ut sacra narrat historia, atque vicissent, omnes mares occiderunt et reges eorum, Evi, et Recem, et Sur, et Bur, et Rebe, quinque principes gentis. Evi plane belluinus, sive ferinus interpretatur. Hunc itaque regem in nobis spirituali mucrone transfigimus, cum ferinos a nobis mores abscindimus, cum bestialis iracundiæ rabiem a nostro pectore detrun-camus. Nam cum Dominus dicat: « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram » (*Matth. v.*); quomodo poteris mansuetorum obtinere beatitudinem, nisi belluini spiritus in te cohibeas feritatem? Recem vero, sive sicut in veteri translatione dicitur Rocon, interpretatur inanitas. Et quid est aliud quidquid in mundo pro mundi concupiscentia geritur, nisi quod Scriptura loquitur: « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas! » (*Eccle. i.*) Vanitas siquidem efficit vanitantes, et ipsi vanitantes faciunt vanitatem, dum et mundus, qui transitorius est, homines, quos de-

cipit, vanos efficiat et homines mundum, quem insane diligunt, in vanitatem vertant. Hunc ergo regem Dei miles perimit, verus Israelita concidit, si nihil superflue, nihil inaniter, vel quod ad rem non pertinet, gerat, sed graviter, et rationabiliter divina legis implere mandata contendat. Tertius autem Madianitarum rex, Sur dicitur, quod profecto *murus*, sive *robustus*, vel etiam *angustia* interpretatur. Quid vero per murum, sive robustum, nisi duræ mentis obstinatio, vel pervicacia debet intelligi? quod vero, et angustia interpretari dicitur, neque hoc longius a vitio duritiæ separatur, quoniam quisquis ad dimittenda proximo debita durus et obstinatus est, angustia constringitur mentis, dum nulla dilatetur amplitudine charitas. De qua nimirum charitate per Prophetam dicitur: « Latum **B** mandatum tuum nimis (*Psal. cxviii*). » Sive etiam hoc valet intelligi, quia duritiam mentis sequitur angustia damnationis. Unde per Salomonem dicitur: « Beatus vir, qui semper est pavidus: qui autem mentis est duræ, corruet in malum (*Prov. xxviii*). » Quartus præterea Madianitarum rex, Bur dicitur, quod *irritatio* interpretatur. Vides ergo, quia nomina regum umbræ sunt et imagines vitiorum. Qui enim onera gravia per portas suas inferunt, profecto forinsecus obstrepentia per sensuum suorum aditus in pectorum suorum arcana transfundunt, Deum indubitanter irritant, quem videlicet his ad inferendam ultionis sententiam provocant. Unde scriptum est: « Simulatores, et callidi provocant iram Dei (*Job xxxvi*). » Et de quibus sæpe apud **C** Ezechiëlem dicitur: « Quia domus exasperans est (*Ezech. ii*) » Et Psalmista: « Ut quid, Deus, improperavit inimicus, irritat adversarius nomen tuum in finem? » (*Psal. xxxiii*.) Rebe vero, qui ordinatus **129** dicitur, non aliter hic procedit, nisi ut per ironiam, vel antiphrasim dictum intelligatur; quatenus qui ordinatus dicitur, e contrario inordinatus sit et confusus. Vitiosus enim quisque, etsi superficie tenus quasi recte vivendi prætendat ordinem, confusæ tamen et inordinatæ cogitationis versat in corde caliginem. Per quinque ergo reges Madianitarum, quinque signantur corporis sensus: quia omne vitium, quod regnat in corpore, ab istis quinque sensibus pendet. Ii ergo tunc a nobis extinguendi sunt, et gladiis obruncandi, cum adversum nos in bello consurgunt, cum nos scandalizare non desinunt. An non istos reges extinguere, et spiritus microne occidi præcipit Dominus, cum scandalizantem oculum erui, cum manum, vel pedem jubet abscindi? « Melius est, inquit, cum uno oculo, vel debilem ad vitam ingredi, quam duos oculos, pedes, ac manus habentem, in inferna demergi (*Matth. v*). » Ii plane sunt reges Madianitarum: Madian autem interpretatur *de iudicio*: quicumque enim reges spiritu non reguntur, sed sensibus carnis obediunt, non ad misericordiam sed ad iudicium se pertinere testantur. Sicut de quolibet incredulo dicitur: « Qui autem non credit, iam iudicatus est

(*Joan. iii*). » At contra de eo, qui verbum Salvatoris audit, dicitur: « Quia in iudicium non venit, sed transit de morte in vitam (*I Joan. v*). » Illud potius unicuique studendum est, ut se in operibus sanctis exerceat, ut sese in omnibus purificare ac sanctificare contendat. Hoc tantummodo semetipsum insugillare, et dijudicare non desinat. Nam qui semetipsum perfecte dijudicat, iudicium non exspectat. Perfecte autem semetipsum dijudicare est, et reprehendenda non agere, et quæ irreprehensibiliter acta sunt timide retractare. Porro autem quisquis hoc agit, ille vere Madianitarum reges perimit: ille Amalecitarum principes sternit, et omnes a se vitiorum pestes excludit. Hinc est quod eadem sacra testatur Historia: « Quoniam egressi filii Israel venerunt ad fontem iudicii, » hic est Cades, « et interfecerunt omnes principes Amalech, et Amorrhæos, qui habitabant in Tharansem [Asasonthamar] (*Gen. xiv*). » Cades autem *sanctificatio* interpretatur. In Cades ergo, qui fons est iudicii, Amalecitas, simul et Amorrhæos spiritualiter interficimus, cum et vitam nostram piis operibus sanctificare satagimus; et tamen ipsi nos tanquam nocentes, ac reprehensibiles iudicamus. Cum elaboramus semper irreprehensibiliter vivere, per sollicitudinem tamen districti examinis opera nostra non desistimus accusare. Et notandum quoniam et fons iudicii, et Cades, qui sanctificatio dicitur, unus idemque locus est: quia nimirum iustus quisque semetipsum, dum sancte vivit, accusat, et se dijudicando, vel accusando, magis magisque sanctificat. Hoc itaque modo vita sanctorum et in propriis cogitationibus reprehenditur, et tamen in operibus irreprehensibilibus invenitur. Unde et præcipua urbs illa regni Seon vocatur Esebon, quæ nimirum *cogitationes* interpretatur. Per quod datur intelligi, quia maxima pars diabolicæ potestatis in cogitationibus regnat. Per Seon quippe nequitiae spiritus figuratur: sed Esebon ex ditione Seon, in Israelitarum **130** jura transfertur, cum cogitatio nostra, quæ superbiæ peste tumuerat ad reprehensionis suæ iudicium, per gratiam se veræ humilitatis inclinat, ut quæ se dudum arroganter extulerat, jam sua facta dijudicans, ac diligenter examinans, humiliter reprehendit.

In Cades ergo, qui est fons iudicii, Amalecitas et **D** Amorrhæos gladio vorante dejicimus; quia tunc vitiorum omnium barbariem sternimus, tunc potestates aereas invictissime debellamus, si et innocenter vivimus; et tamen reos nos, ac peccatis obnoxios iudicamus, dicentes cum Apostolo: « Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan. i*). » Et tunc Esebon, quam *cogitationes* interpretari diximus, in Israelitarum cogitur transire dominium; cum mens nostra de superbia, vel omni terrena concupiscentia transfertur in amorem regni cælorum. Cogitationum quippe certamen nunquam Christi potest deesse militibus, quoniam operis nostri nos rectitudo non liberat, si pravis suis cogitationibus mens armata

virtutibus non resultat. Sufficiebat quidem legis antiquæ cultoribus, ut recta duntaxat extrinsecus agerent; nobis autem Evangelio terribiliter intonante præcipitur, ut dum operibus pravis exuimur, etiam cogitationibus pervigiles obluemur: « Audistis, inquit, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (*Matth. v.*). » Hinc est quod Joannes Baptista, per quem lex vetus exprimitur, zonam pelliceam in lumbis habuisse perhibetur (*Matth. iii.*). Salvator noster, qui auctor est Evangelii, inter septem candelabra aurea visus est a Joanne vestitus podere, et præcinctus ad mamillam zona aurea. Quid est ergo zona pellicea circa lumbos, nisi quod antiquis dictum est: « Non mœchaberis? » Et quid est zona aurea ad mamillam, nisi quod Christianæ fidei cultoribus dicitur: « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo? » Hinc etiam per prophetam divina voce præcipitur: « Lava, Jerusalem, a malitia cor tuum; usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ (*Jer. iv.*). » Et alibi: « Attendi, inquit, et auscultavi; nemo, quod bonum est, hiatur (*Jer. viii.*). » Et Salomon ait: « Spiritus disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu (*Sap. i.*). » Arripiamus ergo gladium spiritus, et contra cogitationum nos infestantium cuneos infœderabiliter dimicemus. Legimus (*Num. xxv.*), quia Phinees sacerdos, cum vidisset Israelitem cum Madianitide coeuntem, pugionem repente corripuit, et sacrilegam fornicantium bigam copula inter pudenda transfodit. Hoc factum priorem ædificaverit populum. Tu autem, qui alterius belli magisterio instructus es, et spiritualis dux gregis, non corporalis allatus, si quem conspexeris de populo tuo post sensum in Madianitarum amorem euntem, et illecebrosis se cogitationibus volutantem, nolo parcas, nolo dissimules, sed illico percute, sine dilatione transfige. Ipsam quoque vulvam, id est, secreta naturæ discutiens, atque intime penetrans, illum ipsum peccandi fomitem perfode, ne valeat ultra concipere, vel virulentam **131** sobolem, quæ Israelitica castra contamine, generare. Gladius, inquam, spiritus ipsum peccandi conceptaculum feriat, qui petulantia lascivientis oblectamenta carnis exstinguat. Quod

de eos in patibulis contra solem, ut avertatur furor meus, ab Israel (*Num. xxv.*). » Quid est quod populus in luxuriæ voraginem labitur, et in eorum præpositos vindicatur? Subditi delinquant, et principes in patibulis suspenduntur? Scilicet alius est, qui peccat; alius ille, qui vapulat. Cur hoc, nisi quia culpa subditorum in præpositorum redundat opprobrium: et quod ab ovibus erratur, negligentia pastoris ascribitur? Et vide, quam formidolosa sit conditio præsentium, ut non modo pro suis, sed et pro subditorum puniantur offensis. Arguit eos Moyses, quia lex Dei negligentia illos ac torporis accusat. Qui suspendit eos ad solem, quoniam ad examinandum producantur, et arguuntur a luce. « Omnis enim, » ut Dominus ait, « qui mala agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus: qui autem facit veritatem, venit ad lucem (*Joan. iii.*). » Ad lucem quippe venit, qui occulta sua per puræ confessionis aditum pandit. Curandum est ergo rectoribus Ecclesiarum, ut filios generent in Israel: et non qualemcumque, sed virilis sexus sobolem nutriant, quæ videlicet ad præliandum bella Domini fortiter convalescat. Quisquis enim per injunctæ prædicationis officium ad pugnandum alios incitat, sed ipse non pugnat, illi similis est, qui buccinæ clangoribus obstrepat, sed congregari cominus non præsumit. Hic itaque non virilem generat sexum, dum sit pater ignavus. Quem profecto Salphaad ille signavit, qui non filium, sed quinque filias moriens dereliquit (*Num. xxvii.*). Salphaad siquidem interpretatur *umbra in ore ejus*. Quisquis enim fortia prædicat, et enerviter vivit, ne turpis appareat, quasi sub foliis se honesti sermonis occultat: sub umbra se proprii oris abscondit, dum in campum certaminis per sui torporis ignaviam non procedit. Hic itaque quantum ad se non virilem, sed muliebrem sobolem, et hanc sub quinario numero generat, dum sequaces suos non ad robur spiritualis audaciæ, sed ad otium educat ignobilis vitæ. Quos utique dum non curat industria pugnae spiritualis imbuere, cogit exterioribus negotiis, quasi quinque corporeis sensibus deservire.

Has itaque corporalium sensuum portas, dilectissimi, et vitiorum irruentium phalanges obstruite, et virtutum spiritualium agminibus aperite. Mens quippe militis Christi, quasi **132** retiaculum debet expandi, quæ scilicet et inanum cogitationum fluentia transponat, et sancti Spiritus incitamenta concipiens, quasi pisces includat. Robustos vos atque pervigiles nocturnus insidiator inveniat, ut castrorum, pro quibus statis, hoc est, cordium vestrorum aditus, non irrumpat. Erectum adversum se semper aspiciat crucis triumphale vexillum, ut non a vobis, quod absit, victor manubias referat, sed præsto diffugiens evanescat. Insistite semper, quæ et recta sunt agite: et tamen eadem sub districta cordis examinatione pensate; ut qui vestris tribunalibus ipsi nunc tremantes assistitis, illud ultimæ necessitatis examen videatis intrepidi,

non denuo judicandi, sed gloriam percepturi.

EPISTOLA XVI.

AD V. EPISCOPUM.

ARGUMENTUM. — Octavam sancti Joannis Baptistæ nativitatis eadem veneratione, qua ipsam nativitatem celebrandam esse contendit. Deinde de octo Veteris Testamenti festivitibus disputat, easque ad evangelicæ fidei normam allegorica interpretatione transfert et accommodat.

Domno V. venerandæ sanctitatis episcopo, ac religiosi Ecclesiæ suæ canonicis, PETRUS peccator monachus servitatem.

Divini cultus obsequium tunc est procul dubio laude dignum, cum fuerit laudabiliter consummatum. Cæterum quid prodest, si recte quis quodlibet opus incipiat, nisi recto illud fine concludat? Novimus itaque, dilectissimi, quia festivitatem beati Joannis Baptistæ, prout dignum est, quidem venerabiliter colitis, sed octavis ejus trium lectionum brevitate contenti, non eam, qua dignæ sunt, reverentiam exhibetis. Nam si lectionis evangelicæ tenor diligenter attenditur, nullius sancti festivitas in Ecclesia colitur, cujus octavis tanta reverentia debeatur. Ait enim angelus Zachariæ: « Erit tibi gaudium, et exultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt (Luc. 1). » Quod procul dubio non ipso nativitatis die, sed octavo potius non ambigitur fuisse completum. Octavo quippe die, quo circumcisus est, non est sine multorum gaudio Zachariæ angelitus nuntiatum, et Elisabeth divinitus inspiratum, puero nomen imponitur, os patris quod diu clausum fuerat, aperitur. Et qui eatenus communia saltem proferre verba non poterat, mystica jam prophetalis oraculi sacramenta fundebat. Totum ergo gaudium, quod angelica fuerat denuntiatione promissum, octavo nativitatis die probatur exhibitum. Nativitas itaque B. Joannis non tam gratia propriæ dignitatis attollitur, quam octavi sui privilegio decoratur. Quapropter æquitatis ratio dicat, ut sicut ipsa nativitas, et ejus octava nihilominus honoretur, ex qua videlicet ipsa nativitas illustratur, et ab ea percipit, unde celebris et insignis habetur. **133** Ab octava siquidem sua venerabilis hæc nativitas accipit, unde sanctorum omnium nativitatibus antecellit. Atque ideo non superam ab ea meretur honorem, cui præbet ex se honoris ac celebris reverentiæ dignitatem. Nec mirum si clarior et insignis quæque festivitas octavo dierum circulo nunc in Ecclesia proteletur, cum octo præcipuas solemnitates per unumquemque anni circulum in lege veteri Dominus instituisse legatur. Quæ profecto festivitates et nobis sunt, et illis pro temporum diversitate communes. Illorum quippe sunt per carnalis observantiæ ritum, nostræ quoque nihilominus sunt super spiritualis intelligentiæ sacramentum.

Prima siquidem eorum festivitas est jube sacrificium, quod utique per continuos dies matutinis ac vespertinis horis jubetur offerri (Levit. xxiii; Num. xxviii, xxix). Ille nimirum jugis sacrificii solemnitatem Domino celebrat, qui in cœlestis eloquii medita-

tionibus assidue perseverat. Et quia mane lucis nostræ lex est et prophetæ, vesperum autem lucis hujus, quantum ad ordinem temporum, Evangelium est, sicut dicit Apostolus, ad nos, in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. x). Et ipse David: « Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum (Psal. cxl). » Matutinum semper et vespertinum offert Domino sacrificium, qui semetipsum a sæcularibus negotiis mactans, versatur assidue in novarum ac veterum meditationibus Scripturarum: sive matutinum ac vespertinum Domino sacrificium jugiter immolamus, cum et dignas ei gratiarum actiones de nostra redemptione referimus, ejusque terribile iudicium formidantes, jam quasi tribunalibus præsidentitremes astamus.

Post jube vero sacrificium Sabbatum ponitur, videlicet ut ab omni operis servilis executione vacetur. Christiano vero spirituale Sabbatum agere, est a laboriosa rerum temporalium cupiditate quiescere, solis orationum ac lectionum studiis insudare, sæcularium negotiorum pondus de mentis cervice projicere, ad contemplanda cœlestia tota cordis intentione vacare; carnis oblectamenta contemnere, de sola spe cœlestium spirituali jucunditate gaudere. De hoc enim dicit Apostolus: Relinquetur ergo sabbatismus populo Dei (Hebr. iv). Ille porro Sabbatum Domino veraciter celebrat, qui sic ab his, quæ mundi sunt operibus, vacat, ut a spiritualibus tamen actibus non quiescat. Unde Veritas ait: « Aut non legistis, quia sacerdotes in templo Sabbatum violant, et sine crimine sunt? » (Matth. xviii; Joan. viii.) Qui ergo ab actionum sæcularium laboribus cessat, et divinæ servitutis operibus vacat, ille Christianæ religionis Sabbatum celebrat. Iste non servile opus facit, quia se peccati perpetratione custodit. Qui enim facit peccatum servus est peccati. Iste non in domo sua ignem accendit, quia omnes vitiorum fomites, et iræ, et simultatis igniculos ex domicilio suæ mentis exstinguit, ab illo cavens igne, de quo scriptum est: « Ite in lumine ignis vestri, et in flamma, quam accendistis (Isa. l). » Hic denique pondus in via non portat, quoniam incurvantium se iniquitatum ruderibus, cor per pœnitentiam levigat. De quibus per Prophetam dicitur: « Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput **134** meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me (Psal. xxxvii). » Et paulo post: « Incurvatus sum, et humiliatus sum usquequaque (Ibid.). » Iste præterea in loco suo residens, longius non procedit, quia Christum sibi fundamentum ponit, in quo scilicet firmissimum suæ quietis habitaculum construit. Ipse quippe locus est, de quo scriptum est: « Filii serverum tuorum habitabunt ibi (Psal. ci). » Ipse fundamentum de quo dicitur: « Quia fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, Christum Jesum (I Cor. iii). »

Tertia vero festivitas est Neomeniæ, id est, novæ lunæ. Tunc autem innovari luna dicitur, cum soli conjungitur, et ab eo ad concipiendum splendorem velut amissi luminis reparatur. Sol justitiæ Christu

(*Malach. iv*), luna autem primo sancta universalis Ecclesia, deinde quæque fidelis est anima ejus, qui splendor est gloriæ, et figura substantiæ (*Hebr. i*), de radiis illustrata. Cum ergo sancta quælibet anima Redemptori suo veraciter in amore conjungitur, cum ei denique velut in sponsali thalamo per oblectationis intimæ glutinum copulatur; tunc procul dubio solemnitate Neomeniæ celebrat, dum reformatam se a superno lumine fratrum suorum aspectibus representat, sicut dicit Apostolus: « Qui adhæret Domino, unus spiritus est (*I Cor. vi*). » Nam si in his omnibus solum exterior ille solemnitatum ritus accipitur, non jam ex his utilitatis aliquid nobis videtur posse conferri, sed superstitionis potius exiguae ac frivola judicari. Hinc est quod Apostolus ait: « Nemo dijudicet vos in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomenia, aut Sabbato; quæ sunt umbra futurorum (*Coloss. ii*). » Quod ergo tunc erat umbra futurorum Judæo, nunc est exhibitio presentium Christiano: et quod illis datum est sub exterioribus cæremoniis, nobis factum est instrumentum intelligentiæ spiritualis. Tunc enim neomeniam, hoc est, novæ lunæ colimus ortum, cum veterem deponimus hominem, et sanctæ conversationis induimus novitatem.

Quarto loco Paschalis apud illos festivitas ponitur, in qua nunc apud nos Agnus ille, qui tollit peccata mundi, pro totius sæculi salute mactatur (*Joan. i*). Nam pascha nostrum immolatus est Christus (*I Cor. v*). Huic continuatur festivitas, quæ dicitur Azymorum, in qua præcipitur, ut e cunctis domibus abjiciatur omne fermentum. Quam utique festivitatem, quæ videlicet una cum Pascha dicenda est, nos veraciter celebramus, si fermentum malitiæ et nequitiae de tabernaculo nostri cordis abjicimus, et sinceritatis ac veritatis azyma custodimus. Cavendum est ergo, ne sit in mentibus nostris adumbratio fuci, corruptela fermenti, caverna mendacii; sed potius in domo nostri pectoris vigeat et puritatis integritas, et soliditas veritatis.

Post hanc, illa festivitas sequitur, quæ dicitur Novorum, cum primitiæ scilicet de novis frugibus offeruntur. Cum enim ad maturitatem segetum pervenitur, tunc in perfectione honorum fructuum auctori honorum Deo festivitas agitur. Nos quoque Novorum solemnia gerimus, si prius agrum nostri cordis disciplinæ vomere proscindentes, virtutum germina spargimus, ut boni postmodum operis frumenta metamus. Unde per prophetam dicitur: « Novate vobis novale, et nolite serere super spinas (*Jer. iv*). » De hono scilicet agricola Salomon ait: « Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum: qui operatur justitiam, ipse exaltabitur (*Eccli. xx*). » De negligenti quoque operario idem dicit: « Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti; et ecce totum repleverunt urticæ, operuerunt superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat (*Prov. xxiv*). » Et iterum: « Præpara, inquit, foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut

A postea ædifices domum tuam (*Ibid.*) » Sed quisquis interiorem hominem suum de die in diem secundum Apostoli sententiam (*II Cor. iv*) renovat, quisquis cor suum divini terroris ligonibus sulcat; iste non super spinas, sed super novalia seminat, ut centesimi proventus segetem metat. Unde dicit Apostolus: « Quia qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam (*Gal. vi*). » Qui vero fructus et in hac vita de spiritu colligantur, idem alibi diligenter enumerat, dicens: « Fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas (*Gal. v*). » Quisquis igitur hos fructus intra suæ mentis horreum colligit, hic procul dubio solemnitate Novorum salubriter colit.

B Deinde sequitur festivitas mensis septimi, quæ dicitur Clangoris, sive Tubarum. Sic enim inter dies septimus quisque dicitur Sabbatum, ita nihilominus et inter menses, qui septimus est, dicitur Sabbatum mensium, ut etiam Sabbatum sabbatorum. Quis est autem clangor ille tubarum, cui debeamus annua festam persolvere, nisi evangelica et apostolica doctrina, quæ tanquam cœleste tonitruum, ac terribilis buccina nos ad procinctum spiritualis militiæ provocat: atque ut pro castris imperatoris æterni contra nequitiae spiritus infœderabiliter dimicemus, instigat? Quis est ergo, qui tubarum sive clangoris festum legitime celebret, nisi qui Scripturas Veteris ac Novi Testamenti studet in armario suæ mentis includere, ac præcepta cœlestia tenaci semper memoriæ commendare? Hæc itaque festa celebrantibus rite per Prophetam dicitur: « Canite initio mensis tuba in die insigni solemnitatis vestræ (*Psal. lxxx*). »

Post hanc est et illa festivitas, quæ celebratur decima die mensis septimi, in qua videlicet animas suas Judæi præcipiuntur affligere. Nos etiam hanc rite solemnitate colimus, cum carnem nostram maceratione castigamus inedia, cum nosmetipsos reprimimus sub arctæ custodia disciplinæ; cum denique petulantes carnalium passionum illecebras crucifigimus, cum corpus nostrum pro Domino laboribus et ærumnis alterimus, cum interiorem hominem per compunctionis ac fletuum lamenta mactamus. Hanc igitur nobis hoc modo festivitatem celebrantibus repropitiatur ille, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine suo.

D Octava vero, quæ et ultima solemnitas est, dicitur Scenopegia, hoc est, tabernaculorum, quæ videlicet quintodecimo die ejusdem septimi mensis incipit celebrari. Lætatur enim Deus in te, cum te quasi peregrinum cernit, et exsulem: et non in patriæ domibus, sed in exsiliis tabernaculis conspicit habitantem. « Non enim hic habemus manentem civitatem, sed futuram inquirimus (*Hebr. xiii*). » Cum enim hic cernimus per molem corporis, habitamus autem in cœlo per studium intentionis, cum tanquam viatores quidam, et advenæ, per despectum mentis præsentia cuncta transcurrimus, ad supernam vero patriam anxii desideriorum gradibus festinamus, tunc a no-

bis spiritualiter Scenopegia colitur, quæ dudum apud illos per legitimi ritus cæremonias carnaliter agebatur. Hæc porro festivitas quintodecimo die septimi mensis incipit; et quia per octo dies colitur, decimo Kalendarum Octobris procul dubio terminatur. Dicitur enim in libro Numeri: « Quinta decima die mensis septimi, quæ vobis erit sancta, ac venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitate Domino septem diebus (*Num. xxvi.*) » Et aliquanto post subjicit: « Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis in eo (*Ibid.*) » Quo videlicet die sancto, ac celeberrimo, B. Joannes Baptista conceptus assertur, cujus intuitu sumus impulsus, ut hanc epistolam scriberemus: ut in eo ponamus finem, unde scriptio traxit originem. Ubi non facilis oboritur quæstio, quomodo beatus Joannes festivitate necdum elapsa, sed adhuc durante, conceptus sit; cum Lucas evangelista dicat: « Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit, » haud dubium quin Zacharias, « in domum suam: post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus (*Luc. 1.*) » Quomodo autem impleti sunt dies officii, cum ipsa festivitas necdum esset impleta? Quintodecimo quippe die præfati mensis incipiebat hæc festivitas, quæ dicitur Scenopegia, et octo diebus integris colebatur, ut octavus Kalendarum Octobris, quo beatus Joannes conceptus est, inter cæteros ejusdem festivitatis dies festivior, atque, ut illic dicitur, celeberrimus haberetur. Quod si forte dicitur quod traditio fallatur Ecclesiæ, quatenus in ipso die conceptus sit, sed postmodum, tota videlicet solemnitate decursa, hoc.... (90).

Illud præterea consideratione dignum est, quod si utique dierum numerus, vel quo Dominus in utero virginali, vel quo beatus Joannes in alvo mansit anili, diligenter inspicitur, duobus diebus excedere Domini numerus invenitur. A conceptione quippe Dominusque ad nativitatem ejus ducenti septuaginta

(90) Hoc loco ms. mutilus habetur.

A sex dies: a conceptu vero Joannis usque ad nativitatem ejus ducenti septuaginta quatuor dies tantummodo reperiuntur. Nam cum Dominus octavo Kalendarum Aprilis conceptus, octavo Kalendarum Januarii natus sit; Joannes autem octavo Kalendarum Octobris genitus, octavo Kalendarum Julii de maternis visceribus sit egressus, duobus tamen diebus excedit numerus Salvatoris numerum Joannis. Et hoc propter Februarium mensem, qui viginti tantummodo et octo dierum supputatione contentus est; cum omnes alii menses vel triginta, vel triginta et unum dies includant. Quia igitur hoc mense beatus Joannes in maternis visceribus latuit, quo videlicet jam emenso, Dominus conceptus, et antequam per annuæ revolutionis orbitam impleretur, est editus; duo dies, quibus mensis iste minuitur, conceptui **137** beati Joannis deesse reperiuntur. Hujus ergo mensis brevitatis habet cur numerum Joannis excedat numerus Salvatoris. Hac itaque ratione redita, credibile est, quod necdum Scenopegiæ solemnitate decursa, beatus Joannes Baptista conceptus est. Quod autem inter materna viscera Dominus diutius mansit, Joannes celerius prodiit, casus est accidentium, sed dispensatio personarum. Ille nimirum tanquam metator hospitii domo rarius exiit, ut subsequenti mox imperatori sterneret, adventum ejus regnis, provinciis etibus nuntiaret, confluentium populorum agmina tantæ **138** majestati obviatura dirigeret, ejusque receptui quæque necessaria quantocius præpararet. Imperator autem noster in virginalis palatii thalamo residens, aliquantulum subsistit, et qui metatorem, œconomumque præmiserat, procedere morosius judicavit. Sed . . . (91).

EPISTOLA XVII.

AD A. EPISCOPUM.

(Habetur tom. III, estque in opusculo 40.)

(91) Hujus epistolæ finis desideratur in ms.

LIBER QUINTUS.

AD ARCHIPRESBYTEROS, ARCHIDIACONOS, PRESBYTEROS ET CLERICOS.

139—140 EPISTOLA PRIMA.

AD ARCHIPRESBYTEROS ANDREAM, V. ET C.

ARGUMENTUM. — Graviter invehitur contra quosdam maledicos homines, et imperitos, quod verba quædam ex ipsius sermone desumpta calumniose in invidiam adducere conabantur. Asseruerat autem illis verbis, quales ex hoc sæculo hominum animæ egrediuntur, tales judicio sisti: quod dictum non a se primum, sed a Magno Gregorio prolatum, et divinæ Scripturæ consentaneum ostendit.

Venerandis in Christo fratribus archipresbyteris

ANDRÆ, V. et C., PETRUS peccator monachus fraternæ charitatis affectum:

Dum ergo non minimo languore depressus in lectulo jam, et, quod dicto, alter frater excipiat, non sit mirum, si non luculentum, sive politum digero languidi sermonis articulum: imo, quia contra rusticos et imperitos, ac litterarum prorsus ignaros loquor, dignum est, ut eis congruens, rustice proloquar: et, ut ipsi dicunt, quidquid in buccam venerit, negligenter effundam. Verumtamen ante-

quam ad rem veniam, quod mens suggerit, compendiose præmittam. Philosophus quidam (92) nocte stellarum cursus, et meatus siderum subtiliter rimaretur, in puteum repente corruit, et hianti, sicut dicitur, immanitate profundum et obscenis sordidum squaloribus plenum (93). Cui nimirum philosopho domestica erat ancilla nomine Iambi, quæ in dominum suum libere, ac prudenter invecita, per metrum Iambicum, quod ex ea postmodum tale nomen accepit, super eo plausibiliter dixit: « Dominus, inquit, meus ignorabat stercora, quæ sub ejus pedibus erant, et nosse tentabat sidera. » Hoc itaque modo fit in diebus nostris, fit rustici et insipientes quique, qui nil pene noverunt, nisi vomeribus arva proscindere, porcos ac diversorum pecorum captacula custodire, nunc in compitis ac triviis ante mulierculas, et combubulcos suos, non erubescant de Scripturarum sanctarum sententiis disputare: imo, quod turpe est dicere, in tota nocte subant [f. qui tota nocte cubant] inter femora mulierum, die non verentur tractare de sermonibus angelorum, et hoc modo sanctorum dijudicant verba doctorum.

Significavit enim mihi per litteras sanctitas vestra, quod pro sententia illa, quam nos in B. Stephani sermone posuimus, quia videlicet uniuscujusque anima qualis de hoc sæculo egreditur, talis postmodum iudicio præsentatur, tantum apud quosdam scandalum est exortum, ut dicant, orationes, oblationes, sacrificia, quæ pro defunctorum animabus offeruntur, nil sibi proficere ante iudicium. Et quid mirum, si hoc idem mihi contigit peccatori, quod evenisse cognoscitur ipsi totius Christianæ religionis auctori? Ait enim: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi). » Quod audientes septuaginta ferme viri dixerunt: « Durus est hic sermo, et quis potest eum audire (Ibid.)? » Et, teste Scriptura, jam non cum illo ambulabant. Ussit itaque eos sol Christus: est enim Sol justitiæ (Malach. iv), istos autem ussit luna. Ego enim ad lunam, hoc est, ad corpus Christi pertineo, quod est Ecclesia: vos autem e contrario benedicentes mihi dignamini dicere: « Per diem sol non uret te, neque luna per noctem (Psal. cxx). » Ecce in tantum profecerunt sapientes, et prudentes istarum partium viri, ut omnia celestis eloquii profunda cognoscant, universa divinorum voluminum mysteria comprehendant, et in sola una sermonis mei sententia caliginem cæcitatatis incurrant. Et si eos hæreticos esse delectat, nunquid in tantum amici mei diligunt, ut sine me in hæresim transire non possint? Quisquis enim perhibet orationes, oblationes, sacrificia pro defunctis prodesse non posse, et hoc imprudenter affirmare conatur, hic profecto Arianus esse convincitur. Aerius enim hoc in erroris sui disputationibus dogmatizat, quod hæc pie-

tatis opera vana sint porsus, ac frivola, nullique in illo sæculo postmodum profutura. Nunquid enim divinorum eloquiorum strenui scrutatores quamplures per divinarum Scripturarum campos non possunt sententias reperire, quibus ut hæretici fiant, valeant sibi muscipulas, pedicasque substruere? Porro si delectat eos, ut a Christianismo recedant, occasionis materiam invenire, dijudicent illud, quod Dominus in Evangelio dicit: « De die illa, » id est iudicio, « neque angeli sciunt in cælo, nec ipse Filius, nisi solus Pater (Matth. xxiv). » Et quomodo Filius diem iudicii ignorare possit, qui videlicet ipsum, eundemque diem, et omnia tempora, atque universa visibilia et invisibilia simul cum Patre condiderit? Detestentur etiam illud, quod alibi dicit: « Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me (Joan. vii). »

O Domine Jesu, nos quidem simplices et hebetes servi tui, quidquid dixeris, credimus tibi: scimus enim, quia veritas es (Joan. xiv), et mentiri non potes. Sed quomodo sapientes istius terræ, et divinorum voluminum tenebrosissimi ac profundissimi scrutatores fidem poterunt tuis adhibere sermonibus? Poterunt enim a te, secundum prudentiam suam, versuta mordacitate requirere, quomodo verum esse poterit, quod dixisti: « Doctrina mea non est mea? » Si tua est, quomodo non tua? Si autem non tua est, quomodo erit tua? Restat ergo ut doctrinam tuam, aut tuam esse indubitanter asseras, et tuam non esse ultra non dicas: aut si non tuam esse firmaveris, tuam jam esse omnino diffitearis. Sicque timendum est, ne syllogismorum suorū versuta te argumentatione concludant, et auctorem sapientiæ cassibus captiosæ cavillationis involvant.

Porro autem, ut etiam ad libri Regum recurramus historiam, Dominus misit ad Josiam regem Juda per Holdam uxorem Sellu: « Pro eo quod audisti verba voluminis, et perterritum est cor tuum, et humiliatus es coram Domino auditis sermonibus contra locum istum, et habitatores ejus, quod videlicet fierent in stuporem, et in maledictum, et scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me, et ego audiui, ait Dominus: idcirco colligam te ad patres tuos, et colligeris ad sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum (IV Reg. xxii). » Et paulo post eadem subjungit historia: « Ascendit Pharaon Necho rex Ægypti contra regem Assyriorum ad flumen Euphratem, et abiit Jolias rex in occursum ejus, et occisus est in Mageddo, cum vidisset eum (IV Reg. xxiii). » Hic censores alienorum operum, hic detractores fratrum, hic plane dentes exacuunt: « Filii enim hominum, » ut ait David, « dentes eorum arma, et sagittæ; et linguæ eorum machæra acuta (Psal. lvi). » Hic, inquam, crepantibus buccis æthneas flammæ eructent, intimi fellis amaritudinem evomant, clamoribus suis cælum terramque confun-

(92) Thales philosophus, de quo Plato in Theæto.

(93) Diogenes lib. De Vitis philosoph.

dant, dicentes : Quomodo divina vox mendacio caruit, quod regi promiserat, efficaciter implevit? **142**

Quomodo nimirum Josias in sepulcro suo in pace quievit, qui Ægyptiaci regis gladio bellicosa sorte subjacuit? Sicque illis propheticum illud possit aptari : « Posuerunt in cœlum os suum, et lingua eorum transivit super terram (Psal. LXXII). »

Vos autem, dilectissimi, et unanimis fratres mei, quibus occultandum nihil est, indubitanter agnoscite sententiam illam Gregorianam esse, non nostram.

Quartum ergo Dialogorum librum studiose perquirite, et illic inter cœtera sic invenietis : In Evangelio Domini dicit : « Ambulate, dum lucem habetis (Joan. XII). » Per prophetam quoque ait : « Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te (Isa. XLIX). » Quod Paulus exponens dicit : « Ecce nunc **B** tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. V). » Salomon quoque ait : « Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas (Eccle. IX). » David quoque ait : « Quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. CLXV, CLXVI). »

Ex quibus nimirum sententiis constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in judicio præsentatur. Ubi etiam paulo post subdidit : « Hoc tamen sciendum est, quia illic salutem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promerebitur. »

Et ut isti rabidioris iracundiæ furore vesant, audiant, quod idem Gregorius in Moralibus dicit : « Quia pravus quisque mox ut mortuus fuerit, pro-

tinuus invenit, quod ulterius mutare non possit. » Exclament ergo, vociferentur, et dicant : Si mutari non possum, quid mihi oblationes, quid orationes, quid sacrificia? Claudat ergo jam Ecclesia januas suas, et ego deinceps contentus ero parietibus domus meæ. Quid enim mihi hic ecclesias ingredi, si illic nulla possum ratione mutari? Jam ergo desinant parvulum hominem mordaciter persequi, et in me non tanquam verbi, velint invidiam concitari; Gregorium lacerent, Gregorium mordeant, et in eum dentes amarissimi livoris infligant. Illum legant et hoc apud illum inveniant, atque super illum censoriam judicii virgam tenentes, damnationis, quam meretur, in eum dentes exacuant, eumque velut scabiosi canes tanquam mordicus apprehendant. **D**

Audiant quod alias idem Gregorius ait : « Quoties per immoderatum esum manus ad cibum tenditur, toties primi parentis lapsus iteratur. » Quod utique quam durum sit, non exaggero; quia quibusque legentibus perspicuum esse non dubito : et quam multa scribit hujusmodi, quæ nos studio brevitatis omittimus; ne metam epistolaris compendii, quod fastidiosum est, excedamus. Sed ipsi in tantum me diligunt, ut me solum legant, meque solo contenti, sacrarum Scripturarum volumina universa contemnant : et qui vix noverunt syllabatim elementa percurre, super me iudices facti non verentur in me sententias promulgare. Absit autem ut vel

A B. Gregorius, conspicuus et insignis doctor Ecclesiæ, vel nos humiles et exigui, qui in quantum licet, per illius cupimus vestigia properare, prohibeamus sacrificia, vel orationes pro quibuslibet defunctis, etsi graviter peccatores exstiterint, omnipotenti Deo indesinenter offerri, et sic eos a devotione fidelium viventium **143** adjuvari. Enimvero qui sic illam sententiam intelligunt, tanquam nocturni viatores oberrant, et more cæcutientium manu parietem palpant. Quibus in hac solvenda quæstione nos nolumus esse magistri, quia illi per arrogantiam cordis dedignantur esse discipuli.

Vos autem, dilectissimi, pro me servo vestro Dei omnipotentis misericordiam implorate. Domino autem Drudro, et fratri ejus, ac vicecomiti, cæterisque nobilibus viris nostrum monasterium et eremum commendate. Deus omnipotens sua vos protectione custodiat, et cum electis sacerdotibus suis partem vos habere concedat.

EPISTOLA II.

AD DAMIANUM FRATREM, ARCHIPRESBYTERUM RAVENNATEM.

ARGUMENTUM. — Peccata sua et negligentias non sine magno animi mœrore confitetur, et præsertim nimiam urbanitatem, seu potius ad risum propensitatem graviter accusat et exaggerat : fratremque suum Damianum, ut pro se ad Deum preces fundat, exorat. Præclarum in his præbens modestiæ et humilitatis exemplum.

Domno DAMIANO fratri charissimo, PETRUS peccator monachus quidquid servus, et filius.

C Nolo te lateat, dulcissime mihi in Christo Pater, et domine, quia continuo mens mea mœrore deprimitur, dum diem proprii exitus jamjam propius imminentem, et tanquam præ oculis positum assidue contemplatur. Nam dum tam longævus annos enu-mero, dum spargi me canis attendo; atque in quocumque conventu hominum positus, omnes pene infra meam ætatem esse considero, postpositis omnibus curis, de sola morte cogito, sepulcrum meditor, a sepulcro mentis oculos non avello. Neque hoc solo infelix mens mea pavore contenta, in morte corporis considerationis suæ limitem figit : sed mox ad judicium rapitur, quid sibi objici valeat, quid ipsa defensionis obtendat, non sine magna formidine meditatur. Sed heu me miserum, atque inexhausto lacrymarum fonte lugendum ! qui omnia mala commisi, et per tam annosæ vitæ spatia nullum pene mandatum divinæ legis implevi ! Quæ enim, miser homo, mala non feci ? Quibus me vitiis, quibus me criminibus non involvi ? Confiteor : « Cecidit in lacum miseriæ vita mea : perempta est in iniquitatibus meis anima mea (Thren. V). » Superbia, libido, ira, impatientia, malitia, invidia, gula, ebrietas, concupiscentia, rapina, mendacium, perjurium, stultiloquium, scurrilitas, ignorantia, negligentia, seu cæteræ pestes supplantaverunt me, atque omnia vitia, velut frementes bestię, devoraverunt animam meam. Pollutum est cor meum et labia mea. Contaminatus sum in visu, auditu, gustu, odoratu et

tactu. Et omnimodis, cogitatione, **144** locutione, A
sive actione perditus sum. Et hæc quidem omnia
mala commisi. Sed heu! proh dolor! dignos pœ-
nitentiæ fructus nunquam attuli. Unum inter hæc
amariius defleo, quo me perniciosius obligatum, te-
ste conscientia, recognosco: scurrilitas nimirum
mihi semper familiaris fuit, quæ et propter conver-
sionem nunquam me perfecte deseruit. Licet enim
contra hoc ferale monstrum sæpe pugnaverim, licet
hujus bestię nequissimos dentes malleo severitatis
atraverim, ad tempus quidem reprimere, sed nun-
quam ex ea potui plenam victoriam reportare. Ino-
lita namque cujuslibet vitii consuetudo, licet omni
studio ab animi penetrabilibus sit repulsa, assistit ta-
men sæpe quasi præ foribus importuna: et vel lam-
bere summotenus nititur, si mordicus apprehendere
prohibetur. Sub specie namque spiritualis lætitiæ
dum me fratribus hilarem ostendere cupio, in vani-
tatis verba declino: et dum a solito rigore de-
scendere fraternæ charitatis causa quasi discrete
delibero, ad inutilia proferenda diffrenatam linguam
indiscrete resolvo. Sed dum Dominus dicat: « Beati
qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (*Matth. v*); »
quale illis iudicium imminet, qui non modo fletibus non
insistunt; sed ultro etiam cachinnis, et vanis risibus
histrionum more deserviunt? Cumque consolatio
non gaudentibus, sed mœrentibus utique debeatur,
quam consolationem expectare a venturo iudice
poterunt, qui se nunc ineptæ lætitiæ maleblanda
jucunditate resolvunt? Rursum cum eadem Veritas
dicat: « Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis (*Luc. C*
vi); » quid in tremendo iudicio dicturi sunt, qui
non solum ipsi rident, sed insuper quædam scurrilia
proferentes, risum audientibus violenter extorquent?

Ubi notandum, quia cum inimicum animæ sit ri-
dere, perniciosius tamen est scurrilitatis verba pro-
ferre. Scurrilitati quippe deserviens, et alios secum
per vanam lætitiã destruit, et in hoc insuper reus
est, quod otiosa verba inutiliter fundit, cum scri-
ptum sit: « Omne verbum otiosum, quod locuti
fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudi-
cii (*Matth. xii*). » Enimvero dum hæc Evangelii verba
considero, quid aliud, quam quoddam nobis com-
mercium propositum esse perpendo? quia nimirum
et momentaneo risu perpetuus fletus emitur, et tem-
porali fletu perpetua lætitiã comparatur. Hinc est **D**
quod sancti viri nunc omni studio fletus et lacrymas
seminant, ut æterni gaudii fruges metant, Propheta
attestante, qui ait: « Euntes ibant, et flebant, mit-
tentes semina sua; venientes autem venient cum
exultatione, portantes manipulos suos (*Psal. cxxv*). »
Debemus enim in agro cordis nostri virentia virtu-
tum germina quasi propaginando componere, et hæc
frequenti competentium imbrium inundatione rigare.
Necesse est operibus lucidis ardentè insistere, et
tamen salubrem fletus aquam, ubi superflua quæli-
bet exstinguantur, semper habere. Unde legitur
(*Exod. xxv, xxxvii*), quia Moyses fecit in taberna-
culo septem lucernas cum emunctoriis suis, et vasa

ubi quæ emuncta sunt exstinguantur, de auro pu-
rissimo. Quid enim per septem lucernas, nisi septem
sancti Spiritus intelligimus dona? Tunc enim septem
lucernas in tabernaculo facimus, si in mente nostra
sancti Spiritus charismata ex divino munere com-
ponamus. **145** Sed quia in ipsis sanctis operibus, qui-
bus per afflacionem sancti Spiritus ardentès insistimus,
quædam superflua terrenæ corruptionis interserunt,
cum lucernis etiam emunctoria necessario fiunt.
Quid enim per emunctoria, nisi districtio pœnitenti-
æ designatur? Emunctorio namque quod super-
vacuum est in lucerna, decerpitur; et districtiõne
pœnitentiæ humanæ pravitatis culpa deletur. Unde
et Petrus quibusdam superflua perpetrantibus ait:
« Pœnitimini igitur, et convertimini, ut deleantur
vestra peccata (*Act. iii*). » Ac si aperte dicat: Emunc-
torium stringite, et excessus pravi operis amputate.
Recte ergo cum lucernis et emunctoria fiunt; quia
qui sancti Spiritus gratiam bonorum operum lumine
resplendere contendimus, dum tamen humana cor-
ruptio superflua generat, pœnitentiæ remediis indi-
gemus. Sed quoniam hæc ipsa superflua, quæ disci-
plinam pœnitentiæ resecat, necessarium est ut con-
triti cordis fletus exstinguat, non immerito Moyses
post lucernas, et emunctoria, etiam vasa fecisse
memoratur, ubi, quæ emuncta sunt, exstinguantur.
Vasa autem nostra sunt corda, quæ lacrymarum
semper et fletus debent esse inundatione repleta. In
quibus nimirum vasis et oleum illud reconditur, de
quo in Evangelio perhibetur: Quia « prudentes
virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampa-
dibus (*Matth. xxv*). » Si ergo et ii, claris operibus
splendent, adhuc tamen fletibus indigent; quid de
misero, meisque similibus sentiendum, qui tenebrosa
multa commisimus: et bona, quæ luceant, non
habemus? Quam uberibus lacrymarum rivis debe-
mus semper affluere, quam continuo mœreri necesse
fuerat jugiter insudare; et non alios in risum faceta
quadam dicacis scurræ urbanitate compellere, sed
ipsi potius demisso semper vultu lugubres apparere:
quatenus perfectæ pœnitentiæ formam ipse quoque
exterior cultus exprimeret, quæ in occulta cordis
amaritudine principaliter æstualet; et non solum
nobis conferre curationis optatæ remedium, sed et
aliis fructuose pœnitendi præbere posset exemplum.
Unde rogo sanctitatem vestram, dilectissime Pater,
et pedibus tuis me prostratus advolvo, ut adversus
hoc ferale monstrum, scutum mihi sanctæ tuæ ora-
tionis objicias, et serpentinum virus ex me sapienter
incantando depellas: et non solum pro hoc, sed et
pro cunctis, quæ tibi supra confessus sum, continuas
Deo preces fundere, atque apud divinas aures mise-
ricordiæ mihi locum studeas impetrare.

EPISTOLA III.

AD P. ARCHIPRESBYTERUM.

ARGUMENTUM. — In hujus epistolæ fragmentis, duo-
bus Jeremiæ prophetæ locis allatis, ostendit, quam
sit futura luctuosa peccatoribus animæ a corpore

egressio, quantisque post mortem cruciatibus affligendi sint.

146 P. archipresbytero...., PETRUS peccator monachus.

« Ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum aquilonis, ait Dominus; et venient, et ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalem, et super omnes muros ejus in circuitu, et super universas urbes Juda. Et loquar judicia mea cum eis super omni malitia eorum, qui dereliquerunt me (*Jer. i.*). » Quæ profecto verba si præter illos terrenæ Jerusalem cives ad alios non respicerent, nequaquam hodie in sancta Ecclesia resonarent. Quæ sunt igitur illæ cognationes regnorum aquilonis, nisi malignorum spirituum multitudines in frigidis adeo mentibus superbe regnantes? Hi solium suum unusquisque in introitu portarum Jerusalem ponunt, cum egredientem de corpore infelicem animam circumposita, ne libera prodeat, obsidione custodiunt; ut eam secum nunc ad ignis supplicium pertrahant, in cujus antea frigida mente regnabant. O! quam luctuosa, quam lugubris est sera et infructuosa illa poenitentia, cum peccatrix anima jam incipiens carnis carcere, quo inclusa tenebatur, absolvi, respicit post se, dirigit oculos ante se. Videt post se velut angustissimum, atque brevissimum stadium vitæ mortalis emensum; videt ante se interminabilem longitudinem sæculorum. Perpendit quasi momentum temporis celeriter advolasse, quod vixit; contemplatur infinitam prolixitatem temporum instare, quam incipit: id enim brevissimum, quod est velut in puncto, transcurrit; huic autem vitæ, quam nunc ingreditur, nullus omnino finis occurrit.

« Ecce, » ait Dominus, « mittam in eos, » in civitates videlicet Jerusalem, « gladium, et famem, et pestem, et erunt in maledictionem, et stuporem, et in sibilum, et in opprobrium (*Jer. xxix.*). » Cur sit hoc factum, aperit, cum subjungit: « Eo quod non audierint, inquit, verba mea, quæ misi ad eos per servos meos prophetas, de nocte consurgens, et mittens (*Ibid.*). » Quod autem dicit, « de nocte consurgens, » mittendi sollicitudinem indicat et velocitatem; ut non in verbi prædicatoribus, sed in auditoribus potius torpor desidii valeat inveniri. Cum itaque Deus omnipotens humano more hominibus loquens, de nocte consurrexisset se, ac per hoc quasi somnum se interrupisse conqueritur; quod nobis opprobrium valet obijcere, si nobis in ultimo necessitatis periculo constitutis, velut hæc per merito responderet: Ego propter vos cum essem Creator, factus sum creatura; ego propter vos irrisiones et opprobria pertuli, crucem subii, et cuncta quæ vobis debebantur tormenta percurri; vos tamen me non audistis, et legis meæ cæremonias et mandata spreveristis? Porro si illis improperebat servos a se missos, quanto terribilius nobis improperebat semetipsum? si illis somnum improperebat interruptum, quanto magis nobis valet obijcere se pro nobis mortuum ac sepultum? Non liberat Deus Judæos vallantium hostium obsidione

A conclusos, quia destinatos ad se famulos contempserunt; et quomodo Christianos audiet, qui missa per Filium evangelica præcepta spreverunt? Nam qui non audit Deum, non auditur a Deo. Unum est, quod mens cujusque fidelis **147** debet assidue, solerter attendere, et intra semetipsum sollicita semper inquisitione versare; scilicet: utrum placeat Deo quod egit, an et in ejus vita Deus vel operibus delectetur. Quid enim prodest, quidquid faciat homo, si hoc non placeat Deo? Sic de David dicitur: « Quæsit sibi Deus virum juxta cor suum (*I Reg. xiii; Act. xiii.*). » Nam si nunc Conditor non delectatur in homine, homo postmodum delectari non poterit in Conditore. Unde legitur in Vita Patrum, quia cum falsus quidam famosus et magni nominis solitarius propinquaret ad exitum, tartareus ad eum spiritus venit, qui tridentem igneum in manibus attulit; et ecce vox ad eum facta est: Sicut, inquit, anima ista vel una hora me in se requiescere non permisit, sic neque tu miserearis evellens eam. Tunc nequam spiritus tridentem igneum cordi morientis infixit, et animam ejus, sicut erat jussus, evulsit....

EPISTOLA IV.

AD P. ARCHIPRESBYTERUM.

ARGUMENTUM. — In hujus epistolæ fragmento ex quodam loco Jeremiæ ostendit, quam sit detestabilis clericorum intemperantia.

P. archipresbytero... PETRUS peccator monachus...
« Vade, » inquit Dominus ad Jeremiam (*Jer. xiii.*), « et posside tibi lumbar lineum, et pones illud super lumbos tuos: » de quo et paulo post: « Surgens, inquit, vade ad Euphratem, et absconde illud ibi in foramine petræ. » Quod cum fecisset, et in Euphrate, sicut jussus fuerat, abscondisset, post plurimos dies ait Dominus ad eum: « Surge, et vade ad Euphratem, et tolle inde lumbar. Et abii, inquit, ad Euphratem, et tuli lumbar de loco, ubi absconderam illud: et ecce computruerat, ita ut nulli usui aptum esset. » Et ait Dominus: « Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Jerusalem multam, populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, et ambulant in pravitate cordis sui; et erunt sicut lumbar istud, quod nulli usui aptum est. » Quid hic Jeremiæ persona, nisi Dominum? Quid lumbar, nisi ordinem significat clericorum? Omnis Ecclesia vestis est Christi, de cujus sibi membris per prophetam dicitur: « Omnibus his velut ornamento vestieris (*Ibid.*). » Sed sicut lumbar intimum est humano corpori, et arctius adhæret quam reliquæ vestes, ita clericalis ordo familiaris divinis agglutinatur obsequiis, quam cæteri homines. Sicut illic de Israelitico populo divina vox ait: « Sicut enim adhæret lumbar ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem Israel, et omnem domum Juda, ut esset mihi in populum, et in nomen, et in laudem, et in gloriam, et non audierunt (*Ibid.*). » Quibus, quæso, tam apte, tam expresse, sicut clericis, possunt ista congruere, qui nomen Dei, laudem et gloriam specialiter constituti sunt prædicare? Sicut enim Israel, et Juda peculiaris erat populus **148** Deo inter omnes gentes terræ, ita

nunc clerici specialiter adhærent Christo præ cunctis membris Ecclesiæ. Isti nempe sunt lumbar lineum arctiori divino corpori familiaritate connexum: linum siquidem laboriose pervenit ad candorem; et clerici modo litterarum studiis insudando, modo per intervalla temporum quibusdam gradibus ascendendo, difficile promoventur ad sacri ordinis dignitatem: alioquin si quis contentiosus astruat, hoc juxta Scripturæ seriem historialiter factum, nec spirituliter intelligendum; quomodo Jeremias potuit inter innumerabiles Assyriorum, Chaldæorumque nationes urbem Jerusalem constipatis agminibus obsidentes, lumbari præcinctus exire: idque in Euphrate, qui tam longe decurrit, abscondere? Postmodum quoque profligato diuturni temporis cursu, quo pacto quasi securus rediit, illudque putrefactum, sicut Scriptura testatur, invenit; cum Jerusalem videlicet fossa, vallo, castellis, et tam crebra undique esset munitione circumdata? Nam cum aliquando idem propheta ad Anathoth vicium suum in tertio milliario ab urbe situm conaretur exire, in porta protinus capitur, ad principes trahitur, graviter verberatur, et tanquam transfuga, sive patriæ proditor in carcerem truditur (*Jer. xxxvii*). Quia ergo non consequitur, ut intelligatur historialiter factum, constat procul dubio typicæ figuræ non deesse mysterium. Bene ergo per lumbar lineum, juxta hæc, quæ superius dicta sunt, chorus exprimitur clericorum. Quod autem hoc lumbar in Euphrate, hoc est in aquoso loco, et in foramine petræ, id est in obscuritate, atque umbra poni jubetur, quid per hoc exprimitur, nisi illa clericorum pars, quæ sub voluntatis [f. voluptatis] umbra, et in fluxu luxuriæ commoratur? De quorum duce in libro Job Dominus dicit: « Sub umbra dormit, in secreto calami, et locis humentibus (*Job. xl*). » Protegunt umbræ umbram ejus, circumdant eum salices torrentis; atque, ut ostendat quantum cum suis familiaribus in habitatione fluminis delectetur, protinus addidit: « Ecce absorbebit fluvium, et non mirabitur (*Ibid.*); » habet enim fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus. Quod autem dicitur, fuisse positum in foramine petræ, potest non inconvenienter intelligi intra septa ecclesiæ: quasi enim in foramine petræ clerici recluduntur, dum intra ecclesiæ limina suis excubare ministeriis sedula frequentatione jubentur. Lumbar ergo in humenti loco positum putruit, quia de his, qui in luxuriæ fluxibus immorantur, propheta testatur: « Computruerunt jumenta in stercore suo (*Joel. i*). » Jumenta quippe in stercore suo computrescunt, dum quique carnales ac sordidi vitam suam in luxuriæ fœtore concludunt. Nulli etiam usui aptum repertum est, quia et Dominus ait: « Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei (*Luc. ix*). » Ac si aperte dicat: Quisquis dictante sui ordinis regula pudicitiae semel arripuit stivam, si postmodum per ardorem libidinis oculos reflectit ad Sodomam, quia jam montana desperat, regno Dei se prorsus inutilem factum esse

A demonstrat. Ad instar ergo lumbaris in humecto loco positi, clerici computrescunt, dum humidus crapula, et ebrietate **149** ventres ingurgitant, dum illuviei se libidinis et cœnosæ luxuriæ fluentis inundant: sicque cunctis usibus redduntur inutiles, quia quo magis videntur in carne virescere, eo deterius marcescentes obsolescunt in squalentis animæ foeditate. De quibus in psalmo: « Corrupti sunt, inquit, et abominabiles facti sunt in voluptatibus suis (*Psal. xiii*). »

EPISTOLA V.

AD ALMERICUM ARCHIDIACONUM.

ARGUMENTUM. — Almericum archidiaconum quantâ benevolentia prosequatur, ostendit, dum eum plusquam fratres a se amari dicit. Laudat eundem, rogatque ut suum librum ad se remittat: itemque pisces aliquot ad monasterii usum necessarios ad se transmittat.

B Domno ALMERICO archidiacono, PETRUS peccator monachus fraternæ charitatis affectum.

Quantus erga te, fili charissime, meæ mentis amor inferveat, quam tenax ac pervicax tui memoria de nostro pectore non recedat, is, qui charitatis auctor est, sincerissimo cordi tuo sanctus Spiritus innotescat. Conscientia siquidem teste, non mentior, illos etiam apud me vis tuæ dilectionis excedit, quos mihi necessitudo germanæ consanguinitatis astringit. Et certe dignum est ut dilectio spiritualis amorem superet carnis. Verumtamen doleo, quod aromatica virgula inter littorei sabuli glareas nuper exorta, in eodem subsicicio cernitur altius radicata. Quæ nimirum si de sterilibus, in quibus utcumque vivit arenis, transplantaretur in hortum militiæ spiritualis, illud procul dubio germen afferret, cujus non dicam fructus, sed ne folium quidem, juxta psalmi præcedentis oraculum, deperiret. Semper enim sicut cedrus Libani, vel sicut palma viresceret, et sicut oliva fructifera in domo Domini perpetui decoris oleas germinaret. Sed hæc satis, superque. Tædet enim laborare scribentem, quod non libenter admittere cognoverit auditorem. Et ubi cor audientis materia stimulat, prolivæ scriptionis articulus non delectat. Cæterum si te cognoscerem talibus aurem libenter apponere, videretur mihi, quod Demosthenem vel Tullium facile possem in affluentia sermonis æquare. Remitte mihi libellum nostrum. Et quia nos carnes in secunda feria non comedimus, aliquot nobis pisces dirigi pro Dominicæ Nativitatis gloria postulamus; ut quod fratribus mittitur, in tuos utrumque valeat redundare parentes; quatenus dum istos refectio terrena refrigerat, pro illis orationum vota persolvant. Dilectissimos, atque dulcissimos fratres meos Julianum, atque Fuscardum, et egregium Filomelam, domini [f. dominum] Corbulonem, qui me copiosi sumptus humanitate refecit, ex mea parte saluta, meque non frigidum in eorum charitate denuntia.

D Pio lectori salutem. Has duas epistolas quæ sequuntur, sub Leonis et Alexandri Romanorum pontificum nomine ideo hic inseruimus, quoniam a S. doctore illorum nomine scriptas stylus docet et mss. codices aperte testantur.

150 EPISTOLA VI.

LEONIS PAPÆ IX AD CLERUM ET POPULUM AUXIMANUM.

ARGUMENTUM. — Leo IX scribit ad Auximanos, præcipiens sub anathematis pœna, ut pessimam consuetudinem, quæ in eorum præcipue civitate invaluerat, corrigerent, et abrogarent, defuncto scilicet episcopo, bona ecclesiastica concursu populari facto diripiendi.

Leo episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis omnibus Auximanis, clero et populo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quia auctore Deo, sic nobis unius Ecclesiæ cura specialiter est commissa, ut per dignitatem apostolicæ sedis etiam cæterarum Ecclesiarum generalis sit provisio delegata, nostro competere videtur officio non solum quæ hactenus adversus easdem Ecclesias temerariis ausibus sunt usurpata, corrigere: sed etiam ne rursus eadem præsumant in posterum providere. Perversam autem, et prorsus execrabilem quorundam plebium consuetudinem, fama vulgante, cognovimus, ut videlicet suo defuncto episcopo, domum episcopi hostiliter irrumpentes invadant, facultates ejus prædonum more diripiant, prædiorum domos incendant, vites insuper et arbusta bestiali immaniores feritate succidant. Quod nimirum nisi ecclesiastici vigoris fuerit censura correctum, haud dubium quin regionibus illis repentini furoris imminet gladius. Si enim honorare parentes primum dicitur in repromissione mandatum; si maledicens patri, vel matri mulctari morte præcipitur: cujus animadversionis sententia digni sunt, qui non carnales genitores persequi gestiunt, sed ipsam matrem suam Ecclesiam, in qua ex aqua et Spiritu sancto regenerati sunt (*I Petr. ii*), viperinum genus dissipare contendunt? Etsi enim sacerdos quilibet ex debito humanæ conditionis obiit; sed Christus, qui animarum nostrarum episcopus est, ex virtute divinitatis in æternum vivit. Sicut enim Paulus dicit: « Plures facti sunt sacerdotes secundum legem, eo quod morte prohiberentur permanere; Jesus autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium (*Hebr. vii*). » Deum ergo inhonorare convincitur, qui mortali episcopo [vivente *addid.*] terrena pressus formidine, ab Ecclesiæ se læsione cohibuit; defuncto autem eo, ad injuriam Christi, qui immortalis Ecclesiæ sponsus est, fel odii, **151** et virus malitiæ, quod eatenus occultabat, effudit. Et fortassis episcopus in vita sua aliquem læsit: sed Christus, qui Ecclesiæ custos relictus est, quid peccavit? Si ergo illi, qui nocuit, malum pro malo non redditur, cur æterno Pontifici, qui nobis bona promalis reddidit, reverentia non habetur? Verumtamen si Ecclesiæ prædo Dei Filium immortalem procul dubio pontificem crederet, si eum ubique præsentem, omnia nosse ac posse consideraret, coram ejus oculis admittere tam impium, tam sacrilegum facinus non auderet. Sed vere in illo completur quod per Psalmistam dicitur: « Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus (*Psal. xiii*). » Porro si ii, qui bona sua Ecclesiæ conferunt, proprii reatus abso-

lutionem felici commercio promerentur, consequenter etiam illi, qui ecclesiasticas facultates barbarica feritate diripiunt, in æternæ damnationis voraginem cadunt. Qui nimirum novo et incomparabili criminis genere sic Judaicam perfidiam superant, ut non modo gentilium errorem, sed et hæreticorum pravitatem detestabiliores excedant. A quibus videlicet Christus iterum crucifigitur, et corpus ejus, quod est Ecclesia, crudeliter laceratur. Reprimatur ergo ausus illicitus, et nefarius diabolicæ instigationis cohibeatur excessus. Abstineat manus audax ecclesiastico patrimonio, ne victus pauperum pereat; ne quod ex oblatione fidelium jam Deo factum est sacrificium, præda raptorum fiat.

Quisquis autem hujus nostri decreti improbus temerator extiterit, ex parte Dei omnipotentis, et auctoritate beatorum apostolorum Petri et Pauli, anathematizandum esse decernimus, et ut revera putridum membrum excommunicationis ferro a sanctæ Ecclesiæ corpore detruncamus. Sit igitur, nisi resipiscat, anathema Maranatha (*I Cor. xvi*), omnesque maledictiones Hebal (*Deut. xxvii*) super caput suum descendisse cognoscat. Observatoribus autem gloriam et honorem, et incorruptionem, quærentibus vitam æternam. Amen.

EPISTOLA VII.

ALEXANDRI PAPÆ II AD CLERUM ET POPULUM MEDIOLANENSEM.

ARGUMENTUM. — Alexander II, Mediolanensis patria, Romanus pontifex creatus, scribit hanc epistolam ad suos cives, in qua postquam paternam, quam de eorum salute gerebat, sollicitudinem humanissimis verbis ostendit, hortatur, ut nihil humile, nihil terrenum cogitantes, ad cœlestia toto animi impetu et ardore se extollant.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, omnibus Mediolanensibus, clero et populo, salutem et apostolicam benedictionem.

Divini judicii dispositione provisum est, ut Mediolanensis Ecclesiæ filius, et Ambrosianis **152** uberibus sublactatus, ad famulatum apostolicæ sedis indignus ascenderem, ac matri omnium Ecclesiarum pastoralis curæ sollicitudine deservirem. Unde cum totius universalis Ecclesiæ cura nobis non levis incumbat, propensius circa vos ipsa natura nos vocat esse pervigiles: ut unde nos constat originis duxisse primordium, ibi etiam majoris ad æternam salutem habeamus sollicitudinis incrementum. Nam et ignis ea prius ligna conflagrat, ex quibus oritur; et fons illas ante omnia terræ venas infundit, ex quibus profluens derivatur. Unde vos, dilectissimi, paternæ dilectionis studio cohortamur, ut ad cœlum se vester spiritus erigat, deceptoriam terrenarum rerum, et cædua lucra contemnat, ab amore cœnosi hujus mundi se prudenter expediat, ad Creatoris sui desiderium medullitus inardescat. Estis enim, sicut beatus dicit apostolus, « Gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum (*I Petr. ii*). » Quibus ergo hæreditas incontaminata, immarcescibilis

conservatur in cœlis, absit, ut eorum mens per amorem rebus sit involuta terrenis.

Plane, quia etiam vulgaribus loquimur, vulgatum Scripturæ testimonium libentius adhibemus. Memen- tote itaque, fratres mei, quod in oratione Dominica dicitis: « Pater noster, qui es in cœlis (*Matth. vi;* *Luc. xi.*) » Quem itaque patrem vocamus, ad ejus hæreditatem tota mentis concupiscentia festinare debemus. De terrena porro hæreditate scriptum est: « Hæreditas, ad quam in principio festinatur, in novissimo benedictione carebit (*Prov. xx.*) » Cur ergo cum dicimus, « Pater noster, » præsto subjungimus, « qui es in cœlis? » et non potius, qui es in terris; videlicet quæ nobis notiores sunt? sive, qui es in aquis, aut in abyssis, cum ubique Deus sit, nihilque ab ejus omnipotentia vacuum sit? sed cum dicimus, « Pater noster, » idcirco addimus, « qui es in cœlis, » ut ad illam cœlestem hæreditatem sese noster animus erigat: atque in tam sublime germen ascitus, ut sit hæres Dei, terrena quælibet ignobilitate non requirat. Enimvero pater fidei Abraham plures habuit filios, sed solus ille nobilis, qui fuit uxoris: qui vero ex concubinarum sunt ignobilitate suscepti paternæ hæreditatis successione leguntur exclusi. Porro autem dum eos aleret Abraham, omnes dicebantur filii Abrahæ; at vero cum ad testamentum venit, qui sit legitimus hæres, qui fieri debeant hæredes, patenter ostenditur. Nam, Scriptura testante, « Dedit Abraham omnem hæreditatem filio suo Isaac: filiis autem concubinarum dedit munera, et segregavit eos a filio suo Isaac (*Gen. xxv.*) » Ecce itaque omnes dicebantur filii, sed non omnes hæreditatis paternæ sunt jura sortiti. Sic profecto, fratres, quamplures sunt hodie Christianæ professionis titulo decorati, qui videlicet in Christi hæreditate nequaquam merentur ascribi: et nunc quidem paterno vocabulo gloriantur, sed nequaquam ad hæreditanda paterna bona perveniunt, quia velut spurii non cœlestia, sed terrena ignobilitate concupiscunt.

Vos autem, dilectissimi, membra mea, viscera animæ meæ, sic satagite per viam mandati cœlestis incedere, ut mens nostra merito **153** semper debeat de sancta consanguineorum suorum conversatione gaudere. Speramus autem in eo, qui de Virgine dignatus est nasci, quia nostri ministerii tempore sancta clericorum castitas exaltabitur, et incontinentium luxuria cum cæteris hæresibus confundetur.

Omnipotens Deus, dilectissimi fratres mei, ab omni vos pravitate custodiat, et per justitiæ semitam ad cœlestia vos regna perducatur.

EPISTOLA VIII.

AD CLERICOS FLORENTINOS.

ARGUMENTUM. — Eos, qui flagellis corpus sponte cædendi morem tanquam novum, et sacris canonibus contrarium irridebant, vehementer hac epistola redarguit.

Religiosis fratribus sanctæ Florentinæ Ecclesiæ clericis, PETRUS peccator monachus sinceræ charitatis obsequium.

A - Dignum est, ut et non poscentibus innocens satisfaciat, cum passim etiam audire nolentibus lividus detractor accusat: nec otiosum est, si eisdem auribus, quibus mendaciū falsiloquus ingerit, libera conscientia ordinem perspicuæ veritatis exponit; quatenus et auditor vanitati fidem adhibendo non peccet, et accusati fama ad aliorum perniciem non laboret. Quod igitur de monachici ordinis exercitiis scripsi, et scoparum præcipue disciplinis monachus monacho specialiter misi, nec laicorum, sive etiam clericorum notitiæ prodenda mandavi; urbici autem eremitæ, forenses, videlicet solitarii, monachi universales id solum machinati sunt de medio styli currentis excerpere, quod scandalum posset monachici fervoris arcana nescientibus generare. Sed testes mihi sunt fratres, qui sub institutione sanctæ regulæ regulariter vivunt, hoc me apicibus tradidisse, quod ipsi quotidie satagunt operibus exercere. Nec aliud relationis series protulit, quam quod tritæ et inolitæ operationis consuetudo dictavit. Quod [f. Qui] autem sub monachicæ professionis nomine plebibus imperant, qui in angulis constituti, tanquam in tribunalibus sive prætoriis pragmaticæ sanctionis jura promulgant, qui alios lacerando, et mordendo, solis sibi rigidæ justitiæ privilegium arrogat, quid in humilitate crucis Christi inter monachos agatur, ignorant: et hoc prodigium deputant, quod alii quotidiani usus assiduitate frequentant. Ecce, inquit, peregrinando carina, ecce nova pœnitentia, et transactis tot sæculis hætenus inaudita. Si hoc semel admittitur, si ratum ducitur, si tenetur, omnes profecto sacri canones destruuntur, antiquorum Patrum præcepta depereunt, et, ut Judæus dixerat, paternæ traditiones ad nihilum rediguntur. Quæ profecto verba non a charitate, quod est funditus aliena, sed a bruta, ac bestiali probantur ebullire vecordia. Nunquid enim Redemptor noster verbera, Evangelio teste, non **154** protulit! (*Joan. xix.*) Nunquid non Paulus quinquies quadragenas una minus accepit? (*II Cor. xi.*) Nunquid non apostoli omnes flagellis cæsi? (*Act. v.*) Nunquid non et sancti martyres ludibria, et verbera sunt experti? (*Hebr. xi.*) Nunquid non Moyses verberibus affici reos in lege præcepit? (*Deut. xxv.*) Nunquid non B. Hieronymus, et alii nonnulli flagellis mactati, Deo præside, referuntur? D An eandem, quam et ab invitis interdum Deus omnipotens exigit, ab ultro offerentibus suscipere pœnitentiam recusabit? Sed forte dicturus est oblocutor, quia qui sanctos non a se, sed ab aliis cæsos fuisse, Scriptura teste, cognovimus, nosmetipsos extra eorum normam castigare propriis manibus non debemus. Cui videlicet objectioni facile, quod respondeatur, occurrit; quia cum nos Domini crucem ultronea mortificatione deferimus, nisi ad exemplum ejus in crucis stipite a persecutoribus configamur; et cum sopito jam persecutionis articulo crucifixores desint, incassum de cætero crux tollenda præcipitur, cum nullum dimicanti supplicium a tortoribus irrogetur. Quod si vesanum et absurdum est credere, illud

pœnitentiæ genus Dominum in afflictione nostra despiciere, quod in semetipso dignatus est pro nostra salute perferre; quid mirum, si puniendo commissa suimet se exhibeat homo tortorem, et ad evadendum iudicium sibi se constituat iudicem? dicente Apostolo: « Si nosmetipsos iudicaremus, non utique iudicemur (*I Cor. xi.*) » Sicut enim non temeritatis arguendus est, qui non modo sacerdotali præcepto, sed et sponte jejuna; ita quoque non frustra laborare censendus est, qui se non alienis duntaxat, sed et propriis manibus afficiendo castigat. Quod si Achab, reprobæ videlicet regis, cilicium divina pietas non contempsit (*III Reg. xxi.*), quam benigne, quam misericorditer illum desuper aspectare credendus est, qui se velut in atrocissimo crimine deprehensum nudum divinis aspectibus obtulit accusatorem pariter et tortorem; reum simul et testem: censorem nihilominus, et carnificem fecit? Optime pœnitet, qui dum carnem verberibus mactat, lucrum, quod delectatione carnis amiserat, afflictionibus recompensat: et salubrem illi nunc amaritudinem ingerit, cujus olim noxia delectatione peccavit. Nihil differt quibus pœnis caro pœnitentis addicitur, dummodo voluptas præcedentis illecebræ vicaria repressi corporis afflictione mutetur. Quod si non facientibus nova, ac proinde reprehensibilis videtur disciplina virgarum, et ad lividæ persuasionis ineptiam iudicatur destructio canonum, abolitio decretorum; nunquid venerabilis Beda redarguendus esse videbitur, qui post antiquorum sententiam canonum, quosdam pœnitentes ferreis asserit circulis astringendos? Nunquid sanctorum Patrum vita jure conspuitur, quæ alios per ogdoadas, et pentadecas in vepribus stando, alios de sole in solem rigidas ulnas in aera suspendendo, alios in defossis specubus jugiter latitando, reatus sui pœnitentiam peregrisse testatur? Nunquid et beatus ille Macharius digne ridebitur, qui dum se minimum quid admisisse pœnituit, acutissimis culicum rostris, quæ videlicet apros transfigerent, per sex menses membra sua nudus exposuit? (*PALLAD. Histor. SS. Patr., sect. 17.*) Nunquid et Ninivitarum pœnitentiâ contemnenda est, **155** qui nec jumenta per triduum pascere permiserunt? (*Jon. iii.*) Quia igitur hæc et alia multa pœnitentiæ genera sacris non reperiuntur inserta canonibus, nunquid penitus execranda sunt, et Patrum sanctionibus perhibenda sunt esse contraria? Erubescat ergo lingua phrenetica et quæ nescit esse facunda, discat esse vel muta: nescit utiliter verba depromere, sciat saltem sine læsione tacere.

Sed dicat mihi censor iste fratrum, et doctrinæ magister ignotæ; qui nimirum sic sibimet super discipulos intempestivam arrogat ferulam, ut nec dum præceptori præbuerit clientelam, dicat, inquam, cum sacerdotes Ecclesiæ annosam indicunt quibusdam peccatoribus pœnitentiam, nunquid non aliquando certam pecuniæ præfigunt pro annorum redemptione mensuram; ut nimirum facinora sua elemosynis redimant, qui longa jejunia perhorrescunt?

A Sed quia hæc pecuniæ redemptio in antiquis Patrum canonibus minime reperitur, absurdum esse, et frivolum iudicabitur? Quod si hoc laicis indulgetur, ut peccata sua elemosynis redimant, ne subripiente mortis articulo, ex hac vita sine reatus sui, quod absit, absolute recedant, quid monacho præcipiendum erit, qui et longam forte pœnitentiam, peccatis exigentibus, accipit: et pecunias olim funditus, quibus redimatur, abjecit? Nunquid si pro humanæ fragilitatis intuitu peccatum redimi nummorum summa præcipitur, pro peccato carnis afflictio merito respuetur? Quid enim mirum si caro, quæ nos in exilium læta dejecit, versa vice ad patriam afflicta reducit? Et per hoc idem, cui dudum noxie consentiendo peccavimus, idipsum nunc castigando salubriter emendemus? Atque, ut ita loquar, eadem bestia jam humilis facta, curandum medico collisum hominem vehat, quem primitus infruita, atque vesaniens impatienti calce percusserat? Imo quid novum, si terra, quæ spinas ante, vel paliuros attulerat, eisdem tribulis putrescentibus exculia, postmodum et læta pinguescat? Obstruatur igitur os iniqua loquentium, et qui propria nesciunt errata corrigere, alienam saltem justitiam verbis desinant mordacibus lacerare: et quæ ipsi nesciunt cum spiritualibus agere, paveant obtreptorie cum sæcularibus irridere.

B Vos autem, dilectissimi, quos et religiosa vita sanctificat, et cœlestis sapientiæ fulgor illustrat, sibilantia serpentium ora reprimite, et pestiferum virus, ne ad multorum perniciem tanta libertate pereffluat, vestris auctoritatibus obviate: et quia, juxta verbum Domini, « vos estis sal terræ (*Matth. v.*) », quidquid amaritudinis imperitorum hominum rusticitas exhibet, totum prudentissimæ gravitatis vestræ sapor obdulcet. Plura scripturus eram, sed dum manus ad jaciendos apices properat, finita schedula, nuntius etiam expedite præcinctus equitare festinat.

EPISTOLA IX.

AD CLERICOS FAVENSES.

(*Habetur tom. III, estque opusc. 27.*)

156 EPISTOLA X.

AD CLERUM ET POPULUM FAVENTINUM.

D ARGUMENTUM. — Vocatus a Faventinis post ipsorum episcopi mortem, excusat se, quod in præsentia præteritis languoribus, lassitudine valde debilitatus, ad eos accedere non posset. Interim illos hortatur, ut episcopi electionem usque ad imperatoris adventum, a quo illius Ecclesiæ status componendus esset, a pontifice differri curent: ac presbyterum aliquem idoneum optent, qui episcopatus vicariam administrationem gerat; se quoque affuturum in tempore pollicetur.

Sanctis ac venerandis fratribus Faventinæ Ecclesiæ filiis, clero et populo, PETRUS peccator monachus in Domino salutem.

Cum sanctæ memoriæ dominum P. episcopum vestrum obiisse cognovimus, mens nostra repente turbata contabuit; subiti casus nos stupor invasit, et fraternæ compassionis mœror viscera nostra com-

movit. Venerabilis autem filius noster, abbas scilicet quem ad me direxistis, ita me reperit non modo præteritis languoribus, sed et quibusdam laboribus conquassatum atque contractum, ut nunc tam cito ad vos venire non possim. Quamobrem donec nos in servitium vestrum venire contingat, quod juxta modulum nostrum vobis faciendum esse conjicimus, per hujus epistolæ paginulam brevissimæ prolationis eloquia destinamus. In quantum vero deprehendere possumus, unus spiritus fuit, qui et nostri cordis ingeniolum tetigit, et sanctam prudentiam vestram in id, quod inter vos pactum est atque conventum, unanimiter incitavit: videlicet, ut non eligatis episcopum usque ad regis adventum. Qui scilicet et errorem tollat, et vos, atque Ecclesiam vestram, sedatis undique jurgiis, in quietis ac pacis tranquillitate componat. Unde et dominus noster papa rogandus est, ut episcopum vobis modo non ingerat, sed Ecclesiam vestram interim vacare, et vos sub suæ benedictionis umbraculo manere decernat. Quia vero per Dei misericordiam industrios inter vos clericos, ac prudentes, et litteratos habetis, si placet, unus ex eis eligatur, qui ad exsequendum hoc negotium utilior invenitur. Cui nimirum cura ac sollicitudo totius episcopatus possit imponi, ac per eum omnia necessitatis ecclesiasticæ negotia debeant ministrari. Ego interim, si præcipitis, cum opportunum fuerit, in vestrum servitium veniam: et vel in consignandis pueris, vel in aliis episcopalibus officiis pro charitate Dei, et vestra, forsitan aliquantulum laborabo.

157 EPISTOLA XI.

AD V. ET P. CLERICOS FAVENTINOS.

(Habetur tomo II, estque opusc. 41.)

EPISTOLA XII.

AD G. THESAURARIUM FAVENNATENSIS ECCLESIE.

ARGUMENTUM.—D. Petrus Damianus in patriam a civibus et archiepiscopo vocatus, in qua tamen neque in honore habebatur, neque in animarum salute proficiebat, incertus quid ageret, hanc epistolam scribit ad thesaurarium Ravennatem, in qua illum consulit, quid sibi faciendum censeat: utrum in patria remanendum, an ad suum monasterium redeundum. Cupidus enim alienæ salutis, non poterat æquo animo Ravennæ esse, ubi suæ prædicationi nullus locus pateret. Ex altera vero parte si suum monasterium repeteret, verebatur vir modestissimus, ne in tanta omnium in se observatione aliquid de sua humilitate periclitaretur. Videtur tamen in eam sententiam inclinare, ut animarum lucrum suo periculo præponat. Omnia tamen illius, ad quem scribit, consilio integra servat.

Domno G. religioso presbytero, Aræque Seth, in cymiliarcho, Petrus ultimus monachorum servus ferventissimæ devotionis obsequium.

Non ignoras, dilectissime, quia et olim a Gebardo archiepiscopo, et nuper ab hoc novo, qui zelo divini Spiritus constitutus est, necnon et a plerisque Ravennæ civibus sæpe multumque rogatus, tandem consensi: et eremum deserens, spe lucrando animas, urbem habitaturus adveni. Sed cum prædictum virum cernerem, non dicam ad quod missus, sed

A quod permissus fuerat, agere, populum quoque non in me charitatis zelum, non in se studium propriæ salutis habere, pœnituit, fateor, quia dum vanitatibus hominum credidi, a divinæ voluntatis linea, licet sero, perspicue tamen me aberrasse cognovi: et dum congestorum aviditate piscium vivarium petii, raros saltem, quos per diffusa marium fluentia claudere consueveram, frustratus amisi. Interea tamen quodam fruebar consolationis auxilio, quia videlicet etsi in lucrando animabus me exercere non poteram, molestissimum tamen pondus popularis reverentiæ non ferebam. Utrumque nimirum in statera mentis meæ æqua pene lance pendebat, et sterilitatis infortunium cum negatæ venerationis lucro lætus recompensabam. Est enim revera popularis favor imperfectis non mediocriter noxius, quia vel in se delectatos **158** in vanæ gloriæ voraginem dejicit, vel etiam resistentes receptæ mercedis terrore transfigit.

Cujusdam occasione festivitatis nonnullis religiosi invitantibus viris, vehiculumque mittentibus, cum ad Urbinatem provinciam repedassem, tantus me inundantium fratrum, monachorum videlicet atque sæcularium, fluctus absorbit, quod nequam me ad tutissimi portus sinum retorquere vela permisit: et velut in ipso marimare per circuitum arenarum mihi ager opponitur, dum ne alio progrediar, importuna me tot fratrum charitas obtestatur. Sed, ut opinor, idcirco me omnipotens Deus illic permisit accedere, ubi non debueram permanere, quatenus dum præruptos saxorum scopulos cerne-rem, rarioris segetis arvum non omnino despicabile, ac per hoc insulcabile deputarem. Et dum petrosus ager attenditur, in comparatione ejus trigesimi fructus terra, fecundissimus novalis Africæ judicetur. Anxiabar denique prius ubi possem uberiores animarum fructus acquirere, et zelo proximorum ductus, diversas Italiæ regiones curioso mentis lumine perlustrabam: dumque revocare alios ambiebam ad rectitudinis statum, ipse paulo minus potui vagationis incurrere nævum. Nunc autem, ut ita dixerim, quasi saburra quædam lembum mentis meæ præponderat, imo velut anchora affixa solo, triplici perseverantiæ fune coarctat. Unus solummodo scrupulus mihi adhuc molestiam ingerit, qui me, charissime Pater, consilii tui manum flagitare compellit. Qui videlicet scrupulus si tuæ responsionis indice a mentis meæ pede succutitur, non ambigo per Dei misericordiam quin postmodum recto firmo itinere gradiatur. Respondeat ergo mihi prudentia tua, quid mihi utilius sit: utrum illic habitare, ubi et animarum fructus acquiritur, et devota mihi populi reverentia exhibetur: an illic potius, ubi sine fructu, pariter et honore consistam? Quorum mihi utrumlibet periculosum videtur: et dum alterum metuo, alterum quoque nihilominus e diversa fronte formido. Nam si infructuosus vixero, evangelicam mihi securim ad radicem arboris positam expavescio, de qua videlicet arbore Veritas terribiliter intonat, di-

cens: « Succide, » inquit, « illam; ut quid etiam terram occupat (*Luc. xiii*)? » Si autem dum fructus acquiritur, mihi jam honor exhibetur, illam repulsionis sententiam vix effugio, qua dicitur: « Amen dico vobis, recepistis mercedem vestram (*Matth., vi*). » Hæc est igitur quæstio, quam a te solvi desidero: hoc solum est, propter quod tibi scribere cuncta superius comprehensa disposui. Sed quia, injuncto ecclesiastici prioratus officio, te occupatum novi; et rescribendi forsitan otium non facile poteris reperire, super hoc capitulo ego ipse interim scribo quod sentio: nimirum non ut magistrum discipulus doceam, sed utrum mei intellectus sententia tenenda sit, discam; prudentiæ scilicet tuæ optione servata, ut vel abnuendum proprio stylo coerceas, vel probandum gravissima tui iudicii auctoritate constituas. Cuncta sane divinarum Scripturarum eloquia ad nil aliud, nisi ad animarum salutem crebris sunt voluminibus exarata. Quidquid enim in his præcipitur, quidquid prohibetur, totum procul dubio ad profectum sit animarum; Paulo attestante, qui ait: « Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus (*Rom. xv*). » Si ergo propter Scripturæ minas sic impensus honor aufugitur, ut animarum quoque utilitas negligatur; patet profecto, quia intentio, pro qua Scriptura servari debuit, non tenetur. Si enim ad hunc finem omnis sacra Scriptura refertur, ut per eam salus animæ requiratur, dum fugientes honorem, animarum lucra postponimus, id potissimum, propter quod Scriptura facta est, non servamus. Et perverso modo, dum obtemperare sacris voluminibus nitimur, contra hæc eadem sacra volumina decertamus. Qui enim dicit: « Ne recumbas in primo loco (*Luc. xiv*), » ipse præcipit, dicens: « Qui audit, dicat: Veni (*Apoc. xxii*). » Et qui prohibet, ne vocemini magistri (*Matth. xxiii*), ipse jubet discipulis: « Ite, docete omnes gentes (*Matth. xxviii*). » Oportet ergo, ut dum animarum fructus acquiritur, non humana laus, non popularis favor, non aliqua honoris reverentia mentis intentione quærat. Quod si ultro oblatus honor nolentibus nobis ingeritur, necessarium est, ut in pavimento cordis sub districto disciplinæ pede calcetur, et velut venenatus serpens in ipso suggestionis capite ictum sentiat; ne nos, quod absit, in extremo bonæ operationis calcaneum mordere præsumat. Nec tamen ob id est animarum utilitas deserenda, sed ut revera strenui bellatores, dum nosmetipsos humilitatis clypeo ab injecto elationis telo protegimus, proximos nostros ad fortiter agendum sanctæ exhortationis vocibus excitemus. Verumtamen si proximos prudentiæ nostræ clypeus protegat, ne hostis post tergum latitans, occultum ex insidiis vulnus infligat. Sic contra nostrum dimicemus adversarium, ut commilitonibus etiam nostris provideamus auxilium. Sic circa commilitones fraternam charitas vigilet, ne proprium latus gladiis hostilibus nudet. Sic sic nimirum du-

plex nobis merces acquiritur, dum ex ipso charitatis officio, quod pie proximis nostris impendimus, bellicus labor oritur, quem repugnando vincamus.

Sed ne argumentationi potius quam solidæ veritati videamur insistere, hoc, quod proposuimus, per sacre Scripturæ non pigeat exempla monstrare. Joseph quippe vir sanctus, ut periculosam populi sollevaret esuriam, secundam post regem suscipere non abnegat dignitatem: et qui prius angusti carceris fuerat cultor, jam totius Ægypti factus est dominator. Unde et fratres ejus ad Jacob alacres dicunt: « Joseph filius tuus vivit, et ipse dominatur in terra Ægypti (*Gen. xlv*). » Moyses, qui dudum cognati gregem in deserto humiliter pavit, ut melioris postmodum gregis dux fieret, totius Israelitici populi obsequium non refugit, qui nimirum ad tanti honoris culmen perductus est, ut omnis illa Hebræorum multitudo ad jussionis ejus se verba suspenderet, ejusque legibus supplex obtemperaret (*Exod. i et seqq.*). Uterque tamen quantæ mansuetudinis in ipsa sublimitate perstiterit, indubitanter agnoscitur, et dum alter se agnoscendum peregrinis fratribus, cum latere potuisset, ultroneus offerat; alter suam humilitatem, velut alienam, humiliter pandat: « Erat, inquit, Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra (*Num. xii*). » Josue quoque, qui Moysi minister exstiterat, eo moriente, suscipere regiminis officium non recusat (*Jos. i*). Qui nimirum si pro humilitate servanda principatus jura contemneret, numerosis regibus, quos peremit, perimendam populi multitudinem cunctorum reus exponeret: et dum sibi caveret jactantiæ casum, fratrum negligeret vitæ periculum. Quid dicam Samuel, qui quandiu non est ab ipso populo ex principatus arce dejectus, et excelsus videbatur in publico, et humilis erat in occulto. Qui videlicet suscepti regiminis locum adeo invitus deseruit, ut majoribus natu ex Israel sibi regem petentibus, de eo protinus Scriptura dicat: « Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent, Da nobis regem, ut judicet nos (*I Reg. viii*). » Quid referam Eliam? quid Elisæum? qui ut proximis potuissent sua prædicatione proficere, nequaquam veriti sunt et multis coruscare miraculis, et ipsis regibus, omnique populo venerabiles apparere. Et, ut jam prætermisissis tot Veteris Testamenti Patribus ad Evangelium transeam, nunquid præcursor Domini vitare penitus honoris reverentiam potuit, qui se Christum non esse turbis ipsum esse credentibus vix negando suasit (*Joan. i*)? Nunquid Petro popularis reverentiæ favor defuit, qui tot languidos superflusa solammodo sui corporis umbra sanavit? (*Act. v*). Nunquid Paulo non est honor exhibitus, quandoquidem in Listris mox ut debilis pedibus, eo præcipiente, surrexit, protinus omnis turba in ejus laudem stupefacta clamavit: « Dii, inquit, similes facti hominibus descenderunt ad nos (*Act. xiv*); » unde sicut paulo post subditur: « Sacerdos Jovis qui erat ante civitatem, tauros et coronas ante januas offerens cum populis, volebat sacrificare

(*Ibid.*). » Sed quam inflexibilis ille in suæ humilitatis arce perstiterit, manifestat ipse et Barnabas, cum, scissis præ tristitia tunicis, dicunt: « Viri, quid hæc facitis? et nos mortales, sumus similes vobis homines (*Ibid.*) » An dilectus Domini Joannes evangelista penitus evadere honoris reverentiam potuit, qui universum populum virorum ac mulierum cum hymnis et laudibus occurrentem sibi, dum ab exilio reverteretur, invenit? Cui etiam illud singulare Christi præconium non præsumptionis vitio, sed nimio devotionis desiderio cantabatur: « Benedictus, aiunt, qui venit in nomine Domini (*Matth. xxiii.*) » An et Andreas apostolus populi obsequio caruisse credendus est, quem in cruce pendentem dum Achaici tumultuarentur eripere, ipsum quoque provinciæ præsidem comminati sunt trucidare? Et ut ex ipso sanctorum omnium capite allegatio nostrâ firmiter roboretur, Redemptorem nostrum Judæi regem voluerunt constituere, nisi ille montis asilum petiisset (*Joan. vi.*)

Si ergo mediator Dei et hominum ad exhibendum solius humilitatis exemplum sic hominum reverentiam voluisset abjicere, ut nec miraculorum virtutes ostenderet, neque prædicationis verba proferret, humano generi, in peccatis mortuo, quid rogo, salutis, quid utilitatis **161** impenderet? Sed idcirco voluit reverendus et mirabilis apparere, ut mirantium ad se corda converteret, conversos autem per viam, qua gradiebatur, ad patriam revocaret. Cum ergo magnopere timemus hominum reverentiam, qua et nostrâ sese virtus exercent, et exhibentium devotioni fructus accrescat. Quæ videlicet si quando ante mentis nostræ januam vanæ gloriæ vento submurmurat, scutum protinus humilitatis opponitur: et quo violentior ictus impingitur, eo nobis locupletius; peracta victoria, præmium cumulat. Porro autem nisi aliquo modo venerabilis auditoribus persona prædicantis appareat, non admissus prædicationis sermo apud eorum animum non laborat. Nam si loquentis persona despicitur, restat ut ipsa locutio apud audientes despiciabilis judicetur. Neque enim laborare apud eos poterat Paulus, qui eum despiciebant, dicentes: « Epistolæ, inquiunt, graves sunt, et fortes, præsentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis (*II Cor. x.*) » Apud eos autem multum profecerat, quibus gratias referendo dicebat: « Sicut angelum Dei excepistis me; testimonium enim vobis perhibeo, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi (*Gal. iv.*) » Nunquid Apostolus despectui volebat haberi, unde conqueritur? Nunquid sedulitatis obsequium devitabat, unde gratificatur? Sed utrumque non propter se. Non enim quærebat quæ sua erant, sed quæ alterius. Idcirco nempe volebat a discipulis coli, ut attente etiam posset audiri: idcirco recusabat ab auditoribus despici, quia metuebat simul et sermonem contemni. Minus est enim, quod Thessalonicensibus ait: « Rogamus autem vos, fratres, cum noveritis eos, qui laborant in vos, et præsent

A vobis in Domino, et commonent vos, ut abundantius habeatis illos in charitate propter opus illorum (*I Thess. v.*) » Hinc est, quod de Epaphrodito ad Philippenses dicit: « Excipite, inquit, illum cum omni gaudio in Domino; et ejusmodi cum honore habetote (*Philip. ii.*) » Si ergo Apostolus reverentiam fugiendam omnino decerneret, dum auditoribus præcipit, ut doctori suo honorem exhibeant, suadet profecto, ut eum de suis finibus honore prosequentes expellant. Sed hoc monere videtur prædicator egregius, ut discretus vir et honorem sibi delatum exterius pro fratrum utilitate suscipiat, et eundem honorem intrinsecus pro sua humilitate contemnat, quatenus undique circumspectus sic illorum saluti provideat, ut ipse tamen elationis vitio non succumbat. Neque enim, ut nos valeamus ab hujusmodi vitio cautiore existere, idcirco debemus fratribus nostris prædicationis auxilium denegare, cum Moyses dicat: « Obsecro, Domine, peccavit populus iste peccatum magnum, fecerunt sibi deos aureos; aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facias, dele me de libro tuo quem scripsisti (*Exod. xxxii.*) » Qua ergo conscientia possumus privato amori fratrum lucra postponere, cum iste non dubitet pro salute proximorum de libro divinæ memoriæ funditus deperire? Dehinc etiam Paulus dicit: « Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ (*Rom. ix.*) » Cum igitur sancti viri, ut fratribus consulant, etiam animarum suarum periculum subire **162** non metuunt, quid aliud faciunt, quam exemplum sui capitis imitantur? Qui videlicet pro ovibus animam suam posuit: et, ut nos a morte redimeret, mortis perferre supplicia non expavit (*Joan. x.*) Absit ergo, ut propter honorem qui nobis impenditur, debeamus fratribus nostris ædificationis verba subtrahere: sed propter eorum salutem, ipsum acquiescamus honorem æquanimiter tolerare.

Hæc autem, venerabilis Pater, dixerim, non ut pertinaciter proprii intellectus arbitrium sequar, aut hæc affirmare præsumam; sed ut tu secundum ingenium tibi divinitus datum, vel si res aliter habet, insinues: vel quæ dicta sunt, gravissima tui iudicii auctoritate confirmes. Saluta, quæso, ex mea parte charissimum mihi patrem et magistrum meum Mainfrenum presbyterum, et dilectissimum fratrem meum Gerardum de Blanca. Reddat illis omnipotens Deus omnia bona quæ mihi fecerunt pro amore ejus.

EPISTOLA XIII.

AD CAPELLANOS GOTHIFREDI DUCIS.

ARGUMENTUM. — Defendit se a calumnia capellano- rum Gothifredi ducis, qui illum avaritiæ taxabant, eorundem quoque duas pravissimas opiniones redarguit. Affirmabant enim clericos posse uxores ducere. Illos qui episcopatus, et sacerdotia mercarentur, dummodo impositionem manus gratis acciperent, Simoniacos non esse. Quam utramque hæresim esse, aperte ostendit.

Dilectis in Christo fratribus capellanis Gothi-

fredi ducis, Petrus peccator monachus salutem.

Cum serwandum aliquid quod cordi sit scribere soleo, multiplici diversorum codicum bibliotheca vallatus, majorum sententias recolo, atque, ubi necessarium est, ad eorum semper exempla recurro: nunc autem in prærupti montis atque nivalis cacumine constitutus, dum monasterialis ædificii fabricam construere gestio, non modo librorum paginis, quæ procul absunt, insistere nequeo; sed et cæmentariorum ac latomorum perstreptentium clamore depressus, id ipsum pene, quod intra me est, ignorare compellor: unde vobis scribere timeo, ne dum styli rudis articulum inexpugnabilia, sicut talibus dignum est, non munierint testimonia Scripturarum, mox ut elato supercilio, et rugata fronte legeritis, tanquam deliras somniorum nugas, et anilis ineptiæ nænias conspuatis. Verumtamen ego malo cum David salivis in barbam defluentibus apud Achî, regem Geth, furiosus dici (*I Reg. xxi*), et cum Jesu, sicut Marcus asserit, apud Judæos phreneticus appellari (*Marc. iii*), quam imperitiæ notam timens, in supernæ majestatis examine de silentio condemnari, dicens cum Isaia: « Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum (*Isa. vi*). » Porro **163** « quod stultum est Dei, sapientius est hominibus (*I Cor. i*). » Et sicut idem dicit Apostolus: « Quia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes (*Ibid.*). » Hoc etenim et Samson ille signavit, qui cum mandibula asini mille Philisthæos mirabiliter interfecit (*Judic. xv*). Samson enim, qui interpretatur *sol eorum*, Christus est, qui in mandibula asini, bruti videlicet et simplicis animalis, plurimos interemit: quando per ora piscatorum atque simplicium genus humanum a superbæ suæ rigore contrivit, ut qui ad debellandas aereas venerat potestates, non cum oratoribus ac philosophis, sed cum mitibus triumpharet et imperiis.

Tria plane dicitis, quibus salva charitate vestra necesse est responderi. Dogmatizatis enim sacri ministros altaris jure posse mulieribus permisceri: illud insuper additis, et quibusdam allegationibus affirmare tentatis, quia non ille Simoniacus esse dicendus est, qui sub præstatione pecuniæ regimen Ecclesiæ suscipit; sed ille duntaxat, qui ad impositionem manus, et consecrationem per commercium venalitatis irrepit. Postremo, quod minimum est, mihi notam cupiditatis inuritis, quod nimirum cur præsumatis, quia mihi pro minimo est, breviter referam: et sic reliquis duabus objectionibus, communibus videlicet Ecclesiæ negotiis, proprio purgatus, occurram. « Mihi enim pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die (*I Cor. iv*). » Age igitur missarum mihi mysteria celebranti, uxores principum, ducis scilicet, et marchionis, Bizanteos obtulerunt. Quos utique monachus noster Paulus expletis mysteriis apud altare, nobiscum foras prodiens, dereliquit. Unus autem ex vestris, vobis tamen non modo rem ignorantibus, sed etiam absen-

tibus, cleptica fraude subripuit, et vobis nihil omnino peccantibus, quia tamen vester erat socius, quodammodo nævum reatus induxit. Qui mox in crimine deprehensus, et minaci terrore Beatricis excellentissimæ ducis, et animosæ viraginis violenter oppressus, aurum fratri nostro latenter attulit: atque ut pro se supplicaretur, oravit. Quam sane summam mox, ut rescivimus, eidem clerico reddi præcepimus: atque ut de restituenda sibi dominæ suæ gratia non diffideret, exhortati sumus. Quam ille pecuniam dum vehementer insisteret, et nullis omnino precibus nobis ingerere potuisset, altero tandem die fratri nostro clam dedit, sicque se mordacis conscientiæ pondere levigavit. Cur ergo avaritiæ accusatis, quem pecuniæ quæstum tantopere contempsisse cognoscitis? Cur adversum me linguas acutis, et non repugnanti mordentis obloquii vulnus infligere festinatis? Nam et Salomon dicit: « Jaculum et gladius, et sagitta acuta homo, qui loquitur contra proximum suum testimonium falsum (*Prov. xxv*). » Et psalmista: « Filii hominum, dentes eorum arma, et sagittæ, lingua eorum machæra acuta (*Psal. lvi*). » Egone cupiditatis arguendus sum, qui recipere subrepta contempsi, crimen indulsi: ac pro malis bona restituens, herilem reo gratiam reformavi? Ego, inquam, avaritiæ notandus sum, qui jacturam æquanimiter pertuli; an ille, **164** qui sacrum de sacro subripiens, sacerdotii, quo fungebatur, officium profanavit? Adversus quem videlicet, fratres, hoc ego sermone non invehor: sed vestra provocatus infamia, me tantum purificare compellor. Piscatorum sum plane discipulus, ideoque non mare Demosthenis, nec torrentem commoveo Ciceronis. Et quia delinquenti fratri compassionem debeo, ad referendam digni talionis injuriam non anhele. Hoc tantum mihi dicere liceat, quia si a contubernalibus, et familiaritate conjunctis, sicut oratores ac rhetores perhibent, trahenda sunt argumenta, non merito nobis avaritiæ crimen impingitur, quorum frater pecuniam quasi parvipendens atque despiciens, in Ecclesia dereliquit. Sed, si dicere liceat, vobis potius ascribendum est, quorum socius, quod alienum erat, callida machinatione subripuit. Jam vero quod impudenter asseritis, ministros altaris conjugio debere sociari, proprii sermonis adversum vos evaginare mucronem superfluum ducimus, dum armatos, contra vos totius Ecclesiæ cuneos, et constipatam omnium sanctorum Patrum aciem vobis resistere videamus. Et ubi tanta se coelestium bellatorum nubes opponit, mirum est, si non tantæ auctoritati quælibet novæ præsumptionis temeritas acquiescit. Sed quanquam corpus canonum desit ad præsens, quædam tamen Patrum testimonia non gravemur apponere, quæ vel ex repetita memoria, vel in quibusdam membranulis possumus invenire. Enimvero beatus Clemens hæc in sua scribit epistola (*epist. 2, ad Jacobum fratrem Domini*): « Ministri altaris presbyteri, sive diaconi, ad Dominica tales eligantur officia, qui ante ordinationem conjugem suam reli-

querunt. Quod si post ordinationem ministro contigerit propria nudare cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrarii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat. Aquam sacerdotum porrigat manibus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, urceum sane ad salutarem calicem non suggerat. » Et paulo post: « Clericus vero solus ad feminæ tabernaculum non accedat, nec properet sine majoris natu principis iussione: nec presbyter solus cum sola femina fabulas misceat, nec archidiaconus, aut diaconus sub prætextu humilitatis et officii frequentet domicilia matronarum: aut fortè per clericos, aut per domesticos matronæ mandent secretum aliquid. Si agnitum fuerit, et ille deponatur, et illa a liminibus arceatur Ecclesiæ. »

In Nicæno etiam concilio dicitur: « In nuptis autem, qui ad clerum proveci sunt, præcipimus ut, si voluerint, uxores accipiant, sed letores cantoresque tantummodo. » Ex concilio quoque Carthaginensi (*Can. apost. 25; conc. Carth. v, cap. 5*): « Præterea cum de quorundam clericorum, quamvis lectorum, erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit episcopos, et presbyteros, et diaconos secundum propria statuta etiam ab uxoribus continere: quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. » Item ex alio concilio apud Carthaginem (*Conc. Carthag. II, cap. 2*) Aurelius episcopus inter cætera dixit: « Placuit sacros antistites ac Dei sacerdotes, necnon et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, **165** quo possint simpliciter, quod a Deo postulant, impetrare; ut quod apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. » Ad hæc Faustinus episcopus Ecclesiæ Pontianæ provincie Piceni, legatus Romanæ Ecclesiæ dixit: « Placet ut episcopus, presbyter et diaconus, vel qui sacramenta contrectant, pudicitie custodes ab uxoribus se abstineant. » Ab universis episcopis dictum est: « Placet ut in omnibus, et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altari serviunt. » Ne vero de subdiaconis, quod abstinere conjugis debeant, ulla possit remanere dubietas, idem Aurelius post multa subjungit: « Placuit quod et in diversis conciliis firmatum est, ut subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, et presbyteri sed et episcopi secundum propria statuta, etiam ab uxoribus se abstineant, ut tanquam non habentes videantur esse; quod nisi fecerint, ab Ecclesiæ removeantur officio. » Papa quoque Gregorius Petro subdiacono inter cætera scribit, dicens (*GREG. REG.; lib. VIII epist. 42, dist. 51, Ante*): « Ante triennium subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliae prohibiti fuerant, ut more Romanæ Ecclesiæ suis uxoribus nullatenus miscerentur. » Quod mihi durum atque incompetens videtur, ut qui usum ejusdem continentie non invenit, neque castitatem ante proposuit, compellatur a sua uxore separari: atque per hoc, quod absit, deterius cadat. Unde videtur mihi, ut a præsentis die omnibus episcopis di-

ceatur, ut nullum facere subdiaconum præsumant, nisi qui se caste victurum promiserit; quatenus et præterita, quæ per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, et futura caute caveantur. Qui vero post eandem prohibitionem, quæ ante triennium facta est, continenter cum suis conjugibus vixerant, laudandi, atque remunerandi sunt: et ut in bono suo permaneant, exhortandi. Eos autem, qui post prohibitionem factam se a suis uxoribus continere noluerunt, pervenire ad sacrum ordinem nolumus; quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit probata. Item et decretum Leonis papæ (*epist. 82, cap. 4, ad Anastas. Thessal.*): « Nam cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, et procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentie puritatem, nec subdiaconis quidem connubium carnale conceditur; ut et qui habent, sint tanquam non habentes; et qui non habent, permaneant singulares (*I Cor. VII*). » Quod si in hoc ordine, qui quartus est a capite, dignum est custodiri, quanto magis a primo, vel secundo, tertiove servandum est: ne aut levitico, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisque idoneus æstimetur, qui se a voluptate uxoria, necdum frenasse detegitur? Item papa Silvester (*Syn. Rom. c. 8*): « Nulli autem subdiaconorum ad nuptias transire permittentes, præcipimus, ne aliqua hoc prævaricatione præsumpserit. » Quod si contemnenda tot apostolicorum virorum decreta duxeritis, ac per eorum ora tanquam totidem organa loquentis Spiritus sancti statuta spreveritis, quam de vobis beatus papa Damasus sententiam profert, dignum est audiat: « Violatores, inquit, voluntarii canonum graviter a sanctis Patribus judicantur, et a sancto Spiritu, cujus instinctu ac dono ditati **166** sunt, damnantur; » quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter, ut præfixum est, aliquid aut proterve agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio manifeste unum genus est blasphemantium Spiritum sanctum; quoniam, ut jam prælibatum est, contra eum agit, cujus jussu et gratia iidem sancti editi sunt canones. Audiant ergo, qui nobis obsistunt, qui adversus nos super hac questione confligunt: quia dum nobis sunt adversarii, in Spiritum sanctum manifesta sunt rebellionem blasphemiam: et illum blasphemantes offendunt, cujus offensio non remittitur neque hic, neque in futuro. Sed jam plures sanctorum pontificum subnectere sanctiones omittimus, ne epistolaris compendii metam excedere judicemur. Parit enim prolixitas laciniosa fastidium. Et certe cui sanctorum testimonia non sufficient, undecunque congesta fuerint, nec pluribus acquiescet. Id præterea quod objicitis, cautum esse canonibus, ut quicumque conjugati sacerdotis officium spreverint, debeant communionem privari; ut pace vestra loquar, dum litterarum superficiem ne-

gligenter attenditis, sobrietatem ecclesiasticæ intelligentiæ non tenetis. Ille nimirum sacerdos conjugatus dicitur, non qui nunc habet uxorem, sed qui potius habuit ante perceptam sacerdotalis officii dignitatem. Quem profecto si spernimus, consequitur etiam, ut et beatum Paulum apostolum, quod dictu nefas est, contemnere debeamus. Nihilominus et illud de beati Epistola ad Corinthios velut egregium et insignem Goliath gladium versatis in manibus, eumque vibrantes Israeliticæ plebis aciem ventilare tentatis: « Propter fornicationem, inquit, unusquisque suam uxorem habeat: uxori vir debitum reddat, et uxor viro (II Cor. vii). » In quo nimirum verbo, quod dicitur, « unusquisque, » cum laicis simul altaris ministros comprehensos esse conjicitis: et dum in apostolica sententia litterarum paleas quasi B jumentorum dente corroditis, medullas spiritualis intelligentiæ pietati humanæ faucibus non gustatis; imo prorsus a granis quisquilias non scernitis, et discretionis regulam postponentes simul omnia permiscetis. Illis nempe dicebat Apostolus: « Unusquisque suam uxorem habeat, » quibus loquebatur; quia vero non sacerdotibus, vel prædicatoribus, sed populo potius in hac loqueretur epistola; in ipso ejusdem epistolæ principio luce clarius manifestat: « Significatum est, inquit, mihi de vobis, fratres mei, ab his, qui sunt Cloes, quia contentiones inter vos sunt. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ; ego autem Christi. Divisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? » (I Cor. i.) Quibus utique verbis liquido elaret, quia non sacerdotes, sed populum corripiebat Apostolus, qui sectas faciebat schismatum, dum diversorum se discipulos assererent esse doctorum. Cum ergo diceret, « unusquisque suam uxorem habeat, » ille quoque conjugium indulgebat, ad quos eloquium dirigebat. Huc **167** accedit, quia non semper unusquisque, vel omnis multitudinem universitatis amplectitur: sed plerumque intra mensuram certæ quantitatis, prout ratio dictaverit, cohibetur. Sicut est illud quod Dominus ait: « Ego cum exaltatus fuero a terra, universa traham ad meipsum (Joan. xii). » Non enim ad se Judam proditorem traxit, non sibi latronem impium sociavit; sed omnia, id est, omnes duntaxat D electos ad proprii contubernii culmen evexit. Et Apostolus perhibet, quia Deus omnes vult salvos fieri (I Tim. ii), et neminem vult perire. Sed cum Propheta dicat: « Quoniam omnia quæcunque voluit Dominus fecit (Psal. cxxxiv); » cur reprobos perire permittit? Scilicet cum et neminem perire velit, et omnia quæcunque vult, absque dubio possit. Unde cum dicitur, quod Deus omnes fieri salvos velit, necesse est, ut de solis intelligatur electis. Juxta quam regulam, et Apostolus cum dicit, « Unusquisque suam uxorem habeat, » non omnes amplectitur homines, sed illos tantum, quibus juxta legitimæ sanctionis normam habere licet uxores. Alioquin quo pacto sibi

A matrimonii fœdera copulabunt, qui cubilia paterna commaculant, qui germanas, ah scelus! uterinas incestant? Eant ergo jam monachi, dotales tabulas publice proferant, nuptias contrahant: et juxta sanctionis vestræ sententiam vagientes pueros teneris delinire complexibus nullatenus erubescant. Et re vera cum monachos ac levitas, vel in peccando, vel in pœnitendo canonica frequenter æquet auctoritas, quo pacto potestis conjugales copulas inhibere monachis, quas utique diaconis indulgetis? Nam quomodo in sola mulierum permistione sunt disparet qui in cæteris excessibus reperiuntur æquales? Decernendum est ergo, ut aut monachi, quod dici sacrilegum est, nuptias ineant; aut diaconi se penitus ab hujus ignominiosæ turpitudinis obscenitate compescant. Quod nihilominus et de subdiaconis sciendum est, sicut diversa sanctorum Patrum; ut superius ostensum est, decreta confirmant. Quos nimirum nonnulli Nathinæorum tenere opinantur officium: quod non procedit. Nathinæi siquidem, sicut Hieronymus in Hebraicis quæstionibus asserit, interpretantur *donati*. Sunt enim Gabaonitæ, eo quod ad serviendum dati sint tabernaculo Domini ab Josue. Inter hos igitur, et illos hæc probatur esse distantia, quoniam illi tabernaculo, vel templo Domini famulabantur, ut servi; isti quarto funguntur altaris officio, diaconorum scilicet suppres, ac ministri: atque ideo, sicut cum sacerdotibus, ac Levitis sacris missarum præcipiuntur interesse mysteriis, sic eorum quoque participes esse necesse est, in custodienda C perpetuæ munditia castitatis.

Postremo, quod dicitis, ad simoniacæ hæreseos nequaquam pertinere piaculum, si quispiam Ecclesiæ regimen non sine venalitate suscipiat, si tantummodo manus impositionem gratis acquirat, quantum in Ecclesia scandalum generet, quantum certe ab ecclesiasticæ disciplinæ tramite procul aberret, quoniam omnibus est perspicuum, non indiget prolixitate verborum. Quisquis enim Ecclesiam pretio redimit, simul et consecrationem comparare convincitur, ad quam scilicet per acceptionem ejusdem **168** Ecclesiæ promovetur. In Ecclesiæ quippe commercio et consecrationem procul dubio comparat, sine qua videlicet eidem Ecclesiæ præsidere se posse non sperat. E contra contenditis, quoniam investituram ille suscipit ecclesiasticæ facultatis, non minus percipit gratiæ spiritualis. Acquirat Ecclesiæ prædium, non ecclesiastici charismatis sacramentum. Quisquis plane per salsuginem hujus tartareæ sapientiæ, imo venenatæ versutiæ Ecclesiam dividit, cum per venalitatem hæreticus sit, per divisionem quoque schismatici crimen incurrit. Fuerunt sane nonnulli sinceræ fidei, et catholicæ confessionis ignari, qui sic inter humanam atque divinam divisere naturam, ut duas assererent in mediatore Dei et hominum constare personas. Ii vero, quibus datum est perspicaci mentis intuitu incarnati Verbi penetrare mysterium, veraciter astruxerunt in tam inseparabilem unionem utramque concurrisse naturam, ut ne in mortem

quidem Christi divinitas a carne potuisset abjungi: A alioquin non esset verus Deus, si vel in ipso mortis articulo desineret esse Deus. Hinc est quod ait B. Ambrosius: « Caro quidem Christi gustavit mortem, sed impassibilis Dei virtus non exivit de corpore. » Magnus etiam Leo papa non disparem hujus rei protulit in suo sermone sententiam: « Nisi Verbum, inquit, caro fieret, et tam solida existeret unitas in utraque natura, ut a suscipiente susceptam, nec ipsum breve mortis tempus abjungeret, nunquam valeret ad æternitatem redire mortalitas. » Idem quoque alibi: « Deitas, quæ ab utraque suscepti hominis substantia non recessit, quod potestate divisit, potestate conjunxit. » Porro autem vos Christum non dividitis, sed Ecclesiam, quæ corpus ejus est, dividere non timetis. Ait enim Apostolus: « Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia (Col. 1). » Enimvero milites veriti sunt Domini scindere tunicam; vos discerpere non formidatis Ecclesiam: qui nimirum non idcirco Ecclesiarum luera conquiritis, ut ad consecrationis gratiam conscendatis: sed necessitate compulsi, ideo patimini consecrationem, ut ecclesiasticam vos non contingat amittere facultatem. Nec ad hoc anhelatis, ut efficiamini Ecclesiæ sacerdotes: sed ad hoc tantum, ut velut hæreditario quodam jure sitis sanctuarii possessores. Illos videlicet imitantes, qui juxta David vaticinantis oraculum, dixerunt: « Hæreditate possideamus sanctuarium Dei (Psal. LXXXII). » De quibus in eodem psalmo Deo dicitur: « Quoniam cogitaverunt consensum in unum, adversum te testamentum disposuerunt (Ibid.). » Vos enim hæc sententia percutit, qui consensum in unum cogitatis, dum in eo quod contra sacros canones dicitis, non dispari studio inter vos unanimiter concordatis: atque adversus Deum testamentum disponitis dum novam legem, atque contrariam Ecclesiasticæ regulæ promulgatis. Qui vero sint illi, qui hæc contra Dominum faciunt, propheta subsequenter enumerans, manifestat: « Tabernacula Idumæorum, et Ismaelitæ, Moab, et Agareni, Gebal, et Ammon, Amalech, et alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur simul venit cum illis. Facti sunt in **169** susceptionem filiis Lot. Fac illis sicut Madian, et Sisaræ, sicut Jabin in torrente Cisson. Disperierunt in Ender (Psal. LXXXI), » et reliqua. Quorum scilicet nominum si interpretationes exponimus, vestris hæc concordare moribus procul dubio reperimus. Idumæi namque dicuntur *sanguinei*, vel *terreni*. Quod vobis utique congruit, qui dum ista contenditis, carnem et sanguinem vos esse, et omnino terrenos aperissime demonstratis. Estis etiam Ismaelitæ, id est, *obedientes*, non Deo, sed mundo; non divinæ legi, sed carni. Moab vero dicitur *ex patre*, per quod, quoniam paternus incestus intelligitur, vestra quoque luxuria condemnatur. Agareni, id est, *proselyti*, vel *advenæ*, quo designantur nomine, qui per exteriorem quidem societatem Christiano populo se concives simulant, sed legi Christi

contrarii, alieno atque adventitio inter eos animo perseverant. Gebal dicitur *vallis vana*, per quod designantur ii qui simulate sunt mites, et fallaciter humiles. Ammon interpretatur *populus turbidus*, vel *populus mæroris*; quibus scilicet illi debent intelligi, qui dum nova doctrina populum scilicet turbant, Ecclesiæ Dei mærorem atque tristitiam generant. Amalech dicitur *populus lingens*, per quos utique Christi designantur inimici, de quibus in psalmo dictum est: « Et inimici ejus terram lingent (Psal. LXXI). » Alienigenæ quamvis et ipso nomine Latino se indicent alienos, et ob hoc consequenter inimicos, tamen in Hebræo dicuntur Philisthiim, quod interpretatur *cadentes potatione*. Per quos exprimuntur illi, quos luxuria carnis inebriat, et quasi præ nimia potatione cadentes, in ima præcipitat. Tyrus etiam, quæ Hebraice sors dicitur, *angustia* sive *tribulatio* interpretatur: quo illi videntur perspicue designari, qui per impietatis opera perpetuæ tribulationi vel angustia probantur obnoxii. Madian interpretatur *declinans judicium*. Illi plane judicium declinant, qui dogmatizando perversa, divinæ legis justitiam violant. Sisara dicitur *exclusio gaudii*; et quicumque se lasciviis et carnalibus lenociniis petulanter immergunt, gaudium a se supernæ felicitatis excludunt. Jabin dicitur *sapiens*, quod per antiphrasim de illis intelligendum est, de quibus dicit Apostolus: « Ubi sapiens, ubi scriba, ubi conquisitor hujus sæculi? » (I Cor. 1.) Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus sæculi? Oreb interpretatur *siccitas*; et qui æstu concupiscentiæ carnalis exurit, imbre sancti Spiritus madefieri non meretur. Zeb dicitur *lupus*; Zebec *victima*. Re-probi namque, qui sunt rapaces in sæculo, et lupi sunt, et ipsi sunt victima; quia dum infirmiores quosque devorare contendunt, et ipsi spiritualis lupi, hoc est, diaboli dentibus exponuntur. Sed ut hujusmodi nominum expositio ab hujus disputationis ordine non dissentiat, quasi lupi sunt silvæ perversi doctores Ecclesiæ. Qui nimirum et lupi sunt, simul et victimæ: quia dum innocentes quosque velut oves cruentis prævæ prædicationis dentibus mactant, ipsi quoque rapina facti, et in diaboli devorantis intestina trajecti, insatiabilem ejus ingluviem recreant. De quibus et per Psalmistam dicitur: « Sicut oves in inferno positi sunt, et mors depascet eos (Psal. XLVIII). » Diabolus **170** enim *mors* dicitur; sicut in Apocalypsi scriptum est: « Quia erat equus pallidus, et qui sedebat super eum, nomen illi mors (Apoc. vi). » Cavendum ergo vobis, ne dum mortibus parvulorum vestram satiatis esuriem, et ipsi occulti raptoris efficiamini victimæ, quos ille vorax et insatiabilis homicida in sua transferat alimenta. Salmana dicitur *umbra commotionis*; et carnalis quisquis dum umbraticam felicitatem sequitur, veritate contempta, per varias mundi concupiscentias commovetur. Cisson autem, in quo scilicet torrente omnes illi devicti sunt, *duritia eorum* interpretatur. In duritia quippe sua depereunt, qui prava docentes, veritati pertinaciter, et obstinate resistunt. Ender etiam, ubi perie-

runt, interpretatur *fons generationis*, sed utique carnalis, cui nimirum delectabiliter dediti, funesta meruerunt cæde prosterni: non quærentes illic germinare, ubi neque nubent, neque uxores ducent, nec incipient mori. Sed illic potius, ubi quidquid gignitur, in mortem necesse est resolvatur. Vos igitur in Endor intima divini gladii cæde corruitis, qui sacri ministros altaris incesti conjugii consciscere copulas, et spurios gignere filios edocetis. Postremo qui sanctuarium Dei non spirituali moderamine, et provisione gerendum, sed velut hæreditario jure possidendum asseritis, omnibus his interpretationibus nominum, quæ succincte superius sunt exposita, perspicue subjacetis. Sed cum revincendis thematibus illis, quibus breviter celeriterque respondimus, adhuc argumenta perplurima suppetant; manum tamen B jam a scribendi libertate compescimus, ut uberius dictandi vires, si tamen adhuc necesse fuerit, per respirantis spiritus otium reparemus. Parcite procacibus labiis, dilectissimi, et si quam asperioris in vos verbi salsuginem scaturire conspicitis, non me, sed vos potius redarguite, qui scribere compulsi-

EPISTOLA XIV.

AD RODULPHUM, VITALEM, ARIALDUM, ERLEMBALDUM,
ALIOSQUE.

ARGUMENTUM. — Gratulatur primum de eorum, ad quos scribit, fide et fortitudine. Deinde de Mediolanensis Ecclesiæ discordiis et scandalis conqueritur. Postremo constantiam in tuenda veritate, et cœlestem felicitatem non modo precari, sed prædicere videtur. Nam pro Christi fide cum strenue C plerique eorum pugnassent, martyrio coronati, æterna Dei visione fruuntur.

Sanctis fratribus RODULPHO, VITALI, et ARIALDO, atque ERLEMBALDO, et cæteris pro castris Christi invicta fide certantibus, PETRUS peccator monachus salutem in Christo.

Omnipotenti Deo gratias agimus, dilectissimi, quia vos fama discurrente, frequenter audimus in eo, quem de Spiritu sancti 171 gratia concepistis, pio fervore persistere, et adversus hostes ecclesiasticæ disciplinæ indeficientis animi viribus dimicare. Non enim cessat trapezita nequissimus officinam suæ perversitatis intra Ecclesiæ septa construere, non desinit tartaræ monetæ nummos malleis cudentibus fabricare. Nicolaitarum quoque hæresis quæ nobis vobiscum simul collaborantibus videbatur evulsa, redi- vivis adhuc germinibus pullulat, et segetem Christi maturo jam decore flaventem zizaniorum feraliter emergentium adumbratione suffocat. Unde procidimus Domino querula lamentatione dicentes: « Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde ergo habet zizania? » Adjicimus etiam: « Vis, imus, et colligimus ea? » sed consolatoria protinus nobis voce respondet: « Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam mes- soribus: Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum (Matth. XIII). » Nam cum om-

nia possit procul dubio Deus, posset utique ab agro Mediolanensis Ecclesiæ omnium hæreseon pestes procul abjicere, et illæsa vernantis fidei frumenta servare: sed vult fidelium suorum probare constantiam, quam violenter videlicet arma corripiant, quæ robuste manus manibus conserant, quam denique infatigabili contra diabolum, ejusque satellites animositate configant. Poterant enim et istorum magistrum, videlicet Simonem olim suis apostolis adversantem, ne in aeram levaretur obsistere: sed ad hoc permisi, extolli, ut ad sui majorem gloriam, et illius ignominiam compelleret in ima demergi (*In actis B. Petri*). Quamobrem, dilectissimi, dimicantes adversus geminam diabolicæ legionis aciem, nolite cessare, nolite degeneri pusillanimitate deficere: sed tanquam vere filii Benjamin, qui dexteræ filius dicitur, utraque manu solito fervore configite, et bicipitis monstri caput divini verbi, gladiis obtruncate. Ecce, nimirum Jesus, ex cujus ore gladius ex utraque limatus, et acutus parte procedit: et obvia quæque metens, cruentam hostium barbaricam sternit (*Judic. III*). Quod si fortassis ex adverso multiplicata malignantium verba videntur ingruere, illud Elisei verbum fiducialiter inelamate: « Plures nobiscum sunt quam cum illis (*IV Reg. VI*). » Quid plura dicam? Illud apostolicum in sero: « Licet angelus de cœlo evangelizet vobis præter quam quod evangelizavi, anathema sit (*Galat. I*). » Nam ecce, qui jam prius Nicolaitarum et Simoniacæ hæresos laqueis tenebantur astricti, nunc ad perditionis suæ cumulum etiam post violata jurisjurandi sunt sacramenta perjuri; ut in eis luce clarius impleatur quod in Apocalypsi per Joannem dicitur: « Qui nocet, noceat adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc (*Apoc. XII*). » In vobis autem e diverso, quod sequitur: « Qui justus est, justificetur adhuc, et qui sanctus est, sanctificetur adhuc (*Ibid.*). » Familiare scilicet et genuinum Mediolanensi fuit semper Ecclesiæ, ut in ea diversi dogmatis homines et Auxentius, simul et Ambrosius non deessent: ille scilicet tanquam rabida canicula fidelibus oblatraret; iste Veteris et Novi Testamenti testimoniis eum cornuta quodammodo furca repelleret: ille viperini fellis propinaret errorem; iste superni fontis irriguam influeret 172 puritatem: ille sequaces suos virulento lacte nutritos, et per astutiam fraudis illectos in tartarum mergeret; iste per apostolicæ doctrinæ dulcedinem ad cœlestis gloriæ præmia sublevaret: ille sibi credentibus tenebras cæcitatæ induceret; iste sacerdotalibus obedientes imperiis, ad splendorem veræ fidei et lumen æternæ gratiæ revocaret. Quapropter libet in ejus præconium quibus pro tempore valco gaudere, laudibus exclamare: Deus omnipotens, dilectissimi, et per claves B. Petri apostoli vobis januam regni cœlestis aperiat, et per orationem B. Ambrosii pontificis vestri clementer a vobis omnia tenebroso spiritus inquinamenta detergat. Det vobis in ea, quam semel cœpistis, inviolata ve-

ritate persistere : et in apostolicæ fidei petra fundatos, cunctis pravorum dogmatum erroribus insuperabiliter resultare. Annuat vobis in hujus vitæ transitu sic per omnia vivere, ut cum eo simul, qui auctor est vitæ, in illa cœlesti Jerusalem mereamini sine fine gaudere. Amen.

EPISTOLA XV.

AD EOSDEM.

ARGUMENTUM. — Eadem in hac epistola, quæ in superiori brevius continentur.

Petrus Damiani, RODULPHO, VITALI, ARIALDO, ERLEMBALDO fratribus salutem.

Gratias agimus Deo, quod constanti famæ audimus vos constanter adversus hostes ecclesiasticæ disciplinæ certare. Nicolaitarum hæresis, quæ vobis nobiscum laborantibus, videbatur evulsa, repulsiat. Deus vult probare constantiam suorum. Ecce, qui prius Nicolaitarum et Simoniacæ hæreseos laqueis tenebantur, nunc ad perditionis suæ cumulum sunt etiam violato sacramento perjuri. Quod tamen in Mediolanensi Ecclesia non est novum : quæ semper diversi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio atque Ambrosio inchoato.

EPISTOLA XVI.

AD LANDELPHUM CLERICUM MEDIOLANENSEM.

(Habetur tom. III, estque opusculum 42.)

EPISTOLA XVII.

AD S. PRESBYTERUM.

(Habetur tom. III, in opusculo 8.)

173 EPISTOLA XVIII.

AD UBERTUM PRESBYTERUM.

ARGUMENTUM. — Ad quæstiones Uberti presbyteri de baptisate, et missæ sacrificio hac epistola respondet.

Domno UBERTO religioso presbytero, PETRUS peccator monachus individuae glutinum charitatis in Domino.

Questiunculas tuas, venerabilis frater, de spiritualis studii, quod in te nobiliter æstuat, non ambigo fervore procedere : quibus latore præsentium reditum festinante, necesse est me breviter respondere; præsertim cum earum solutio prolixo sermone non egeat, dum sic aperta sint omnia, ut in his omnino non hæreat quisquis ecclesiastici ordinis regulam non ignorat. Nos enim novum morem Ecclesiæ non inducimus : sed ea quæ sunt a Patribus instituta servamus. Et quoniam ab apostolis fidem, ab apostolicis autem viris conversandi in Ecclesia percepimus ordinem, ita propemodum non mutamus disciplinæ modum a majoribus traditum, sicut illibatam tenemus ipsum quoque fidei fundamentum. Unde ad Timotheum dicit Apostolus : « Ut scias quomodo oporteat in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, et firmamentum veritatis (I Tim. III). » Non enim jam licet ultimis Ecclesiæ membris, quod sibi potissimum videtur, eligere; sed necesse est antiquitus ordinata, maxime prout Romana tenet Ecclesia, conservare. Hæresis enim electio dicitur. Et

illi merito notantur hæretici, qui præsumunt quod sibi melius videtur eligere : dedignantur autem in his, quæ a sanctis sunt instituta doctoribus, permanere. Ego autem quia non modo veterum sanctorum, sed et præsentium me discipulum esse profiteor, et doctoris mihi cathedram non usurpo, non tibi novam super his, quæ consulis, regulam condo, non legis jura promulgo : sed quod vel ipse in Romana Ecclesia ipsis apostolicæ sedis æditis me docentibus consuevi, vel in aliis Ecclesiis didici, ac sæpius frequentavi, simpliciter innotesco. Sacrosancto itaque baptismatis lavacro ego juxta morem Romanæ Ecclesiæ solum chrisma semper immiscui, vinum vero permisceri, vel oleum nunquam vidi. Nam et illa Scriptura, quæ in die cœnæ Domini legitur, quæ etiam sic attitulatur : *Sermo generalis de consecratione chrismatum*, hoc videtur 174 exprimere, ut nil præter sanctum chrisma debeamus fonti baptismatis admiscere. Ait enim inter cætera : « Oleo vero sacri chrismatum conficitur aqua baptismatis, et efficitur fons gratiæ cœlestis. » Nam cum ille sermonis istius auctor de oleo sanctificato sufficienter superius eloquatur, quando vero ad baptismum descendit, tacito oleo, solo illud perhibet chrismate confici; patet procul dubio quia quod nominavit, id solum voluit permisceri. Nam si vinum, vel oleum fundendum esse decerneret, nominato chrismate, hoc etiam non faceret.

De celebrandis vero missarum solemnibus nos hanc consuetudinis regulam in disciplinatis Ecclesiis et didicimus, et tenemus, ut calicem differamus in missarum fine perfundere, si nosmetipsos eodem die sacrificium denuo speramus offerre : alioquin quancumque sacras hostias immolamus, in fine calicem semper ex more perfundimus. Porro sive jejunamus, sive reficimur, hanc perfundendi regulam non mutamus. Quod autem perhibes, quosdam dicere quia postquam perfundit quispiam calicem, non est dicendus esse jejunus, et per has frivolas conantur ineptias quasi quæstionum movere litigium : hic illud tibi cavendum est, quod dicit Apostolus : « Stultas autem et sine disciplina quæstiones evita, sciens quia generant lites : servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes (II Tim. II). » Sufficiat itaque tibi succincte digestam audire, quam nunc tenet Ecclesia, consuetudinem, nec tibi reddi consequenter exigas rationem, quoniam negotium hoc pluribus indiget verbis, et facilius fit confabulatione communis eloquii, quam ut dictantis articulo possit expleri. Nec mireris, si cum tanta celeritate decursa scriptiuncula tibi ista non sufficit, vel etiam vitio rusticitatis ostendit. Interroga gerulum literarum, quia cum pene mediante jam die nostri montis cacumen ascenderit, hanc chartulam ante occasum solis accepit. Adhuc tamen inquire de baptismo, si quid mihi fortassis excidit, quid in Romana teneatur Ecclesia. Divinam quæso clemen-

tiam, venerabilis frater, ut tui pectoris sacrarium visitet, et radiis illud suæ claritatis illustret: quatenus clavis ille David, qui librum signatum septem sigillis aperuit (*Apoc. v*), tibi quoque, quæ adhuc

A clauduntur, aperiat: et quæ ligata sunt, potenter absolvat.

EPISTOLA XIX.

AD CLERICOS ET CANONICOS.

(Habetur tom. III, estque opusculum 28.)

LIBER SEXTUS.

AD ABBATES ET MONACHOS.

175-176 EPISTOLA PRIMA.

AD MONACHOS SACRI MONASTERII S. BENEDICTI MONTIS CASINI.

(Habetur tom. III, estque opusc. 43.)

EPISTOLA II.

AD UGONEM ABBATEM MONASTERII CLUNIACENSIS.

ARGUMENTUM. — Cluniacenses monachi maximis a S. doctore beneficiis affecti, cum pro eorum causa in sua senectute Alpes transcendere, et in Galliam ire non recusasset, eidem concesserant, ut in perpetuum ejus mortis dies in suo monasterio et fuis ad Deum precibus, et funebri solemnitate singulis annis celebraretur. Id ipsum nunc Ugoni Cluniacensi abbati in memoriam revocat: et, ut in reliquis etiam cœnobii Cluniacensi subjectis idem fieri curet, deprecatur.

Domno U. venerandæ sanctitatis abbati, PETRUS peccator monachus quidquid servus.

Dum unum quid quæritur, et aliud invenitur, nequaquam votum petentis impletur. Paulus nempe conqueritur: Quia dum auferri sibi Satanæ angelum postulat, non sibi stimulus carnis, ut petebat, auferitur: sed quia gratia sibi divina sufficiat, admonetur (*II Cor. xii*). Moyses quoque petit, ut ei faciem suam Dominus, qui secum loquebatur, ostenderet, et non obtinuit (*Exod. xxxiii*). Alibi vero, quia Dominus eum in gentem magnam faceret, si ipse vellet, audivit: « Dimitte me, inquit, ut irascatur furor meus contra populum istum, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam (*Exod. xxxii*). » Ad quod Moyses libera voce respondit: « Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti (*Ibid.*). » Hic itaque, quod Moyses nolebat, gratis illud divina liberalitas obtulit: illie, quod anxie flagitaverat, nulla ratione consensit. Salomon autem in petitione sua duntaxat utroque felicior exstitit, qui et cor docile, quod volebat, et gloriam atque divitias, quas non petierat, impetravit. Cui nimirum divina vox ait: « Ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens, et intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit: sed et hæc, quæ non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet et gloriam; ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus (*III Reg. iii; Sap. vii; Matth. vi*). » Cur autem ista præmiserim, paucis aperio. Non excidit sanctæ prudentiæ tuæ,

B venerabilis Pater, quia cum jam me senectus incurva deprimeret, et effoeto viribus corpore nutabunda gradientis vestigia sub incertis gressibus vacillarent, ego ad tuæ jussionis imperium animam meam, ut ita loquar, in manibus meis posui, æstivis adoperta nivibus Alpium prærupta conscendi, et pro utilitate venerabilis monasterii tui propinqua satis Oceano Galliarum intima penetravi. Pro cujus impensione laboris, hoc potissimum petii, quatenus incomparabilis ille tuus, sanctusque conventus tecum simul per litteralium astipulationum mihi rata promitteret, quod per omnes succedentium vicissitudines temporum anniversarium mei obitus rediviva semper memoria coleret, meque tremendo iudici piis precum exsequiis commendaret. Cui tunc sponsioni et hoc additum est, ut unum sine intermissione pro me pauperem et alimentis simul et indumentis jugiter sustentaret. Hic mei laboris est fructus, hæc merces operis, hæc redhibitio talionis. Sed dum tot copiosis ac pretiosis muneribus liberalitas me vestra prosequitur, non sine causa timeo; ne dum **177** peracto labori, quasi præfixæ terrenæ mercedis quantitas redditur, salutare mihi orationis vestræ beneficium subtrahatur. Nam ubi diurno operi diarium redditur, nil restat quod spei operantis de cætero relinquatur; nisi forte cum Salomone me sors illa contingat, qua nimirum et id, quod optabat, obtinuit; et hoc insuper, quod non petebat, accepit (*Sap. vii*). Verum ego contentus uno, nequaquam delector in altero: et dum sanctæ orationis vestræ munus efflago, totisque desideriis avidissime concupisco, quantumvis arduum, quantumlibet somptuosum terrenæ facultatis commodum parvipendo. Quamvis enim charitas vestra tam plena sit atque perfecta, ut his, qui sibi familiares esse merentur, utrumque munus libens affluenter impertiat; mihi tamen tanti est unum, ut alterum non requiram. Sinistra quippe suspicio pavidæ mentis arcana conturbat, ne dum terrena mihi facultas offertur, spirituale munus in aliquo minuatur. Nam in æstimationis meæ lancibus gravius pensat sanctæ orationis obolus, quam auri talentum, vel copiosa micantium multitudo gemmarum. Illud scilicet aurum quæro, illud mihi dari desiderabiliter concupisco, de quo scriptum est: « Quia seniores habebant phialas au-

reas plenas odorum, quæ sunt orationes A sanctorum (*Apoc. iii*). » Hoc aurum cunctis, quæ desiderari possunt, acquisitionibus præfero, hoc in- hianter amplector, in hujus comparatione cuncta terreni quæstus commoda floccipendo. Unde sanctæ charitatis tuæ, venerabilis Pater, imploro clementiam, ut illud vestræ sponsonis indiculum, sicut in sancto Cluniacensi monasterio scriptum est, ita nihilominus, et in reliquis, quæ disciplinæ vestræ subjiciuntur imperio, conscribatur. Adhuc pietati tuæ humiliter prodo, vestigia tua sancta fuis lacrymis provolutus amplector, ut quod mihi per seriem memorialis articuli dignatus est polliceri, jubeas etiam per reliqua monasteria, quæ tuis sunt legibus subjecta, transcribi. Quod si petitionis hujus effectum rusticus sermo non impetrat, Spiritus B sanctus qui tui pectoris sacrarium possidet, precibus te meis annuere clementer inspiret. Ut sicut ego pro vobis non dubitavi corpus meum crudelibus offerre periculis; ita per vos superna clementia dignetur animam meam ab infernalibus liberare tormentis, et per vestræ scriptionis articulum conscribi merear in sorte justorum.

EPISTOLA III.

AD EUNDEM UGONEM ABBATEM.

ARGUMENTUM. — Ugonem, ut facile conjici potest, abbatem Cluniacensem quanto amore prosequatur, ostendit, simulque eidem Damianum suum ex sorore nepotem, quem in Galliam, ad liberales artes perdiscendas miserat, commendat; ut ejus in omnibus, tam quæ ad corporis quam quæ ad animi cultum pertinent, curam gerat. (94) . . . Sanctitas intulit, quam prorsus oblitterata, quam ex intimis, ut ita loquar, ceris 178 mei pectoris abolita: imo in quanta benedictione nomen tuum sit in ore meo, quantis etiam angelicus tuus ille conventus apud me præconiis celebretur, testes sunt et qui mihi in Christi servitute cohabitant, et qui me pro ejus amore frequentant. Rogo præterea sanctitatis vestræ clementiam super adolescentulo isto, uterinæ videlicet meæ sororis filio, ut illi magistrum, simul et victum paternam pietate provideat: et rudem, imperitumque suscipiens, ac velut Jacob baculo simpliciter innitentem (*Gen. xxxii*), ad propria postmodum cum gemina trivii, vel quadrivii, uxore remittat. In hoc igitur puero imaginem meam respice, in hoc speciem mei vultus attende: et quidquid illi pietatis impensum fuerit, non sibi, sed mihi prorsus ascribe. O utinam mittere tibi possem; quæ sanctis Cluniacensibus scripsi, vel alia multa, quæ post Galliam reditum ex diversis thematibus exaravi! Omnipotens Deus te, venerabilis Pater, ad servorum suorum custodiam diutius servet incolumen, et angelicam vultus tui speciem me faciat videre præsentem.

EPISTOLA IV.

AD EUNDEM UGONEM ABBATEM EJUSQUE MONASTERII MONACHOS.

ARGUMENTUM. — Doctor sanctissimus cum in Gallia sedis apostolicæ legatus versaretur, multa in mo-

(94) Principium desideratur in Mss.

nasterium, et Cluniacenses monachos beneficia contulerat. Pro quibus, ut aliquam ei gratiam referrent, uno omnium consensu polliciti fuerant, sibi posterisque suis ejus obitus diem, precibus apud Deum fuis, solemnem fore. Hujus promissi (quia supremum sibi diem instare præsenferat) nunc eos admonet: et, ut fidem præstare non negligant vehementer obtestatur. Hæc epistola potissimum in commemorandis eorundem monachorum laudibus, et loci illius sanctitate versatur.

Domno U. archangelo monachorum, sanctoque conventui, PETRUS peccator monachus quidquid servus.

Postquam feram semel venator illaqueat, si nexum ejus pedibus injicit, jam sine perdendi formidine longius eam evagari sub quadam libertate permittit. Is etiam, qui aucupio delectatur, dum injecto funiculo pedibus tenet volucrem, securus avolandi datam simulat facultatem; et illa quidem fugam tentat, alarum librat ex more remigium: sed dum exsilire conatur, aucupe funiculum stringente retrahitur. Vos etiam me tuto ad propria remisistis, quem videlicet glutino vestræ charitatis astrictum insolubiliter retinetis. Nam recedere quidem corpore potui, sed mente de vestris manibus non exivi. Ita nempe mirandæ conversationis vestræ me viscus obstrinxit, angelicæ vitæ coagulus agglutnavit, sinceræ charitatis laqueus irretivit, ut facilius suimet oblivisci, quam a vestra memoria mens mea 179 possit avelli. Vidi siquidem paradisum quatuor Evangeliorum fluentis irriguum, imo totidem spiritalium rivis exuberare virtutum: vidi hortum deliciarum diversas rosarum ac liliorum gratias germantem, et mellifluas aromatum ac pigmentorum fragrantias suaviter redolentem, ut de illo vere valeat Deus omnipotens dicere: « Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (*Gen. xxix*). » Et quid aliud Cluniacense monasterium, nisi agrum Domini plenum dixerim, ubi velut acervus est cœlestium segetum, chorus tot in charitate degentium monachorum? Ager ille quotidiano sanctæ prædicationis ligone præscinditur, et in eo cœlestis eloquii semina consperguntur. Illic spiritalium frugum proventus aggeritur, ut horreis postmodum cœlestibus inferatur. Unde cum te, felix Cluniace, considero, hoc tibi nomen impostum non sine divini præsagii dispositione perpendo. Hoc quippe vocabulum ex clunibus et acu componitur, per quod videlicet arantium boum exercitium designatur. Bos enim in clunibus aculeo pungitur ut aratrum trahat, et arva proscindat. Illic enim humani cordis ager excolitur, unde seges illa colligitur, quæ promptuarii cœlestis ædibus insarcinatur. Illic aculeus ille bobus infligitur, de quo superbienti adhuc Saulo dictum est: « Durum est tibi contra stimulum calcitrare (*Act. ix*). » Ille siquidem tanquam superbus et ferox adhuc taurus aream Domini, quæ est Ecclesia, superbicæ cornibus ventilabat; sed iugo fidei divinitus subditur, ut ara-

trum in agro Domini trahere compellatur. Unde postmodum de evangelizantibus, tanquam de arantibus dicit: « Debet enim in spe, qui arat, arare; et qui triturat, in spe fructus percipiendi (I Cor. ix). » De hoc aratro Dominus: « Nemo, inquit, mittens manum suam in aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei (Luc. ix). » Legis aratrum trahebat Israëliticus populus per desertum, cum hinc eum Pharao durissimæ servitutis aculeo pungeret, illic autem Moyses præceptis cœlestibus, quasi quibusdam funibus provocaret. Ille construendo luto atque lateribus urbes, eum quasi post terga cædebat; iste promittendo terram lactis ac mellis, prævius attrahebat: nos autem qui in agro Ecclesiæ, quasi Domini boves aramus, tunc in posterioribus aculeo pungimur, cum ultima postremi iudicii discussione terremur. In posterioribus nos aculeus terroris exagitat, ut cervix nostra iugo divinæ legis atrita [astricta], in laboribus non lassescat. Convenienter itaque Cluniacum agrum, dixerim, in quo videlicet Domini boves infatigabiliter arant, dum eos divini terroris aculeus stimulat: et velut acclunium pars postrema transpungitur, cum ultimi terrore iudicii mens humana terretur. In posterioribus pungitur, ut in anteriora contendat, quia transacta cor nostrum vita terrificat, ut discussionem ultimi examinis pavescat. Hoc Paulus aculeo pungebatur! ut in anteriora contenderet cum dicebat: « Ego me non arbitror comprehendisse: unum autem, quæ retro [sum] oblitus sequor ad bravium supernæ vocationis: sequor, si comprehendam (Phil. iii). » Datus enim illi fuerat stimulus carnis, ut non in labore succumberet, sed in agro Dominicæ segetis indefessus araret. **180** Hic bos insignis atque mirabilis duo gerebat in capite cornua, quia duo ventilabat per prædicationis officium testamenta; qui cum ad Galatas diceret (Galat. iv): Unum Abrahamæ filium ex ancilla natum, alterum ex nobili legitimi conjugii libertate progenitum, protinus addidit: « Hæc enim sunt duo testamenta (Phil. i). » Hic etiam more bovis ligatus arabat, qui vincula sua sæpe commemorat. Numquid enim tunc in vinculis non arabat, cum ad Philemonem catena constrictus aiebat: « Obsecro te pro filio meo, quem genui in vinculis, Onesimo (Philem. i). » Qui etiam tanquam bos egregius ad victimam ducebatur, cum dicebat: « Ego enim jam immolor, et tempus meæ resolutionis instat (II Tim. iv). » Merito ergo venerabilis locus sortitus est vocabulum, ubi nunc et spiritualium boum trahitur aratrum, et cœlestium segetum usque ad unum granum, quod est Christus Jesus, accumulatur [accumulatur] acervus. Qui de semetipso dicit: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si vero mortuum fuerit, nullum fructum affert (Joan. xii). »

Cluniacus præterea spiritualis quidam campus est, ubi cœlum et terra congregitur, ac velut arena certaminis, ubi spiritualis more palestræ caro fragi-

lis adversus potestates aeras colluctatur. « Non est enim nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus (Ephes. vi). » Illic Josue non ille Benum, sed cœlestis ductor exercitus, et qui spiritualium instructor est bellatorum, suos edocet milites, superbas quinque regum calcare cervices: super quos nimirum triumphalem noscuntur obtinere victoriam, qui totidem sensus corporum per districtæ custodiæ cohibent disciplinam. Illic mœnia Jericho tubarum clangoribus corruunt, et habitores ejus Israelitarum gladiis perimuntur. Illic Josue terribiliter imprecat: « Maledictus, inquit, vir coram Domino, qui suscitaverit, et ædificaverit civitatem Jericho. In primogenito suo fundamenta illius jaciatur, et in novissimo liberorum ponatur portas ejus (Jos. vi). » Ille scilicet Jericho in primogenito suo suscitator ædificat, qui mundum hunc apostolicæ tubæ clangore collapsum, principaliter amat. Ille vero portas ejus ponit in novissimo liberorum ejus, qui mundum despiciens, parvipendit, qui eum omnibus quæ vere sunt amanda, postponit. Qui scilicet hoc sæculum ad usum habet, in amore non habet, et dum amorem cœlestis regni tanquam primogenitum sibi nutrit hæredem, mundum despicit velut sordentem pueram in cunabulis vagientem. « Primum, » ait Dominus, « quærite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi). » Ut regnum Dei in corde nostro sit primogenitum, et mundus habeatur quadam extremitatis adjectione novissimus. Illic etiam Adonibezech manuum ac pedum summitate præciditur; dum malignus inter sanctos viros spiritus, et incedendi, et operandi virtute privatur. Qui nimirum dum sua vulnera patitur, hæc eadem sese aliis intulisse gloriatur: « Septuaginta, inquit, reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias; sicut feci, ita reddidit mihi Dominus (Judic. i). » Septuaginta scilicet reges septuaginta sunt linguarum discrepantium **181** nationes, quibus usque ad Salvatoris adventum antiquus hostis et recte gradiendi, et bona faciendi prorsus abstulerat facultatem. Cui nimirum utrique gemino vulnere medetur animarum medicus Paulus, cum dicit: « Remissas manus, et dissoluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris; ne claudicans quis erret, magis autem sanetur (Hebr. xii). » Adonibezech quippe Dominus fulminis, vel Dominus contentus vani interpretatur. Fulmen mox ut micare incipit, subito deficit. Per quod Judaicus potest intelligi populus, qui nimirum quodam quasi fulgore micant, cum dicerent: « Omnia quæ præcepit nobis Dominus, et audiemus, et faciemus (Deut. v); » sed mox deficiens lux ista cadebat, cum cervices suas tenebrosis dæmonibus inclinabant. Per id vero, quod dicitur contentus vani, gentilitas designatur, quæ contenta visibilibus idolis, non curabant reverti ad misericordiam Creatoris: et dum veritatis ignorabant cultum, vanis insi-

stebant caerimonis idolorum. De quibus dicit Apostolus: « Quia Deum non glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis (Rom. 1). » Horum igitur duorum populorum ex maxima parte dominatus est Adonibezech, id est, reprobus nequitiae spiritus; quia et iste quasi fulmen micare coepit, et desiit; et ille dum vanitate daemonum contentus exstitit, proprii Creatoris auxilium non quaesivit. Et, ut ad propositum redeam, illic Eglon in typo luxuriae, fortis Aoth infixa ventrisica perfoditur (*Judic. iii*): illic clavo tabernaculi superbi Sisarae cerebrum perforatur (*Judic. iv*); illic in avaritiae signum, Achar filium Charmi lapides obruant, omniumque vitiorum pestes, tanquam rebelles hostium acies, fortium Israelitarum gladios non evadunt (*Jos. vii*); illic verus David, velut in arcis Sion **B** culmine constitutus bicipiti gladio, qui ex ejus ore procedit, undique sibi reluctantes adversarios jugulat, omnium sibi resistentium cervices obtruncat; in his galgalis, quae revelatio [revolutio] dicitur, a nobis Israelitis Aegypti opprobrium tollitur, dum per lapideos cultos secunda circumcisio celebratur, illic paschalis solemnitas colitur, et a velamine Moysi ab revelationis speculum, Jesu duce, transitur (*Exod. xxxiv*).

Nostis praeterea, dilectissimi, pro tuenda salute vestra quantus me labor attriverit, quod in ultima senectute mea tot praerupta montium, tot inhorrescentium Alpium juga transcenderim; et, ut brevi cuncta complectar, ego mortis aedinem pertuli, ut vos suaviter viveretis, vitam meam in manibus meis posui, et vos per ejus, cui servitis auxilium, **C** de persequentium manibus liberavi. Quamobrem omnes in capitulo residentes communi iudicio statuistis, et schedulis inseri per rescriptionis articulum decrevistis: ut et vos, et posteri vestri semper in anniversario mei obitus insigne aliquid ageretis: quatenus et tubae omnes festivius clangerent, et fratres pro fratre solennes orationum atque sacrificiorum exsequias celebrarent. Hoc astipulationis vestrae decretum, ne quandolibet intercipere possit oblivio, in vestri cordis margine reperitur insertum. Unde sanctae charitatis vestrae dulcedinem lacrymabiliter obsecro, meque vestris prono corde vestigiis prostratus advolvo; ut quod servo vestro **182** promisistis, mox ut vocationem meam pro certo noveritis, efficaciter impleatis: Dominus etiam meus, **D** ac venerabilis Pater abbas vester Ugo, sicut mihi pollicitus est, hunc eundem suae sponsionis indiculum vivo sermone per propria faciat monasteria praedicari, et in eorum codices stylo jubeat currente transcribi; ut veritatis omnino discipulus teneat fidem, nec stipulati foederis violet cautionem. Rogo per Jesum, qui sub Pontio Pilato testimonium reddidit (*I Tim. vi*): per terribile iudicium ejus, quo vivos ac mortuos iudicabit; per angelos et archangelos, per Petrum et Paulum, et omnes apostolos ac martyres deprecor: per sanctae homousion Trinitatis nomen obtestor, ut et vos, et posteri vestri mei memoriam in vestris sanctis orationibus habeatis:

et quod a vobis mihi per intimationem anathematis scriptum est, veraciter impleatis, quod, ut faciatis, hujus quidem vobis obtestationis adjurium pono: si vero non feceritis, cum per auctoritatem apostolicae sedis competenter id possem, tamen super angelicae militiae chorum tam terribilis sententiae jaculum non intento. Sit tantum, qui mihi in hac petitione mea favere contempserit: sit, inquam, reus mendacii, sit debitor violatae sponsionis in ultimo iudicio veritatis. Titillat, ut addam, deleatur de libro: sed dum reverentiam vestram praeculis habeo, proferre, quod mens suggerit, non praesumo. Quod si petitioni meae non denegatis effectum, et post obitum meum per anniversarium semper, sicut conditum est atque praescriptum, sanctae orationis vestrae mihi praebueritis auxilium, omnipotentis Dei custodia super hoc monasterium semper invigilet, quae et vos ab invisibilium hostium insidiis, et bona vestra ab exterioribus tueatur adversis. Omnipotens Spiritus corda vestra possideat, et fervore continuo suae dilectionis ascendat: templum sibi nunc in vestris pectoribus construat, et postmodum vos supernae Jerusalem moenibus introducat. Amen.

EPISTOLA V.

AD MONACHOS MONASTERII CLUNIACENSIS.

ARGUMENTUM.—Cluniacenses monachos, quibus cum magna erat benevolentia conjunctus, propterea quod illos a sede apostolica in Galliam legatus a cupiditate cujusdam episcopi jurisdictionem in eos usurpare conantis, liberasset, sanctitatis, et pietatis nomine in hac epistola collaudat: ordinemque et disciplinam, quam in eorum monasterio servari praesens ipse aspexerat, in caelum effert, tanquam utilissimam, sanctorumque Patrum, et sacrae Scripturae praecipis consentaneam. Ad extremum eosdem obsecrat, ut sui memores sint, et se precibus, ac si esset ex ipsorum numero, apud Deum adjuvare non cessent.

183 Vere sanctis, et angelica veneratione colendi Cluniacensis monasterii fratribus, PETRUS peccator monachus jugem in Domino servitatem.

Nolo vos lateat, dilectissimi, quia revertentem a vobis, gravis me taedii moeror absorbit: ac multa cogitationum caligo pusillanimitate dejectum cor impatiens tabefecit. Plane dum me recolerem velut puerum ovo seductum, et ita delensicis verbis tanquam blattinis, vel delicati hyacinthi mollibus institis obligatum, aliud denique sermone promissum, aliud omnino rebus exhibitum, fluctuabam animo, et aberrantes quilibet a veritatis linea tunc, fateor, plus solito displicebant. Nam, ut unum duntaxat adnotare sufficiat, quo caetera colligantur, promissum mihi est, quod in Kalendis Augusti forem regressus ad propria, sed profligato postmodum trimestri fere curriculo, et quanta potui celeritate cucurri, et tamen vix quinto ante Kalendas Novembris die, fontis Avellani, unde processeram cacumen ascendi. Unde noster animus dum per tot intumescensium vada torrentium, per tot nivalium Alpium scopulosa praeripia, per tot etiam, quod pejus erat, Cadaloici furoris conglobatas insidias, suspectus incederet,

densam, ut ita loquar, intestini certaminis grandinem pertulit. Et quanquam in hoc rigidus semper et inflexibilis permaneret; et quod nimirum decreverat, malum pro malo non reddere; oblivionem tamen injuriæ quantumlibet niteretur, non potuit funditus obtinere. At postquam ad cellulam perventum est, imo postquam in me, ipse qui fueram exclusus, intravi, mox æstuantis animi fervor exstinguitur; contentiosi litigii querela sopitur; tumor, clamor, et indignatio præsto deponitur, et omne, quod in meis visceribus amarum fuerat, divinitus obdulcatur. Nam velut ad tribunal judicis contentiosus litigator adductus, querelam inutilem non sum ausus exponere ante districtæ cellulæ majestatem. Et tanquam si languidus quilibet aromaticam ingrediens officinam; antequam antidoti medicamenta percipiat, deposita languoris ægritudine, convalescat; ita ego protinus, ut cellulæ meæ limen attingi, necdum librum quemlibet aperueram: et, o benefactum! tanquam virtute loci, sanum me atque incolumem, compositis animæ meæ vulneribus, reperi: sicque ad divinorum librorum, qui adhuc clausi tenebantur, aspectum, velut ante medicinæ poculum, salutem hausi, spirantibus duntaxat odoribus fragrantium pigmentorum. Quapropter sancto rectori vestro (95), qui mihi tantæ calamitatis pondus invexit, non modo vicem læsionis, sed eum quoque in jus veteris amicitiae pro vestra charitate reduco. Qui enim non absolute, sed sicut ipsi dimittimus, ita nobis a Deo dimitti peccata rogamus (*Matth. vi; Luc. xi*), dum nos cum relaxatione peccati, Dei quoque gratiam quærimus; dignum est ut nos etiam inimicos nostros post offensionis veniam, in pristinae prorsus amicitiae plenitudinem referamus. Sicut enim oblivio mandatorum Dei procul dubio vitium est, sic illatæ **184** calamitatis oblivio non parva virtus est. Præterea illi, qui me pressurâ tanti laboris attrivit, etiam gratiæ referendæ sunt, quia illo disponente qui nostris bene utitur malis, per ejus offensam in sanctitatis vestræ me contigit devenire notitiam: et in hoc propensius gaudeo, quia meus labor otium vobis amœnæ securitatis impertiit, mea vexatio laboriosæ quieti vestræ dulces ferias procuravit. Hoc itaque modo me piis operibus vestris inseruit, quorum et si sancte vivendi vestigia non eripui, ut tamen vivere sancte possetis, auxilium tuli. Sic ille domus Achab dispensator Abdias, dum a gladiis Jezabel fugientes prophetas in specubus quinquagenos abscondit, ipse postmodum gloriosa vicissitudine prophetici spiritus gratiam meruit (*III Reg. xviii*). Et nunc Ecclesiam spiritalis edulii dapibus reficit, qui tunc panem, et aquam esurientibus ministravit. Sic Eliseus dum magistro suo devotæ sedulitatis exhiberet obsequium, duplicem consecutus est gratiam in virtute signorum (*IV Reg. ii*). Sic Rahab, quoniam exploratores Israel a facie tyranni furentis occuluit, gladios Jerichontinæ cædis evasit;

A et gentile prostibulum, in Israelitarum est translata consortium, dum eorum nuntiis vitalis aufugii præbuit argumentum (*Jos. ii*). Ego etiam, ut spero, meritis me vestræ sanctitatis ingessi dum Maticensis Ecclesiæ jugum, quod vobis imponi tentabatur, abegi; tuendumque me credo per vos a versutiis dæmonum, qui vibratam in vos clavam Herculis rapui de manibus clericorum; et tanquam Jesibeneb in David insurgentem (*II Reg. xxi*), perculi, ac ne lucerna Israel exstingueretur, occurri.

Porro autem, dum tam districtum, tanque frequentem sanctæ vestræ conversationis ordinem recolo, non ad inventionis humanæ studium, sed sancti Spiritus magisterium inesse perpendo. Nam tanta erat in servandi ordinis continua jugitate prolixitas; tanta præsertim in ecclesiasticis officiis protelabatur instantia, ut in ipso cancri, sive leonis æstu, cum longiores sunt dies, vix per totum diem unius saltem vacaret horæ dimidium, quo fratribus in claustro licuisset miscere colloquium. Hoc autem tam continui laboris exercitium ad hoc est, ut reor, solerti satis ac provida magisterii arte provisum, ut levium atque infirmorum fratrum fragilitatem reprimat, et delinquendi propemodum occasionem tollat, quatenus etiam si velint, præter cogitationem peccare vix possint. Fragilium igitur imbecillitati consulitur, dum in persolvendo continui ordinis penso totum, non modo diurni, sed et nocturni temporis spatium profligatur. Nam et ipse omnipotens Deus hoc humanæ salutis uti dignatus est argumento, cum populo per deserta gradienti tot mandata proposuit (*Exod. xxxvi*): operosum videlicet atque inexplicabile tabernaculum fabricari, diversa sibi sacrificia per tot cæremonias ac ritus offerri, ipsum castrorum ordinem sive residentium, sive commeantium tam artificiosa, quam mystica varietate distingui, quatenus dum sese in his jugiter exerceret, resolvi carnalis plebs ad idola colenda non posset. Sane dum populus ille non operibus textilis insisteret, non contrariæ arti operam daret, **185** non denique studium agriculturæ dependeret, non ullis prospiciendæ necessitatis laboribus insudaret, multiplicibus occupandus erat, Deo legem promulgante, mandatis, ut dum hæc cum labore persolveret, nequaquam otio resolutus in sacrilegium declinaret. Nec mirum, id ipsum etiam Phara tentabat usurpare, cum diceret: « Vacatis otio, et idcirco dicitis, eamus, et sacrificemus Domino (*Exod. v*). » Nam, quod non indigebat terrenum quid agere, nisi indictæ tantummodo legis præcepta servare, testatur Moyses, qui eum alloquitur, dicens: « Dedit tibi Dominus cibum manna, quod ignorabas tu, et patres tui, ut ostenderet tibi, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod egreditur ex ore Dei (*Deut. viii; Matth. iv; Luc. iv*); » ubi et præsto subjungit: « Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defe-

(95) Sanctum Hugonem abbatem innuit.

cit, et pes tuus non est subtritus. En quadragesimus annus est, ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus tuus erudit te; ut custodias mandata Domini Dei tui, et ambules in viis ejus, et timeas eum (*Deut. viii.*) In quibus verbis illud est solertius attendendum, quod ait: « Dedit tibi manna, ut ostenderet, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod egreditur ex ore Dei. » Ubi luce clarius constat quia illud manna, quo illi carnaliter alebantur, hoc divini verbi significabat pabulum, quo nunc in anima recreamur. Et notandum quod de hoc manna in libro Exodi legitur: « Quod cum vidissent, inquit, filii Israel, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat, « quid est hoc? » (*Exod. xvi.*) Illi ergo manna, id est, « quid est hoc, » veraciter comedunt, qui dum legunt, vel audiunt, divini verbi mysterium solerter inquirunt. Qui nimirum intra litteralis paleæ thecam, dulcem intelligentiæ spiritalis ambiunt enucleare medullam. Hic certe, « quid est hoc, » veraciter vescitur, qui in assidua Scripturæ sacræ solerter inquisitione versatur. Quasi enim quæstionem quamdam, et « quid est hoc » avido cordis ore comedimus, cum ad penetranda mysteria Scripturarum vigilanter insistimus, cum epulas cælestis eloquii subtiliter ruminamus. Et quam bene Israelitico illi populo monachica possessio [professio] congruit, quia unde illi tunc alebantur in deserto, modo nos epulamur in claustris? Quid enim desertum, nisi ab humana sonat habitatione discretum? Quid etiam claustrum, nisi ab omni negotii sæcularis actione conclusum? Et sicut per deserta gradientibus lux ignea inter nocturnas tenebras infulgebat, sic etiam commorantes in spiritualibus claustris supernæ lucis sæpe radiis illustrantur, qui et carnalium passionum tenebras abigant, eosque contemplationis intimæ nitore perfundant. Fugendus est ergo mundus, qui tenebras parturit, petenda remotio, ubi tanquam in deserto verum lumen erumpit. Prorsus a nostra repellendus est amicitia, qui nimirum dum tenebrarum in quibus semper est, caligines inserit, consentientibus sibi atque obedientibus lumen exstinguit, imo debemus ei semper infederabile bellum, [*deest indicere, vel aliud ejusmodi verbum*] qui suorum oculos obruit amicorum. Hinc est quod sacra Regum historia narrante didicimus, quia cum Naas Ammonites ascenderet ut Jabes Galaad cum suis **186** agminibus expugnaret, omnes viri Jabes ad Naas, una voce dixerunt: « Habeto non foederatos, et serviemus tibi. » Quibus ille respondit: « In hoc feriam vobiscum foedus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium universo Israeli. Dixeruntque ad eum seniores Jabes: Concede nobis septem dies ut mittamus nuntios in universos terminos Israel, et si non fuerit, qui defendat nos, egrediemur ad te (*I Reg. xi.*) » Audiens hæc Saul, exercitus multitudinem congregavit, arma corripuit, et ex Ammonitis, gravi admodum cæde percussis, cum gloria triumphavit. Quid itaque, per

A Naas Ammonitem, superbum videlicet regem, nisi vel mundum Creatori suo rebellem, vel diabolum ejus intelligimus principem? De quo nimirum dicitur, quia « Ipse est rex super omnes filios superbiæ (*Job xli.*) » Et quia Naas, *serpens* interpretatur, recte per hunc venenosus ille, et lubricus anguis exprimitur. Quid vero per Jabes, quæ civitas erat Israelitica, nisi anima innuitur Christiana ad videndum Deum per studium contemplationis intenta? Et quia Jabes interpretatur *exsiccata*, vel *siccitas*, congrue per Jabes illa intelligitur anima, quæ supernæ gratiæ pinguedinem deserit, et in æstu concupiscentiæ carnalis arescit: recedens quippe ab inhiando divini muneris rore fit sicca, quem antea dum perciperet, vigeat salubriter irrigata, Domino per Isaiam dicente: « Effundam aquam super sitientem, et fluentia super aridam (*Isa. xlii.*) » Sed Naas cum Jabes foedus aliter dedignatur inire, nisi oculum dextrum paciscatur eruere: quia quisquis vel antiquo hosti in perversa suggestionem substernitur, vel mundi hujus inquietis actionibus implicatur, dum se tanquam superbo regi turpiter foederat, necesse est ut dextrum oculum, hoc est, lumen contemplationis, amittat; et sic opprobrium in Israel ponitur: quia dum a contemplationis arce ad terrena, vel immunda quælibet exsequenda devolvitur, consequens est, ut in Ecclesia probrosæ derisionis obtreccionibus mordeatur. Petunt autem illi septem dies inducias, et quia Deus septimo die requiescere a conditis operibus legitur (*Gen. ii.*), quid per septenarium numerum, nisi requies designatur? Istum numerum Saul inobediens ignoravit, cum per eum se Samuel præstolandum esse præcepit: « Septem, inquit, diebus expectabis, donec veniam ad te, et ostendam tibi quæ facias (*I Reg. x.*) » Sed quia spiritualem requiem vir reprobis sprexit, exagitandum eum spiritus malus arripuit. Per septenarium ergo dierum numerum ab iniquo rege Jabes civitas liberatur: quia quælibet anima, quam suadente diabolo mundus ad se conatur attrahere, ac negotiorum sæcularium tenebris excæcare, illæsum contemplationis oculum servat, si omnino resistens, in suæ quietis proposito perseverat: eamque Redemptor noster de tentatione, quam patitur, eripit, cum eam in remotionis suæ censura quiescere deprehendit. D Unde illic scriptum est: « Cum venisset, inquit, dies crastinus, constituit Saul populum in tres partes, et ingressus est media castra in vigilia matutina, et percussit Ammon usque dum incalesceret dies (*I Reg. xi.*) » Quid enim per Saul, qui *Christus Domini* dicebatur, nisi is, **187** qui verus rex est Israel, Dei hominumque mediator innuitur? Quid est, quod populum in tres constituit partes, nisi quia tres sunt principales animæ virtutes, fides scilicet, spes et charitas? In trifariis itaque bellatorum partibus victoria, certaminis obtinetur, quia tribus his virtutibus, duce Christo, omnis diabolica tentatio vincitur. Porro nec ipse a mysterio vacat pugnantium numerus, quem Scriptura pronuntiat. « Fue-

runt, ait, filiorum Israel trecenta millia : virorum autem Juda triginta millia (*I Reg. xi*). » Millenarius autem, atque denarius, quia perfecti sunt numeri, sanctorum perfectionem; trecenti vero vel triginta, qui a tribus oriuntur, divinam significant Trinitatem. Quid itaque per trecenta millia, vel triginta millia bellatorum, nisi sancti doctores intelliguntur Ecclesiae, qui et fide sunt orthodoxi, et religionis operibus consummati? Cum his ergo Saul hostiles regis Naas acies superat, quia cum doctoribus Ecclesiae suae Christus de veterosi serpentis versuta machinatione triumphat. Nam cum eorum praecepta, vel exempla subtiliter attenduntur, mox corda torpentia, quae jam noxius tepor invaserat, recalescunt: et ad obtruncandas impugnantium vitiorum acies velut elato mucrone spiritus inflammatur. Unde et ipsi bellatores Israel, et Juda nuntiis, qui ad se venerant, dicunt: « Sic dicetis viris, qui sunt in Jabes Galaad: Cras erit vobis salus cum incaluerit sol (*Ibid.*). » Nam cum mens per desidiam primitus tabefacta, et jam in se reversa ad Conditoris sui desiderium recalescit: cum torporem negligentiae deserit, et frigus insensibilitatis pristinae flamma sancti amoris accendit, tunc velut incalescente sole, victoria de hostibus sumitur, et obsessa civitas de superbi regis manibus liberatur. Hinc est quod de Abraham scriptum est: « Quia apparuit ei Dominus in convalle Mambre in ipso fervore diei (*Gen. xviii*). » Hinc est, quod de Loth: « Sol, inquit, ortus est super terram, et Loth ingressus est Segor (*Gen. xix*). » Recte igitur sive mundi, sive principis ejus amicitias dedignamur, et cum eis simul societatis foedus habere contempnimus: ne dum tenebris jungimur, luce privemur. Et notandum, quod iniquus rex non duos inimicis eruere, sed unum duntaxat oculum flagitat, ut eos in Israel opprobrium ponat: quia saepe malignus hostis consentienti sibi cuilibet reprobo homini potiore partem sanctitatis, ac lucidi operis adimit, minorem vero artificiosa quadam suae calliditatis industria derelinquit; ut in eo quod tollitur, sit occasio damnationis ut pereat: in eo vero, quod remanet, de spe fiduciae praesumatur: ut peccator ad poenitentiam non recurrat, sed ex ipsis sanctitatis amissae reliquiis, quibus tanquam baculo transgressor innititur, ab his, qui eum cecidisse noverunt, infamia laceretur; sicque pii operis detrimentum dignae sit irrisionis opprobrium. Huic etiam illud non dissimile est, quod David nuntiis contigit, cum eidem Naas mortuo, filius ejus ad obtinenda regni scepra successit: « Faciam, inquit, misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam (*II Reg. x*). » Misit ergo David consolans eum per servos super patris interitu, utque historiam **188** compendiosa relatione succingam, tulit Hanon servos David, rasisque mediam partem barbæ eorum, et præcidit vestes eorum medias usque ad nates, et dimisit eos. Quid enim per Hanon, nisi nequitiae spiritus? quid per barbam, quæ virorum est propria, nisi

A sanctarum fortitudo virtutum? quid etiam per vestes, nisi sanctitatis intelligitur indumentum? Psalmista perhibente, qui ait; « Sacerdotes tui induantur justitiam (*Psal. cxxxii*). » Hanon ergo foedus amicitiae reposcentibus mediam barbæ partem radit, quia hostis antiquus aliquando fortiter operantis robur imminuit; sed postquam barbam rasis, etiam vestimenta præcidit, quia mox ut malignus spiritus interior adimit fortitudinem, consequenter etiam exteriori conspicuæ conversationis exiit honestatem. Quid est enim vestes hominum ad nates usque præscindere, nisi eos a superducto velamento justitiæ usque ad obsceni et inverecundi operis turpitudinem denudare? Audiat hoc Andreas, qui nuper de contubernio vestrae sanctitatis egrediens, cum Ammonitarum rege foedus amicitiae contulit; et nunc per Romana mœnia tanquam rasis barba, et detruncatus habitu, non sine David pudore discurret. Audiant et ii, qui prodire fortassis adhuc in publicum concupiscunt, ne dum inania cernere liberis obtutibus inhiant, dextrum oculum, hoc est vim intimæ contemplationis extinguant. Nec pruriat eorum gula cum illo carnali Israel (*Num. xi*), porros, cepas, et allia, quarum videlicet herbarum vehemens acrimonia oculos turbat, et ad lacrymas provocat: quia nimirum sæcularis actio, dum multis pressurarum angustiis cingitur, dum laborum ingruentium crebra perturbatione vexatur, quibus gaudere promisit, saepe flere compellit. Plane si laboris delectat exercitium, habet sancta quies laborem suum. Unde Dominus ad Moysen: « Vade, inquit, et dic eis: Revertimini in tentoria vestra; tu vero hic sta mecum, et loquar tibi omnia mandata, caeremonias atque judicia (*Deut. v*). » Cæteris quippe in carnis suæ tentorio delectabiliter quiescentibus servus Dei non residere jubetur, sed stare cum Domino, ut quo remotius a mundi laboribus cessat, eo vigilantius in divinis obsequiis ipse se sanctæ quietis fervor exercent.

Sed jam ad me redeo, me vestigiis vestrae sanctitatis advolvo, ut sicut in os mihi unanimiter promissis, in hiantem peccatorum voraginem merso sedulae orationis brachium porrigatis. Nam etsi vobis cohabitare non potui, habitationi tamen vestrae quietudinem procuravi. Berzellai sane Galaadites descendens de Rogelim, præbuit alimenta David, dum fugeret a facie Absalon (*II Reg. xvii*). Quem cum, peracta victoria, rex invitaret ut ad quiescendum cum eo in Jerusalem ille transiret, acquiescere noluit, sed filium suum illi sua vice commisit: « Obsecro, inquit, ut revertatur servus tuus, et moriar in civitate mea, et sepeliar juxta sepulcrum patris mei, et matris meæ. Est autem servus tuus Chanaan: ipse vadat tecum, Domine mi Rex, et fac ei quod tibi bonum videtur (*II Reg. xix*). » Ego etiam Berzellai non sum impar exemplo; in hostili vobis persecutione succurri, sed Deo largiente triumphum, ad propria repedavi; **189** hoc Cluniacensibus inquiens quod Colossensibus Paulus dicebat: « Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens, et

videns ordinem vestrum (*Col. II*). » Sicut ergo ille regi tradidit filium, ita et ego propriam animam vestris manibus trado, atque ut ad mensam vestre orationis alatur, imploro. Enimvero cum bona promalis jubeat lex divina restitui, quanto magis bona bonis præcepit redhiberi. Quid enim mirum, si hoc humana ratio ex indicta sibi lege persolvat, cum idipsum aliquando etiam bruta animalia nullis obnoxia legibus impleant? Nam sicut fraterna mihi constat relatione vulgatum, Veneti quidam institores marina discrimina remigii labore sulcabant: cumque applicuissent, formidolosum stupendumque conspiciunt non procul ab ipsa littoreæ crepidinis arena portentum; leonem scilicet trabalis, ut videbatur, draconis spiris obeuntibus involutum. Cumque illinc draco captum ad speluncam suam violenter attraheret, hinc miserabilis leo, quibus valebat nisibus, reluctaret; tandem quo leo coepit desperata reluctance deficere, tanto magis draco inextricabilibus cum nodis innectens animabatur victoriam obtinere. Sed Pandoces, qui repente huic spectaculo supervenerant, miserantes infelicem leonis vicem, audenter arma corripunt, draconem perimunt, leonem de faucibus mortis ereptum abire permittunt. Sed leo, ut ita jam dicam nobilissimus bestiarum (*Prov. xxx*), gratus vitæ suæ auctoribus exstitit, et per aliquos dies, quibus illic remorati sunt, unam illic quotidie pellem capti a se animalis advexit. Quid ergo mirum, si sancti homines, et divinis legibus eruditi, percepto charitatis officio grata vice respondeant; eum idipsum et brutum animal videatur implesse? Et hoc fortassis exemplum quadam vobis valeat ratione congruere. Vos enim leo non sine causa significat, qui sic dormitis a sæculo, ut pervigiles semper oculos habeatis in Deo, illud cum sponsa cantantes: « Ego dormio, et cor meum vigilat (*Cant. v*) » Qui super aspidem et basiliscum ambulatis, et conculcatis leonem et draconem (*Psal. x*); qui denique ut leo sine terrore confiditis, et occursum adversantis nequitiae non pavetis (*Prov. xxx*). Pellem autem Michol ad caput David posuit, per quam ille gladios Saul regis evasit (*I Reg. xviii*); pelliceis quoque tunicis primos parentes nostros Deus omnipotens induit (*Gen. iii*), quibus utique mortales effectos, reatu transgressionis exigente signavit. Vos itaque draconis per me nexibus expediti, pellem pro beneficio reddite, vitalemque mihi mortificationem vestris orationibus impetrate, ne mihi de cætero mundus advivat, sed si quid adhuc hujus mihi reliquum est, in acquirenda salutis æternæ lucra proficiat. Sed quanquam Apostolus dicat: « Quia absque ulla contradictione, qui minus est, a meliore benedicitur (*Hebr. vii*): » tamen quia charitate compellor, benedictionem prohibere non valeo. Omnipotens Deus a cunctis improbi Satanae vos infestationibus protegat, et omnia carnis ac spiritus a vobis inquinamenta detergat, Amen. Exstinguat in vobis æstuantium comites vitiorum, et florere vos faciat vernantium decore virtutum. Amen. Per intercessionem

A apostolorum suorum Petri et Pauli, ab omnibus **190** vos peccatis absolvat, et electorum suorum secum sine fine regnantium concives efficiat. Amen. Benedictio Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti descendat, et maneat super vos. Amen.

EPISTOLA VI.

AD MONACHOS MONASTERII POMPOSIANI.

ARGUMENTUM.—Pomposiani monasterii monachis nescio quod munus mittit, suamque erga eos benevolentiam declarat: eosdem etiam obsecrat, ut sui memoriam post mortem faciant, preces pro eofundentes, sicut pro suis monachis consueverant.

Religiosissimis et sanctis viris omnibus, qui Pomposiæ Deo deserviunt, PETRUS devotissimæ servitutis obsequium.

Dilectissimi Patres et domini, qualiter cor meum vestræ charitatis incendio ferveat, quibus circa Pomposiæ monasterium amoris facibus inardescat, nolo scribere, ne fortassè videar adulationibus deservire. Cujus rei testis est ipsa conscientia: illis etiam non est prorsus occultum, qui mecum possunt frequenter habere colloquium. Vos etiam, dilectissimi, licet corporis habitatione semotum, nolite me extraneum esse decernere: nolite me etiam amicum quemlibet, vel qualemcunque socium deputare, sed et nos, et totum nostrum conventum quasi proprii vestri juris possessionem esse indubitanter agnoscite, et quidquid vobis placuerit, tanquam vestris subjectis atque domesticis, absque ulla cunctatione jubete. Unde vos, dilectissimi, lacrymabiliter obsecro, et ad sancta vestigia vestra me prostratus advolvo, ut pro me servo vestro semper orare dignemini: et præcipue cum mortuus fuero, quidquid de vestræ congregationis monacho facitis, hoc etiam de me misero facere sciteatis. Rogo autem, domini mei, parvulam benedictionem de manu (servi, *vel quid simile addid.*) vestri benigne suscipere: et non quid, sed a quo; non quantum, sed ex quanto proferatur, attendite.

EPISTOLA VII.

AD ALTIZONEM ABBATEM.

ARGUMENTUM.—Altizoni abbati scribit se magno dolore affectum esse, quod illi equo indigenti confestim non fuerit largitus, eique se, equos ac bona omnia monasterii liberaliter offert.

191 Domno A. domino suo, PETRUS peccator monachus quidquid servus.

Charissime, melius mihi videtur nullam charitatem habere, quam fingere: et tolerabilius puto charitate quemlibet vacuum esse, quam ejus plenitudinem simulare. Ubi enim nulla charitas est, potest per divinam gratiam nasci: ubi vero ficta est, quo veritatem sub figmenti colore mentitur, eo aut nunquam aut difficilius emendatur. Noverit ergo dulcissima sanctitas vestra, quia multum me poenituit, quoniam cum vos conqueri caballorum indigentiam audivi, de meo prolinus non descendi, non ultroneus ambos obtuli: et velle, nolle, te suscipere, non coegi. Sed inter hæc illud quoque non sine causa considero, quia dudum nunc cor meum ex hac culpa tanto poenitentiae ardore decoquitur, et non implesse

charitatis officium suspirando, et conscientia remordente, tanquam verme rodente, gravissime lamentatur. Post transitum hujus vitæ quid faciet, qui tempus impendendæ charitatis effluxisse deslebit, et tamen negligentiam suam emendare non poterit; quia tempus acceptabile et diem salutis amisit (*II Cor. vi*)? Si enim tam grave et amarum menti nostræ videtur hic peccasse, ubi possumus adhuc peccata corrigere; quid illic agendum erit, ubi reatum suum nemo poterit emendare? Sed hæc alias. Nunc autem, dilectissime, si equum habes inventum, Deo gratias: alioquin si adhuc deest, mitte ad nos cum tuis littéris monachum, qui omnes nostros, et equos et mulos solerter aspiciat, et qualem sibi placuerit, tollat. Pallium etiam optimum habemus, quod per eundem nuntium vobis allatum loco pignoris ponite, et equum vobis alterum providete. Neque enim deceat, ut qui spiritu Deo servimus, propter rei temporalis inopiam donis pravorum hominum nostras animas inquinemus. Ut autem, quæ dicimus, simulata non credas, si aliunde non habes: et quæ libenter offerimus, nostra non tollis: ut de teipso quoque debeamus absque ulla dubietate præsumere, fiduciam subtrahis. Absit enim, ut cum quo mihi mens est una, terrena substantia sit divisa; et illi exteriora quælibet denegem pro quo etiam mori merito non ambigerem, si necessitas immineret. Quæso autem ut breviculus iste non pereat, sed in libro quolibet transcribatur, ut devotionis meæ circa vos memoria conservetur.

EPISTOLA VIII.

AD B. ABBATEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 21.)

192 EPISTOLA IX.

AD GEBIZONEM ABBATEM.

ARGUMENTUM. — Gebizonem monachum superbiam arguit, quippe qui eremitarum curam a S. doctore traditam reliquisset, ut alteri monasterio recenter a suo fratre constructo præset; ambiens scilicet monachorum institutor appellari. Detegit ejus fictam humilitatem, atque gravitatem criminis ostendit. Ad extremum imperat, ut aut depositum eremi regimen resumat, aut in monasterio sub alterius disciplina vivat.

Fratri GEBIZONI PETRUS peccator monachus salutem.

Prodigium atque portentum, frater, videtur esse quod agis: immeabile est iter, quod novus nunc viator ingrederis. A me plane jussus, imo rogatus, et a fratribus indifferenter electus, eremi regimen suscepisti: ac postmodum tanquam æger et languidus, tantisque te laboribus imparem asserens, superimpositi oneris sarcinam abjecisti. Nunc autem alibi rector effectus, evidenter ostendis, quia sub aliena censura tenere regimen dedignaris; ne videlicet sub alieno nomine sobolem procrees, et dum propriæ familiæ nomen extendere niteris, defuncto fratri semen suscitare contemnis: Onam scilicet Judæ filium imitatus, qui juxta sacræ Historiæ seriem, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur

(*Gen. xxxviii*). Sed nota quod sequitur: « Idcirco, inquit, percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret. » Horres enim, atque fastidis, ut qui sunt Gebizonis, Petri dicantur esse discipuli: et qui singularem gloriam quæris, famam tui nominis cum alio participare, cæteros despiciens, erubescis. Enimvero sacris canonibus cautum est (*can. Requisisti, 33, q. 1*), ut quisquis frigidus cum uxore coire non prævalet, hæc sprete repudio, ad secundas nuptias non transmigret. Fimentum quippe fuit cum prima non potuisse concumbere, si valet cum altera convenire. Tu etiam, si illic sufficis congregationem regere, hic etiam potuisti: sed hanc cum gerere potuisses, adulterino perflugio ad alienæ te congregationis regimen transtulisti. Unde non debes tenere, quam habes, qui legitima uxore contempta, meretrici copulatus adhæres, præsertim cum canonica rursus decernat auctoritas (*tex. in c. Quanto, De translat. episcopi*), ut qui de una Ecclesia transmigrat ad alteram, et illa careat, quam contempsit: et eam nullatenus teneat, quam noviter acquisivit. Ambis plane privatum propriæ gloriæ nomen acquirere, dedignaris alieno nomini sobolem procreare. Sic et ille, cui jure propinquitatis accipere Ruth competebat uxorem: « Credo, inquit, ad Booz jure propinquitatis (*Ruth. iv*). » Neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Ille quippe vanus, et gloriæ cupidus, proprio nomini posteritatem familiæ conabatur extendere, Booz autem, vir bonus et justus, famam proprii nominis parvipendens, divitiarum tantummodo legis contentus est mandata servare. Sed ecce illius, qui suam post se memoriam anhelabat in posteritate relinquere, ne nomen quidem agnoscitur; hic autem non solum in Patrum, sed in patriarcharum catalogo cum gloria numeratur. Ille posteritatis famam, cui providit, amisit; iste paternum nomen, quod pro sacræ legis observatione sprexit, accepit. Ille nescitur parens esse saltem quorumlibet hominum; iste præpotentium frater factus est regum. Ille, dum posteritatis memoriam concupiscit, de memoria corrui; iste, qui propagando sub suo nomine generi non consuluit, per Davidicæ stirpis traducem totius mundi genuit Salvatorem. Desine, frater, desine cervicem cordis arroganter attollere teque tam evidenter in superbiam cornibus exaltare. In cujus enim corde radicem superbia fixerit, licet quibusdam superductæ humilitatis aliquando bracteolis coloretur, nequaquam tamen, ne vel tenuiter effluat ac latenter erumpat, undique cohibetur. Memento, frater, quia, dum in capitulo nuper fratribus consideres, in hanc vocem velut consulens, erupisti: Estne, pater, retributio, si solatiamur monasterio construendo? Et hoc non ut scirpi nodum, quo liber erat, absolveres, sed ut viam verbis sequentibus aperires. Quis enim hoc nesciat, nisi qui pietatis cultum prorsus ignorat? Sed ut efflueret quod scatebat, protinus intulisti: Frater enim meus, S. Laurentii monasterium a se constructum nuper, ut dedicaretur, effecit, et duo-

decim ibi pallia munificus obtulit. Quid enim ad nos A in tam terribili loco vel quid tuus obtulerit frater audire, vel ipsum oblationis calculum supputare, nisi tantum ut tu generosus atque sublimis in fratre et frater tuus videretur opulentus ac liberalis in munere?

Ejusdem quoque monetæ fuit et illud quod paulo post fabricans addidisti: frater meus talis Vassi unicum filiam sibimet in matrimonio copulavit; atque illico subdidisti: unicum, inquam, aliam quippe Vassus ille sobolem non habebat ut, nisi pudor ora suffunderet deprehendique timeres, consequenter adjiceres, si spiritum quò mens surgebat efflaret, neque enim ille dotali sibi eam jure conjungeret, si in successione parentum cohæredes haberet. Hoc perro verbis non expressisti, sed accurate nobis, ut B subintelligeremus, perspicuum reliquisti. Quidquid autem homo per horis organum promat, scrutator renum Deus (*Psal. vii*), mentis duntaxat arcana considerat, et auribus occulti judicis non tam strepitus vocis quam clamor insonat cordis. Hinc est, quod per Prophetam dicitur: « Desideria cordis eorum exaudivit auris tua (*Psal. ix*). » Hinc est, quod de superbo Nabuchodonosor rege Daniel ait: « Respondensque rex ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domo regni in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei? » (*Dan. iv.*) Cui, rogo, ventosus et arrogans iste respondit per verba prolatae superbiæ, nisi tumida cogitationi, quæ ante jam vociferabatur in mente? Nam et perditionis ille spiritus, qui dixisse legitur: « In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo **194** in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, et similis ero Altissimo (*Isa. xiv*), » nequaquam hæc labiis protulit, nimirum qui carne non tegitur, sed in cogitationem sacrilegam tyrannus erupit. Si ergo sublimis ille angelus idcirco irrecuperabiliter periit, non quia contra universitatis auctorem protulit quælibet prava, vel fecit, sed tantum quia per nequitiam cogitationis intumuit, quid nobis prodest in vestimento, vel verbo nos velut humiles dejici, intus vero de proavorum titulis, vel fastu sapientiæ singularis super cæteros arroganter extolli? Nitimur humiliter loqui, humiles videri. Evellatur ex corde radix infixæ superbiæ, et mox etiam si nostra desit industria, videbitur humilitas in sermone. Sed ubi liquor accescit in vegete, suave vinum in poculo nullus valet haurire. Quis enim de furfure conficiat pollinem? Quis de vena ferri argenti fabricet claritatem? Invo ut ad evangelicum recurramus exemplum. « Nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? » (*Matth. vii.*) « Non enim, ut illic sequitur, potest arbor mala fructus bonos facere (*Ibid.*). » Arbor sane voluntas intelligenda est, non persona. Nam eadem persona hominis et bona operari valet et mala, sicut ex eadem terra et ficus profertur et spina. Sed sicut mala arbor nunquam bona germinat poma, ita de superba voluntate, quæ procul dubio mala est, nun-

quam mera vel incontaminata procedit humilitas. Et sicut radice læsa, totius arboris rami consequenter arescunt; sic ex mente superba, si quid boni operis ad tempus virescere cernitur, velut humore convallis exhausto, in prærupti saxi ariditate siccat. « Reversi sunt autem, ut Lucas evangelista testatur, septuaginta duo cum gaudio dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo (*Luc. x*). » Quid ad hæc ille, qui cordis attendit arcana, respondit? « Videbam, inquit, Satanam sicut fulgur de cælo cadentem (*Ibid.*). » Ac si dicat: Videte, ne dum nequitia spiritus vestris subduntur imperiis, mentes vestrae jugo elationis. Quia si Satanus per superbiam cælum perdidit quod tenebat homo superbiens nequaquam valet invenire quod sperat.

Certe cum Joab contra Raboath regem Ammon robuste configeret urbemque regiam obsidione vallaret, nuntios ad David ordinat, eumque, ut veniens victoriam in suum transferat nomen, invitat: « Dimicavi, inquit, adversum Raboath, et capienda est urbs Aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, et obside civitatem et cape eam, ne cum a me vastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria (*II Reg. xii*). » Militaris homo ad regalis gloriæ famam gaudet sui laboris transferre victoriam, et servus Dei in regendis fratribus præceptori suo indignatur impendere clientelam? Herodes et Philippus urbes proprio labore constructas, ad honorem, alter Augusti, alter Tiberii, Cæsareas appellarunt (*Joseph. lib. i, c. 10, De bello Jud., et lib. xviii, c. 3, Antiq.*): et nos, qui vitæ hujus pompam abjecimus, imo qui mundo nos mortuos fore juravimus, vani nominis gloriolas concupiscimus, et de ramusculis frivola laudis inflamur. Cave, frater, ne quæ dicimus, mens tua graviter ferat, ne sub correctionis **195** malleo pulvefacta dissiliat; et hoc esse quod reprehenditur, per hoc etiam clarius innotescat. Humanam quippe mentem superbia vitream reddit, ut correctionis ictum per impatientiam ferre non possit. Vitrum nempe dicitur, quia visu penetratur, atque ideo si robur haberet soliditatis, cæteris potuerat eminere metallis; sed quia citius rumpitur, vili pretio taxatur. Ita qui ad correctionis ictus per impatientiam frangitur, etiam si cæteris virtutibus polleat, soliditatem virium se non habere demonstrat. Hinc est, quod de superba Israeliica plebe, et impatientia morbo laborante, per prophetam Dominus dicit: « Versa est mihi domus Israel in scoriam (*Ezech. xxi*). » Scoria plane metalli cujuslibet si malleo tundente feritur, protinus in pulverem contrita redigitur. Mens igitur tua ne se coram Domino in scoriam vertat, amicæ redargutionis ictus æquanimiter ferat. Ut autem epistolam sententiæ promulgatione concludam, aut ad id quod sprevisi, te regimen redige, aut propria salute contentus, sub priore monachus vive, quatenus aut casti prioratus labor legitima te spiritualium filiorum educatione

fecundet, aut veræ humilitatis abjectio coram obtutibus humiliati pro te Redemptoris exaltet.

EPISTOLA X.

AD GEBIZONEM, THEOBALDUM, ET JOANNEM ABBATES.

ARGUMENTUM. — Humilis magister injungit suis discipulis, ut quæ falso de S. Joannis Baptistæ concepti die dixerat; sive quæ in aliis opusculis invenerint errata, corrigant.

Sanctis abbatibus GEBIZONI, et THEOBALDO, JOANNI quoque Laudensi, imo laudabili in Christo fratri, PETRUS peccator monachus servitatem.

Noverit sancta charitas vestra, dilectissimi, quoniam hesternâ die, dum meridiano sopore deprimeret, videbatur mihi quod in navigio constitutus, partem libri, quem ipse dictaveram, præ manibus haberem, eisdemque paginis non minus quam mihi procellæ furentis impetum formidarem. Cumque nimis attonitus imminentisque discriminis horrore constrictus, concussis pavore visceribus, minacis fluctus naufragium pertimescerem, repentinus undarum æstus vehementer intumuit, neque librum manu tenentem cum ipsa, cui tunc ineram, ratæ demersit. Mox expectatus recogitare cœpi et solerter in mentem revolvere quid mysterii res haberet, quid denique visio ista portenderet. Hodie vero ipsum mihi sollicitè meditantem, epistola illa, (96) in qua de octo Veteris Testamenti festivitibus et de B. Joannis Baptistæ generatione loquebar, occurrit; et mox tanquam marini fluctus inundatio, vorago me subiti mœroris absorbit. Ibi me nimirum, fateor, errasse comperi, et insipienter locutum **196** atque a sanæ intelligentiæ regula declinasse liquido deprehendi. Dixeram enim B. Joannem occiduo scenopegiæ die, qui videlicet præ cæteris est celeberrimus, fuisse conceptum. Quod si diligenti consideratione perpenditur, a veritate dissonum reperitur. Dies enim conceptionis B. Joannis, qui octavus est a Kalendis Octobris, post octavum diem scenopegiæ, est tertius, ac per hoc ab illa festivitàte procul dubio probatur alienus. Cum igitur festività scenopegiæ decimo Kalendarum Octobris desinat, conceptio vero S. Joannis ejusdem mensis octavo contingat, liquido constat procul jam extra scenopegiæ limitem de senili complexu conceptum beatum fuisse Joannem. Ecce, quod incaute scribendo deliqui, Deo me misericorditer ad penitentiam revocante, correxi. Nunc itaque, dilectissimi, sanctæ prudentiæ vestræ studiis hoc obedientiæ munus injungo, imo tanquam servus atque discipulus humiliter obsecro, quatenus et hanc epistolam ad fidem, qua apud nos correctâ est, redigatis et cætera quoque nostræ dictationis opuscula sollicitè perlegentes, si quid reperiat absurdum, vel funditus amputare, vel elimatiori stylo digerere festinetis. Non enim timendum est ne, si manus corrigentis accedat, scriptoris articulus decorem genuinæ venustatis amittat, sed hoc potius adnitendum, ut dum styli currentis urbanitati non pareatur, sobrii intellectus regula inviolabiliter conservetur. Cum

igitur in ore duorum vel trium testium stet omne verbum (*Deut. xix*), vobis tribus, quos spirituali pollere prudentia non ignoro (*Gal. vi*), hoc meditationis studium mea voce delego, ut si quid adhuc in illis reperitur opusculi quod a tramite veritatis exorbitet, per vos ad normam rectitudinis redeat, et ad plenam editionem ac legendi auctoritatem liber ille per examinationis vestræ diligentiam convalescat.

EPISTOLA XI.

AD JOANNEM LAUDENSEM, DISCIPULUM SUUM.

(Habetur tom. III, estque opusculum 44.)

EPISTOLA XII.

AD J. ABBATEM.

ARGUMENTUM. — Tuetur se ab abbatis cujusdam impugnatione, qui conquestus erat quod monachum ex suo monasterio egressum, contra sancti Benedicti regulam recepisset. Ostendit igitur a sancto Benedicto non prohiberi monachum ex monasterio ad eremum transire, sed potius ex uno cœnobio egressum, in alio recipi, imo eremiticam vitam tanquam perfectiorem ab eodem plurimum commendari, et monachis, (si qui tamen capaces sunt) consuli probat.

197 Dōmno J. venerabili abbati, PETRUS peccator monachus sincerissimæ charitatis affectum.

Sanctitatis vestræ litteras, colende Pater, digna devotione suscepimus, quibus etiam prout causa dictaverit, breviter respondemus. Succensetis enim, ac nos conquerentes arguitis, quia non debuimus vestros monachos in eremo, contra B. P. nostri Benedicti præcepta suscipere (*Reg. c. 16*), dum ille decernat de noto monasterio venientibus apud extraneos habitationis aditum non patere. Cujus suggillationis obstaculum, pace vestra, nos facile propulsabimus, quia nimirum sanctus ille vir monasteria quidem doctrinæ suæ mandatis instituit, super eremitas vero nullum sibi magisterium arrogavit. Enumeratis siquidem quatuor generibus monachorum, præsto subjunxit (*Reg. c. 1*): « His ergo omissis ad cœnobarum fortissimum genus disponendum, adjuvante Domino, veniamus. » Qui ergo ad solum cœnobarum genus se contulit disponendum, patenter innotuit quod eremitarum sibi non applicuit institutum. Sed ipsa beati viri hic verba ponamus, et utrum cœnobarum an eremitis scripserit perspicue discernamus (*Ibid., c. 61*): « Caveat, inquit, abbas, ne aliquando de noto monasterio monachum ad habitandum suscipiat, sine consensu abbatis sui. » Qui ergo abbatem monasterii, non priorem alloquitur eremi, evidenter tunc ostendit quia quidquid scripsit, non eremitis, sed cœnobarum potius, ut sequerentur, injunxit. Porro autem, quia jam manifeste docuimus, quod S. Benedictus alienum in eremo suscipi non prohibuit, ostendamus nunc qualiter, ut hoc fieret, hoc est, ut monachus de monasterio festinaret ad eremum, etiam provocavit. Hæc itaque nostra non sunt, sed ejusdem Patris nostri verba (*S. Ben. Reg. c. 1*): « Secundum, inquit, ge-

nus est anacheretarum, id est, eremitarum. Horum, qui non conversionis fervore novitio, sed monasterii probatione diuturna didicerunt contra diabolum, multorum solatio jam docti, pugnare; et bene instructi fraterna ex acie, ad singularem pugnam eremi, securi jam sine consolatione alterius, sola manu, vel brachio, contra vitia carnis, vel cogitationum, Deo auxiliante, sufficiunt pugnare. Ex quibus utique manifeste colligitur quia doctor almi-
 flcus de monasterio fratrem quemlibet ad eremum conscendere non modo non prohibuit, verum insuper monuit et docuit, insuper etiam quibusdam persuasionibus incitavit. Auctoritatem quippe dat, ut diuturna prius probatione frater in monasterio discat qualiter in eremo contra callidi tentatoris argumenta configat. Hic enim pugnare multorum solatio fretus inchoat, ut illic postmodum sola manu vel brachio infatigabiliter se et indesinenter exercens, carnis ingruentibus vitiis, vel cogitationibus non succumbat. Hic tiro; illic miles. Hic rudis et tener, qui sub campi doctore certaminibus assuescit; illic roboratus jam cominus dimicat, et singulare certamen Christi monachus non recusat. Hic velut per simulatæ pugnae pro ludium; illic docta manus ad prælia conferit arma, nec perhorrescit constipatos impetus bellatorum. Illic **198** homo de sæculo veniens, velut urbem parvulam Segor de Sodomis egressus, ingreditur; cum vero ad eremum transit, jam cum eodem Loth montana conscendit (*Gen. xix*).

Ad perfectionis igitur summam tendenti et monasterium transitus dicitur esse non mansio, non habitatio, sed hospitium; non finis intentionis, sed quædam quies itineris. Ad hoc plane quisque signatur idoneus ut eum ad ecclesiasticum ordinem sacerdotalis electio provehat; ad hoc grammaticorum scholas ingreditur, ut, cum fuerit in arte perfectus, discedat; ad hoc scita legum quispiam studet adipisci, ut causarum forensium lites luculenter valeat in tribunalibus iudicium perorare. Sicut ergo isti non in hoc quod faciunt animi intentionem figunt, sed in alium procul dubio sinem tendunt, sic nimirum, sic monachus, quem tamen ætas vel ægritudo non aggravat, et in monasterio corporaliter degere, et ad eremum toto desiderio debet medullitus anhelare, quatenus illic per intentionem mentis velut nobilis arbor radicitus hæreat; hic se ad tempus sub obedientiæ regularis exercent disciplina, ut videlicet monasterii conversatio non aliud quam eremi sit præparatio, et altiori proposito totus militet ad quod se prius in monasterio constitutus exercet. Sic Jacob, quod per duas annorum septimanas Laban opilionis more servivit, ad hoc duntaxat ut solam Rachelis copulam mereretur intendit. Et jam quidem Liam conjugali jure susceperat, sed per amoris intimi desiderium in venustæ Rachelis amplexibus quiescebat (*Gen. xxix*). In illis itaque sanctæ regulæ verbis, quæ supra posuimus, perspicue declaratur quia S. Benedictus, dum in monasterio hominem ponit, ad eremum dirigit. Hic quidem collocat, sed

illuc cohortatus invitat. Hic spiritale certamen incipere, illic edocet consummare. Hic admonet tironatus arma corripere, ut illic noverit phalangas hostium vitiorumque barbariem non enerviter obtruncare. Sed forte dicatur quia nos sancti viri verba ad nostræ voluntatis arbitrium violenter inflectimus, et potius argumentis innitimur quam in hac interpretatione verborum nobis suffragetur veritas. Inquiramus adhuc beatissimum virum, ut quod super hujus disceptationis articulo sentiat enucleatius elucescat, et illa quidem ejus quæ supra posuimus in ipso sanctæ regulæ reperiuntur exordio. Videamus nunc quo eandem regulam sine concludat: « Regulam autem hanc descripsimus, ut hanc observantes in monasteriis aliquatenus, vel honestatem morum, aut initium conversationis nos demonstramus habere. Cæterum, qui ad perfectionem conversationis festinant, sunt doctrinæ sanctorum Patrum, quarum observatio perducit hominem ad celsitudinem perfectionis. » Vides igitur quia doctor insignis in monasterio quidem constituit bonæ conversationis initium, sed post ad sublimioris vitæ in sancta religione provocat institutum; ut illic honeste vivere moresque componere, velut in convalle primæ conversationis incipiat; deinde jam spiritualibus exercitiis roboratus, tanquam a lacte ad solidum cibum transiens, verticem perfectionis ascendat. Ad hoc animal in materno ventre concipitur ut egrediatur. Et certe necesse est ut mater abortiat, nisi fetus **199** ad sui plenitudinem convalescat. Nos autem volumus ut semper uterus tumeat, et quod semel conceptum est non erumpat. Sinistræ indolis puer est, cui jam grandiusculo nec ex gingivis dentes prodeunt, nec ad gradiendum genua convalescunt. Porro autem, cum ipsa cœnobitarum regula perfectionem se non habere perhibeat, sed volentem perfici ad eremi instituta patenter transmittat, cum nos ad perfectionis arcem et ipsi conscendere hocce pendimus, et quidem, ne ad meliora proficiant, sentiper aliis invidemus?

Respiciens Jesum ambulans Joannes, clamat: « Ecce Agnus Dei (*Joan. i*). » Ad hæc protinus Evangelista subjungit: « Et audierunt duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum (*Ibid.*). » Quid, rogo, querelæ potuisset habere Joannes, dum ipse sibi Jesum manifeste præferret, et illi sequerentur utique potiolem? Si ergo ipsa quæ præest regula ad se confluentes ad eremum destinat, qua temeritate, qua fronte is qui sub regula est constitutus obsistat? Jam luce clarius patet quia qui quærentibus eremum vetat, ipsam procul dubio regulam rebellis oblocutor impugnat; et dum regulæ verbis adimit auctoritatem, ipsum sanctæ regulæ condemnat auctorem. Vera mater filium tradit ut vivat; falsa petit ut publicus eum ensis dividat (*III Reg. iii*). Octogenarius Berzellai, ut Channaa [Chanaan] filii utilitatibus consulat, ejus sustentaculo senectutis incurvæ gravitudine fulcire non curat; dummodo ille regi David familiariter hæreat, ipse destitui prolig

auxilio non recusat (*II Reg. x*). Hilarionem dimittat Antonius, ut solus ad altiora conscendat. Nos autem diligimus monachos, sicut asinos, vel certe sicut servos. Amant enim homines hæc animalia, non illis, sed sibi, ut ea videlicet aut in suam transferant carnem, vel ut eorum fruantur auxiliis ad laborem. Amant hæc homines ut, ipsi bene sint; illa vero, aut non sint, aut male sint. Nos etiam, ut potiamur duntaxat obedientia monachorum, salutis eorum omnino parvipendimus incrementum. Hoc præterea novimus, qui B. Benedictus eremi cultor existit, et hoc certe non optavit esse quod fuit; sed quoniam, sicut ipse testatur (*IV Reg. xl*), unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius sic, alius quidem sic; nec omnes capiunt verbum hoc; dispensative constituit prius monasterialis vitæ planitiem, ut illic disciplinæ flagellis attriti et exercitiis roborati, jam facilius eremi conscendamus ad arcem. Hoc itaque Benedictus, quod ei beatus fecerat Paulus. Agamus siquidem erat Apostolus, homines tamen ad conjugium provocabat: « Unusquisque, inquit, uxorem accipiat, et unaquæque virum suum habeat: vir uxori debitum reddat, et uxor viro (*I Cor. vii*). » Paulo post tamen dicit: « Volo omnes homines esse sicut meipsum (*Ibid.*). » Aliud vero volebat Apostolus, et aliud præcipiebat. Volebat nos, sicut ipse erat, cælibes esse, propter excellens videlicet vernantis pudicitiae meritum: sed volebat inire conjugium, quia fragilitatis nostræ periculum timebat. Volendo me esse sicut se provocat ut ascendam; offerendo copulam nuptialem, retinet sustentando ne corruam. Ad illud gliscit ultroneus, hoc concedit invitus. Mavult enim me esse quod est quam esse quod non est. Elegit tamen me utrumque sibi manere **200** vicinum quam procul abesse prorsus extraneum. Sicut ergo B. Paulus magis optat agamiam quam monogamiam, vel digamiam; ne tamen quique fragiles labantur in pellices, concedit uxores; ita nimirum B. Benedictus, quanquam propensius velit nos esse quod erat, hoc est, eremi sectatores, tolerabilius tamen ducit nos infirmos ac debiles in monasterii portu vel ignobiliter vivere quam in tempestuosa naufragi mundi voragine deperire.

Fratres itaque in monasterio immobiliter permanentes, tolerandi sunt; ad eremum vero fervido spiritu transmigrantes plausibus ac præconiis efferendi. Illi siquidem sub divinæ protectionis clypeo delitescunt; isti vero in campum certaminis prodeuntes victoriæ titulis decorantur. Illi defendunt sua; isti referunt spolia. Illi Deo protegente sunt insuperabiles; isti quotidie satagunt hostium suorum calcare cervices. Illi contra mœnia constituti obsidentes, ne ingrediantur obsistunt; isti minaces hostium cuneos procul de suis finibus terga cedentes expellunt. Et quid plura dicam? Illi scilicet a sæculo sunt remoti; isti Deo jam confabulantur intima illi charitate conjuncti. Illi altare æreum custodiunt; isti jam ingrediuntur Sancta sanctorum. Ut autem in calce hujus epistolæ jam subnectamus epilogum,

quia de noto monasterio suscepisse monachos accusamus, luce clarius constat quia S. Benedictum in hoc nihil prorsus offendimus. Sicut enim nobis in eremo videlicet constitutis, nihil ut exsequeremur injunxit, ita, ut caveremus, nihil omnino prohibuit. Sicut autem superius satis superque docuimus, ut ex monasterio frater ad eremum transeat, doctor insignis non modo non abnuvit, verum etiam suggerit, provocat et impellit, atque ut evidenter ostenderet hoc apud se quantam desiderii vim haberet, hoc regulæ suæ principium indidit, hoc descriptum sine concludit; ab hac scilicet sanctus ille liber incipitur, in hac per auxesim materia terminatur, ut ipsum quodammodo per omnem sui textum præcipere videatur. Porro autem, cum incipientium ista sit regula, quatenus, ut auditor reddatur intentus, commendent quæ scribenda sunt, iste non solum in ipso regulæ incipientis exordio, sed et in fine quoque totum opus suum levigando et annullando depreliat, ut cœnobarum ordinem eremiticæ vitæ supparem statuat. Ut ergo fratres ad eremum de monasteriali vita conscendant, et nos hortari et nos debemus cum charitate suscipere, ut non velut hostes a beato viro schismatica, quod absit, aversione discedere, sed, ut revera discipuli, videamur et illi invicem unanimiter consentire.

EPISTOLA XIII.

AD M. ABBATEM CONSTANTINOPOLITANI COENOBII

S. MARIE.

ARGUMENTUM. — Monachos Latinos, qui in monasterio S. Mariæ Constantinopoli versabantur, hac epistola magnopere **201** commendat, quod in illis regionibus rectum fidei et vitæ tramitem tenerent. De quæstione vero, de qua ab illis interrogatus fuerat, ait se illorum tunc, qui has litteras laturus esset, abunde satisfecisse.

Domno M. venerabili abbati monasterii S. Mariæ in Constantinopoli et reliquis fratribus, PETRUS peccator monachus in Domino salutem.

Gaudemus, dilectissimi fratres, quia dum inter exteras gentes et in peregrinæ linguæ regione consistitis, a catholica tamen Fide et piis operibus, sicut fama vulgante comperimus, non exsulatis. Cives itaque sanctorum et domestici Dei a domo propria non receditis, dum intra sanctæ Ecclesiæ gremium constituti, per rectæ conversationis lineam peregre festinatis. In quacunque nimirum regione terrarum, æqualiter patet aula cœlorum. Et ubi rectæ fidei et sanctæ conversationis idem est meritum, nil præjudicat diversitas aliqua varietasque linguarum. Ubi-
cunque scilicet Dei servus inhabitet, oportet eam sæculares a se atque carnales actus abscindere, et mortificatum ab hoc sæculo per rectum sancti operis tramitem indefessis semper gradibus ambulare. Hinc est quod Adonibezech regi manuum summâs pedumque præciditur (*Judic. i*); ut per hoc abscindendos a nobis sæcularis vitæ gressus, et actus liquido designetur. Adonibezech quippe interpretatur *dominus fulminis*. Per quem videlicet, quid aliud quam diabolus intelligitur? Ille quippe dominus fulminis,

idem auctor impetus est et furoris, sicut econtrario, Dominus noster per prophetam dicitur, Pater futuri sæculi, Princeps pacis (*Isai. ix*). Hic itaque Adonibezech, sicut Scriptura testatur, ait: « Septuaginta reges amputatis summitatibus manuum, et pedum, colligebant reliquias ciborum sub mensa mea, sicut feci aliis, ita reddidit mihi Dominus (*Judic. i*). » Quid itaque per septuaginta reges, nisi septuaginta linguarum intelligimus nationes? quibus nimirum malignus spiritus manuum pedumque summitates absciderat, quoniam omnis gens nec bona quælibet operari, nec per justitiæ tramitem incedere permittebat. Sed huic Adonibezech, humani videlicet generis inimico, manuum simul ac pedum summitates Redemptor noster abscidit, cum ejus ab electis suis nefarios actus gressusque compescuit. Vos ergo, dilectissimi, nolite permittere vobis hunc præsidere tyrannum, quem mucrone divinæ sententiæ non ambigitis detruncatum. Vim itaque superni desiderii mente concipite, ad cœlestis regni gloriam succensis visceribus æstuate, carnalis illecebræ solerter incentiva reprimite, ad Deum semper per singularis vitæ semitam, et sanctorum Patrum vestigia properate, quatenus, dum justitiæ tenere contenditis tramitem, ad ipsum justitiæ et totius sanctitatis perveniat auctorem. Omnipotens Deus, dilectissimi fratres, de manibus vos antiqui hostis eripiat, de peregrinis cives efficiat, et supernæ Hierusalem mœnibus, ubi non linguarum, non voluntatum est ulla diversitas, introducat. De quæstione autem, super qua nos consulere decrevistis, fratrem hunc Petrum, vestrum scilicet nuntium **202**, solerter inquirete, et quidquid vobis viva voce protulerit observate.

EPISTOLA XIV.

AD MAINARDUM ABBATEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 29.)

EPISTOLA XV.

AD P. ABBATEM COENOBII CLASSENSIS S. APOLLINARIS.

ARGUMENTUM. — Classensem abbatem, qui monachum a monasterio transfugam detinebat multis excommunicationum vinculis obstrictum, obtestatur ut illum apud se permanere non patiatur. Quod si ad suum monasterium reverti velit, mitem se et clementem erga illum futurum pollicetur.

Domno P. venerabili abbati, Petrus peccator monachus salutem in Domino.

Miror sanctam prudentiam tuam, venerabilis frater, quia cum tota terra repleta sit monachis, tu meum adversum me monachum foves, toties me apud te expostulante, requisitam, tot apostolicæ sedis Romanorumque pontificum excommunicationum jaculis sauciatum. Enimvero primus humani generis parens, cum sibi comedere de cunctis, præter unam paradisi liceret arboribus, cæterarum quidem arborum poma contempsit, illam vero solam, quæ sibi prohibita fuerat ex qua vesceretur, elegit (*Gen. ii et iii*). Ita tu, cum eos forte quos licet suscipere non admittas; illum, qui tibi tam terribiliter prohibetur, asciscere non formidas, atque, ut tu dun-

A taxat eum sub tuo jure possideas, si perit anima, pro qua Christus mortuus est (*I Cor. viii*), omnino non curas. Apud Salomonem nempe meretrix, quæ alienum subduxerat fetum, malebat eum regio mucrone secari, quam maternis uberibus reddi (*III Reg. iii*): parvipendebat siquidem perniciem morientis, dummodo vocabulum ipsa non amitteret matris. Tu etiam ad hujus exemplum, cur lactas quem non genuisti? vel more perdicis, cur foves quem non peperisti? Hoc est enim naturale perdicis, ut aliena furtim ova subripiat, eaque tanquam propria eo usque confoveat, donec fetus erumpat, sed cum pulli vocem matris audiunt, eam naturæ docentis indicio recognoscunt, et falsa matre contempta, protinus ad veram perneciter revertuntur. Unde et Jeremias ait: **B** « Perdix fovit quæ non peperit; fecit divitias, et non in judicio; in dimidio dierum suorum relinquet eas, et in novissimo suo erit insipiens (*Jer. xvii*). » Nempe salvo eo, ut de his qui alienos furantur alumnos, hoc possit intelligi, videtur tamen de totius auctore nequitie principaliter dici. Diabolus enim tanquam doctor in cathedra pestilentie, super homines sibi magisterium usurpavit, quos ipse non condidit; et errorem nos docendo **203** quasi fovit, quos creando non peperit. Fecit itaque divitias, et non in judicio, quia dum rebus alieni juris ditescere voluit, æquitatis judicium temeravit. Sed in dimidio dierum suorum relinquet eos; diabolus enim quasi adhuc vivit, dum eum ultimi judicii gladius necdum transfodit. Nondum itaque mortuus suas divitias jam relinquit, quoniam ad Creatorem suum genus humanum ex maxima parte jam rediit. In novissimo autem suo erit insipiens, quem, sicut Apostolus ait: « Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (*II Thess. ii*). » Et propheta: « Spiritu, inquit, labiorum suorum interficiet impium (*Isai. xi*). » Homo igitur magistrum deserit abusivum, et redit ad proprium, cum novum damnat errorem, et ad suæ revertitur conditionis originem. Unde illic apte subjungitur: « Solium gloriæ altitudinis a principio, locus sanctificationis nostræ, expectatio Israel (*Jer. xvii*). » Deus itaque, qui est principium gloriæ, ipse est expectatio Israel, quoniam a quo genus humanum prodiit, per conditionis revertitur sacramentum. Qui ergo sedebat in solio gloriæ altitudinis a principio et hominem edocebat, ipse est expectatio Israel, ut in loco sanctificationis nostræ, id est, in sancta Ecclesia, eundem hominem iterum doceat. Unde per Psalmistam dicitur: « Reminiscantur, et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus omnes patriæ gentium (*Psal. xxi*). » Quisquis ergo alienum tollit violata fide discipulum, Antichristi procul dubio imitatur exemplum. Et sicut ille quod alienum est, more perdicis, amittit; sic iste quod usurpatum est, æquitatis interveniente judicio, non tenebit.

Recordare, venerabilis pater, quia te præsentem frater ille et prius ante sanctum altare ecclesiæ, et

postmodum ante crucem cellulae, sub excommunicationis se devotavit elogium, si nostri prioratus obedientiam ex industria ulterius violaret. Cave ergo ne tam sanctum, tam venerabile monasterium is, qui tot excommunicationum vinculis involutus est, polluat, et per tam religiosum sanctumque conventum lethalis leprae se prurigo diffundat, sicut Israeliticæ plebi divina vox ait : « Anathema in medio tui est, Israel, non poteris stare contra hostes tuos, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere (Jos. vii). » Ego autem, qui lapsi fratris mortem sitire non debeo, ejus calamitati compatiens commotis visceribus ingemisco, et non modo sibi venialiter indulgere, sed si resipiscat, paratus sum pro salute illius etiam animam ponere. Pro charitate igitur vestra sanctorumque fratrum vestrorum, quorum ego servus sum, cum vestris ad me tantummodo litteris veniat, et me circa se mansuetum fore, mitem atque benevolum non diffidat, alioquin Romana synodo jam propinquante... si... Sed nolo minas inferre, sufficiat tantummodo, ne mihi præjudicium fiat, interim cum humilitate deprecere.

EPISTOLA XVI.

AD ADAM MONACHUM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 59.)

204 EPISTOLA XVII.

AD ARIPRANDUM MONACHUM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 45.)

EPISTOLA XVIII.

AD EUNDEM.

(Habetur tom. III, estque opuscul. 46.)

EPISTOLA XIX.

AD RODULPHUM ET ARIPRANDUM MONACHOS.

ARGUMENTUM. — Aegritudinum suarum, quibus per plurimos dies male vexatus fuerat, seriem exponens nihil iracunde, nihil impatienter dicit, sed quasi alter Paulus in infirmitatibus suis gloriatur, ubique benedicens et laudans Deum, et gratias agens Altissimo, ita ut insignè tolerantiae et fortitudinis exemplum præbeat.

Charissimis fratribus RODULPHO et ARIPRANDO, PETRUS peccator monachus intimæ dilectionis affectum.

Unanimis amicitiae proprium est ut cum fratre frater et prospera commicet et adversa, quatenus fideliter animus sicut referenti in adversitate compatiatur, ita nihilominus et in prosperis unanimiter collætetur. Ego vero cum latus utroque, beatam vobis refero meae calamitatis historiam, ut et superno verberare me patiamini vehementer attritum, et per ejusdem Dei nostri potentiam congaudeatis etiam elementer ereptum. « Castigans enim, castigavit me Dominus, et morti non tradidit me (Psal. cxvii). » Graveram plane quam sæpe ut in me cœlestis disciplinae vigor irrueret, et petulantem mei corporis insolentiam non levi languoris aegritudine castigaret. In quo me divina clementia non desepit, sed ultra spera precibus annuens, non sine fœnore mea vota complevit. Dedit enim mihi Pentecosten lugubrem, non Paschalem, et, ut ita dixerim, contulit mihi

A jubilæum, non sacerdotalium tubarum clangoribus intonantem (Levit. i), sed suspiriis potius ac gemitibus lacrymabiliter obrepentem. Dominico nimirum die febricitans, in lectulum decidi, septemque transactis hebdomadibus, æque Dominico die, qui nimirum quinquagesimus erat, Deo me resuscitante, surrexi. Verumtamen lege dietæ, ut asserebant medici, per incuriam violata, vix tres, sive quatuor dies sub coloratæ sanitatis lenocinio mihi male blanditi sunt, et ecce in recidivam corruens per viginti postmodum dies ejusdem valetudinis laborare molestia non cessavi. Sic itaque post jubilæum non quietis, sed turbinis impleta est quodammodo septuagesima captivitas. Porro autem, dum me tantæ passionis ardor exureret, dum mistum flegmati 205 sanguinem spuerem, dum tot certe imminentis obitus signa prætenderem, ut medici quoque circumstantes propemodum desperarent, hoc mihi dedit omnipotens Deus, ut in nullius querelæ murmur excederem, sed cuncta libenter, et ex animo tolerarem.

Gratias, inquam, ago tibi, misericors Deus, quia cum dignatus fueris sub peccatorum meorum ruderibus ad supplicium rapi, dignatus es me paternæ severitatis igne decoquere, et animæ meæ rubiginem tanquam mallei cudentis impactione purgare. Quamobrem non mea voluntas fiat, Domine, quæ prava semper est, et injusta; tua potius, quæ cœli virtutibus et hominibus est humiliter adoranda. Uré, seca, concide, omnesque vulnerum meorum sinus ac latebras perscrutare, nihilque prorsus in me lateat putridum quod curationis tuæ prætervolet ferramentum. Nec tamen, dum hos disciplinae cœlestis ictus æquanimiter fero, meæ patientiæ, quod absit, ascribo. Tu nimirum, Domine, tu sic flagella tua, dum cædis, attemperas ut dum ad summum doloris et angustiae perferor, ita ut spasmus patiens, pene mox expirare compellar, illico sentiam pondus intimi doloris imminui, et cædentis manum dispensativa quadam lenitate suspendi, ut tanquam quadrifida quis scuticam in verberare teneat, et interim pietate ductus, unum ex his lorum a cæde compescat. Non ego itaque, sed tu clementissime, hujus patientiæ auctor es, qui sub tanto moderamine motus tui flagella disponis. Licet enim elegiacum quid et lugubre nimietate languoris aliquando depressus effutire compellar, ardeo, morior, intercidor; hoc simplex corporis gemitus, non querulæ mentis est murmur. Unum præterea te rogo, piissime, ut modo vitæ meæ terminum ponas, nec me ulterius vivere in consuetæ ignaviæ tepore permittas. Quod si placet incomprehensibili tuæ majestatis arbitrio me in hujus carnis ergastulo diutius protrahi, da mihi, quæso, potiolem amoris tui vim, vel uberiolem compunctionis gratiam, aut certe cuiuslibet virtutis augmentum quod hactenus non habuerim, alioquin nunquam clementiæ tuæ placeat ut evadam, nisi quantulumque mihi virtutis gratia, quam necdum sum consecutus, accrescat.

Dum hæc et his similia frequentius itero, faneræ A mihi parantur exsequiæ, sacrati olei delibutione perungor; in cineris ac cilicii strato, tanquam illic emoriturus, exponor. Sicut enim, fracta videlicet ovi testa et rotante cultello, vitellus egreditur, sic anima mea carnis vulsa visceribus, exitium minabatur. Interea frater quidam, Leo nomine, erat in eremo, grandævus quidem ætate, sed venerabilior districtæ conversationis studio et simplicis animi puritate. Huic itaque per visum vir splendidus ac præclarus apparuit, eumque quid ageret inquisivit. Cui se frater ille dormire quidem, sed tristem nimis esse de eminenti prioris sui morte perhibuit. Et ille: « Dic, inquit, Petro Damiani, de quo loqueris, nullam in medicis spem ponat, centum tantummodo pauperes pascat, et protinus se convalescere de languore, quem patitur, non diffidat. » Cui cum ille, de meliori utique vitâ sollicitus, diceret: « Habebit ille, domine, paradisum? » Respondit: « In paradiso quidem quantocius est, sed die illi, quia mox ut pauperibus alimenta contulerit, resumpta protinus incolumitate, gaudebit. Evigilans itaque continuo frater ad ecclesiam pergit, quam dum ingredi, conticinio noctis abnuente, non potuit, visione tamen attonitus, ad cellulam non redivit. Quid plura? Visionem frater fratribus retulit, elemosynam indigentibus ardenti desiderio fraterna charitas ministravit; quibus etiam ex abundantia nummos adhibuit, et sic ego die altero, valetudine recedente convalui. Reparatio itaque sanitatis fidem præbuit visioni. Sed cum pisces omnino deessent et languescente stomacho capere alimenta non possem, cœperunt fratres importunis precibus vehementer insistere, ut saltem triduo esum carniū reparationi tabescentis et effecti corporis indulgerem. Quorum utique si precibus acquiescerem, quodcumque illis pœnitentiæ vellem pondus injungerem, pollicebantur ultronea se devotione perferre. Quibus ego, quod olim Pharulphus Urbis veteris comes, qui centum millia mansos habere dicebatur, egerat, dedi ridiculæ delusionis exemplum. Enimvero, sicut mihi relatam est, dum ad mensam comes ille discumberet, quidam illi monachus assidebat, quem rogare cœpit, ut quia pisces deerant, dictante necessitate, carnis vesceretur. Primo quidem ille negare, deinde sensim paulatimque mollescere, postremo cœpit animum, hortatibus delectabiliter impellentibus, inclinare. Verrinus interea callus apponitur, et hoc non esse carnem ac per hoc irreprehensibiliter comedi posse, vecors monachus fallaciter adhortantium lenocinio suadetur. Fit itaque de illo, quod de stulto viro atque a meretrice decepto per Salomonem dicitur: « Irretivit, inquit, eum multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxit illum; statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam, et quasi agnus lascivens et ignorans, et nescit quod ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta jecur ejus; velut si axis festinet ad laqueum, et nescit quia de periculo illius agitur (Prov. vii). »

Hoc itaque modo captiosis atque blandiloquis persuasionibus frater ille pellectus impingitur, et velut avis mollis, viscarii compedibus irretitur. Verecunda denique prius ora rubore suffundens, ac intuentium se per circuitum oculos expavescens, summotenus primo ligurire cœpit, deinde semel edendi libertate concepta, prurientis gulæ frena laxavit. Cumque jam satiatu existeret et carnalis illecebræ vota complexisset, ecce per maximum lucium dapifer attulit, et in se convescentium oculos et ora convertit. Cumque hunc et monachus miraretur et oculos in eum inhianti curiositatis aviditate defigeret, ait comes: « Quia carnes tanquam laicus comedisti, piscem tanquam monachus cur attendis? Plane si hoc tibi licuerit, versiculum illum congrue decantabis: « Meus est Galaad, et meus est Manasses (Psal. xix). » Porro autem si carnibus abstinuisses, piscis iste tibi de industria servabatur, sed quia carnibus appetitum carnis implevisti, fauces tuas piscis hic post alimenta carnalis 207 ingluviei non transibit. Hujus itaque non immerito confusionis ignominia dignus exstitit, qui robur ingenui rigoris degeneri male blandientium suadela mollivit, digneque pertulit manifesti pudoris opprobrium, dum illicem, et occultius titillantem carnis non cohibuit appetitum. Sic, inquam, sic forte mihi faciet Dominus, fratres mei, ut cum obtinueritis edendis me carnibus acquiescere, dignetur mihi benedictionem piscium exhibere, et hoc modo pœniteat me per impatientiam gulæ violasse propositum, dum mihi videam ex Dei munere piscium exuberasse proventum. Dictum factumque est. Nam tertio die postquam hæc dicta sunt, et a Guidone Corneliensium comite, et ex Faventina urbe tot mihi delati sunt pisces, ut eorum mihi per plurimos dies edulium non deesset. Sic itaque per Pharulphi monachum deludentis exemplum, deterioris evasi confusionis opprobrium. Tolerabilis quippe est ab hominibus despici quam coram divinitatis majestate confundi.

Hæc vobis, dilectissimi, tanquam complicitibus et amicis, amicus expositi, meæque visitationis seriem, velut uterinis fratribus, unanimi familiaritate digessi. Omnipotens Deus sanctis precibus vestris in anima quidem me reddat incolumem, corpori autem meo dignam meæ pravitatis inferat ultionem, quatenus clementissimum Judicem, quem hic sensero per ubera duriora commotum, illic merear invenire tranquillum. Hunc filium nostrum, dilectissimi, in vestra post Deum fiducia dirigo. Nam quidquid profecerit de causa, pro qua mittitur, vobis duntaxat specialiter ascribetur.

EPISTOLA XX.

AD B. MONACHUM.

ARGUMENTUM. — Hortatur monachum quemdam, ne alterius culpas purgandas suscipiat, si suscepit, subita, plenaque expiet pœnitentia. Ob idque adducit exemplum monachi, qui cum fuisset negligentior in amici noxis abluendis, pœnas purgatorii subiit.

Domno B. fratri charissimo, PETRUS peccator monachus salutem et fraternæ charitatis affectum.

Quod præsens sæpius inculcavi, nunc absens scribo, et ne fluctuantis materia more decurrat, funiculum scriptiois innecto, videlicet ut implere valentis poenitentiam nullatenus inordinata charitate suscipias. Quod si susceperis, instantissima, prout vires suppetunt, agilitate persolvas. Porro cum canonica vetet auctoritas, ut poenitenti sacerdos unius diei jejunium non relaxet, nisi ad præsens digni pretii taxatione per eleemosynam compenset, qua conscientia tam metuendæ cautioni obligamur, qui quam sit propinqua vitæ nostræ meta, non novimus? Dominus plane Martinus, qui in Camaldulensi eremo commoratur, 208 vir videlicet diversis virtutibus adornatus, et præcipue jugibus lacrymarum fluentis irriguus, mihi retulit quod narro: Monachus erat, inquit, in maritimi territorii cœnobio, quod dicitur ad Pinum, multis peccatorum nexibus involutus, cui cum juxta quantitatem lapsuum, austerior ac longa nimirum poenitentia fuisset indicta; ille fratri cuidam, cui complex in amicitia familiariter adhærebat, ad comportandum poenitentiae pondus auxilium petiit. Quod frater ille devote suscipiens, condictam poenitentiae partem tulit atque persolvendo hujus debiti canone securum manere præcepit. Sed dum ille partito levigatus onere, a districtioris vitæ censura remittitur; iste ad solutionem debiti prolixioris sibi vitæ spatium pollicetur, aliquanto post in ægritudinem cecidit, atque subito mortem, quam procul esse sperabat, incurrit. Fuerat autem ille frater, quantum ad se, irreprehensibilis vitæ et opinionis inter fratres honestæ. Non multis vero postmodum diebus poenitenti monacho in somnis apparuit, quem ille protinus inquisivit. Quid erga te, frater, agitur? quomodo tibi est? Male, inquit, et dure, sed propter te. Nam liber a propriis, quia tuis me vinculis innodavi, et alienæ cautioni obnoxius non reddidi, nec persolvi, flagellis atteror, et amara satis animadversione coarctor. — Unde, quæso, te, et, qua valeo, supplicatione depono ut vigiles pro te ac liberés me; vade itaque et sanctum hujus loci præcare conventum, ut debita meæ sponsionis a me neglecta persolvant, sicque me, quæ præsto sunt, suppliciis eruant. Expergefactus ille, fratribus quod viderat retulit, quod audierat intimavit, preces exposuit, efficaciter impetravit. Porro autem, cum jam fratres præfixam illius poenitentiae quantitatem diversis argumentorum specialium exercitiis implevissent, præfato monacho frater ille per visum rursus apparuit, eique festivitatem sereni satis et alacris vultus ostendit. Interrogatus iterum quid haberet, respondit, se per orationes fratrum, non modo poenalibus incommodis erutum, sed etiam ad electorum sortem mirabili dexteræ Excelsi immutatione nuper translatum. Benedicta divinæ clementiæ dispensatio, quæ per mortuos etiam instruit vivos, et dum alios verberat, alios qualiter a verberibus eripiantur

A instruit. Audisti, frater, historiam; esto providus ad cautelam.

EPISTOLA XXI.

AD DAMIANUM MONACHUM, EX SORORE NEPOTEM.

(Habetur tom. III estque opuscul. 47.)

EPISTOLA XXII.

AD EUMDEM.

ARGUMENTUM. — Eundem Damianum de fervore licet nimio laudat; melius enim esse ait in spiritualis militiæ 209 tironibus discretionis metas excedere quam frigiditate tepescere; monet tamen, quotiescunque majores jusserint, illum discretionis freno cohibeat. Coarguit deinde, quod ex eremo ad monasterium transierit, præcipitque ut ad eremum redeat, ubi se cum Christo crucifigere mundo studeat. Hinc sumpta occasione, quid per crucis figuram spiritualiter designetur ostendit.

B DAMIANO nepoti, PETRUS peccator monachus, paternæ dilectionis affectum.

Si Deus, qui populum suum ex ergastulo Pharaonis eduxit, ejus in deserto dux esse desisteret, Israel ad terram repromissionis attingere nullatenus potuisset. Egebat enim, ut haberet itineris ducem quem habuerat egressionis auctorem: unde et Abraham dixerat: « Veni in terram quam monstravero tibi (Gen. xii). » Quod enim non ait, Vade; sed potius, « Veni, » futuri se comitem pollicetur itineris. Quod vero subjungit, « in terram quam monstravero tibi, » patenter ostendit, quia quem provocabat, ut de terra nativitatis exiret, usque ad metam consummatæ perfectionis ductor existeret. Tibi quoque non absimile quid cœpisse contingere valde gavisus sum, dum nonnulla novitii tui fervoris insignia veracis admodum viri fratris Hubaldi relatione cognovi. Ait enim inter cætera, quia dum tanta brumalis algoris inclementia tunc in illis Alpibus inhorresceret, ut congesta nivium moles quarumlibet tegetum, vel domorum culmina superaret, tu, projectis vestibibus, nudum te in illa nivalium rudera profunda latenter immergeres, ibique te quidam fratrum pene seminecem reperisset. Cui, dum te severius, ut dignum erat, argueret; diceris respondisse: Caro me conatur occidere, sed eam ego potius occidam; et postmodum non quidem sub divo, sed sub quo nescio, repertus es ædificio, in nive similiter provolutus. In quo nimirum facto, licet regularis non sit dissimulanda correptio, malo tamen ut modum discretionis in aliquo nimius fervor excedat quam degeneres animos desidis ignaviæ torpor astringat. Facilius est enim refluo vasi, quod superexuberat, demere, quam quod in eo vacat implere. Laboriosius est trunco ramos qui non habentur inserere quam arbori superfluos amputare. Equus etiam majoris est pretii qui præ cursus impatientia cohibentia lora requirit quam qui fodienda calcaribus latera per ignaviam ingentis torporis exponit. Ille siquidem dum pernix ac volax præpetis gressus volumina glomerat, reducto paululum chamo, facile cohibetur; iste verberatur et tunditur, nec tamen equina concitus agilitate, deproperatur, sed se per genuini

torporis ignaviam velut asinum repræsentat. Licet A itaque et hoc vitium sit, quod limitem discretionis excedis, melius est tamen te nimii fervoris argui quam foedo desidie morbo notari. Non itaque volo ut hæc in te laudabilis zeli flamma deferveat, servato tamen, ut indiscretionis excessum, ubi necesse est, priorum tuorum gravitas disciplina compescat. Per hunc enim zelum, qui in te vivere dictus est, intellexi quod spiritus ille, **210** qui te, ut de domo cum Abraham exires, admonuit (*Gen. xii*), non recessit, sed dux itineris factus, te præcedere non cessavit.

Illud tamen moleste tuli quia te pro descendis ecclesiasticæ cantilenæ modulis B. Bartholomæi monasterium ingressum esse cognovi. Porro cum hoc audivi, ita mihi quodammodo visum est quod e caulis ovium tener agniculus exsilivit et cruentas lupi raptoris fauces incurrit. Nam et tunc, cum frater Hubaldus hoc mihi de te, non quod scilicet optabam, nuntium retulit, aderat cum multa dulcedine recolendus et religiosæ conversationis honestate conspicuus Petrus, abbas monasterii, quod B. Benedicti titulo decoratum, in Salernitana floret urbe constructum. Qui mihi narravit quia vorax hominum lupus puerum de familia monasterii sui parvulum clandestinus impetiit, arpaxavit et abiit. Post quem transfixa dolore mater inclamans, ait: Adjuro te, bestia, per B. Benedictum, cujus servus est, ne filium meum ulterius feras, sed eum sub celeritate dimittas. Quo lupus audito, hunc quidem, quem ferebat, aperto protinus ore deposuit; in alium vero puerum repentinus insiluit, eumque subito desecans, truncum cadaveris sprexit, præcisumque caput mordicus apprehensum in suas laterbras concitus asportavit. Ego quoque, qui te invisibilis lupi dente correptum timeo, in ejusdem S. P. N. Benedicti, cujus effectus es famulus ereptione confido. Nam, quo pacto de eremo ad monasterium descendisses, nisi te perniciosæ versutiæ suæ morsu callidus insidiator attraheret? Veruntamen hanc ergo primam culpam nolo diutius insequi, quæ, sicut credo, non ex inconstantia tuæ levitatis erupit, sed ex temeraria jubentium cautela processit; præsertim cum mihi præfatus Hubaldus dixerit quoniam invitus atque coactus, vix tandem huic præcepto consenseris. Ad eremum ergo, charissime D filii, sub omni celeritate revertere, ne dum monasterialis adolescentiam tuam latitudo delectat, eremi districtio per oblivionem desuetudinis quandoque, quod absit, et in odium veniat. Illic tropæum crucis tuæ immobiliter fige, illic te simul cum Christo suspende, ut in charitate, sicut dicit Apostolus, radicatus et fundatus, possis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, altitudo, atque profundum (*Ephes. iii*). Quæ crux est procul dubio Redemptoris. In hac enim cœlestis figura victoriæ omnis religio Christiana depingitur, in hoc vitalis signi caractere tota virtutum spiri-

tutum virtutibus, videlicet, spe, fide et charitate, omnis lex divina consistat, atque ex his omnium virtutum multitudo procedat, in illa crucis parte, quæ terræ defigitur, fides, quæ religionis Christianæ fundamentum est, figuratur. Huic scilicet fundamento tota fabrica bonæ operationis innititur, et ut stare possit, omnis virtutum spiritualium machina sustentatur. Unde et Apostolus discipulis ait: « Nam fide statis (*I. Cor. i*). » Per supremum vero cornu, quod cæteris eminent, spes intelligitur, qua noster animus ad capessenda cœlestia provocatur. Illo vero ligno, quod in medio positum binis utrinque porrigitur brachiis, **211** latitudo designatur geminæ charitatis. Hoc eodem vivificæ crucis signo quatuor principalium virtutum numerus indubitanter exprimitur, ex quibus utique tanquam seminibus omnium virtutum segetes germinantur, justitia scilicet, fortitudo, prudentia atque temperantia. Per supremum namque cornu, quod cœlum spectat, justitia figuratur, sicut ex ipsius Redemptoris sermone colligitur, qui cum præmisisset: « Quia, Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, et de justitia, et de judicio (*Joan. xvi*); » paulo post intulit: « De justitia vero, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me (*Ibid.*). » Et vir sapiens ait: « Justitia elevat gentes (*Prov. xiv*), » nec dubium quin ad cœlum. Inferior autem pars crucis, quæ superiorem sustinet molem, fortitudinem signat, quæ videlicet gravia quælibet, et adversa æquanimiter tolerat. Dextrum vero crucis brachium prudentiam exprimit, qua videlicet injecta maligni spiritus jacula, tanquam dextræ manus abiectione propellimus, eumque fervidi spiritus telo perfossum, divino muniti præsidio, fortiter prosternentes, victoriæ manubias reportamus. Per sinistrum quoque cornu temperantia non immerito designatur. In sinistra scilicet manu minor virtus est, quam in dextra. Per temperantiam ergo virtutis nostræ quodammodo robur attrahimus, dum temperanter et modeste vivimus: dum sæpe rigorem censuramque justitiæ quadam magistræ discretionis arte mollimus. Quid dicam, quod et lex veteris instrumenti in ipso suæ promulgationis initio mysterium jam redolebat crucis, dum videlicet, sicut ista compingitur lignis, ita nihilominus et illa digito Dei geminis exarata noscatur in tabulis. Et quia denarius numerus per X litteram, quæ signum crucis repræsentat, exprimitur; lex autem per Decalogum data fuisse non dubitatur, perspicuum est quod et lex illa, licet, occulte, salutiferæ crucis in se sacramenta continuit; quod postmodum coruscando per mundum evangelicæ gratiæ claritas revelavit. Unde et per Zachariam dicitur: « In die illa erit, quod super frenum equi est, sanctum Domino vocabitur (*Zach. xiv*). » Frenum equi sanctum est Evangelium, quod utique carnalis desiderii infrenis equi cohibet appetitum. Super ergo frenum crux est, quia quidquid per evangelica mandata præcipitur ad crucem procul dubio, ipso Domino perhibente,

[f., pertinet]: « Qui vult, inquit, venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, quotidie, et sequatur me (*Luc. ix.*) » Quæ nimirum crux sanctum Domino jure vocatur, quia per eam mundus, qui adeo profanatus fuerat, benedicitur. Sed quia prolixius alibi de sancta ac pretiosa cruce conscripsimus, ne fortassis eadem hic contingat obrepere, ista duntaxat in hoc epistolari compendio sub celeritate decursa, sufficere judicamus.

Hoc vitæ tuæ signum, fili charissime, sicut in fronte depingis, ita nihilominus cordis tui liminibus imprime; quod ultor angelus cernens, sine tua non tardet læsione transire (*Exod. xii.*). Hæc philacteria præ oculis tuis sine cessatione dependeant; hæc stigmata corpus tuum undique, sicut Apostolus de se testatur, inurant: « Ego, inquit, stigmata Jesu in corpore meo porto (*Gal. vi.*) » **212** Frange jejuniis corpus, propriis voluntatibus abstine, alienæ te jussionis imperio promptissima devotione subterne, procacis linguæ petulantias modesta silentii censura cohibeat, jocosæ sermonis lenocinia non erumpant, illicet carnalium passionum motus districtæ continentia rigor elidat, ut qui nunc Christo sponte commoreris, quanto gravior crux ejus in tua conversatione conspicitur, tanto tibi plenior resurrectionis ejus gloria cumuletur.

EPISTOLA XXIII.

AD GUILIELMUM MONACHUM.

ARGUMENTUM. — Monachum, qui ex monasterio ad eremum se venturum pollicitus rem in dies differabat; præterea, quod vini potui renuntiare et aquam bibere non satis æquo animo poterat, tanquam nimis mollem leniter perstringit, et apposita aquæ prosopeia, qua hujus elementi tam dignitas summaque in homines utilitas, tum etiam plurima vini damna proponuntur, non abhorrendam ejus esse potionem concludit. Denique difficultates omnes sese in via spiritus objicientes, iis, quæ præcipit Apostolus, armis superandas esse docet.

Dilectissimo fratri GUILIELMO, PETRUS perpetuam charitatem in Christo.

Miror, dilectissime frater, cur ad eremum, sicut promiseras, non venisti, imo quod mecum non per nuntium, sed per sponsonem propriæ fidei pepigeras, non implesti. Dic, rogo, qui te ab eremi austeritate deterruit? Cur animum bellatoris Christi terror degener occupavit? Nunquid vini sapor muliebri blanditia rigidum militem, intra domus claustra retinuit; et jam galeatum, jam armis accinctum, jam magna spirantem, exire ad prælium non permisit? Sed heu! quis pudor mentem mollis viri hujus invadet, quis verecundiæ rubor ejus ora perfundet, cum viderit alios opimis onustos spoliis, victores de bello reverti, et copiosis ditatos præmiis, post triumphum cum tanta gloria coronari? Quanti huic constabit modicum vinum, qui sibi tot vobis optabit hausisse venenum? Audi quid sapiens Salomon dicat: « Cui vae? cujus patri vae? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui morantur in vino et student

calicibus epotandis? » (*Prov. xxiii.*) Nam si his, qui in vino morantur, vae, quæ nimirum lamentationis est vox, intentatur; aquam pro Dei amore bibentibus gaudium absque ulla dubietate promittitur. Ubi adhuc apte subjungitur: « Non intuearis vinum, quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus, ingreditur, blande, sed in novissimo mordebit, ut coluber, et sicut regulus venena diffundet (*Ibid.*) » Neque nos idcirco de prædicto liquore dicimus, ut creaturam Dei, quæ utique bona est, obscurare tentemus, sed ideo vinum, carnes, **213** conjugia, et multa his similia, monachis postponenda perpendimus, ut abstinendo a creaturis Creatori arctius placeamus. Sed qui aquam odit, ipsa te velut vivæ vocis invectione conveniat, et ingratum te suis esse beneficiis, propriæ assertionis allegatione convincat.

Age, inquit, bone vir, cur me elato supercilio despicias? cur me exsecrando, stomachando, rugosa fronte fastidis? cur me tantopere a tua societate repellis? Si id de te mereor, non resisto, non torqueor, siquidem juste hanc contumeliam patior: responde mihi quid ego tibi unquam mali feci, imo quid boni non contuli? Ego nimirum te per virtutem sancti Spiritus, qui me consecraverat, de servo diaboli, fieri feci filium Dei. Ego te de possessore gehennæ produxi regni cœlestis hæredem, de colono inferni, civem reddidi paradisi; de tenebrosa stipula ignis æterni, novæ gratiæ lumen exhibui. « Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (*Ephes. v.*) » De vase iræ composui vas misericordiæ. Ego te vetusta damnationis tunica exui et novi hominis luce vestivi. Ego te vinculo antiquæ prævaricationis absolvi, et per me regeneratum divinæ adoptionis filiis aggregavi. Ipse mihi testis es, quia cum septem originalibus vitiis in meum gremium descendisti, et mox purificatus et nitidus; absque ulla prorsus peccati contagione prodiisti. Ego te sordidum fetidumque reperiens, non dubitavi animam simul et corpus abluere; et tu me nunc dedignaris saltem labiis adhibere. Ego te divinis facio interesse conviviis; et tu me ab humanis non erubescis projicere mensis. Esto, sic eat, cæteris rebus sua jura servantur, mihi soli, ut mereor, proprii honoris privilegium subtrahatur! videlicet, quia cæteris elementis sum junior tempore, idcirco forsitan omnibus debeo esse inferior dignitate? Sed interroga, obsecro, Moysen, perquire in mundi principio quod sibi elementum ad habitandum Spiritus sanctus elegerit. Nunquid terram? nunquid aerem? nunquid ignem? Plane, nisi mentior, illi correspondebit: « Spiritus Dei ferebatur super aquas (*Gen. i.*) » Et, ut jam de spiritualibus sileam, ego tibi corpus, et vestimenta et cuncta, quibus uteris, abluo; ego tibi arva ad proferendas fruges irrigare non cesso; ego navigiis iter præbeo, cuncta terræ animantia recreo, poma quoque et olera, quibus vesceris, ad incrementa perduco. Taceo volucres, prætereo pisces, qui quotidie per mea regna nascuntur, et mei laris se vernulas confiteri nullatenus erube-

seunt. Ipsæ denique vites, quas, me contempto, insana concupiscentia diligit, nisi meo adjutorio radicibus coalescerent, protinus arefactæ ignem potius pascere quam inundantibus poculis bibulorum ventres ingurgitarent. Sed cur ego in brevibus immoror? Quandoquidem et ipsa terræ moles, ubi visibilia quæque nascuntur, adjuncto mihi consortio aeris, meis sustentaculis velut suppositis quibusdam basibus, ut consistere possit, innititur, mea virtute fulcitur. Sed dum terram sustineo, nequaquam imis contenta, meæ ditioni etiam cœli culmen usurpo. Sicut in Genesi legitur: « Divisit quoque Deus aquas, quæ erant sub firmamento, ab eis quæ erant super firmamentum (Gen. 1). » Totam **214** quippe terram cœlestis ignis exureret, nisi noster mador incendiis vires assidue temperaret. At fortasse, quia liquidam cernis carere viribus, invalidam credis? Sed si vobis mea fortitudo deesset, quis, rogo, ad terendas fruges gravia molarum saxa rotaret? Non est ergo virtus contemnenda liquoris, quæ tam facile movet duritiam lapidis, et, ut non ignores mirandam naturæ meæ potentiam, ipse ignis, qui mihi etiam, juxta dialecticorum dicta contrarius cernitur, ex me certe depromitur, et ex meis visceribus procreatur. Nam si crystallum, quod absque ulla quæstione obdurescit ex glacie, radio solis opponitur, nulli dubium quin ex eo protinus ignis oriatur. Lapides quoque qui ad faciendam calcem in camino decocti sunt, si post quodlibet longum tempus ego tetigero, fumigare simul et ardere protinus videas; et qui eatenus erant frigidi, post nostri tactus imperium ad calorem pristinum sunt adducti. Quæro abs te, si nosti, quid est quod in plerisque fluminibus, crescente vel surgente luna, me videas in altum crescere, deficiente vero eadem luna cessare? Quid est etiam, si didiceris, quod fontes in hieme, cum omnia pene algore rigescunt, me tepidam et fumentem, æstivo autem tempore frigidam reddunt? An fortasse philosophorum vanitatibus credis, qui tunc apud antipodas esse opinantur æstatem cum apud superos sol recedens faciat hiemem? Sed si diligenter attendis, hoc omnino falsum et solidæ veritati reperitur esse contrarium. Hæc igitur apud te studiose perquire, et cum ad liquidum enodare non poteris, profundissimam naturæ meæ vim impenetrabilem esse decerne. Sed, dum brevitatis studio majestatis meæ jura succincte transcurro, nolo te lateat quia et in liberalium artium studiis non mediocrem primatum teneo. Quandoquidem ad discenda horarum spatia, ad comparandum solis orbem cum sphaera cœli, ad dimensionem zodiaci cunctorumque signorum, ad discernendos planetarum circulos, ad dimensiones terrarum cum cœli partibus comparandas, dum geometra, vel astrologus componere satagunt horologium, ad nostrum recurrunt protinus elementum. Jam vero de musica cur aliquid referam, cum ipso suo nomine nostris se legibus subditam, ex nostro principio testetur exortam? Nam si *musa*

A Græco vocabulo dicitur aqua, profecto musica nostri nominis titulo cernitur insignita.

Nec etiam ipse auctor Pythagoras a nostra dissertatione discordat, qui videlicet, ut hujus disciplinæ inveniret viam, acetabula quædam ad aquarum mensuram studiose composuit, et sic omnem harmonicæ facultatis peritiam, me duce, me præside, tandem efficaciter voti compos adinvenit, hodieque etiam quidquid in hydraulicis, quidquid in organis suaviter modulatur, mea nihilominus virtute fulcitur. Et ut jam excellentissimum meæ dignitatis privilegium pandam, suspensio in cruce Domino, ex ipso Creatoris mei latere prodii (*Joan. xix*): et omnem terrarum orbem totumque aerem, sociato mihi pretiosissimo ejus sanguine consecravi. Hinc est enim quod Johannes apostolus ait: « Hic est qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus (*I Joan. v*): » et paulo post subdit: « Tres sunt, qui testimonium **215** dant in terra, spiritus, aqua et sanguis (*Ibid.*). » Jam vero si cuncta superius comprehensa attendas, reliqua omnia meæ ditioni subjecta elementa considera. Sed dum præconia meæ laudis enumero, qui sim, quid valeam, melius forsitan doceo, si te ad te ipsum reduco, quatenus dum mea in te dominari jura perspexeris, de reliquis etiam meis viribus dubitare non possis. Igitur non ignoras quod ex quatuor elementis ipse consistis, sed dum eorum tria per reliqua corporis membra subsidunt, omnipotens Creator mihi excellentiorem dignitatem, et velut quamdam principatus arcem inter alia contulit, dum me in ipso capite sedem habere constituit. Nam dum constet quoniam flegma ex aquæ humore gignitur, flegma autem in capite sit, nulli dubium quin thronus aquæ in capite præsidere videatur. Unde mirum satis quod liquidus humor tanto magisterio in superiori parte suspenditur, ut ad inferiora minime delabatur, excepto per arterias cerebri leniter defluat, et spiramen oris unde valeat egredi, velut ostium pelat. In quo nimirum perspicue superbia vestra retunditur, quæ dum extrinsecus positam dedignatur haurire, assidue tamen cogitur me inter oris septa versari, et ut ita loquar, me mecum fugis, dum quocumque te verteris, sine me esse non possis. Nam, sicut aquimolum nequaquam potest sine gurgitis inundantia frumenta perinolare, ita me necesse est inter utrumque humani oris molas sine intermissione decurrere, ut sua possit verba loquens lingua formare. Si ergo in omnibus his meo adjutorio indiges, mea opera necessario uteris, cur in solo poculo meum habere contubernium dedignaris? Redi ergo ad me, fugitive, revertere, vir ingratus, et qui tuæ per omnia est salutis obnoxius, ne videaris habere fastidio nauseatus.

D At forsitan inquires, doleo caput, languero stomachum. Hæc sunt emplastra mollium, hæc palliatio carnaliter viventium monachorum. Satis macra hæc cernitur excusatio, cum ægrotos et aqua refoveat, et vinum frequenter occidat. Nunquid enim Præcursor Domini aliquando ægrotus elanguit, qui vinum et

siceram nunquam bibit? Nunquid Jacobus Alphaei A medicos quæsisse legitur, qui istos liquores ex utero matris ignorasse perhibetur? Jam vero, ut a sæculi origine repetamus, mundus hic usque ad sexcentessimum tertium Noe annum prorsus (vinum) ignorasse cognoscitur, cum per tot curricula temporum obiisse quidem, sed nullus hominum ægrotasse, legatur. Sed cum in Genesi dicitur: « Cœpit Noe vir agricola exercere terram, et plantavit vineam. » velut in laudem aquæ, protinus additur: « Bibensque vinum, inebriatus est, et nudatus est in tabernaculo suo (Gen. ix). » Ac si perspicue diceretur: quem diu aqua vestitum sine confusione continuit, hujus repente vinum verenda nudavit. Cui sententiæ bene etiam Salomon concinit, dicens: « Vinum, inquit, apostatare facit etiam sapientes (Eccli. xix). » B Loth quoque, qui et inter Sodomitas in castitate vixit, in monte postmodum percepto vino, cum utraque filia nesciendo concubuit: et pudoris munditiam vinum in solitudine una nocte suasit amittere, quem diu inter tot adulteros **216** ipsa non potuit Sodoma violare. Sicque factum est ut Loth, qui eatenus in cunctis exstiterat justus, jam in hac una re perverso jure, Moab, et Amon unus uterque fieret et pater et avus. Unde non incongrue Salomon: « Luxuriosa, inquit, res vinum, et tumultuosa ebrietas; quicumque his delectatur, non erit sapiens (Prov. xx). »

Ad hæc respondet languidus noster: Sed Apostolus, inquit, suo discipulo præcepit dicens: « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum, et frequentes tuas infirmitates (I Tim. v). » Utinam, frater, sic memoriter teneremus reliquas sacræ Scripturæ sententias, quæ jejuniura prædicant, sicut hanc unam, quæ rigorem abstinentiæ, ex discretionis arte relaxat. Quare non sic reminiscimur quod idem Paulus alibi dicit: « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v). » Cur non ita recolimus quod Isaias ait: « Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem? » (Isa. v.) Quare non sic recordamur illud quod Salomon ait: « Noli, inquit, regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. Et ne forte bibant, et obliviscantur iudiciorum, et mutent causam filiorum pauperis (Prov. xxxi). » Sed et istud Pauli, quod mihi tam libenter objicis, et alia huic similia, qua discretionis arte præcipiat, ipse alibi manifestat, cum dicit: « Hoc, inquit, secundum indulgentiam, non secundum imperium dico (I Cor. vii). » Enimvero in his, quæ secundum indulgentiam permittuntur, magis placet discipulus, si jussionem simpliciter præterit quam si promptus obedit. Quod facile perpenditur, si quod Jeremias narrat ad memoriam reducat. Ait enim: « Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, et loquere eis, et introduces eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, et dabis eis bibere vinum (Jer. xxx). » Ecce præceptum divinitus datum, ubi etiam paulo

post subditur: « Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, et calices, et dixi ad eos: Bibite vinum (Ibid.). » Ecce, quod, Deo auctore, præcipitur, quod prophetæ ministerio denuntiatur, nequaquam cognoscitur fuisse completum. Sequitur enim Scriptura, et dicit: « Qui responderunt: Non bibimus vinum: quia Jonadab filius Rechab pater noster præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, et filii vestri usque in sempiternum (Ibid.). » Sed nunquid in hac reluctatione Deus offenditur? Nunquid hoc illis ad inobedientiam reputatur? Sed audi, quid illis postmodum divina vox dicat: « Pro eo quod obedistis præcepto Jonadab patris vestri, et custodistis omnia mandata ejus, propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus (Ibid.). » O felix inobedientia, quæ tanti Judicis digna fuit habere præconium, quæ divini obsequii perpetuum meruit famulatum. Felix, inquam, inobedientia, quæ non animadversionis iudicium sensit, sed divinæ remunerationis præmium reportavit.

Libet autem mihi, dilectissime, hujusmodi familiaritatis sermonibus diu tecum servata **217** gravitate coludere; sed, ut ipse scis, non licet brevi, nisi breviter disputare; verumtamen adhuc exhortor, adhuc obsecro.

Segnes rumpe moras, torporis frange catenas.

Non te vibrantia hostium jacula terreant, non te domesticæ pæsumptionis blandimenta resolvant, non te vehemens tubarum clangor exanimet, non te densa telorum silva intra cubiculi secreta retineat. Jam jam insignis bellator, deposito omni terrore, congregere, et in medios hostium cuneos, velut emissum coelitus fulgur, irrumpe. Corripe arma viriliter, et sublato Christi vexillo, ubi constipatior cernitur acies, fervidus irruere; festina gladiis quæque proxima cædere, mementoque semper temetipsum undique circumacto clypeo custodire: et, ne cor tuum de infligendis vulneribus formido concutiat, audi quid tibi Sapia, Salomonis attestatione, promittat: « Ne, inquit, paveas repentino terrore irruentes tibi potentias impiorum, Dominus enim erit in latere tuo et custodiet pedem tuum, ne capiaris (Prov. iii). » Sed, ne quis me hoc congregandi genus nova proprii sensus adinventione fingere asserat, notet quid instructor sacræ militiæ Paulus dicat: « Ego autem sic curro non quasi in incertum, sic pugno non quasi aerem verberans. (I Cor. ix). » Et iterum: « Induite, inquit, vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, quia non est vobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus; » deinde subjungit: « Propterea accipite armaturam Dei (Ephes. vi). » Sed quibus tanto studio corripere arma suadet, quæ etiam hujusmodi arma sunt, evidenter enumerat: « State, inquit, succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, in

omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis accipite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei (*Ephes. vi.*). Hoc videlicet bellum nequaquam et Salomon ignoraverat, cum dicebat: «En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel; omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos (*Cant. iii.*).» Sed qui gladios, quibus adversarii confodiantur, enumerat, etiam clypeos, quibus nos muniamur, exsequitur, cum paulo post sponsi voce ad sponsam dicitur: «Sicut turris David collum tuum quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium (*Cant. iv.*).» Qui autem hi clypei intelligi debeant, idem Salomon in Proverbiis manifeste declarat, cum dicit: «Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se (*Prov. xxxi.*).» Diu est, dilectissime frater, quod tibi loqui aridis desiderii mei faucibus sitiivi, nunc accepta occasione, dum vinum a mensa monachorum repuli, uberibus me sermonum rivulis satiavi.

EPISTOLA XXIV.

AD HONESTUM MONACHUM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 48.)

218 EPISTOLA XXV.

AD JOANNEM MONACHUM.

ARGUMENTUM. — Defendit se contra Joannem quemdam monachum, qui illum reprehenderat quod episcopatum deponere in animo habebat.

Domno JOANNI religioso viro, PETRUS peccator monachus salutem in Domino.

Quod episcopatum me relinquere velle succenses, meisque utilitatibus prospiciens, consulis, ut pace tua loquar, rem, fateor, oculis spiritualibus non attendis. Tot enim causarum sæcularium tenebris obvolutus, intimi luminis claritatem videre non valeo; ad contemplanda spiritualia confusam nimis et obtusam mentis aciem attollo. Ante septem fere annos abbas monasterii ad honorem B. Petri in Perusino suburbio constituti, commissi sibi regiminis curam sprevit rectoremque loci sibi ex apostolica sedis auctoritate substituit, de quo mihi Rainerius iudex, vir videlicet insignis et facundiæ lepore conspicuus, nuper retulit quod enarro. Abbas, inquit ille, postquam a depositi regiminis administratione cessavit, quotidie missas gemino celebrabat officio; cui pater meus jam veteranus, quem ille dudum monachum fecerat, in divini cultus assidue ministrabat obsequiis. Quadam itaque die dum perlecto Evangelio, coelestes ille victimas immolaturus esset, pater meus agnum juxta altare videt assistere, quem cum voluisset repente corripere, tremefactus expavit, manumque in eum extendere non præsumpsit. Cumque ad id perventum esset ut corpus Dominicum frangeretur, præfatum agnum super mensam altaris vidit, quem dum fixis obtutibus denuo miraretur, repente disparuit. Quod dum venerabilis abbas ex re-

latione illius, qui hoc viderat, agnovisset, occultandum esse præcepit, atque, ut ne cui diceretur, donec quidem abbas adviveret, omnino prohibuit. Qui paulo post sanctæ conversationis studio deditus, obiit; nec longo post intervallo is quoque cui visio facta fuerat, ad Dominum ex hac luce migravit. Quod videlicet exemplum ad quid me aliud provocat, nisi ut occupationis ecclesiasticæ sollicitudinem deseram, atque ad contemplationis requiem tota spiritus libertate contendam?

Sed dum hoc mihi per ordinem diceretur, aliud quoque sub eodem fere momento relatum est, quod memoriæ mandare otiosum esse non credo; quia licet ad hoc negotium non pertineat, ad Dei omnipotentis, cui quidquid scribimus, militat, laude non vacat. Richardus plane rector monasterii, cui Camporizani vocabulum est, hoc se certis quorundam relationibus didicisse narravit: Quod vir quidam ex Longobardiæ partibus cum uxore simul ad veneranda beatorum apostolorum limina contendebat; cumque lacum Vulsini obvium **219** viator haberet, navigium piscatoris ingressus, pisces emit; sed reversus ad littus, marsupium, in quo his duodenos nummorum Papiensium solidos habuerat, se perdisse cognovit. Cumque uxor ejus propter vilem cœnam gravem se quereretur pertulisse jacturam, vir magnanimus hoc æquanimiter tulit, doloremque conjugis blandis adhortationibus lenire curavit: Sex, inquit, adhuc denariorum Lucensium libras habemus, hujus summæ duntaxat impendio valemus iter nostrum honeste transigere. Nam divina clementia sua benedictione dignabitur nostræ jacturæ dispendium compensare. Factum est autem, cum expeditione peracta, præfatus vir juxta eundem lacum metiretur hospitium, coepit gratulabundus sociis dicere: Quia lacus iste, fratres, nobis intulit damnum, dignum profecto est, ut auxiliante Deo, ad propria repedantibus, lætum præbeat, ac solemne convivium: et conversus ad accolas: Quis, ait, mihi distracturus est duodecim numismatum piscem? Cui piscator assistens, præsto respondit: Venalem profecto piscem optimum habeo, sed quindecim procul dubio mihi denarios numerabis, si eum tibi vindicare volueris. Quam ille summam non cunctatus exsolvit, emptumque piscem uxori, ut excultius pararetur, injunxit. Quem mulier ut exenteravit, in intestino ejus folliculum cum viginti quatuor Papiensis monetæ solidis reperit. Tunc omnes, qui aderant, in commune gratias referunt et in succedentibus sibi jacturis semper in Deo spem esse ponendam indubitanter agnoscunt (97).

EPISTOLA XXVI.

AD MARINUM SUUM PATRUELEM, MONACHUM CLASSESEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 49.)

EPISTOLA XXVII.

AD PETRUM CEREBROSUM MONACHUM.

ARGUMENTUM. — Tota hæc epistola contra Petrum Cerebrosium monachum scripta est, quem cum prius

de coercenda lingua et verbis temere non effutiendis admonuisset, statim deinde spontaneæ verberum inflictioni detrahentem graviter coarguit scoparumque remedium non modo non esse absurdum, ut ille existimabat, sed pium, et ad purganda peccata peridoneum validissimis rationibus et exemplis demonstrat.

PETRO CEREBROSO monacho, PETRUS peccator monachus salutem.

Qui dicaciam eloquentiam putat, rerum similitudine ductus, oberrat. Sicut enim vir Sapiens dicit: « Labia imprudentium stulta narrabunt, verba autem prudentium statera ponderabuntur (*Eccli. xxi*). » Plane sicut equus effrenis per anfractus et invia plana, vel ardua quæque transmittit, sic lingua stultorum recta, vel frivola, **220** ut quælibet suppetunt, indifferenter ac leviter effluit. Prudens autem, quæ dicenda sunt, ponderat; et tanquam cautus viator, solerter attendit ubi linguæ suæ vestigium figat. Ille quidquid occultum est, per impatientiam fandi producit in medium; iste, si dicet utilitas, sub clave silentii servat arcanum. Unde et idem Sapiens: « In ore, inquit, fatuorum cor eorum, et in corde sapientium os illorum (*Ibid.*). » Plurimum fel, frater, in nos nuper evomisti, dicens et scribens quod vesani utique capitis videatur ebullire furorem. Et cætera quidem, quæ simultatis acerrimæ livore debacchatus es, omittimus; de disciplinis autem verberum, quas sibi fratres consuetudinaliter inferunt, ubi detractionis pedem diutius impressisti, cum Dei auxilio respondemus. Hoc itaque disciplinæ genus nequaquam modernis est studiis noviter adinventum, sed ex sacræ Scripturæ potius auctoritate prolatum. Novimus enim Dominum Salvatorem a præsidis militibus verberatum; beatos apostolos in conciliis a sacerdotum principibus cæsos; nonnullos etiam sanctorum martyrum legimus virgis ac flagris durioribus laniatos; Paulus etiam quia ter virgis cæsus est, et quod quinquies quadragenas, una minus, accepit (*II Cor. xi*). Quod utique tale est. Præcepit in Deuteronomio Dominus, dicens: « Si eum, qui peccaverit, iudices dignum viderint, prosternent, et coram se facient verberari. » Ubi et mox additur: « Pro mensura peccati erit et plagarum modus, ita ut quadragenarium numerum duntaxat non excedant, ne foede laceratus ante oculos tuos obeat frater tuus (*Deut. xxv*). » Quod videlicet illi populo legale præceptum, nobis est allegoriæ mysterium. Quadragenarius siquidem numerus humanæ vitæ significat cursum. Hinc est quod Israel annis quadraginta graditur per desertum; hinc Moyses et Elias, insuper et ipse Dominus tot diebus protraxere jejunium. Qui etiam sicut horis quadraginta, in sepulcro mortuus jacuit, ita nihilominus post resurrectionem suam diebus totidem cum discipulis fuit, quatenus nos sua membra pius magister edoceat, ut per capitis nostri vestigia gradientes, et mortui mundo, et velut peregrini hospitemur in sæculo. Mystice quoque peccator in lege dum vapulare præcipitur, excedi quadragenarius plagarum numerus prohibetur;

A quia quisquis in hac vita perfectam egerit penitentiam, nullam postmodum pro suis excessibus sentiet pœnam. Porro ternarius propter mysterium sanctæ Trinitatis, ad fidem; quaternarius propter quatuor sensus nostros, pertinet ad operationem. Et quia quisque cum peccat, vel errat in fide, vel delinquit in opere, dignum fuit, ut Paulus, qui utrobique peccaverat, ad perfectæ purgationis effectum ter virgis cæsus, et quinquies verberum ureretur quadragenis (*II Cor. xi*). Quod autem dicitur, una minus, hoc est procul dubio, quoniam Judæorum iudices unum decreverunt ictum de quadraginta minuere; ut dum ad legalem calculum non pertingerent, contra præceptum legis nullatenus excedere potuissent, et dum citra persisterent, ulterius non transirent.

B Cum ergo non modo vetustæ legis auctoritas, sed et evangelica gratia verborum plagas modo per præcepta, modo per exempla commendet; ut **221** et sanctos apostolos in concilio cæsos, et beatos martyres legamus sæpenumero verberatos: « Quæcunque autem scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (*Rom. xv*). » Quid absurdum est, quid ineptum, si nunc sancta Ecclesia in pacis otio utitur quo dudum utebatur in bello? Nam et Apostolus iterum dicit: « Castigo corpus meum, et in servitatem redigo (*I Cor. ix*). » Et alibi: « Sancti ludibria et verbera experti (*Hebr. xi*). » Porro dum manus carnificis nunc ab infligendo martyribus verberare cessat, quid obest, si sancta devotio ipsa sibi met, unde sanctis martyribus particeps fieri mereatur, exhibeat? Nam cum sponte me propriis manibus ante conspectum Dei verbero, devotionis ingenuæ desiderium, si carnifex occurreret, promptus ostendo. Quia si pro amore Christi tam dulcis est mihi pœna, cum deest; quo susciperetur animo, si persecutor offerret? Vellem pro Christo subire martyrium, non habeo, cessante studio, facultatem; ipse me verberibus atterens, ostendo saltem ferventis animi voluntatem. Enimvero si me persecutor allideret, ipse me verberarem, quia verberandum me ultroneus exhiberem. Nam si solerter Scriptura discutitur, ipse rex martyrum Christus non solum a Juda, sed etiam a Patre et a semetipso quoque traditus invenitur. Nam de Patre dicit Apostolus: D « Quia proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (*Rom. viii*); » de Filio autem alibi: « Qui dilexit, inquit, me, et tradidit seipsum pro me (*Galat. ii*). » Sive ergo me propria manus affligat, sive carnifex ictum infligat, ego specialiter hujus examinationis auctor existo, qui me ad examinandum ultroneus offero. Præterea, quia tympanum est pellis arida, ille, juxta Prophetam, in tympano Dominum veraciter laudat (*Psal. cl*), qui confectum jejunio corpus per disciplinam verberat. Plane et sacri canones nonnullos, qui delinquant, vapulare præcipiunt; unde sancti plurimi pontifices quosdam ad pœnitentiam venientes, prius in oculis suis verberari præcipiunt; sicque deinceps pœniten-

tiæ iudicium imponunt. Nam et ante nos, omnibus A
fere sanctis monasteriis hæc disciplinæ regula ne-
quaquam fuit incognita etsi non adeo frequentata;
unde et singulos annos pœnitentiæ millenis scopis
redimere consueverunt. Tu quoque non disciplinæ
regulam, sed longioris disciplinæ detestaris insa-
niam, nec improbas cum disciplina dici psalmum,
sed perhorrescis, ut continetur cum disciplina
Psalterium. Sed dic, obsecro, frater, ut cum pace
tua loquar, detestaris illas, quæ ex more fiunt in
capitulo disciplinas? damnas fortassis et hæc quod
sæpe fratri de levi qualibet offensione confesso,
vicenas fortasse, vel, ut multum, quinquagenas
verberum plagas subire præcipimus? Sed quia
disciplinæ istæ ad tolerandum leves sunt et exiguæ,
atque inter fratres regulariter assuetæ, perspicuum B
est quia non derogas, non reprehendis, ne contra
communem sancti ordinis consuetudinem venire
videaris. Age igitur, si quinquagenas, ut dictum
est, licet imponere, cur non etiam sexagenas, vel
etiam, si præsumimus dicere, usque centenas? Quod
si centenarium in hoc piæ devotionis sacrificio nu-
merum licet attingere, cur non etiam ducentorum,
cur non trecentorum, quadringentorum, **222** qui-
ngentorum? cur certe et millenarium, ac deinceps
non liceat attexere numerum? satis enim absurdum
est, ut cuius rei pars minima grate suscipitur, maxi-
ma reprobetur et nimis ineptum est credi, ut bonum
quid debeat incipi, sed non permittatur augeri. Quo-
modo enim potest fieri, ut si parva disciplina puri-
ficat, in conspectu Dei multiplicata sordescat. Nam C
si diurnum jejunium bonum est, biduanum, et tri-
duanum melius est. Sic vigilare, sic psallere, sic
laborare, sic obedire, sic meditationibus Scriptura-
rum vigilanter insistere. Unusquisque pius labor
quo prolixior est, eo propensioris mercedis gloria
dignus est; solum autem hoc pietatis genus quo
magis augetur, eo deterius iudicabitur? Dicis, ut
quid percutior carnem? respondeo: ut quid percutio
spiritum? Dicit enim Psalmista: « Exercitabar et
scopebam spiritum meum (Psal. LXXVI). » Carnem
siquidem, et spiritum scopo, qui me deliquisse per
carnem et spiritum recognosco: Istum correptionum,
illam cum cæteris afflictionibus etiam per-
cussione virgarum, ut quia læta me caro traxit ad
culpam, afflicta reducat ad veniam. Lorica est homo D
indutus ad carnem, ferreis membra diversa circulis
ambit, mittit eum labore metanceas, allidit in pav-
imentum crebrius palmas; ut quid hæc, et his
similia, nisi ut, dum per hæc corpus affligitur, ani-
mæ refrigerium procuretur? Quodcunque enim
illud est per quod caro pœnitentiæ causa laceratur
atque percellitur, per hoc homo procul dubio con-
tracti reatus squalore purgatur. Audi, quid me nosse
contigerit tertio die, postquam in me tuæ non
dicam malignitatis, sed simplicitatis phreneticus
ardor incanduit (98).

EPISTOLA XXVIII.

AD EUNDEM.

ARGUMENTUM. — Duas quæstiones sibi a Petro mo-
nacho propositas dissolvit. Prima erat, cur ma-
gnus Gregorius dixisset ideo divitem, qui opem
Lazaro mendico ferre contempsit, ad æternos
cruciatu damnatum, esse, quia sub Novo Testa-
mento, in quo misericordia in pauperes præcipi-
tur, natus erat. Altera quæstio de vitio curiosita-
tis; de quo idem S. doctor mentionem fecerat,
quod hic quid sit, ostenditur.

PETRO charissimo fratri, PETRUS salutem.

Quæris a me, dilectissime fili, quid sibi velit,
quod in homilia divitis B. Gregorius ait (*homil. 40*
in Evang.): « Nonnulli putant præcepta Veteris
Testamenti districtiora esse quam Novi: sed hi ni-
mirum improvida consideratione falluntur. In illo
enim non tenacia, sed rapina multatur; ibi res
injuste sublata restitutione quadruplici punitur. Hic
autem dives iste non abstulisse aliena reprehendi-
tur, sed sua non dedisse. » Quibus utique verbis
doctor insignis hoc duntaxat approbare nititur quia,
si dives ille in Veteri Testamento fuisset inventus,
tartareis **223** pœnis nullatenus esset addictus.
Juxta ergo hanc assertionem idcirco periit, quia sub
nova gratia constitutus Evangelium servare contem-
psit. Sed e diverso, tu moveris, et dicis, quomodo
jam tunc Novum Testamentum illuxisse dicatur,
cum Christus necdum in cruce suspensus, necdum
per resurrectionis et ascensionis gloriam fuerat su-
blimatus? Imo ipsum Evangelium, quod servari
præcipitur, necdum erat in orbem terrarum per
apostolorum ora diffusum. Postremo nec Spiritus
sanctus hominum corda repleverat, qui ad mandata
servanda vires mentibus administrat: « Spiritus
sanctus non erat datus, quia Jesus necdum erat
clarificatus (*Joan. vii.*). »

Huic quæstioni, salva doctorum reverentia, quod
nunc occurrit, breviter respondemus: Dicit in
Evangelio Dominus: « Lex et prophetæ usque ad
Joannem (*Matth. xi.*). » Joannes autem præcipit:
« Qui habet duas tunicas, det non habenti; et qui
habet escas, similiter faciat (*Luc. iii.*). » Sicut au-
tem duo sub hac sententia sunt mandata Joannis:
ita duo sunt peccata divitis. Iste siquidem dicit:
Qui habet duas tunicas, det non habenti; ille indue-
batur purpura et bysso. Qui habet escas similiter
faciat; ille epulabatur quotidie splendide, sed in
utroque durus et inhumanus convincitur, dum et
nudum Lazarum canes lingerent, nec vestiret et
cupienti satiari de micis, quæ cadebant de mensa,
victum sibi funditus denegaret. Magna res, non
mirum, si longum habet initium. Novum itaque
Testamentum, saltem quantum ad hanc pertinet
humanitatem, jam erat cœptum, etsi nondum un-
dique esset ad perfectionem usque perductum. Ergo
datur intelligi, quia dives iste tempore Joannis fuit,
sed ejus mandatis obtemperare contempsit. De quo
videlicet tempore Salvator ait: « A tempore Joannis

(98) Cætera desiderantur in mss.

Baptistæ regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (*Matth. xi*). » Ex quo igitur tempore regnum cœlorum vim dicitur pati, perspicuum est, quia jam et legi succedit Evangelium: et post Vetus, Novum coruscare merito dicitur Testamentum. Jure ergo dives iste cum reprobis est damnatus in tartarum, quia cum electis noluit vim inferre regno cœlorum.

Si quis autem nobis objiciat, quod diviti Abraham dicit: « Habent Moysen, et Prophetas (*Luc. xvi*), » hoc ipsum pro nobis facit. Nam, cum Joannes non modo propheta sit, sed et plusquam propheta, quidquid ad Joannem mittitur, ad prophetam procul dubio destinatur; præsertim cum et ista sententia Joannis antiquorum prophetarum non discordet oraculis. Apud ipsos enim sæpe tale quid invenitur: « Frange esurienti panem tuum, et egenos, vagosque induc in domum tuam, cum videris nudum, operi eum (*Isai. lviii*). » Moyses etiam dicit: « Prophetam suscitabit vobis Deus de Fratribus vestris, quem, ut meipsum, audietis (*Deut. xviii*). » Et ipse Dominus ait: « Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi: de me enim ille scripsit (*Joan. v*). » Qui ergo ad Moysen mittuntur atque prophetas, ad Joannem utique destinantur et Christum.

Quod autem rursus inquiris quid sit quod in alia præfati doctoris sententia reperitur, vitium curiositatis.

224 Quod ille obscure posuit, studio brevitatis, B. Augustini verbis ex nodo me hujus expediam quæstionis. Ait enim, dum B. Joannis apostoli exponit epistolam, desiderium oculorum dicit omnem curiositatem. Jam quam late patet curiositas ipsa; in spectaculis, in theatris, in sacramentis diabolicis, in magicis artibus, in maleficiis ipsa est curiositas; aliquando tentat servos Dei, ut velint quasi miraculum facere, tentare utrum exaudiat eos Deus. In miraculis curiositatem; hoc desiderium non est a Patre. Solutis ergo quæstionibus, beneficii peto vicem, ut sanctæ orationis tuæ merear portionem. Aucto quippe fœnore mercedis, talio redhibetur, si peccatoris obedientia sancti viri precibus compensetur.

EPISTOLA XXIX.

AD STEPHANUM MONACHUM.

ARGUMENTUM. — Stephano cuidam monacho duo tanquam saluberrima præcipue commendat; B. Mariæ virginis officium singulis diebus recitet, et sacræ Scripturæ lectioni diligenter incumbat. Quorum utriusque quantas sit utilitas, docet.

Domno STEPHANO religioso viro, PETRUS peccator monachus salutem in Domino.

Cum in Psalmodiæ studiis et divinis laudibus te vigilantiter exerceas, hortor, venerande frater, et moneo, ut quotidianum quoque B. Mariæ semper virginis officium non omittas. Dignum quippe est, ut quæ laudum præconia meretur ab angelis, obsequiis etiam frequentetur humanis, eisque post Deum totus orbis exhibeat laudem, per quam su-

scipit propriæ salutis auctorem. Optima sane spes est apud eam habere confugium, quæ scilicet inter omnes cœlestis curiæ senatores, impetrandi apud Deum primum obtinet locum. Nempe sororis meæ filius Damianus, religiosæ videlicet indolis adolescens, dum hæc coram eo scriberem, retulit, quod apud Gallias in litterarum studiis constitutus, fama vulgante, cognovit. Clericus quidam Nivernensis Ecclesiæ morbo depressus elanguit, jam jamque superexercente molestia, moribundus ad extrema pervenit. Hic plane regulam sibi sanctæ servitutis indixerat, ut beatæ Dei genitrici quotidiana per singulas horas laudum vota persolveret; cumque de vita illius jam nemo pene confideret; et velut egresurus in ejus pectore spiritus anxie palpitaret, ecce gloriosa Mater Dei sibi visibiliter astitit, et sacri uberis papilla lac exprimens, ejus labiis instillavit; et divinæ virtutis antidoto protinus ille, resumptis viribus, ex infirmitate convaluit, et mox clericalibus ornamentis indutus, ecclesiam adiit, seseque choro psallentium fratrum lætus interserens, mirum videntibus spectaculum præbuit. Dicitur etiam, quod adhuc tunc in labiis ejus quædam lactis videbantur vestigia. Quæ autem sibi verba B. Virgo protulerit, **225** quamvis mihi utcumque dicantur, quia certus non sum, non adhibeo fidem, quoniam in veritatis lineam vel leviter impingere pertimesco: quamvis per hoc conjici possit, quoniam iisdem labiis, quibus eam ille laudavit et coluit, gloriosa Virgo lac salutis immulsit: ut per illud corporis membrum, quo sibi venerabilis clericus laudis obtulerat gloriam, congrua vicissitudine recuperandæ salutis suæ perciperet medicinam.

Illud præterea sanctæ prudentiæ tuæ suggerere necessarium judicavi, ut vel sacrarum Scripturarum paginae semper versentur in manibus. In his totus esto, his immorare, in his jugiter requiesce; nec cum sæcularibus te delectet miscere colloquium, quod mentis Deum quærentis sæpe reverberat et confundit obtutum. Mens tua divinis se voluminibus occupet, his intenta, pervigili semper instantia perseveret. His antiquus insidiator cum te videt intentum, velut hostem fugit armatum et timet cominus aggredi, donec te conspiciat his telis et impenetrabili, ut ita fatear, lorica muniri. Idem plane qui supra, meus Exadelphus, certa se relatione didicisse narravit quia Northmannus quidam, dum non minimam aureorum congeriem possideret eoque unde fuerat oriundus redire contenderet, cœpit (locus, cor.) tam crimine formidare quam vitæ, ne videlicet si suffarcinatus incederet, isturicie [*f.*, injustæ] direptionis impetum incurrisset. Cumque id sollicitus intenta meditatione revolveret, et modo iret, modo non variæ deliberationis æstibus alternaret, advesperascente jam Sabbato, adest antiquus hostis sub specie viatoris, cujus desiderium cum percunctatus addisceret, decem byzantium pepigit cum futuro conviatore mercedem; sicque sese spondit et itineris ducem et indubiæ securitatis auctorem.

Proxima, inquit, nocte, collectis rerum tuarum sarcinulis, requiesce meque ad te venturum sine dubio præstolare, ut ego nocturno silentio superveniens teque reperiens, iter uterque simul debeamus arripere. Credidit homo sermonibus alloquentis et sopori se tradens, sicut admonitus fuerat, exspectavit. Eadem nocte versipellis spiritus ad eum sicut promiserat venit eique dixit: Ecce te, sine tuo labore, in patriam tuam, te nesciente, reduxi, et quod tibi promiseram non segnis implevi. Cumque se homo super rivum quemdam, quem dudum apprime noverat, invenisset, et loca quæque contigua insperato ac subito postliminio revisa cognosceret, tremefactus expavit, et hunc malignum spiritum, qui se tam repente de longinquis finibus transposuerat, indubitanter agnovit. Cui mox spiritus fallaciter verax, imo veraciter fallax, ait: Vide, non negligas ut quinta feria proxime ventura huc ad me venias et præfixum mercedis meæ debitum solvas. Quibus auditis, vir ille sacerdotem quemdam concitus adiit, quæque sibi contigerant per ordinem retulit; quid etiam sibi de præfato debito foret agendum solerter inquisivit. Quem presbyter aqua sanctificata respersum, quibusdam sacris litteris sanctorumque patrociniis præmunit, eumque ad constitutum remittens locum, conducti debiti quantitatem, non ut exactori nequissimo traderet, sed ut in os **226** ejus projiceret, imperavit. Cumque ad præfatum locum uterque invicem convenissent, et vir ille byzanteos in aerem spargeret, dicens: Tolle debitum tuum, diabolus procul assistens ac propius accedere metuens conqueri cœpit et graviter expostulare, dicens: Armatus adversus me venis; telis gladiisque præcinctus, tanquam præliaturus occurras. Ubi est fides tua? Jam quia tibi propinquare non audeo, mercede mea frustratus abscedo; et mox aerem obscurum turbine concitavit et cum magno furoris impetu ab aspectu trepidantis evanuit. Qui protinus aureos, ut jacebat, e pavimento collegit; ac rursus ad sacerdotem rediens, quid sibi de his agendum esset, inquirere studuit. Quem presbyter de byzanteorum collectione valde corripuit, cui tamen hoc consilium dedit, ut ex his in loco satis necessario pontem construeret, qui commœantium usibus profuturus esset. Cujus ille verbis humiliter paruit, et pontem, sicut jussus fuerat, fabricavit. Sed quidquid ille cum latomis et cœmentariis elaborando construxit, hoc diabolus nocturno silentio violenter obruens, dissipavit. Quem prædictus vir usque tertia sive quarta, ut dicitur, vice, est conatus erigere. Sed quidquid præcedenti die non sine magno labore construxit, hoc die altero per nocturnas diaboli machinas destructum reperit. Ut igitur cætera exempla hujus õmitam, si ille qui sacras litteras sanctorumque reliquias habebat, armatus atque terribilis in antiqui hostis oculis videbatur, ita ut ad eum accedere vel appropinquare nequiverit, quanto studio nos debemus cœlestis eloqui telis accingere, ut de malignis

A spiritibus valeamus infœderabili certamine triumphare, Apostolo nos exhortante, qui ait: « Sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei (*Ephes. vi*). » Hoc itaque gladio, dilectissime, semper accingere, quo videlicet et callidus insidiator confossus intereat, et Christus in te velut in munitissimo castrorum suorum propugnaculo victor existat.

EPISTOLA XXX.

AD TEUZONEM MONACHUM MONASTERII FLORENTINI S. MARIE.

(Habetur tom. III, estque opusc. 51.)

EPISTOLA XXXI.

AD DOMINICUM LORICATUM PRIOREM S. MARIE SITRLE, EJUSQUE EREMITAS.

(Habetur tom. III, estque opusc. 53.)

EPISTOLA XXXII.

AD SUOS EREMITAS MONASTERII GAMUGNENSIS S. BARNABÆ.

ARGUMENTUM. — Monachos in vicini sibi montis eremo commorantes **227** reprehendit, quod quasdam leges a se in eorum monasterio constitutas prorsus negligenter et violenter, quodque in quibusdam rebus sæcularibus scandalum afferrent. Eisdem quoque, quod terrenarum divitiarum cupidiores essent quodque cibis delicatioribus uterentur quam eorum arcto vivendi instituto conveniret, gravissime perstringit. Ad extremum, quanta sit cautio adhibenda in iis rebus, quæ a majoribus recte constitutæ sunt, evellendis, nonnullorum infelici monachorum exitu ostendit.

Fratribus in Gamugni eremo constitutis, PETRUS peccator monachus salutem.

« Filius sapiens, ait Salomon, lætificat patrem, filius vero stultus mœstitia est matris suæ (*Prov. x*). » Qui rursus ait: « Qui congregat in messe, filius sapiens est; qui autem stertit in æstate, filius confusionis (*ibid.*). » Hoc ergo cur dicam, aperiam: Vir quidam a Mediolanensi urbe progrediens, dum me quæreret, per vos transitum habuit; sed et habitare vobiscum, ut ipse professus est, sub eo nomine concupivit. Qui dum lassus itinere, moram velut quiescendo protraheret, sed ab explorationis vestræ custodia clausos oculos non haberet, nescio quos vestrum aniles nugas et otiosa deliramenta perpendit profundere, et cum laicis scurriles jocos et ludibria vidit urbana miscere. Unde factum est ut non modo nos nostrumque propter vos contubernium omne contemneret, sed et ipsum conversionis animum, quantum potuit, funditus amisisset (amitteret). Aperte scilicet vita nostrâ fructificat, ut non modo per anfractus et invia a justitiæ tramite semper ipsa declinet, verum etiam a divini cultus egressu per suæ pravitatis exempla deturbet. Satis plane vigilanter attendimus quod per explorationem prophetæ minitantis audimus: « Per vos nomen Dei blasphematur (*Isai. lii; Rom. ii*). » Illud etiam quod de filiis Heli Scriptura testatur: « Erat, inquit, peccatum puerorum grande nimis coram Domino, quia detrahebant homines a sacrifi-

cio Dei (*I Reg. II*). Porro autem quam plurimi sunt qui sic in turbulenti sæculi tanquam in spumosi maris procellis ac fluctibus ventilantur, ut nisi ad quietum hujus sacri ordinis se conferant portum, nulla ratione confidant propriæ salutis evadere posse naufragium. Quanti ergo sanguinis reus est, qui sub sacri habitus schemate talem se per susceptæ professionis incuriam exhibet, ut quærentes accedere, perverse vivendo, disturbet? Evangelica illi nimirum sententia congruit, qua dicitur: « Qui scandalizaverit unum ex his pusillis, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris (*Matth. xviii*). » Tolerabilius enim fuerat, ut solus in eus quem reliquit mundi vertigine rotaretur, quam multos nunc a salutiferæ stationis revocaret accessu. Si ergo vita nostra tam prava videtur et squalida ut etiam carne vestitis hominibus feteat, qualis putas est angelis, qui jugiter semper eminent in spiritualis munditiæ culmine; qualis Deo, qui et ipsam superat angelicam dignitatem? Unde et illud formidolose pensandum est, ne illos, qui ad custodiam nostram deputati sunt, angelos vitæ nostræ fetor offendat, **228** ut potius apud Deum conqueri quam sua nos debeant attestacione tueri.

Illud quoque de sanctitatis vestræ præconiis notitiæ nostræ superaccessit, quia pleraque capitula ad continentiae pertinentia disciplinam, quæ inter vos regulariter constituimus, ita nunc oblivioni sunt tradita, ac si deliro cuiuslibet fuerint oblivioni mandata, videlicet ut vinum utroque quadragesimali tempore non bibatur, non piscis edatur, ut nisi præcipuis festivitâtibus, molis legumina non terantur, ut vesperintæ refectioni pulmentarium non pareretur; ut oleastræ frixuræ rarissime concedantur, et multa similia, quæ magis colenda quam scribenda decernimus. Nec mirum, si hoc, me nunc procul agente, præsumitur, cum orno videlicet sub ipsa nativitate Dominica, me præsentem, sed nesciente, mulsum melle, simul et diversis pigmentorum generibus parabatur. Quod ut agnovi, tanto magis prodigii novitate percussus exhorruï, quanto id in eremo factum ne audissem me quidem eatenus contigisset. Verum ista dicentes, nec cum illis nos sentire quis judicet, qui prohibent a cibis, quos Deus creavit (*I Cor. x*); nec apostolicæ contraire sententiæ, qua nos manducare præcipit, quæcunque apponuntur, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur (*I Tim. iv*). Aliud est enim, quod creaturas Dei bonas indifferenter asserimus; aliud, quod pudicitiae sobrietatique servandæ castigatione corporum providemus. Bonum erat quippe in paradiso lignum, a bono scilicet Opifice conditum; bonum nihilominus non fuit manducare, eodem instituyente præceptum (*Gen. ii*); sed, dum bonum bono non bene jungitur, mors protinus ex virulento semine superbiæ generatur. Quod enim bonum fuerat per naturam, malum factum est per inobedientiæ culpam; et quod ab Auctore fuerat

salubriter interdictum, hoc lethale factum est homini per usurpatæ libertatis arbitrium.

Hoc primi hominis peccatum, fratres mei, ut cum pace vestra loquar, vos iterare usque hodie non desinitis; si quod vobis inhibatum est, per pruritum lenocinantis illecebræ degustatis. Quoties enim ad hunc cibum manus inobedientiæ tenditur, toties procul dubio primi parentis culpa iteratur, et semen stirpis erumpit consequenter in ramis. Sic, profluente vena, rivus fonti; tractus respondet origini.

Hoc etiam me non levius movet, quia prætergresso nihilominus inobedientiæ limite, eleemosynas a sæcularibus indifferenter accipitis, possessionis vestræ funiculos inhiante extenditis, et, ut cuncta brevis sermo concludat, in occulto simul et publico fieri divites festinatis. Hæc autem facientes, amarissimis nos tetræ concupiscentiæ motibus laceratis; non solum vobis, sed et posteris vestris dulcedine quietis adimitis, curaram sæcularium vos laqueis innodatis, et quod deterrimum est, pugnandi semper cum sæcularibus, vel potius materiam serviendi constituitis, non considerantes illud egregii prædicatoris, quod veris abrenuntiatoribus ait: « Habentes alimenta et quibus tegamur, iis contenti simus. Nam qui volunt divites fieri incidunt in laqueos diaboli, et tentationes, ac desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt hominem in interitum et perditionem (*I Tim. vi*); »

229 ubi et sequitur: « Radix omnium malorum est avaritia, quam quidam appetentes erraverunt a fide et inseruerunt se doloribus nullis (*Ibid.*). » Enimvero dona vel oblationes ab iniquo suscipere, quid est aliud quam propriam animam ex dantis squalore scedare? Hinc enim scriptum est: « Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, et non sunt beneplacitæ subsannationes iniquorum (*Eccles. xxxiv*). » Et rursum: « Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationibus iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur pro peccatis (*Ibid.*). » Et revera, quid prodest justum orando ædificare, quod pravus festinat perverse vivendo destruere? Unde et per eundem Sapientem dicitur: « Unus ædificans et alter destruens, quid prodest illis, nisi labor? Unus orans et unus maledicens, cujus vocem exaudiet Deus? » (*Ibid.*) Porro autem ad quid divitiarum lucra congerimus, an quia hæc in nostros usus expendere, natura modico contenta prohibente, non possumus, in quos prodigi valeant, anxia semper sollicitudine perquirimus? Interim autem in earum contemplatione solas infelicium oculorum nostrorum illecebras pascimus, cum eas in torquere in nostræ necessitatis impendia non valeamus. Unde et Salomon cum præmisisset: « Avarus non impletur pecunia, et qui amat pecunias, fructus non capit ex eis (*Eccles. v*); » protinus intulit: « Ubi sunt opes multæ, multi et qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod divitias cernit oculis suis? » (*Ibid.*) Quod autem divitiæ possidentibus ingerant sollicitudinem, nec eos quiescere secure per-

mittant, audiant monachi, quorum certe professio non sollicitudini militat, sed quieti: « Dulcis est, inquit, somnus operanti, sive multum, sive parum comedat. Saturitas autem divitis non sinit eum dormire (*Eccle. v.*). » Præterea, tametsi homo violenter, aut furtive non rapiat, etiam si nequaquam mentiundo, vel circumveniundo decipiat, non leviter tamen peccat, si duntaxat alienam rem simpliciter concupiscat. Unde quoque in catalogo decem præceptorum ponitur: « Non concupisces rem proximi tui (*Deut. vi.*). » Quis autem reatus sit alieni juris ambitio, ut ex industria multa præteream, uno B. Petri doceatur exemplo. « Nemo, inquit, vestrum patiatur tanquam homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor (*I Petr. ii.*). » Qui enim inter homicidas, fures atque maledicos qui regnum Dei profecto non possident, appetitorem facultatis alienæ constituit, quam grave crimen quamque damnabile sit ex collatione similium evidenter ostendit. Quod etiam lucidius cernitur, si quod his verbis subjunctum est subtiliter attendatur. Nam protinus addidit: « Si autem, ut Christianus non erubescat, glorificet autem in isto nomine Dominum, quoniam tempus est ut incipiat iudicium de domo Dei (*Ibid.*). » Ut ergo de aliena appetentibus disseramus, non sicut Christianus, sed sicut Antichristus procul dubio patitur, qui dum alienis substantiis inhiat, ingruentis eum adversitatis sollicitudo perturbat. Christus enim venit semetipsum et cœlestem gloriam tradere. Antichristus autem veniens, animas hominum, pretiosam videlicet substantiam, conatur auferre. Si ergo qui aliena appetit Christianus non est, qua ratione monachus dicendus est?

230 Notandum tamen quia quisquis non sceleratis, sed honestioribus viris aliquid hoc studio tollit, ut subsidia fratribus in egestate provideat, vel pio cuilibet operi sumptus exhibeat; sive etiam, quod insignius est, pauperibus in necessitate succurrat, hic non dicendus est aliena impudenter appetere, sed potius, quæ communia sunt, a fratribus in fratres juste transferre. Ad hoc enim unus cæteris ditior est ut non solum commissa possideat, sed ut non habentibus eroget, et non tam pie quam juste minister ipse, non dominus, quæ sunt aliena dispense. Unde Propheta cum diceret: « Dispensit, dedit pauperibus (*Psal. cxi.*), » non addidit munera ejus: sed, « justitia ejus manet in sæculum sæculi (*Ibid.*). » Hinc etiam, cum de exhibendis eleemosynis Dominus loqueretur: « Videte, inquit, ne faciatis justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis (*Matth. vi.*). » Quod autem eleemosynæ largitatem hic præcipue justitiam vult intelligi, insinuat ipse, cum præsto subjungit: « Cum facis eleemosynam, noli tuba canere (*Ibid.*). » Ita justitia est, quæ aliena sunt reddere. Quapropter qui divitibus auferens (99), indigentibus exhibet, non alienorum dicendus

(99) Verbum *aufero* ita usurpat S. doctor, ut non invitis divitibus, sed ipsis volentibus aliquid accipiendum intelligat: nam iniquis divitibus bonos

est appetitor, sed bonorum potius communium distributor. Hæc autem breviter diximus, ut inter alienorum appetitores, et fideles dispensatores esse distantiam monstrarem, ne videlicet aliquando suum sub colore virtutis vitium palliet, vel rursus virtutis intimæ puritatem, falsum vitii nomen obscuret. Giezi sane puer Elisei, si prophetarum filiis, ut mentitus est, argenti talenta suscipiendo, consulisset, nequaquam subeundæ lepræ sententiam pertulisset. Nam idcirco plaga percussus est quam dator amiserat, quia non ad hoc aliena suscepit, ut in opus pietatis expenderet, sed ut suæ concupiscentiæ satisfaciens proprii juris possideret peculium. Unde vir Dei postquam eum digne corripiens, ait: « Nonne cor meum in præsentem erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tibi? » (*IV Reg. v.*) mox addidit: « Nunc ergo accepisti argentum et vestes, ut emas oliveta, vineta, et oves, et boves, et servos et ancillas; sed et lepra Naaman adhærebit tibi et semini tuo usque in sempiternum (*Ibid.*). » Giezi porro semen sunt, qui ea, quæ in opus pietatis impendenda susceperant, sibimet in posteram noxie profutura conservant. Ignobili namque, atque degeneri parenti responsura posteritas, dum sumptus supernos in sua transferre lucra conatur, alieni procul dubio sceleris lepra profunditur. Nec prætereundum quod illic dicitur: « Et regressus est ab eo Giezi leprosus, quasi nix (*Ibid.*). » Nix enim alba, sed frigida; hypocrita nempe, qui se per sanctitatis adumbratæ figmentum transfiguratur in angelum lucis, nullis infervet æstibus charitatis; atque ad instar nivis simul est albus et frigidus, quia piis quidem se deservire operibus simulat, sed viscera solidæ pietatis ignorat. Quod plura commemorem? Dixi præsens, dico nunc absens, tandem tamen utrobique perficiens: Spernite divitias, ne perpetuo mendicetis: estote voluntarie pauperes, ut sine fine regnetis. « Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (*Matth. v; Luc. vi.*). » Et Salomon ait: « Qui odit avaritiam, longi fient dies ejus (*Prov. xxviii.*). » Et **231** iterum: « Non proderunt divitiæ in die ultionis. Tristitia (justitia) autem liberabit a morte (*Prov. xi.*). » Et rursus: « Melior est pauper in simplicitate sua, quam dives pravis itineribus (*Prov. xxviii.*). » Et alibi: « Vir, qui festinat ditari, et aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei (*Ibid.*). »

Prurimum præterea gulæ frenum cohibeat discipline. Incassum namque conatur ædificare fastigium, qui in arena, quæ dissilit, collocat fundamentum. Qui virtutum lapidibus festinat atrium sublime construere, prius necesse est inhorrentia carnalium delectationum dumeta purgare. Unde per Salomonem dicitur: « Diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam (*Prov. xxiv.*). » Ille quippe bene domum mentis ædificat, qui prius

opponit, ab iis quibus munera accipi negaverat, ab iis concedit in pauperum utilitatem.

agrum corporis a spinis vitiorum purgat, alioquin si desideriorum passionumque carnalium sentes in carnis agro pullulare sinantur, fame boni crescente, tota intus virtutum structura collabatur. Hinc rursus ait: « Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticae, operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat (*Ibid.*). » Quid enim ager, vel vinea pigri hominis, nisi caro cujuslibet otiosi in spiritualis agriculturæ laboribus desudare nolentis? Quid autem urticae, nisi gulæ prurigines et carnales illecebræ? Quomodo denique spinæ sunt, nisi passionum carnalium punctiones? Quid postremo maceria lapidum nisi charitate media cum permista coherentium structura virtutum? Ager ergo pigri et stulti hominis urticis spinisque repletur, cum caro ejuspiam otiose viventis, non per disciplinam continui laboris excolitur, sed in voluptatis atque lasciviæ mollitur desiderio et enutritur. Lapidum quoque maceria labefacta diruitur, quia tota virtutum fabrica, velut impactis incontinentiæ arietibus, dissipatur. Princeps enim coquorum destruxit muros Hierusalem. Coquorum autem princeps jure asseritur venter, cui nimirum a coquis laborioso opere servitur. Quisquis ergo desiderat spiritualium segetum ubertate ditescere, desudet nunc agrum sui corporis disciplinæ ac continentiæ vomere continuo labore sulcare, et tanquam novalium suorum glebas, sarculo sapiente [sarriente], confringat; dum quidquid infecundum in se reprehenderit, jugis poenitentiae contusionibus terat; nec desinant gulæ prurientis urticas atque inhorrescentes carnalium desideriorum vepres radicitus extirpare, quo uberes proventus spiritualium segetum valeant sui cordis rura proferre. Unde et idem Salomon ait: « Qui operatur terram suam, saturabitur panibus; qui sectatur otium, replebitur egestate (*Prov. xii.*). »

Ad hanc sane agriculturam Josue allegoricis exhortationibus provocabat filios Joseph: « Si populus, inquit, multus es, ascende in silvam, et succide tibi spatia in terra Phereszæi et Raphaim, quia angusta est tibi possessio montis Ephraim (*Jos. xvii.*). » Cumque ibi conquerentur, et dicerent: « Non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant in terra campestri. Respondit Josue: Populus multus es, et magnæ fortitudinis, non **232** habebis sortem unam, sed transibis ad montem, et succides tibi atque purgabis ad habitandum spatia, et poteris ultra procedere, cum subverteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, et esse fortissimum (*Ibid.*). » Quæ nimirum multis indigentia verbis exponerem fortassis, si non mihi meta compendii epistolæ obstat: hoc tantum, quasi summotenus perstringendo sufficiat, quia, cum Josue præcipit populo silvarum condensa succidere, hoc innuit quod noster Jesus, ejusdem scilicet nominis, sequentibus se jubet male pullulantes silvescentium vitiorum frutices extirpare. Hortatur ut non foedera, sed bellum contra Chananæos gerant,

montana conscendant, quatenus et vitiorum elaborant debellare barbariem, et arduum virtutum festinent oblinere cacumen. Porro autem, quod illi pusillanimitate conqueruntur adversus eos, qui ferreis utebantur curribus, se non posse consurgere, hoc est, quod nos imbecilles et fragiles sæpe diffidimus tanquam ferreos currus, sic adversantes malignorum spirituum impetus sustinere. Nam, cum petulantia gulæ, vorago luxuriæ omniumque vitiorum pestes, tanquam frementium Chananæorum acies constipatis adversum nos cuneis conglobantur, quid aliud quam Chananæi nos ferreis curribus impetunt, et, ne de carnalis vitæ campestribus ad virtutum valeamus excelsa conscendere, salutis nobis aditus intercludunt? Sed bonus militiæ nostræ dux imbecillitatem nostram ad fortiter agendi constantiam erigit, et contra hostium impetus, ut in altiora progrediamur, impellit. Sed quomodo de inimicis nostris triumphum possumus obtinere, qui semper in epulis, semper in poculorum affluentium volumus ingurgitatione jacere? De quibus utique Salomon ait: « Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum et pingua, non ditabitur (*Prov. xxi.*). » Et iterum: « Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas; qui his delectatur non erit sapiens (*Prov. xx.*). » Ventrem namque vino, et epulis assuescere, quid est aliud quam hostibus animæ, ut ingrediantur, aditus aperire? Unde, et idem Salomon: « Qui delicate, inquit, a pueritia nutrit servum suum, postea illum sentiet contumacem (*Prov. xxix.*). » Bene hunc servum loris cohibebat inedia, qui dicebat: « Castigo corpus meum, et servituti subicio (*I Cor. ix.*). » Adversus hunc servum disputabat, cum diceret: « Esca ventri, et venter escis: Deus autem et hunc, et illas destruet (*I Cor. vi.*). » Hunc servum sub calcibus esse frenandum significabat, cum diceret: « Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis: nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, et quorum Deus venter est, et gloria in confusione eorum (*Philip. iii.*). » Nota: dum autem et hic duo terribilia dici, et in inimico crucis Christi tremendam deponit idem Apostolus sententiam, dicens: « Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, maran atha (*i Cor. xvi.*). » Qui vero ventrem pro Deo veneratur, Deum quodammodo negare convincitur, ac per hoc duo hæc terrore plenissima videntur, unum videlicet, quod absit, et Christi inimicum esse et unum Deum alium colere.

Duo fratres, alter juvenis, alter vero senex in possessione Classensis monasterii, quæ Ravenniana dicitur, ad custodiam morabantur. **233** Octava sane die ante nativitatem Domini, sexta scilicet feria, quæ Sabbatum duodecim lectionum ex more præcedit, dixit juvenis ad seniorem: Frater Leo, sic enim vocabatur, quomodo vivemus hodie? Cui senex: Vive, inquit, ut velis. Ego enim et vinum bibam, et in solo, ut scriptum est, pane non vivam (*Deut. viii; Matth. xiii.*). Erat autem ille vegetus, et obesus, et incolu-

mis, et robustus. Factum est, apposita mensa, uterque discubuit, sed iste pane contentus, et aqua regularis se jejunii disciplina cohibuit; ille vero vinum sibi, et insuper, quod videbatur, indulisit. Qui profecto, si quod imminabat agnosceret, rigorem abstinentiæ ad petulantis gulæ lænocinium non molli-
ret, octava siquidem die, cum Dominicæ nativitatæ gloria, mundo tripudiante, claresceret, ille defunctus est; et cum festivitatis invitante lætitia et cæteri provocarentur ad mensam, ille efferebatur, flentibus undique propinquis carnalibus, ad sepulturam.

Quidam mihi monachus retulit quia, dum frixuras quasdam in refectorium deferret in vasculo, prurientis eum gulæ stimulus pupugit moxque sibimet unam in os projiciens furtive comedit. Sed illico eum tantus libidinis ardor invasit, ut, quod nunquam eatenus fecerat, nulla se ratione comprimeret, donec immunditiæ fluxum semen sibi propriis manibus ejecisset. Hic itaque servum suum merito contumacem sensit, quia, juxta viri sapientis eloquium, molliter enutrivit (*Prov. xxix*), de quo jure dici potest, quia post buccellam, introivit in eum Satanas (*Joan. xiii*). Nimirum venter et genitalia invicem sibi vicina sunt; et cum hoc in cute reficiatur, illud ad contumelias excitatur. Quapropter extinguatur avaritia, ut liberi simus a sæcularibus et quieti. Gulæ reprimatur edacitas, ut sinceræ valeamus esse castitatis victores conspicui. Otiosa ex ore nostro verba non profluant, sed superfluis omnibus rigida divini terroris nos semper censura compescat. Pudeat itaque in intestini hujus belli congressu ingruentibus adversariis enormiter cedere, sed potius entamur auctori omnium triumphos et gloriæ insignia reportare.

Præterea quod quædam, sicut superius dictum est, a nobis inter vos regulariter constituta, nunc autem oblivioni tradita ac negligenter omissa, et nos mœror non levis exasperat, et vos offensio non parvi reatus accusat. Quod enim, me ordinante semel admitti placuit, nisi me præbente consensum, nunquam debuit violari. Quidquid enim publica inter multos censura statuit, aut a cunctis omnino servandum, aut si violari conveniat, communi debet iudicio retractari, alioquin si ad personæ cujuslibet arbitrium frangitur, ut gravi, dignam est, animadversione plectatur. Achan nempe filius Charmi, quia contra commune mandatum, manus ab anathemate Jericho non cohibuit, post jactus lapidum, etiam conflagrationem ignium non evasit (*Jos. vii*), ut qui facibus incanduerat avaritiæ, flammam quoque propria carne depasceret in animadversione vindictæ. Jonathas autem mortis sententiam meruit, quia decretum in commune prolatum, edendi tempus anticipando mutavit (*I Reg. xiv*). Homo quoque ille **234** qui per desertum præsumpsit in die Sab-
bati ligna colligere, quia solus excessit commune mandatum, lapidibus obrutus, solus expendit digna morte supplicium (*Num. xv*). Non quia crimen est a necessitate ligna colligere, sed quia non levis est

A criminis semel admissam decreti regulam per inobedientiam violare.

Ut autem ex domesticis quoque præbeamus exemplum: in monasterio B. Vincentii, quod non procul a monte qui dicitur Petra Pertusa, cernitur constitutum; hoc tanquam regulare constitueramus editum, ut sub districti censura rigoris quadragesimale celebraretur initium, nimirum, ut per triduum nonnisi modicum panis cum aqua omnes fratres comederent, nulla nisi lectionum, sive ordinum verba proferrent, nudis pedibus lugubres ac mœrentes incederent expleto communi modulatione Psalterio mutua se scoparum castigatione purgarent. Quod cum fratres voto, et animo, ac spirituali jucunditate non segniter agerent, et ultra etiam, B quod præfixum erat, satis superque peculio bonæ voluntatis agerent, quidam inter eos exstitit, qui clam in edendo regulam violavit. Erat autem ille frater multis exercitiorum artibus pollens, scribendi videlicet et notandi, tornandi, insuper et fabricandi, ut hoc illi quodammodo congruere videretur:

Augur, Schzenobates, medicus magus, omnia novit.

atque ut talibus assolet, multarum necessitatum suffulto peritia, quod libebat, plerumque impune licebat. Cum jam mediante Quadragesima, ille vegetus, obesus, alacer atque robustus per omnia videretur, repente illi levis ac temperata gravedinis molestia supervenit; at cum ego ad illum gratia visitationis accederem, illico venit in mentem ut ei C dicerem quod me audisse contigerat, illum quidem pro quibusdam offensionibus non debere sacrosancis altaribus ministrare: eum tamen exasperare formidans: Diu, fateor, hæsi, diutius deliberavi. Quid plura? Tandem obduravi frontem, arbitrans ac definiens tutius esse hominem quam Dei omnipotentis offendere majestatem. Aio ergo ad eum: Charissime frater Maure, hoc enim nomine vocabatur, confitere, pœnitentiam age, et si quid est in te quod fortassis a tremenda missarum te celebratione prohibeat, venerabilis tua fraternitas sacris obtemperare, canonicis non contemnat. Ad quod ille: Peccata mea omnia quamplurimis spiritualibus viris innotui, sed D mandatum, ut a sacrificandi ministerio recederem, non accepi. Secunda autem ægrotationis die, vix diescente crepusculo, ecce ille non jacens, sed sedens in lectulo sacramentum Domini corporis anxie flagitabat. Cunque abbas nobiscum, simul ac reliquis fratribus lecto discumbens assisteret, cepit eum corripere cur videlicet is, qui nulla mortis signa prætenderet, tantopere viaticum postularet. Ille vero nihilominus in sua petitione persistens, sacerdote jam cum ministris accedente, applicans sibi unum ex fratribus nescio quod grave peccatum confitens insusurravit in aurem. Continuo ille attonitus, ut postmodum mihi retulit, et certum pœnitendi calculum quem præfigeret tam subito nesciens, licet addubians, auriculæ subloquens, quindecim sibi annos pœnitentiæ **235** indixit. Mox

autem ut sacrosanctum mysterium de manu sacerdotis accepit, heu, prohi dolor! horreseo referrens, cum felle simul et animam exhalavit, quod videlicet fel usque ad sepulturam ex ore ejus effluere non cessavit: adeo ut donec in feretro corpus jaceret exanime, jugiter sanies illa pavementum ecclesie longius irrigaret. Hoc autem juxta fidem rei, ideo referre curavimus, ut audiant, et pertimescant non solum ii qui indictam discipline regulam per propriae voluptatis [f., voluntatis] impatientiam frangunt, sed et illi quoque qui crimen admissum sub conscientie sue uberibus confoventes confiteri ad obitum praestolantur, quia et isti rei sunt qui servanda postponunt, et illi debitum peragenda poenitentiae, quod hic non reddunt, aucto procul dubio fenore in altera durius vita persolvunt.

Dicam et aliud, quod in praefato contigit monasterio. Statutum erat atque jam per triennium fere servatum, ut cum horis canonicis quotidie B. Mariae semper virginis officia dicerentur. Erat autem inter eos Gozo habitu monachus, reprobae quidem vitae, sed dicacis et accuratae facundiae. Hic coepit conqueri satis semperque sufficere quod sanctus praecipit Benedictus, nec novae adinventionis pondus debere superponi, nec nos esse antiquis Patribus sanctiores, qui videlicet haec superstitiosa ac supervacua judicantes, psallendi nobis metam omnemque vivendi regulam praefixerunt; haec sane debere nos esse contentos, ne ab illa incautius declinantes, per anfractus et in via ducamur erronei. Quid plura? Contra reginam mundi praeliari visus est et confecit. Ad hoc nimirum fratres versuta machinatione pellexit, ut solitas B. Mariae laudes ulterius non offerrent. Sed, o divinum iudicium a nostrae pravitate intuitu non dormitans! Mox enim adversus praefatum monasterium tot adversitatum grandines, tot undique bellorum atque conflictuum exortae sunt tempestates, ut ipsis quotidie monachis minaces gladii necis exitium intentarent. Fiunt undique depraedationes atque rapinae, conflagrantur cum segetibus areae, familiares ac servi sancti loci crudeliter trucidantur, et non jam imago mortis, sed mors ipsa grassatur, adeo ut taderet jam monachos vivere, dum nequaquam possent in procinctu certaminis amicum quieti suae professionis officium custodire. Non parvis expensis ad Teutonum partes imperator expetitur, pragmaticae sanctiones cum singulis [signis] imperialibus advehuntur, sed tantumdem est: in omnibus quippe studiis non fructus, sed labor supervacuus. Unde cum ego petitione fratrum saepe pulsarer, quatenus sequester accederem, et si possibile esset, pacis inter eos foedera continuarem: haec rogantibus voce respondi: Christus, inquam, est pax nostra, de quo etiam de Virgine recens nato, angelitus dictum est: «Gloria in excelsis Deo, et in terra pax (Luc. II).» Quia ergo matrem verae pacis de suo monasterio projecerunt, dignum est ut inquietis calamitatum tribulationumque procellis atque turbulibus agitentur. Verum ne lectorem diutius protra-

ham, fratres illi haec quae dixeram non dubiis erumpentibus signis, vera probantes in arcto siti, tandem ad cor redeunt **236** pavimento se humiliter sternunt ac percepta poenitentia, nunquam se de caetero neglecturos, solita genitricis Dei praeconia unanimiter pollicentur. Mox itaque, ut fatear, ita post coruscas atque tonitrua, tanta caeli serenitas rediit, ut ex tunc usque hodie fratres jucundae pacis otio perfruantur, ac de Scyllaeae voragine se delatos ad portum, gubernante Filio Virginis, gratulentur. Impletum ergo est quod per prophetam dicitur: «Revertimini ad me, et ego revertar ad vos, dicit Dominus (Mal. III).» Qui ergo facile seniorum suorum statuta convellunt, ista considerent, et ne divini furoris super eos gladius veniat, non sine causa formident.

B Parcite ori meo, dilectissimi fratres, et si fortassis in aliquo litem modestae correptionis excessi, zelo potius fraterni amoris ascribite quam livori. Mementote quod per Salomonem dicitur: «Melior est manifesta correptio, quam amor absconditus; meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula odientis (Prov. XXVII);» et iterum: «Viro qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus superveniet interitus, et cum sanitas non sequetur (Prov. XXIX).» Animarum medicus omnipotens Deus, dilectissimi, hoc mei sermonis absinthium vobis in dulcedinem vertat, est quidquid in vobis et frigidum, quidquid obscurum flamma sui spiritus mirificus illustrator accendat.

EPISTOLA XXXIII.

AD EOSDEM GAMUGNENSIS MONASTERII EREMITAS.

(Habetur tom. III, estque opusc. 54.)

EPISTOLA XXXIV.

AD EREMITAS CONGREGATIONIS SUE.

ARGUMENTUM. — Universis eremitis suum vivendi institutum sequentibus, inferendae disciplinae modum praescribit ultra quem eis progredi non liceat; quam quidem disciplinam posthac voluntariam ad singulorum arbitrium, non, ut antea, coactam esse constituit.

Sanctis fratribus in eremo constitutis, PETRUS peccator monachus salutem.

In conventu spiritualium fratrum tunc discretionis ordo congruere geritur, si moderatio rectoris imitetur diligentiam equitis. Ille siquidem calcaribus utitur, ut impellat; frenis, ut reprimat; stimulat equum tardius incedentem; refrenat superbe frementis vestigia glomerantem. Hoc etiam modo praepositus fratrum et tardiores exhortationibus suis, velut quibusdam stimulis, debet impellere, et ferventius quam necesse sit, incedentes, sub discretionis debet loro frenare. An non quibusdam, ut ita loquar, stimulis urgebat Moyses populum Israel, cum dicebat: «Separate apud vos primitias Domino; omnis voluntarius, **237** et proni animi offerat eas Domino, aurum et argentum, et aes, hyacinthum, et purpuram, coccumque bis linctum et byssum, pilos caprarum et pelles arietum rubricatas, ligna Setim et oleum ad luminaria concinnanda?» (Exod. xxxv.) An non eundem populum, velut immoderate currentem

freno moderaminis cocerebat, cum illos ab offerendis muneribus prohibere? Scriptum est enim: « Quia cum instarent operi, quotidie mane vota populus offerebat (*Exod. xxxv*). » Unde artifices venire compulsi, dixerunt Moysi: « Plus offert populus, quam necessarium est; » moxque subjungitur: « Jus it ergo Moyses præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quodquam offerat ultra in opere sanctarii (*Ibid.*). » Ut igitur ad hoc veniamus, propter quod ista præmisimus, non ignoret sancta vestra devotio, dilectissimi, quoniam disciplina ista scoparum, cui tam ferventer insistitis, sicut poterat moderata produsse, sic agnoscitur indiscreta nocere. Propterea scilicet corpora vestra viribus effeta deficiunt, et aliquando, sicut a quibusdam creditur, tot allisionibus tabefacta languescunt, B. nimirum cum nonnulli vestrum unum continuum, vel etiam duo psalteria quotidie cum disciplina decurrant. Huc accedit, quia plerique fratres venire volentes ad eremum, cum hæc audiunt, percussus formidine deterrentur. Et quia disciplina durior creditur quam sentitur et austerioris est formidinis quam doloris, cum eam apud vos tam longam fieri fratres quique debiles audiunt, medullitus expavescunt et ab accessu protinus eremi revocantur. Quamobrem adhibito discretionis moderamine constituimus ut ad disciplinam sibi ingerendam nullus in eremo compellatur; quem vero sanctus ad hanc fervor impellit, per quadraginta psalmos in uno quoque die disciplinam sibi facere liceat, ita dumtaxat ut quadragenarium C. hunc psalmorum numerum non excedat. In duabus autem Quadragesimis, quæ videlicet natalem Domini, vel sacrosanctum Pascha præcedunt, usque ad sexaginta psalmos cum disciplina procedere liceat, neque hanc mensuræ, quam præsigimus, regulam, temeraria, quod absit, quisque præsumptione transcendat. Hoc itaque modo, non quod bonum est, tollimus: sed, quod est superfluum, coercemus. Nec salutem suam fratribus invidemus, sed mensuram discretionis indicimus, citra quam licet utique, si velit, affligi; ultra vero non erit licitum progredi. Et hoc facientes, non quasi nostræ usurpamus auctoritatis arbitrium, sed divinæ legis imitamur exemplum. Ait enim per Moysen in Deuteronomio Dominus: « Sin autem eum, qui D. peccavit, dignum viderint plagis, prosternent et coram se facient verberari (*Deut. xi*); » ubi mox

additur: « Pro mensura peccati erit et plagarum modus, ita dumtaxat ut quadragenarium numerum non excedant, ne fœde laceratus ante oculos tuos obeat frater tuus (*Ibid.*). » Ecce Dominus et delinquentem vapulare 238 præcepit, et tamen modum verberibus posuit, ut et in reum vindicta procederet, et vindictæ duritiam discretio temperaret. Hanc igitur, dilectissimi, faciendæ disciplinæ tenete mensuram, spiritum potius scopite, cæteris bonis operibus vigilantiter insistite, ut Remunerator ille summus transitorio labori vestro sine fine manentia dignetur præmia compensare.

EPISTOLA XXXV.

AD EOSDEM SUE CONGREGATIONIS EREMITAS.

(Habetur tom. III, estque opusc. 53).

EPISTOLA XXXVI.

AD UNIVERSOS SUE CONGREGATIONIS EREMITAS.

ARGUMENTUM. — Monachis qui in monasteriis sub sua potestate constituti, debebant, sub pœna excommunicationis præcipit ut res alienas apud se post suam mortem non relinquant, sed monasterio, cujus sunt, quisque sua bona restituat.

Omnibus fratribus in qualibet eremo sub nostri ministerii custodia constituti, Petrus peccator monachus individuae vinculum charitatis.

Nostis, dilectissimi, quia loca ista nobis commissa, me vivente, quasi unum sunt, et res quæcunque sunt necessariae, hinc ad vos indifferenter transeunt; a vobis etiam huc, prout fraterna exigit unanimitas, preferuntur. Et oro Spiritum sanctum, ut eadem, me defuncto, inter vos concordia vigeat, quæ nunc in vobis cor unum et animam unam per charitatis glutinum conflat. Sed necesse est nunc me vobis cauta provisione consulere, ne frigescente forsitan charitate, privatus amor de retentione rei cujuscumque inter vos scandalum valeat generare. Quapropter adjuramus vos, et per tribunal tremendi judicis obtestamur, quicquid post meum obitum, quod alterius loci sit, quisque apud se forte repererit, præsto restituat, et remota omni machinatione, vel callida argumentatione, pure et simpliciter, quod alienum est, reddat. Alienum autem dico, quicquid ego non pro munere habendum perpetualiter contuli, sed rem alterius loci in alio, quia noster erat uterque, manere permisi. Quisquis igitur hujus nostræ sententiæ temerator extiterit, usque ad satisfactionem congruam excommunicationi subiaceat.

LIBER SEPTIMUS.

AD SÆCULARES PRINCIPES.

239-240 EPISTOLA PRIMA.

AD HENRICUM II, IMPERATOREM.

ARGUMENTUM. — Imperatorem Henricum deprecatur ut Gislerio cuidam, qui ejus jussu in Germania

captivus asservabatur, sicut sibi, dum esset in Italia, pollicitus fuerat, ignoscat, eumque liberum abire permittat.

Domno HENRICO invictissimo imperatori, PETRUS

peccator monachus debitæ servitutis obsequium. A

Excellentissime et piissime domine, si vobis placeret, jam tempus esset ut miser ille Gislerius misericordiam consequeretur; jam congrueret, ut de vinculis tam diuturnæ captivæ exiret, et post longum exilium, ad propria remearet. Non obliviscatur dominus meus imperator quid rex David fecerit cum fugeret a facie Absalon: quia dum Semei adversus eum lapides mitteret, duriora etiam contra regem maledictionis jacula intorqueret, dicens: « Egredere, egredere, vir sanguinum et vir Belial (*II Reg. xvi*): » ille cum tam fortissimis bellatorum cuneis constipatus, incederet, non solum eum non occidit, sed etiam Abisai illum volentem occidere asperrime corripuit, dicens: « Quid mihi et vobis, filii Sarviæ? Dimittite eum, ut maledicat mihi. Dominus præcepit ei ut malediceret David; et quis est qui audeat dicere: Quare sic fecerit? » (*Ibid.*) Nec ignoratis qualiter stulto Nabal dicenti adversum eum: « Hodie increverunt servi, qui fugiunt dominos suos (*I Reg. xxv*), » Abigail interveniente percipit. Qualiter etiam in Saul immaniter persequentem, cum posset illum occidere, manum mittere non præsumpsit (*I Reg. xxiv, xxvi*). Hæc et alia, domine mi, sanctorum regum vobis exempla proponite, et post iudicium misericordiam peccatoribus indulgete. « Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (*Rom. xv*). » Et cum omnia regna terrarum, quæ vestro subiecit imperio teste mundo, largissima vestræ pietatis abundantia repleat, quomodo solus Gislerius tantæ erit C expers misericordiae, ut neque per sæculares viros, neque per servos Dei, locum apud vos indulgentiæ valeat invenire? Clarescat jam pietas Romani imperii, et cui Deus propriis viribus omnes adversarios, subjugat, ipsum quoque Dei pietas feliciter vincat. In hoc enim est perfecta victoria, si is cui victoria, Christo donante, tribuitur, a sola Christi pietate vincatur. Piissime Domine, misericordiam vestram lacrymabiliter obsecro, et pedibus vestris me prostratus advolvo, pro charitate Christi miserum illum jam clementer absolvite, et me servum vestrum in pace quiescentem, pro sancto imperio vestro orare permittite; sin autem vobis ita videtur, per vestras litteras absolutionem mihi illius, remota omni dubietate promittite, et me ad vos quantocius festinare D ubete. Redeat ad memoriam domini regis quia, cum apud monasterium Classis a vobis discessurus essem, dixistis mihi: Noveris procul dubio quia isti, pro quo me rogas, quandoque veniam exhibebo, et quidquid circa illum misericorditer egero, pro amore Christi et tua charitate certissime faciam. Nunc ergo, eminentissime domine, et infelicissimo illi misericordiam vestram clementer impendite, et mihi servo vestro veritatem sancti oris vestri efficaciter adimplete, quia sicut per Prophetam dicitur: « Misericordiam et veritatem diligit Deus, gratiam et gloriam det tibi Dominus (*Psal. lxxxiii*). »

241 EPISTOLA II.

AD EUMDEM HENRICUM II IMPERATOREM

ARGUMENTUM. — Commendat ejusdem Henrici virtutes, pietatem præcipue et studium religionis tuendæ, quod Wiquerium barbarum hominem ex Ravennati archiepiscopatu, quem sibi male acquisierat, pejus tamen retinebat, expulerit. Hortatur, ne eundem hominem, ad eam dignitatem, qua juste privatus fuerat, redire molientem ullo pacto patiatur.

Domno HENRICO invictissimo imperatori, PETRUS peccator monachus debitæ servitutis obsequium.

Immensas laudes Regi regum Christo referimus, quia sanctitatem et virtutum dona, quæ multis referentibus de regia majestate cognovimus, jam non verbis, sed vivis operibus approbamus. Nam in expulsionem Wiquerii [Widqueri etiam], vox omnium in laudem sui Creatoris attollitur, Ecclesia de manu violenti prædonis eripitur, et salus esse totius mundi vestra incolumitas judicatur. « Latentur ergo cœli, exsultet terra (*Psal. xcvi*), » quia in rege suo vere Christus regnare cognoscitur, et sub ipso jam sæculi sine aureum David sæculum renovatur. Ipse enim, qui facto flagello de resticulis vendentes in templo columbas ejecit (*Matth. xxi; Marc. xi; Luc. xix; Joan. ii*), ipse, inquam, et non alius, in rege suo Wiquerii cathedram in ecclesia negotiantis, evertit. Et qui olim superbi Saul arrogantiam repulit (*I Reg. xiii; I Paral. x*), ipse nunc non dissimilem reprobi viri malitiam conculcavit. Verumtamen nolo lateat dominum meum regem quia pestifer ille vir ad Ravennatem urbem suas epistolas fabricavit; alias quidem occulte singulis, alias vero communiter universis, in quibus se facturum omnia, quæcunque ipsi voluerint, de rebus Ecclesiæ spondit. Quod si verbis minime crederent, secundum hæc suum nuntium jurare præcepit. Unde non dubito quosdam de Ravennatibus majestati vestræ suggerere, ut ad eandem cathedram illi valeat repedare. Nimirum raptores mundi qui ambiunt ecclesiastica bona diripere, talem volunt episcopum, qui eorum rapinis non valeat obviare. Vos autem, excellentissime domine, aures vestras a venenatis eorum consiliis claudite, et splendidissimam gloriæ vestræ famam, quæ per totius mundi latitudinem volitat, propter unum hominem offuscare nolite. Si enim ille ad episcopatus arcem revertitur, totius populi spes quæ erecta fuerat, labitur, servis Dei gaudium tollitur, et pravorum nequitia, quæ formidare jam cœperat, ad audendum pejora fiducialiter roboratur. Quapropter, rex invictissime, quod ad laudem Dei et salutem hominum cœpistis, ad finem usque perducite, et latrone rejecto pastorem unde Ecclesia gaudeat ordinate. Omnipotens Deus, qui terreni imperii gubernacula tribuit, et ad faciendam 242 justitiam suam diu in hac te vita custodiat, et post mortalis vitæ decursum ad cœlestia regna perducatur. Amen.

EPISTOLA III.

AD HENRICUM HENRICI II. IMP. FILIUM, ROMANORUM
REGEM.

ARGUMENTUM. — Hæc epistola scripta est ad Henricum superioris Henrici filium, qui mortuo patre nondum imperator fuerat appellatus, sed regium nomen sustinebat; qui proximus est ad imperatoriam dignitatem gradus. Erat autem tunc temporis adolescens ejusque ætas a selectis quibusdam primariæ nobilitatis proceribus regebatur. Hujus igitur adolescentis animum quasi quibusdam stimulis impellere conatur S. doctor ad opem Ecclesiæ ferendam, quæ scelestissimi illius pseudopontificis Cadaloi furore pessime vexabatur. Quoniam vero cognoverat eundem Henricum, et pravis suorum quorundam consiliis, quibus omnia honestate et pietate cariora erant, et sua sponte etiam, quod postea exitus patefecit, ad pejorem causam defendendam magis esse propensum, lenibus verbis acriora quædam, et, ut ita dicam, amariora intermiscet, ut quem pudore non poterat, minis saltem et timore ad officium revocaret.

Domno HENRICO præcellentissimo regi, PETRUS peccator monachus servitatem.

Subditi quique timent regem, rex necesse est metuat Conditorem. Sed cum Scriptura dicat: « Cui plus committitur, plus requiritur (Luc. xii); » etiam in hoc expedit regem propensius formidare, quod illi, quem cordis occulta non fallunt, cogitur de pluribus rationem reddere. Cum igitur rex in judicio discutiat hominem, Deus regem, dignum ne est, ut pulvis timeat pulverem, et idem pulvis in rege divinam despiciat majestatem? In diebus tuis, o rex, obortum est tale periculum, quod omnium pene transcendit nequitas sæculorum, apostolica nimirum sedes per hæresiarcham (100) Parmensis Ecclesiæ scinditur, religio Christiana, confunditur, apostolorum labor evertitur, et universalis splendor Ecclesiæ per tenebrosam unius schismatici hominis concupiscentiam obscuratur. Quid ad hæc dices, qui ecclesiasticæ defensionis officio fungeris, qui in paterni, vel aviti sceptri jura succedis? An plenæ forte robur ætatis adhuc tibi deesse conquereris? Sed ecce Joas rex Juda tener adhuc de sartis tectis templi celeriter instaurandis cum sacerdotibus disputat (IV Reg. xii); eos quoque collatam a populo vetat retinere pecuniam, totamque artificibus operum judicat exhibendam. David vix dum adolescentiæ limen ingrediens, adversus Goliath non cum gladio, sed cum lapillis quasi pueriliter dimicat, sed ei caput tanquam vir fortis ictu pugionis obtruncat (I Reg. xvii). Adolescentulus adhuc Josias **243** omnia vasa Baal de templo Domini cum sacerdotibus projicit, et in convalle Cedron, flamma vorante, succendit (IV Reg. xxiii). Illi igitur honorabant templum, in quo sanguis brutorum animalium fundebatur; tu non succurris Ecclesiæ, in qua pro salute mundi Christi corpus offertur? Nam, ut ad gentiliū quoque recurramus historiam, Annibal ille, qui Carthaginensium dux factus est, cum adhuc novem esset annorum, Amileari patri juravit ad aras, quia cum primitus posset, adversus Romanos acer-

(100) Cadaloum intelligit.

A rime dimicaret (T. Liv. Dec. iii, lib. i). Imbelles pueri bella jam spirant pro terrenæ unius civitatis honore; et tu, te non excitas ad procinctum pro tuenda universalis Ecclesiæ libertate!

Quidam præterea consilarii, tui videlicet aulici ministerii dispensatores (ut sæda per populum vulgatur infamia) de persecutione Romanæ gratulantur Ecclesiæ, utrique scilicet parti faventes blandeque canentes, ut modo se venerabilis papæ fautores per assentationis lenocinium asserant, modo primogenito Satanæ falsi successus læta promittant. Quod tamen de quibusdam sanctis viris, qui tuis consuevere interesse consiliis, nefas est credi. Plane quisquis sanctam dividere molitur Ecclesiam, timendum sibi est ne secundum evangelicam sententiam et ipse dividatur: « Veniet, inquit, Dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet (Luc. xii). » Porro de Phaleg filio Heber scriptum est, quia in diebus ejus divisa est terra (Gen. x); de te quoque cavendum est ne dicatur, quia in diebus tuis divisa est Ecclesia. Scribantur annales, texatur historia quæ dicat quia Nerva elementissimus imperator pacificavit Ecclesiam, Constantinus confirmavit, Theodosius exaltavit, et cum perventum fuerit ad te, gloriosum ne tibi est, si dicatur: Henricus divisit? Absit hoc a te, ut hanc legat historiam posteritas ventura de te. Noli ergo esse Phaleg, qui conjuncta divides (Gen. x); sed esto Christi discipulus, qui divisa conjungas. Ii vero qui ad divisionem apostolicæ sedis diabolico succenduntur instinctu, Dathan, et Abiron, atque Chore ad memoriam revocent, et ex eorum perditionibus colligant (Num. xvi), qui finis etiam se, qui non dissimilia sectantur, exspectat. Illi sane schisma fecerant Synagogæ, isti divisionem machinantur Ecclesiæ. Quamobrem sicut illos utique viventes terra deglutiit; sic isti per schismaticæ nequitiæ meritum prudentes, et scientes merguntur in tartarum. Nec gloriantur qui manifeste Romanæ Ecclesiæ schisma non faciunt, sed tamen annuendo et negligendo scindentibus non resistunt, quia sicut non solus ille, qui dixit: « In cælum conscendam, super astra cœli exaltabo solum meum (Isa. xiv); » sed et omnes fautores ejus repente sunt e cœlo projecti, ita non modo Chore, sed et complices ejus, ducenti videlicet quinquaginta viri cœlestis ignis sunt incendio devorati. Unde cavendum est, ne malitia subditorum redundet in regem, et si non delinquentem, non tamen pro viribus prohibentem. Nam Gregoriana sententia est: Facti culpam habet, qui, quod potest, negligit emendare. Cavendum est, inquam, o rex, ne dum tu pateris dividi sacerdotium, **244** tuum quoque, quod absit, dividatur imperium. Nam sicut sacra testatur historia, mox ut Saul apprehendit summitatem pallii Samuelis, et scidit, protinus illi Samuel: « Sic, inquit, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo

tuo meliori te (*IV Reg. xv*). Porro autem sicut A pallium illud vestis erat Samuelis, sic et sancta Ecclesia vestis est utique Redemptoris. Cui per Prophetam dicitur: « Confessionem et decorem induisti (*Psal. ciii*). » Confessionem quippe Dominus induit, cum sibi peccatores associat poenitendo sanatos; decorem vero, cum sibimet clementer agglutinat innocentes nitore justitiæ speciosos. Pallium igitur Samuelis Saul abruptit et regnum perdidit; Christi scinditur vestimentum, et licet non scindentis, tamen scindere permittentis, stabit imperium? Inconsutilem vestem Jesu miles gentilis metuit scindere, et Christiani non verentur Ecclesiam per errorem schismaticum separare? Cum ergo vestis Christi sancta dicatur Ecclesia, scissio vestis, divisionem minatur regni potestatis. Hinc est forte B quod urbes, oppida, siue provinciæ hujus regni ab exteris quotidie cernimus nationibus usurpari.

Baltassar nempe, quia vasa Domini foedanda labiis Gentilium protulit, mox ex ore Danielis audivit: « Divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis (*Dan. v*). » Heli sacerdotii dignitate detruditur, dum non intentat filiis verbera, sed blanditur, utcumque tamen corripuit illos, sed lenitate patris, non austeritate pontificis (*I Reg. ii*), atque idcirco cervicibus effractis occubuit (*I Reg. iv*), quia peccantibus inclementer indulsit. Achias propheta pallium suum in duodecim partes scidit, et dixit ad Jeroboam: « Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus C (*III Reg. xi*). » Divisio ergo vestis scissuram regalis significat ditionis. Quod quia nequaquam Dominus in diebus Salomonis implevit, sed in posteris ejus hæc sententia viguit; de te quoque pium est credere quod tibi qui innocens es, regnum integrum permanebit; post te vero subjectorum tuorum meritis, nisi forte se corrigant, transferetur et concedet in externos. Sicut enim per Danielelem dicitur: « Dominatur Excelsus super regnum hominum, et cui-cunque voluerit dat illud (*Dan. iv*). » Nam et Assyriorum regnum, et Lacedæmonum aliorumque gentium per definita temporum spatia se tenuerunt, nec diutius præfixit diuturnitatis terminum, sicut eorum testantur annales excedere potuerunt. Huic etiam Italico regno aliquando dominati sunt Græci, ali-quando Galli, plerumque Latini. Tu quæso, gloriose rex, a pravis consiliariis, tanquam a venenatis serpenti-um sibilis aures obtura, in virile te robur per ardorem spiritus excita, collapsæ matri tuæ Romanæ Ecclesiæ manum porrige, et tanquam archangelus Raphael a Sara filia Raguel dæmonium, a quo viduatur, expelle (*Tob. viii*), ut sicut Octavianus Augustus in hoc gloriatur elogio: « Urbem, inquam, lateriti-um reperi, relinquo marmoream (*Suet. in Augusto*); » sic et tu multo gloriosus multoque nobilius dicere valeas: Romanam Ecclesiam jacentem quidem puer inveni, sed antequam plene pubesce-rem, 245 auctore Deo, in statum pristinum revo-

cavi. Ut de te quoque, sicut de illo, celebri- quan- doque per populum devotione dicatur: utinam, aut non nasceretur, aut non moreretur; imo, ut de sacris paginis adhibeamus exemplum, illud implea- tur in te quod David sibi Deum Israel dixisse com- memorat: « Sicut lux auroræ, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, et sicut pluvis germinat herba de terra (*II Reg. xxiii*): » sic cum eodem David non immerito valeas et ipse cantare: « Cuncta salus mea, et omnis voluntas, nec est quidquam ex eo quod non germinet (*Ibid.*). »

Utraque præterea dignitas, et regalis scilicet, et sacerdotalis, sicut principaliter in Christo sibimet invicem singulari sacramenti veritate connectitur, sic in Christiano populo mutuo quodam sibi foedere copulatur. Utraque videlicet alternæ invicem utilita- tis est indiga, dum et sacerdotium regni tuitione protegatur, et regnum sacerdotalis officii sanctitate fulcitur. Rex enim præcingitur gladio, ut hostibus Ecclesiæ munitus occurrat. Sacerdos orationum va- cat excubiis, ut regi cum populo Deum placabilem reddat. Ille sub lance justitiæ negotia debet terrena dirimere; iste fluentia cælestis eloquii debet sitienti- bus propinare. Ille constitutus est, ut nocentes at- que scelestos legalium sanctionum censura coerceat; iste ad hoc ordinatus est, ut per claves Ecclesiæ, quas accepit, alios zelo canonici vigoris astringat, alios per mansuetudinem ecclesiasticæ pietatis ab- solvat. Sed audi Paulum de regibus disputantem, et rectam regalis officii lineam jacentem: nam post multa sic ait: « Dei enim minister est tibi in bono; si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit (*Rom. xiii*). » Si ergo tu es minister Dei, quare non defendis Ecclesiam Dei? Cur armaris, si non præliaris? Cur accingeris, si con- gredientibus non resistis? Quis sub æstivo meridia- tur umbraculo securus poterit disputare de bello? Porro veraciter sine causa gladium portas, nisi resi- stentium Deo colla transfodias, nec vindex es in iram ei qui malum agit, dum in adulterantes Eccle- siam non consurgis, et cum Simeone et Levi violatæ sororis opprobrium a domo Israel non repellis (*Gen. xxxiv*). Vertatur ergo docta manus ad capulum, et cum David in Amalechitas impetu fulguris irruet (*I Reg. xxx*); et sicut ille latrunculos subegit sic et tu hostes Ecclesiæ vibrato justitiæ mucrone transfige. Sentiat sentiat veterrimus ille draco, Cadalous vi- delicet perturbator Ecclesiæ, eversor apostolicæ di- sciplinæ, inimicus salutis humanæ, sentiat, inquam, radix peccati, præco diaboli, apostolus Antichristi, et quid plura dicam? sagitta producta de pharetra Satanæ, virga Assur, filius Belial, filius perditionis, qui adversatur et extollitur supra omne quod dici- tur Deus, aut quod colitur (*II Thess. ii*), vorago li- bidinis, naufragium castitatis, Christianitatis oppro- brium, ignominia sacerdotum, genimen viperarum, foetor orbis, spureitia sæculi, dedecus universitatis: attexantur adhuc epitheta Cadaloi, catalogus videli-

cet nominis tenebrosi serpens lubricus, coluber tortuosus, stercus hominum, latrina criminum, sentina vitiorum, abominatio cœli, **246** projectio paradisi, pabulum tartari, stipula ignis æterni, sentiat iste motum regię majestatis, et terrenum metuat principem, qui audaciter provocat in bella cœlestem; et quia dicit insipiens in corde suo: « Non est Deus (*Psal.* xiii); » experiatur inesse regio pectori Christianę fidei pietatem, pro divinę militię castris non enerviter confligentem. Regnum ergo tuum arma corripiat, ut cum Melchisedech stet sacerdotium (*Gen.* xiv); sacerdotium oret, ut avitum David exaltetur imperium. Nam ad hoc pro te universalis orat Ecclesia, ut et labor tuus ei quietem pariat, et orationibus illius gloria tibi triumphalis accrescat, sicut et Moyses orabat eoque simul orante, vincebat; si vero remitteret manus Moyses, superabat protinus Amalech (*Exod.* xvii). Hinc et Apostolus ait: « Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt constituti (*I Tim.* ii). » Quare hoc? Audi quod sequitur: « Ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate (*Ibid.*). » Porro quia splendidę memorię pater ejus magnificus imperator sublimiter exaltavit Ecclesiam, tu quoque sicut ejus hæres imperii, sic etiam in ecclesiasticę cautionis jura succede. Igitur in ecclesiastici status incolumitate servanda clarissima soboles paternis respondeat institutis; et ab arbore sua non degerminet ramus in fructu, quam per traducem virtutis et gratię decus exornat. Sed sicut olim per illum, non amodo per te et collapsa resurgat Ecclesia, et ecclesiastica quę confusa est refloret disciplina.

Durius forte locutus sum regi, præsertim cum Salomon dicat: « In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubilis tui, ne maledixeris diviti, quia avis cœli portabit vocem tuam, et qui habet pennas annuntiabit sententiam (*Eccle.* x). » Et revera, qui peculatus crimen incurrit, in diacoposin cogitur infarcire quod tulit, sed tunc deferendum est regi, cum rex obtemperat Conditori; alioquin cum rex divinis resultat imperiis, ipse quoque jure contemnitur a subjectis. Si quis enim proprius, non Dei rex esse convincitur, qui in die pugnæ non stat pro castris Ecclesię, et sic propriis utilitatibus, specialiter metuit, ut ruinę periclitantis Ecclesię non succurrat. Sed et cum per Isaiam Dominus dicat: « Venite, te arguite me (*Isa.* i); » cur homo ab hominē despiciat argui quem constat eadem mortalitatis lege constringi? Et cum lege forensi cautum sit, ut qui in peremptores parentum non ulciscitur, in jus hæreditarię successionis nullatenus admittatur, ego, qui in homicidam matris meę, Romanę scilicet Ecclesię ulcisci nequeo, ultores saltem impellere non tentabo? Deputa ergo me, o rex, fideliter consulentem, non procaciter obloquentem; vel si placet, æstimato me præ dolore peremptę matris insanum, non adversus excellentiam regię majestatis insolenter elat-

A tum. Sed, o utinam ego ante tribunal tuum adjudicer reus perduellionis, dum tu tamen in adversarios apostolicę sedis vindices arbiter æquitatis. In cervicis meę jugulum securis vibrata desæviat, tantummodo Romana Ecclesia proprię dignitatis apicem per te reparata conscendat. Porro si Cadaloum cito velut alter Constantinus Arium **247** destruis; et Ecclesię, pro qua Christus mortuus est pacem reformare contendis; faciat te Deus in proximo de regno imperiale fastigium scandere, et a cunctis hostibus tuis insignis glorię titulos reportare; alioquin si adhuc dissimulas, si mundi periclitantis errorem, cum possis abolere, detrectas, et reliqua. Cohibeo spiritum, et consequentię relinquo lectoribus intellectum.

EPISTOLA IV.

HUMBERTI ARCHIEPISCOPI, BONIFACII ALBANENSIS ET CÆTERORUM CARDINALIUM EPISCOPORUM AD AGNETEM IMPERATRICEM, HENRICI II IMP. UXOREM.

ARGUMENTUM. — Petierat imperatrix Agnes per litteras, ut pallium Moguntino archiepiscopo recen- ter electo mitteretur. Rescribunt doctores beatissimi a secretis episcopi cardinales, id fieri non posse. Non solere enim Romanam Ecclesiam cuiquam antistiti absentis, nisi qui prius a summo pontifice, aut ejus legato examinatus idoneus tantę dignitati inventus fuerit, pallium tribuere. Oportere igitur eundem Moguntinum archiepiscopum Romanam proficisci, ut ibi approbatus et voti compos effectus, in patriam revertatur.

Serenissimę imperatrici AGNETI, HUBERTUS archiepiscopus, et BONIFACIUS Albanensis cum cæteris cardinalibus episcopis, concordissimę fidelitatis obsequium.

A longo jam tempore prorsus imperiali majestati Ecclesia Romana plus non debuit quam vestrę glorię, ex cuius videlicet sanctę devotionis studio multa beneficia et magna suscepit. Ita nimirum, ut jure dicaris B. Petri apostolorum principis filia, et Dei omnipotentis in commisso tibi regimine fidelis ancilla. Si quid ergo magnificentia vestra Romanam petit Ecclesiam, quod canonicis obviet regulis, non malitię, quod absit, ascribimus; sed consiliatorum vestrorum potius ignorantię deputamus. Petistis enim ut domino Moguntino pallium mitteretur, quod procul dubio sanctorum Patrum sanctionibus probatur adversum. Ipsi siquidem pontifices ex antiquę traditionis usu, ad apostolorum debent limina pro- perare, et hoc, sine quo metropolitani esse non possunt, signum consummandę suę dignitatis accipere. Quod si huic assertioni fortassis objicitur, a Romanis pontificibus pallium ad plurima loca sæpe per nuntios fuisse transmissum, hoc negotium tali videtur declaratione distingui; quia tunc temporis legati Romanę Ecclesię vice papę fungebantur, per provincias constituti. Illi igitur eos, qui ad episcopatus apicem promovebantur, examinabant, sicque pallium ab apostolica sede per nuntios impetrabant. Porro autem, ut uno sufficiat exemplo declarare quod dicimus; Brunichildis regina Francorum Syagrii fratri suo, Augustodunensi videlicet episcopo, a B. Gregorio impetrare pallium alia ratione non po-

tui. (GREG. *Regist.* l. vii, ep. 5), nisi **248** ille, quamvis bonus esset et justus, Candidum defensorem, qui in illis partibus apocrisarii fungebatur officio, ab eo examinandus adiret, sicque accipiens pallium dignam in legato suo Romano pontifici reverentiam exhiberet. Mauritius etiam imperator ab eodem Gregorio per longa tempora supplicans, aliter, quod de pallio petierat, non implevit, nisi quia Maximus Salonitanus episcopus Ravennam usque pervenit, seque ex his capitulis, quæ sibi objecta fuerant coram his, quibus hoc iudicium injunctum fuerat, digna satisfactione purgavit (IDEM. *Regist.* l. v, ep. 25 et l. vii, epist. 129). Enimvero et beatus papa Damasus hoc decrevit (apud Iyonem Carnotensem, lib. i), ut quisquis metropolitanorum ultra tres menses post ordinationem suam Romano pontifici fidem suam exponere, et pallium flagitare distulerit, commissam careat dignitate. Quapropter ipse dominus Moguntinus electus vester ad apostolorum limina venire non differat, sicque perfectio suæ dignitatis canonice et ordinabiliter fiat. Sive enim nos, sive Dominus noster, quidquid pro quolibet mortalium necesse est agere, pro vestræ celsitudinis gloria non dubitamus implere.

EPISTOLA V.

AD EAMDEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 56.)

EPISTOLA VI.

AD EAMDEM.

ARGUMENTUM. — Eandem Agnetem, quæ Rainaldi Comani episcopi, Hermisindæ affinis et ipsius Petri Damiani præsentia destituta, quibusdam solabat antea de rebus ad pietatem pertinentibus colloqui, et consilia sua omnia communicare, tristior aliquantulum videbatur effecta, consolatur et hortatur, ut in Christi amicitiam se penitus insinuet ab illo omnia solatia petenda, quandiu cum illo sit, nunquam se solam esse arbitretur.

Dominæ suæ imperatrici AGNETI, PETRUS peccator monachus servitatem.

Arbitror, venerabilis domina, quoniam ex quo dominus Rainaldus Comanæ sedis episcopus, et sancta mulier Hermisinda relicta quondam germani tui, ego quoque servus tuus, ad propria quique recessimus, mens tua nunc fluctuat, et velut omnium destituta solatio, solam se remansisse deplorat. Gravatur forte longioris censura silentii, et tædium est colloquentium nunc deesse præsentiam, quos sæpe refugiens, dum adessent, remotioris anguli latibulum expetebas. Toleramus enim sæpe quod gratis offertur; perfrui, quod difficilius, obtinemus: parvipendimus quod abundat: et quod deesse conspicimus, inlianter optamus. **249** Verum pia mens tua, quæ divini amoris igne succendi votis omnibus æstuat, nequaquam ex humanæ societatis absentia contabescat; imo quanto sibi terrena solatia deesse considerat, tanto magis de propinqua sancti Spiritus paraleti præsentia confidat. Unde Salvator cum iturum se ad Patrem post resurrectionis gloriam declararet, et ex hoc discipulorum animos non mediocriter perturbandos

esse conspiceret, præsto subjunxit: « Quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum; sed ego veritatem dico vobis: Expediit ut ego vadam. Si enim non abiero, Paraletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos (*Joan.* x). » Si ergo illuminator mentium Spiritus apostolicis illabipectoribus plena diffusionem non poterat, nisi Veritas ipsa, quæ eis illum missurus erat, corporalem sui præsentiam ab eorum subtraxisset obtutibus, quanto magis necesse est ut purus homo ab hominum se frequentia subtrahat, quatenus superni muneris capax fiat? Sicque mens humana dum vacat ab aspectibus hominum, sancti Spiritus mereatur ingressum. Eorum ergo, qui tecum conversabantur, absentiam, noli deputare jacturam, imo salutis occasio, perfectionis lucrum et propensio nostri meriti deputetur argumentum, quia, dum strepitus humani cessat alloqui, construitur in te per silentium templum Spiritus sancti. Hinc est, quod de Israelitici templi constructione sacra testatur historia, quia malleus et securis, et omne ferramentum non sunt audita in domo Domini: cum ædificaretur (*I Reg.* vi). Templum quippe Dei per silentium crescit, quia cum mens humana per exteriora se verba non fundit, in sublime fastigium spiritualis ædificii structura consurgit, tantoque suberescens, in altiora sustollitur, quanto per silentii custodiam circumclusa, sese extrinsecus fundere prohibetur. Custos enim justitiæ silentium. Et per Jeremiam dicitur: « Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini: Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius, et tacebit, quia levabit se super se (*Thren.* iii). » Solitarius plane, dum tacet, se elevat super se, quia mens humana, dum intra silentii claustra undique circumcluditur, in superiora sublimis erigitur, ad Deum per cœlestis desiderium rapitur, et in amore ejus per ardorem Spiritus inflammatur, et tanquam fons vivus, dum per verborum circulos fluere hinc inde non sinitur, undis excrecentibus in altiora cumulatur. Templum ergo tui pectoris nunc per silentium crescat, virtutum spiritualium tanquam cœlestium lapidum in te structura consurgat, ubi supernus ille sponsus, quem totis visceribus diligis, velut in thalamo suo delectabiliter requiescat. Memento itaque quod Apostolus ait: « Quia fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, Christus Jesus. Si quis posuerit super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulas, quale cuiusque fuerit [opus], ignis probabit (*I Cor.* iii). » Quid enim per aurum, argentum et lapides pretiosos, nisi robor et ornamenta virtutum? Quid vero per ligna, fenum et stipulas, nisi fragilitas innuitur vitiorum? Attende ergo, ut ædificium quod in te fit, non ex fragili sit materia, quæ flammis **250** esse possit obnoxia, quæ ventis sit impellentibus ruitura. Lignum plane, fenum et stipulas facile potest vorax flamma consumere; aurum vero vel argentum, sive lapides pretiosi, nesciunt incendio subjacere. Et

certe per eundem Apostolum dicitur : « Sumentes A
scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi
igneae extinguere (*Ephes. vi.*) » Ignis ergo, quem
clandestinus hostis immittit, inveniatur in te pretiosa
metalla virtutum, non stipulas et fomites vitiorum,
ut farentibus flammis, quas callidus insidiator ex-
sufflat, non materia putris ac fragilis enerviter cedat,
sed impenetrabilis ac robustæ soliditatis vigor ob-
sistat, ut illa virtus Altissimi, quæ virginalis uteri
visceribus obumbravit (*Luc. i.*), mentem quoque tuam
in perpetuo vernantis pudicitiae virore custodiat,
camque, quod absit, a duris spiritualis nequitiae va-
poribus [*f. obumbrari, vel aliquid simile desideratur*]
non permittat.

Consolare igitur, venerabilis domina, et a corde
tuo omne tedium noxii mœroris expelle. Christus B
sit confabulator tuus, Christus tibi contubernalis sit
et conviva; imo Christus ipse tuæ sint deliciae, ipse
quotidianæ refectionis epulum, ipse tibi sit intimæ
dulcedinis alimentum. Cum illo simul lege, cum illo
jugiter psalle, cum illo denique te in pavimento ora-
tura prosterne, cum illo te erige; cum illo te dormi-
turam lectulus capiat, cum eodem sopor inveniatur.
Ejus te pudicus atque virgineus amplexus astringat,
ut in te quoque veraciter impleatur quod per Isaiam
dicitur : « Gaudebit sponsus super sponsam, et gau-
debit super te Deus tuus (*Isa. LXII.*) » et tu specia-
lis dicere valeas, quod generalis sponsa dicit in Can-
ticis : « Dilectus meus inter ubera mea commorabi-
tur (*Cant. i.*) » Constat enim quod inter ubera pectoris
cor hominis situm est. Dilectus ergo inter sponsæ C
ubera commoratur, cum a fidei qualibet anima Chri-
stus toto corde diligitur. Huic ergo sponso dicat
anima sancta tua : « Ecce tu pulcher es, dilecte mi,
et decorus; lectulus noster floridus (*Ibid.*) » Ipse
enim speciosus forma præ filiis hominum (*Psal.*
XLIV.) » Et quia propter ejus amorem regales infu-
las contempsisti, imperiale fastigium despexisti, ipse
corona, ipse tibi sit purpura, ipse totius gloriæ tibi
præparet beata ornamenta; ut merito debeas cum
Propheta cantare : « Induit me Dominus vestimento
salutis, et indumento lætitiæ circumdedit me, quasi
sponsus decoratus corona, et quasi sponsa ornata
monilibus suis (*Isa. LXI.*) » Hic in te societatis hu-
manæ consoletur absentiam, hic tibi vel pro omnium
jussione, et allocutione sufficiat; hic velut alter, sed D
longe præstantior, Helcana veraciter dicat : « Non
jam Anna, sed Agnes, cur fles, et quare non comedis,
et quam ob rem affligitur cor tuum? nunquid non
ego melior sum quam decem filii? » (*I Reg. i.*) Et quo-
niam Helcana, Dei zelus dicitur, zelus Dei dilectio
Redemptoris animum tuum in omni mœroris et an-
gustiae tædio consoletur, ut in eum te in omni, quam
pateris, adversitate projicias, sub ejus umbraculum
ab humanæ persecutionis ardore confugas, et in ejus
amplexibus secunda suaviter requiescas, quatenus
ipse vel semetipsum quietis intimæ præbeat portum,
qui pro te dignatus est in mundanis fluctibus intui-
dantium procellarum perferre naufragium.

251 EPISTOLA VII.

AD EAMDEM.

ARGUMENTUM. — Significat quantæ sibi molestiæ sit
ab ea disjungi, et spem propinqui reditus pollice-
tur. Interim hortatur, ut magnitudinem præmio-
rum, quæ diligentibus Deum in cœlo præparata
sunt, considerans, ad exemplum Christi, labores
et incommoditates et aspera quæque tantisper,
dum in arcto hoc corporis domicilio versatur,
perferre non erubescat.

Dominæ suæ imperatrici AGNETI, PETRUS peccator
monachus quidquid servus.

Quoniam a sancta præsentia vestra remotus sum,
et hoc tempore vobiscum esse non possum, satis do-
leo, et quotidiana lamentatione suspiro. Interim ta-
men, antequam ad vos redeam, hortor sanctam pa-
tientiam vestram, ut non ei grave sit aspera quælibet
ac dura perferre, et pro amore cœlestis sponsi solli-
citudinem, vel etiam necessariis sumptibus inopiam
sustinere. Cum enim Christus pro te pertulerit cru-
cem, quid mirum si tu suslineas pro illius amore
pauperiem? Si ille, cui Virtutes et Dominationes
famulabantur in cœlo, sputa, flagella, opprobria, co-
laphos, et alapas patiebatur in mundo; quid magnum
si tu, quæ terra es, imperialis gloriæ vanam projicias
pompan, et non mundi reginam, sed, quod longe
gloriosius est, te præbeas æterni regis ancillam?
Recordare quod dicit Apostolus : « Exeamus igitur
ad eum extra castra, improperium ejus portantes;
non enim habemus hic manentem civitatem, sed fu-
turam inquirimus (*Hebr. VIII, 13.*) » Felix nimirum tale
commercium, ubi datur lutum, tollitur aurum; pro
tenebris lucem, pro terrenis honoribus cœlestis glo-
riæ comparamus dignitatem. Sicut enim per pro-
phetam dicitur : « Omnis caro fenum, et omnis glo-
ria ejus tanquam flos feni; ruit fenum, et flos ejus
cecidit; qui autem servat verbum Domini, manet in
æternum (*Isa. XL.*) » Porro autem qui hodie indui-
tur purpura, cras includitur sepultura. Hodie quis
hominibus dominatur, cras autem a vermibus factus
putredo corroditur. Hodie regalibus infulis redimi-
tur, cras vilibus panniculis exanime cadaver obvol-
vitur. Hodie splendet coronatus in regalis excellentiæ
solio, cras fetet marcidus in sepulcro. Hæc igitur et
hujusmodi, domina mi, subtiliter pensa, et hujus
vitæ labores cum Jesu nunc æquanimitè tolera, ut
cum ipse, qui judicatus est, judicaturus advenerit,
tu velut una de sapientibus virginibus ornatis lampa-
dibus (*Matth. XXV.*), ei decenter occurras, et pro
temporali purpura stolam immortalitatis accipias, ac
pro corona, quæ de terreno fuerat fabricata metallo,
illud diadema suscipias, quod in cœlo factum est de
lapide pretioso.

252 EPISTOLA VIII.

AD EAMDEM AGNETEM IMPERATRICEM.

ARGUMENTUM. — Eandem in Germaniam profectam
hortatur, ut redeat, indicans quanto mœrore ob
ejus discessum tum Italia omnis, tum præcipue
Roma affecta sit, in qua scilicet urbe omnes ad
veram virtutis viam ejus sanctissimis exemplis
excitabantur.

Dominæ suæ AGNETI imperatrici, PETRUS peccator A monachus servitûtem.

Vix referre sufficio quanto cor meum mœrore confunditur, dum reditus vestri lætitiâ, suspensis quotidie visceribus, præstolatur. Heu me! cur itineri vestro recors ac stolidus assensum præbui? imo cur egredienti me ipsum non violenter opposui? Cur non equorum frenâ corripui, et cursum vestrum vel obviis manibus, in quantum licuerat, non tardavi? In vestri plane recessus absentia, mœret Roma, B. Petri luget Ecclesia, et tota per sanctos viros ac mulieres lamentatur Italia. Tu siquidem, velut aureum sidus, terrena quærentium videbaris illustrare caliginem, atque ad Deum provocans, micantis exempli refundebas te sequentibus claritatem. Et, ut multa præteream, ego quoque donec te procul abesse suspiro, Romana conspiciere mœnia perhorresco. Revertere ergo, domina mi, revertere, teque lugentibus festivam redde lætitiâ, qui rutilantem cœli gemmam de capite mundi Roma, quodammodo ploramus avulsam. Ingerat tibi nauseam aula regalis imperii, sola tuis naribus sagena redoleat piscatoris. Illic cum Petronilla simul habere te libeat sepulturam, ut insignis ille pater geminam juxta se, carnis videlicet ac spiritus gaudeat requiescere filiam. Dominum meum Lopertum episcopum æque saluto, et, ut cito revertatur, imploro.

EPISTOLA IX.

NICOLAI PAPÆ II AD... REGINAM GALLIÆ (101).

ARGUMENTUM. — S. doctor Nicolai II papæ nomine C scribit ad Galliarum reginam, laudat ejus pietatem et in pauperes beneficentiam; hortatur, ut tam laudabile vitæ institutum, quod semel arripuerat, usque ad extremum constanter retineat; simulque suadet, ut virum suum regem ad rempublicam juste administrandam, ecclesiam tuendam et pietatis opera edenda, inflammet, filios quoque suos eisdem, quibus ipsa imbuta est moribus, instituat.

253 NICOLAUS episcopus, servus servorum Dei, gloriosæ reginæ salutem et apostolicam benedictionem.

Bonæ voluntatis auctori omnipotenti Deo dignas gratias agamus, quia in femineo pectore virile vivere virtutum robur audimus. Pervenit quippe ad aures nostras, præcellentissima filia, serenitatem tuam indigentibus munificentiæ piæ liberalitatis affluere, D devotissimæ orationis studiis insudare, pro violenter oppressis vim districtiōnis exercere, cæterisque bonis operibus, in quantum tibi competit, officium regis dignitatis implere. Hortamur igitur, ut eum quem, Deo inspirante, semel ingressa es, tramitem teneas: invictissimumque virum tuum, filium nostrum regem ad pietatis æquitatisque gubernacula moderanda, statumque Ecclesiæ refinendum provocare contendas. Si enim eloquentia Abigail stultum Nabal ab irascentis David gladio servavit illæsum (I Reg. II); quanto magis sancta devotio tua prudentissimum, virum tuum divinis reddet obtutibus gra-

tiosum? Sic denique eum vere diligis, si servare quæ Dei sunt piis exhortationibus facis. Alioquin quo pacto viros suos illæ conjuges amare credantur, quæ in eis capsas, ut ita loquar, corporum diligunt; sed animarum aurum, quod in eis reconditur, non attendunt: Habemus enim, juxta Apostolum, thesaurum istum in vasis fictilibus (II Cor. IV). Quæ nimirum hoc duntaxat amplectuntur, quod vermes devorant in sepulcris; illud vesane despiciunt, cui immarcescibilis gloria servatur in cœlis. In carne quippe amorem suum illa constituerat, quæ David se despicienti, ironica insultatione dicebat: « Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante oculos servorum suorum, et nudatus est quasi nudetur unus ex scurris? » (II Reg. VI). Quæ profecto quia desiderium suum in sola carne posuerat, carnis fructu debita est animadversione privata. Unde paulo post Scriptura subjungit: « Igitur Michol filia Saul, non est natus filius usque ad diem mortis suæ (Ibid.) » Tu autem, gloriosa filia, quia fecunditatis donum divinitus meruisti, sic clarissimam instrue sobolem, ut inter ipsa lactantis infantiæ rudimenta ad Creatoris sui nutriatur amorem. Per te igitur discant, cui potissimum debeant, et quod in regalis aulae solio sunt nobiles geniti, et quod in Ecclesiæ gremio longe nobilius per sancti Spiritus gratiam sunt renati. Noli aliquando pecuniam præferre justitiæ, sed thesaurum veræ sapientiæ inhianter acquire. Regina quippe Saba venit non videre divitias, sed audire sapientiam Salomonis (III Reg. X). Quas tamen ipsa non petiit, copiosius reportavit. Tu etiam, filia, divinis obediendo mandatis, sapientiam posside, ut merearis ad salutem animæ tuæ et terrenis competenter affluere et de transitorii regni culmine ad cœleste transire.

254 EPISTOLA X.

AD GOTHIFREDUM DUCEM ET MARCHIONEM TUSCIÆ.

ARGUMENTUM. — Hac epistola Gothifredo duci et marchioni scribit, se graviter tulisse ab illo Cadaloum pseudopontificem, qui a catholica religione defecerat, hospitio acceptum esse; idque facinus pluribus sacrarum litterarum exemplis amplificat, admonetque ut culpam agnoscat, et lacrymis deleat iterumque in gratiam S. R. Ecclesiæ redeat.

D Domno GOTHIFREDO, excellentissimo duci et marchioni, PETRUS peccator monachus zeli ferventis obloquium.

Nova nuper et inaudita de vobis apud nos fama percrebuit, quæ nobis non parvi mœroris mœstitiam intulit, viscera tremefacta concussit, os nostrum a solita gloriæ vestræ laude compescuit, et tabefactum cor, velut acutissimo doloris intimi pugione transfodit. Vos scilicet communicasse cum Cadaloo, quem, ut liquido nostis, jam dudum universalis Ecclesia, tanquam lethale virus evomuit, et, ut revera putridum membrum, de propriis visceribus amputavit, in gehennalis barathri profunda demersit, et

(101) Annam Henrici regis uxorem, Philippi item regis matrem crediderim.

quasi stercus hominum intra latrinæ cuniculos obrutum, ne naribus hominum de cætero feteat, spiramen obstruit. Huic itaque tali viro vestram communicasse prudentiam, fossores in agro, mercatores in foro, milites vociferantur in publico. Heu, proh dolor! vir eminentissime, ubi tunc erant uberes illi lacrymarum rivi, quos velut torrentem, de ferventissima pii pectoris consueveras charitate profundere, et, sancti Spiritus amore succensus, non cessabas madefacta fletibus ora rigare? Huccine redacti sunt eleemosynarum fructus, quibus utique per continuum quadragesimalis jejunii cursum liberalis piissimæ clementiæ tuæ largitas, non modo indigentium recreavit inopiam, sed etiam ad nostri Redemptoris exemplum et pedes lavit, et oscula defigere non erubuit? Unde timendum vobis est quod per Aggæum de illo viro dicitur: « Qui habuit pecuniam, et misit eam in sacculum pertusum (Agg. I). » In pertusum quippe sacculum quidquid per oris aditum mittitur, per irruptionis exitum necesse est elabatur. Et quid prodest, si primo per constipationem pecuniæ crumena turgescat, et per jacturam incuriæ vacuefacta mox folleat? Et quidem adversus Antichristum hunc viriliter dimicasti ejusque conatibus sacrilegis atque perversis, cum serenissima atque clarissima uxore tua frequentius obstitisti, nunc autem nescio quis sanctæ religionis vestræ constantiam ab hac intentione compescuit, tantumque virtutis ac severitatis honestæ rigorem pestifera suggerendo mollivit et quasi coeptum opus obruere persuasit. Unde et Salomon ait: « Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis (Prov. xviii). » **255** Quia videlicet qui coepta bona districte non exsequitur, dissolutione negligentiae manum destruentis imitatur.

Dic mihi, vir magnifice, si quis honestis ac pudicissimis thalamis tuis inferre moliretur injuriam, quis necessarius tuus, quis domesticus auderet illi familiaritate conjungi? Quis illorum præsumeret in amicitiae foedere copulari? Si ergo homo cum adversario domini sui concordiae foedus inire non audeat, quo pacto sublimitas tua illi communicare non timuit, qui sponsam Christi, sanctam scilicet Ecclesiam, quasi per obsceni lenocinii stuprum violare præsumpsit? Dei quippe hostis esse convincitur, qui ejus inimico in amicitia sociatur. Hinc est, quod cum Joram rex Israel, vir utique funestus, et impius, Eliseum consuleret, dicens: « Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manum Moab? » Respondit Eliseus: « Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat Regis Judæ erubescerem, nec attendissem quidem te, nec respexissem (IV Reg. iii). » Hinc est, quod eidem Josaphat quia auxiliabatur Achab, Jehu filius Humani, propheta dixisse legitur: « Impio præbes auxilium et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, idcirco iram Domini meraberis; sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, et præparaveris cor

A tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum (II Paral. xix). » Hinc est quod Achab, quia Benedab regem Syriæ, quem bello contriverat, abire permisit illæsum, ex ore prophetæ quod dignum erat audivit: « Quia dimisisti, inquit, virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus (III Reg. xx). » Hinc est quod Saul regnum perdidit, quoniam impie pius in Agag regem Amalech, sicut dignum fuerat, non vindicavit (I Reg. xv). Quod si suam nunc in te Deus omnipotens expostularet injuriam, et hanc tibi proponeret dignam retributione querelam ego te, inquit, prae cunctis regni tui principibus extuli, ego per cunctos Romani fines imperii insignem atque conspicuum constitui, ego tibi in peregrinæ terræ partibus multo plures quam de paterno jure successivas divitias contuli, nullumque te, præter regalis imperii principatum, non dicam præcedere, sed ne vel æquiparare permisi. Quod si hæc pauca sunt, adde quod et acuti cordis ingenium et facundiam ad loquendum, et vires ad bellandum tradidi ac rigida multorum hostium pedibus tuis colla substravi. Ego tibi hæc omnia cum multis aliarum virtutum dotibus contuli, et tu adversarium meum a me projectum, a membris meis prorsus abscissum, communi sacerdotum meorum sententia condemnatum in communionem suscipere decrevisti? Si hæc, inquā, tibi Deus per semetipsum, vir insignis, opponeret, quid excusationis obtenderet? quod tergiversationis aufugium prudentiæ tuæ subtilitas inveniret? Hæc, et his similia, quæ tibi possent objici, vir insignis atque sublimis, attende; reatus admissi piaculum dignæ poenitentiae fletibus ablue: lethalis amicitiae foedus abrumpe, te deliquisse palam omnibus confitere, et in gratiam sedis apostolicæ, cujus nobilis et præclarus es filius, sub celeritate revertere, **256** quatenus qui, quod a membris diaboli laudabatur, explodis: (cum) et ipse per lamenta poenitentiae sponte corrigeris, simul cum rege David, non modo veniam a Deo, sed et gratiam consequaris (II Reg. xii). Parcat ori meo sublimitas tua, vir magnifice, nec non adversum te, sed pro se locutum esse conjiciat, et quod a me dictum est, non livoris, vel odii fomitem, sed medicinalis curæ potius deputet ustionem.

EPISTOLA XI.

AD EUMDEM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 57.)

EPISTOLA XII.

AD EUMDEM.

(Habetur tom. III, in opusc. 57.)

EPISTOLA XIII.

AD EUMDEM EJUSQUE UXOREM BEATRICEM.

ARGUMENTUM. — Petit ut abbati S. Joannis Baptistæ pecuniam largiatur qua bibliothecæ emptæ pretium persolvere possit, simulque hujusmodi pietatis operum quanta sit utilitas docet.

Domno GOTHIFREDO marchioni et duci, et BEATRICI serenissimæ conjugii, PETRUS peccator monachus orationem.

Filius hic noster, abbas videlicet monasterii S. Joannis Baptistæ, bibliothecam emit, sed quia non potest pretium inopia constringente persolvere, necessitate compellitur a me reddendæ quantitatis auxilium flagitare. Sed quod ad præsens mihi non adjacet, ab aliis exigendi licentiam tribuo; quod a nobis, divitibus scilicet episcopis non assequitur, a vobis saltem exiguis ac pauperulis in aliquo consoletur. Quod si dicit aliquis: Mundus adversum nos furit, bellum ingruit, et vacare nos ad offerenda Deo munera non permittit, audiat quia Josue dux Israel in deserto pugnabat, et Moyses in monte, manibus in cælum extensis orabat (*Exod. xvii*); sed, sicut Scriptura perhibet, cum remitteret manus Moyses, superabat Amalech; cum vero manus erigeret, corruerat Amalech, et vincebat Israel. Hinc propheta dicit: « Levate corda vestra cum manibus ad Deum (*Thren. iii*). » Cor quippe cum manibus ad Deum levat qui, dum orationum Deo vota persolvit, ei quoque, vel ad ornamenta ecclesiarum, vel ad subsidia pauperum, **257** rerum suarum dona transmittit. Induamus ergo nobis lorica[m] bonorum operum, et jacula non timebimus impiorum. Unde Salomon in Proverbiis: « Ne paveas, inquit, repentino terrore irruentes tibi potestates impiorum, Dominus enim erit in latere tuo et custodiet pedem tuum, ne capiaris (*Prov. iii*). » Unde autem debeamus hanc audaciam mente concipere præsto subjungit: « Noli prohibere benefacere eum qui potest; si vales, et ipse benefac: ne dicas amico tuo: Vade, et revertere, eras dabo tibi, cum statim possis dare (*Ibid.*). » **C** Confidendum est ergo, non in ferro, vel armis, sed in operibus pietatis. Ego autem venire[m] ad vestræ jussionis imperium, nisi senectus incurva tremulum reprimeret gressum. Verumtamen frater hic videat et perpendat, si me causa rationalis invitat. Excellentiam præterea vestram humiliter obsecro, ut si quem ad Teutonica loca transmittis, pro charitate nostra ad dominam meam Agnetem imperatricem hanc epistolam dirigas (102).

EPISTOLA XIV.

AD BEATRICEM DUCISSAM, GÖTHIFREDI DUCIS TUSCIÆ UXOREM.

ARGUMENTUM.—Beatrici Gothifredi ducis uxori scribit se magnopere exhilaratum quod comperisset illam concordi voluntate cum viro suo continentiam **D** servare. Proponit ei sanctarum exempla mulierum, eaque ut ante oculos habeat et imitari studeat hortatur. Hospitalitatem præcipue in pauperes et in Ecclesias munificentiam ei commendat.

BEATRICI excellentissimæ duci PETRUS peccator monachus quotidianæ orationis instantiam.

Gaudeo plane in te atque gloriosissimo viro tuo, dispositionem omnipotentis Dei vehementer admiror. Qui nimirum dum vos in tam sublimes terrenæ dignitatis arce constituit, et bonorum insuper operum fructus afferre concessit, quid aliud quam ad mundi miraculum abietes feraces ostendit? Vitis

A siquidem parva, sed fructifera; abies autem est proceras, sed infecunda. Sed illa quidem, quod minus habet in robore, compensat in uvarum profluentium ubertate; ista vero licet nil conferat mensis erigendis, tamen est apta fructuris, et quod non deliciis, exhibet ædificiis. Ubi autem duo ista concurrunt, nimirum ut simul et proceritas arboris et proventus sit ubertatis, quanto rarior, tanto major res est digna miraculo. Hoc igitur in vobis geminæ gratiæ reperitur insigne, et in Deum scilicet humilis ac sancta devotio, et erga mundum sublimis potentie celsitudo, ut dici non immerito valeatis et vitis excelsæ et abietes fructuosæ. De mysterio autem mutuae continentie, quam inter vos, Deo teste, servatis, diu me, fateor, duplex opinio tenuit, ut virum **B** quidem tuum arbitrarer hilariter hoc pudicitie munus offerre; te vero gignendo prolis desiderio non hoc libenter admittere. **258** Sed cum gloriosus idem vir nuper mihi ante sacrosanctum corpus beati apostolorum principis intimasset sanctum desiderium tuum et pudicitie perpetuo conservandæ propositum, fateor, « Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi (*Psal. cxxi*), » et exultavi vehementer. Jam siquidem solutum est in te illud antiquæ maledictionis elogium, quo primæ mulieri dictum est: « Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tibi (*Gen. iii*). » Constat plane Saram castitatis ex tunc jam habuisse propositum, cum id fieret, quod sacra de illa narrat historia, quia desierant Saræ fieri muliebria. Et insuper illa dicit: « Postquam consenui, et dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? » (*Gen. xviii*.) Quibus utique verbis perspicuum est, eam castitatis jam tunc tenuisse propositum. Et post hæc dixit Deus ad Abraham: « Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus (*Gen. xxi*). » Ecce, cui prius Abraham imperaverat et dominus dicebatur, jam illi per castitatis meritum obedire præcipitur, ut ejus verbis jam in cunctis obediat qui sibi prius tanquam Dominus imperarat.

Cum quo illud etiam salutis exemplum ab eisdem patriarchis addiscite, ut humanitatis officium non negligatis hospitibus exhibere. De his enim Apostolus cum præmississet: « Charitas fraternitatis maneat in vobis, et hospitalitatem nolite oblivisci, » specialiter addidit: « Per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio receptis (*Hebr. xiii*). » Sicut enim sacra tradit historia: « Cum venissent ad Abraham tres viri, festinavit in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata similia commisce, et fac subcinericios panes. » Deinde sequitur: « Ipse vero ad armentum cucurrit, et tulit inde vitulum tenerrimum optimum, etc. (*Gen. xviii*). » In quibus utique sacri eloquii verbis hoc attendendum est quoniam Abraham, ut humanitatem exhiberet hospitibus, non hoc Agar ancillæ præcepit, non servis injunxit, non hoc quibuslibet domus suæ vernaculis imperavit, sed ipse per se potissimum et uxorem

suam opus pietatis implevit. Unde præsto subjungitur: « Tulit quoque butyrum, et lac, et vitulum quem coxerat, et posuit coram eis; ipse vero stabat juxta eos sub arbore (*Gen. xviii*). » Ipse vero cum uxore sua ministrabat hospitibus, nec humanitatis obsequium delegandum personis vilibus decernebat. Horum plane sequebatur exemplum et uxor Theodosii imperatoris, de qua, ut eadem verba subnectam, tripartita testatur historia (*lib. ix, c. 31*): « Claudorum, inquit, atque debiliū maximam habebat curam, non servis, non aliis ministris utens, sed per semetipsam agens, et ad eorum habitacula veniens, et unicuique quod opus haberet præbens. » Moxque subjungit: « Sic etiam per Ecclesiarum xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum exstergens, jus gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosque ministrans calicesque abluens, et alia cuncta faciens quæ servis et ministris mos est solemniter operari. » Væ nobis pigris, desidibus ac superbis, qui hoc solum a nobis extorquere vix possumus, ut simplices sumptus et residuas ciborum nostrorum quisquillas in egenorum gremia ventilemus. Si quis autem fortassis assentator assisteret, qui pro regii dignitate **259** fastigii eam a sedulitatis hujus ministerio prohiberet, aiebat: « Aurum distribuere opus imperii est; ego autem pro ipso imperio hoc opus offero bona mihi omnia conferenti. » Nec sufficebat illi, ut ipsa duntaxat operibus pietatis insisteret, nisi et imperatorem, virum videlicet suum, ad ejusdem sanctæ devotionis infantiam [*f.*, instantiam] provocaret. Unde et hæc ejus verba sunt: « Oportet, inquit, te semper, marite, cogitare quid dudum fuisti, quid modo sis. Hæc si semper cogitaveris, ingratus benefactori non eris: sed imperium, quod suscepisti, legaliter gubernabis, et harum rerum placabis Auctorem. » De hac itaque muliere dicere possumus quia primæ mulieri prorsus absimilis, et diversa loquitur et contraria, quam illa fecit, operatur. Illa siquidem prohibitum pomum primum comedit, deinde viro ut et ipse comederet suasit (*Gen. iii*); ista vero viro suo et imitandæ conversationis exemplum, et sanctæ exhortationis ministravit eloquium. Illa igitur et agendo et loquendo de paradisi possessione virum expulit: ista suum verbis et operibus revocavit.

Noli præterea, domina mea, noli sicut plerique sæculi potentes, ecclesiastici juris confiscatione detescere, sed stude potius ecclesiās tenues prædiorum tuorum collatione ditare. Da terram, et tolle cælum. Possessiones transitorie transferantur in titulos hæreditatis æternæ. Dicam sane, quod mihi retulit Heinricus, venerabilis rector cœnobii ad honorem beatarum virginum Floræ et Lucillæ, in Arfino territorio constituti: Videsne, ait, basilicam prope astantem? Illac scilicet nobis iter erat euntibus. Hæc vulgo S. Maria Pauper antiquitus vocabatur. Cumque contingeret ut Guilla mater egregii marchionis Hugonis per consua ista transiret, accidit etiam ut hujus ecclesiæ vocabulum ad ejus perveni-

ret auditum. Quam mox ut nobilis mulier et insignis audivit, indigna nimis et quasi nauseando fastidens: Absit, inquit, absit, ut eam vocemus Pauperem, quæ cœlestis gloriæ genuit largitorem; absit, inquam, ut in terra pauperis sit digna vocabulo, quæ super angelos elevata, divitias possidet immortales in cœlo. Ac protinus intulit: Estne mei juris hic ulla possessio? Cui responsum est quod haberet ibi villam novem quidem mansionibus ex antiquo more distinctam, quæ postmodum, juxta modernam consuetudinem, in plurimas est divisa. Hanc, ait, continuo jure ecclesia ista possideat, eamque de cætero nemo Pauperem appellare præsumat. Talium ergo nobilium esto semper æmula, nec te ad agendum aliquid generositas carnis, sed potius linea provocet sanctitatis. Frivolum quippe est, proavorum jactare titulos, gloriosum sanctorum præcedentium æquiparare triumphos. Helenam siquidem Constantini principis matrem stabulariam fuisse Romanam tradit historia. Unde et Eutropii hæc fere verba sunt (*Hist. lib. 2*): « Constantino, inquit, mortuo, Constantinus ex obscuriori matrimonio ejus filius de Britannia creatus est imperator. » Cui scilicet assertioni beatus etiam in suis epistolis astipulatur Ambrosius (*S. AMBR., De obitu Theodos. imp.*). Sed hæc obscuritatem generis tanta præpollentium morum claritate mutavit, ut quamplures reperiantur in orbe basilicæ nominis ejus **260** titulo decoratæ, et quod assequi nequiverunt imperatrices præcella titulorum generositate progenitæ, hoc stabularia per quamdam, ut ita dicam, nobilis vitæ prosapiam meruit obtinere. Precor igitur, notabilis domina, et humiliter suggero, sanctarum principum testimonia collige, conversationis earum formam tibi ante ora depinge, ut in earum contemplatione colligas quid tenere debeas, quid vitare. Nec tam delecteris sublimitate natalium quam spiritualium decore virtutum, ut quæ nunc apud homines in terrena dignitate præcellis, apud Deum quoque, quod longe gloriosius est, in sanctarum mulierum catalogo describaris.

EPISTOLA XV.

AD B. DUCEM ET MARCHIONEM.

ARGUMENTUM. — Hortatur ut præsentia contemnens ad futura tota mentis cogitatione feratur, neque terrenis quibus affluebat divitiis sit intentus, sed ad cœlestia et sempiterna animum erigat eaque assidue meditetur.

Domno B. excellentissimo duci et marchioni Petrus ultimus monachorum servus fidelem orationem in Christo.

Non ignoro, præcellentissime domine, quia si tu omnipotens Deus aliquatenus non diligeret, nequam tibi tot hominum millia regenda committeret, inimicorum tuorum pedibus tuis colla substerneret, et te præ cunctis regni potentibus cum tanta gloria sublimaret. Sed idcirco te divina pietas temporaliter extulit ut si ejus præcepta servare studueris, per terrena bona ad cœlestia provehat, per

temporalia ad æterna perducatur. Quapropter, carissime, secundum acutissimi ingenii tui prudentiam, ad cœlum respice, brevissimæ hujus vitæ terminum tibi ante oculos pone, et cum quo de tam ampla et diuturna tua villicatione rationem ponere debeas, sollicitus meditare. Quid enim prodest quemlibet hodie auro, gemmis et purpura contegi, frequenter militum cuneis constipari, si cras contingit eum nudum, et reum omnique solatio destitutum ad inferni supplicia pertrahi? Quid juvat, si hodie quis temporali præditus potestate, terram faciat sub suis pedibus tremere, et cras mendicus et pauper de hoc mundo compellatur exire? Audi quid Salomon dicat: « Si centum annis vixerit homo, et in his omnibus lætus factus, reminiscere debet temporis tenebrosi et dierum malorum, quæ cum venerint, arguunt præterita (*Eccle. xi*). » Ubi enim sunt modo tot potentes sæculi, tot invictissimi reges, qui cœlo videbantur excellere et totam pene mundi latitudinem sub suæ potestatis imperio possidere? Nonne si ad eorum sepulcra respicias, totum corpus illud, sub quo mundus tremere cogebatur, vix unius libræ pondus invenitur? Hæc igitur, dilectissime, studiose considera, hæc sedula mentis intentione retracta; et non quid es, sed **261** quid in perpetuum futurus es, diligenter examina.

De monasteriis autem, quæ nunc tibi vicina sunt, ex Dei parte deprecor et humiliter peto ut manum illis tuæ defensionis adhibeas et ab exercitus multitudine, qui tecum sunt non deprædari, vel molestari permittas. De monasterio autem S. Vincentii excellentiam vestram præ omnibus et super omnia rogo ut illud specialiter diligas. Prædia, quæ ab invasoribus detinentur, legali sibi jure restituas, et a cunctis mortalibus protectionis tuæ scuto defendas. In hoc igitur monasterio evidenter appareat, si apud vestræ celsitudinis aures majus aliquid impetrare mea humilitas valeat.

EPISTOLA XVI.

AD ADELAIDEM DUCISSAM ET MARCHIONISSAM ALPIUM COTTIARUM.

(Habetur tom. III, in opusc. 18.)

EPISTOLA XVII.

AD RAINERIUM MARCHIONEM.

ARGUMENTUM. — Rainerium marchionem, cui pro peccatis ejus expiandis ut Hierosolymam iret præceperat, cunctantem et pro excusatione itineris difficultates et pericula in medium afferentem, ad pœnitentiam sibi injunctam peragendam incitare sonatur, ac ut alacriter tam longum iter capessat, nulla esse pericula formidanda, quia Deus piorum hominum curam gerit, exemplis ostendit.

Domno RAINERIO clarissimo marchioni PETRUS peccator monachus salutem

Injunxi tibi, vir magifice, ut pro peccatis quæ mihi confessuses, Hierosolymam peteres, divinamque justitiam longinquæ peregrinationis satisfactione placares; sed tu dum, juxta Scripturam, nescias quid crastina pariat dies (*Jac. iv*), rem differs in posterum; et dum formidas incertos casus itineris,

A certum tibi municipium non provides mansionis: et sic in te completur sententia illa, qua dicitur: « Qui observat ventum nunquam seminat; et qui considerat nubes nunquam metit (*Eccle. xi*). » Nos plane quamdam tenemus in hujus pœnitentiæ moderatione distantiam, ut nec omnes passim, qui nobis consilium expetunt, ab hoc itinere compescamus, nec omnibus ire volentibus libera licentiæ frena laxemus. His enim, qui regulariter vivunt, et vel canonicæ, vel monasticæ religionis legitime jura custodiunt, suademus, ut in ea, qua constituti sunt, vocatione permaneant; nec pro his in humano constituuntur arbitrio, ea, quæ necessaria proponuntur, omittant. Sicut ergo per Joannem dicitur: « Teneant, qui habent, et nemo accipiat coronam eorum (*Apoc. iii*). » Hos autem, qui vel paludati mundo deserviunt, vel **262** spiritualis quidem præferunt militiæ titulum, sed professionis suæ non custodiunt institutum, hortamur ut spiritualis exsiliiter arripiant, tremendoque judicii peregre satisfaciant, cujus intra Dominicæ curæ sollicitudines, leges ac mandata non servant. Et hoc modo vagando quietem, peregrinando patriæ sibi provideant mansionem. Itaque, dilectissime, noli tibi quæ fingi vel excogitari possint adversa proponere, noli diversorum casuum muliebriter infortunia formidare, sed « spera in Domino, et fac bonitatem (*Psal. xxxvi*). » Sæpe nimirum, ubi magis ex humana ratione diffiditur, illic propensus superna clementia subvenitur; et ubi solatium desperamus humanum, divinum plerumque cernimus adesse præsidium. Et, ut ex eo super quo nunc agimus loquamur itinere, religiosæ vitæ et honestæ gravitatis fratre nostro atque commonacho Richardo referente, didicimus quod homo octo viri, expleto pii desiderii voto, dum ab Hierosolymis repedarent, sed eos per inhabitabilia gradientes loca quatruiduana jam fames vehementer affligeret, divinam cœperunt unanimiter implorare clementiam, ut laborantibus in extrema calamitate succurreret; et, qui dat escam omni carni (*Psal. cxxxv*), sibi quoque saltem quælibet alimenta in tantæ necessitatis articulo non negaret. Qui mox, oratione completa, panem in via jacere conspiciunt, et enormis utique magnitudinis et mirificandis. Mirantur ad commune spectaculum, non utique nescii quia tanti ponderis moles de sarcina nescientis geruli nequaquam potuisset elabi. Tunc supernæ misericordiæ beneficium recognoscunt, et panem divini muneris, ut erant octo, in totidem partes dividunt. Ex quo nimirum ita sunt suaviter ac sufficienter expleti, ut in omni vita sua nullis fuerint dapibus uberius recreati.

Idem frater noster Richardus aliud quoque retulit quod silentio prætereundum esse non arbitror. At enim quod Agius frater noster, vir videlicet ætate grandævus et religione conspicuus, dum adhuc esset in sæculo constitutus, orationis studio pergebat ad B. archangeli Michaelis ecclesiam, quæ est juxta Sipontum in Gargano monte constructa. Hic cur

germano suo, sæculari videlicet viro, unum duntaxat equum habebat, cui per alternas uterque vicissitudines insidens, utcumque laborem itineris temperabat. Sed cum conviatores suos ad portandas sarcinulas auxilio indigere conspiceret, admonuit fratrem, ut a jumentum vectatione uterque quiesceret, illudque pro charitate sociorum portandis eorum oneribus publicaret. Porro dum lassati longioris viæ labore quiescerent, ciboque deficientem stomachum recrearent, præfatus frater Agius panem quidem in poculo vino commiscuit, sed juxta se ponens, refectionem interim differens, conquievit. Quibus ita quiescentibus, ecce latrunculi repentino impetu superveniunt, et eorum omnia cum equo simul diripientes, abscedunt. Unus autem eorum substitit, et fratris Agii cibum potumque consumpsit; quem protinus intolerabilis dolor invasit, et donec omnia compulsus evomeret, ab ejus visceribus feralis angustia non recessit. Tunc agili pernicitate subsiliens, celeriterque **263** percurrens, sociis persuasit quia nisi jumentum Dei famulo quantocius redderent, imminens ultionis divinæ periculum non vitarent. Qui divinitus tremefacti, confestim ad Dei hominem redeunt, præsumptionis suæ gementes indulgentiam quærunt simulque jumentum cum his, quæ nihilominus fuerant ablata, restitunt. Sic itaque divina pietas ab eorum tuitionis auxilio non elongat, quos in suæ devotionis obsequio laborare considerat.

Frater etiam noster Bonizo, vir videlicet veteranus et sanctus, qui jam per plurimos annos in eremo perseverat et continentioris vitæ rigorem senilis in eo debilitas non relaxat, sicut nobis ipse retulit, dum ab Hierosolymis navigio remearet, naufragium passus est. Intumescens nempe procellis, nave submersa omnibusque sociis marini discriminis tempestate peremptis, iste saccum qui bombacis involuero plenus erat arripuit, eique inter fluctuagos undarum cumulos præsidens, per tres fere dies et duas noctes tanquam vir pugnator, marina congradiens, cum morte confligit. Contigit autem ut remiges quidam æquora marina sulcantes eum procul aspicerent, quem ad se pie sublato et cibo reficiunt et humanitatis curas impendunt. Sic ergo qui Paulum die ac nocte sub pelagi profunditate servavit illæsum (*Act. xxvii; II Cor. xi*), fratrem etiam hic, ne marina voragine sorberetur, in ipsa compugnantium procellarum continui alluvione suspensum; et cujus virtute Jonam voracis bestię guttur evomuit (*Jon. viii*), ejus imperio, huic etiam viro, non ad sorbendum, sed ad custodiendum sese mollis unda substravit. Hos igitur et hujusmodi supernæ misericordiæ flosculos, vir insignis, internis obtutibus adhibe, de propriis quidem, ut dignum est, viribus ambige; de illius autem, qui ubique omnipotens est, indeficua tuitione præsume. Caro quidem degener trepidat, sed ingenuus fervor prompti spiritus inardescat. Egredere, satage, contende. Ille dux erit itineris, qui remunerandæ auctor est

PATROL. CXLIV.

voluntatis. Tuum est iter arripere. Dei est quærentis se, vestigia gubernare. Effectum bonis operibus adhibet, qui pii cordis movet affectum. Et qui hominis ad bene agendum spiritum provocat, ipse procul dubio piæ intentionis vota consummat.

EPISTOLA XVIII.

AD GUILLAM COMITISSAM RAINERII MARCHIONIS
UXOREM.

ARGUMENTUM. — Guillam Rainerio marchioni recenter nuptam, tanquam novitiam, quid facere debeat, instruit; nempe, ut viduarum et pupillarum spolia, sicut in domo viri sui solemne erat, non concupiscat; sed potius curet universa inique ablata restitui, ad quas rapinas evitandas in posterum, magnum adjumentum futurum scribit, si agriculturam diligentius exerceri jubeat; eleemosynas quoque ut largiatur hortatur.

264 GUILLE clarissimæ comitissæ PETRUS peccator monachus orationis instantiam.

Quoniam rei, ex qua conflictus oboritur, melius est gratuitam ignorantiam possidere quam de comparanda semper oblivione configere, juvenulis mulieribus, quarum formidamus aspectus, tuto litterarum præbemus alloquium. Ego certe qui jam senex sum, anus quidem faciem rugis exaratam ac lippientium oculorum fluoribus madidam securus intueor, licenter attendo; a venustioribus autem atque fucatis sic oculos tanquam pueros ab igne custodio. Infelix quippe cor meum, quod evangelica tenere mysteria centies perfecta non sufficit, semel aspectæ formæ memoriam non amittit; et ibi vanitatis imaginem oblivio non intercipit, ubi lex divino descripta digito non permansit. Sed hæc alias. Nec enim hic describere quæ mihi sunt noxia, sed potius quæ tibi possint esse salubria, judicavi. Transisti sane, filia, per nuptialis jura connubii in domum satis quidem amplam, sed, fateor, male moratam; opibus et dignitate conspicuam, sed depravatam vivendi lege confusam. Frange igitur perversi ritus regulam quam invenisti, tolle confiscationes pauperum, injustos canones et illationes inhabe rusticorum; et ad Josiæ regis exemplum, conde novi ordinis institutum. Ille quippe reperit regnum Juda idolorum cultibus deditum, et non modo paterni, sed aviti sacrilegii vetusta contaminatione pollutum; sed mox, ut Scriptura testatur, omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, in convalle Cedron igne combussit; aruspices qui sacrificabant in excelsis arasque delevit; contrivit statuas, succidit lucos, altaria polluit, effeminatorum ædículas profanavit. Et quia longum est omnia dinumerare quæ fecit, hoc ad compendium referre sufficiat, quoniam et abominabilia cuncta subvertit, et templum Domini cum legalibus ceremoniis pollucibiliter instauravit (*IV Reg. xxiii*). Tu quoque sancti regis æmula, repertum destrue vetustæ confusionis ordinem, et salutaris induc innocentie novitatem. Nam, etsi non inveneris illic quod destruas idolum; sed invenisti, quod æque plectendum est, avaritiam, quæ testante Apostolo, servitus est idolorum (*Ephes. v*). Non dulce sapiant in faucibus tuis reclusæ pupil-

lorum, altilia viduarum, Domino per Moysen terribiliter intonante : « Viduæ, inquit, et pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum, et indignabitur furor meus, percussamque vos gladio, et erunt uxores vestræ viduæ, et filii vestri pupilli (*Exod. xxii.*) » Ac si dicatur : Si vos virili solatio destitutos et orbatos parentibus læditis, et uxores quoque vestras ac liberos digna mei furoris ultione percussam; viduas similiter et pupillos in proximo relinquitis, ut eos quispiam impune valeat lædere, sicut et vos secure confiditis hos quasi sine talione posse vexare.

Ut autem hanc Domini sententiam non longinquo, sed ex domestico potius astruamus exemplo : soceri tui, Uguzonis scilicet marchionis uterinus frater olim fuit comes Ubertus, cujus uxor, **265** dum in castro quod Sciffena dicitur, habitaret, cuidam viduæ porcum tulit, eoque per coquorum industrias ad edulium præparato, pransura discubuit. Vidua vero quia victimam sibi reddi jam sæpe rogerat, sed ne hoc quidem, ut patienter audiretur, obtinere potuerat, mulieri solemniter convivanti dolore transfixa se mulier obtulit, et ut tenue saltem frustulum de suo sibi nutrimento porrigeret postulavit. Quia non merueram, inquit, de nutritio spei meæ consueto more gaudere, liceat saltem extremi gustum saporis attingere. Quam petitionem fluens atque superbiens matrona despexit, eique quia nunquam ex illo manducaret non sine contumeliæ jurgio denuntiavit. Sed, o divina justitia ad plectendam impietatem atque superbiam gladio semper ultionis accincta! eodem plane die, post prandium, dum præfata comes in castrensium valli sederet, securam crepidine et saginatis ex aliena calamitate visceribus, nullius ruinæ periculum formidaret, repentino mox subsicivio munitionis ager obruitur, et super infelicem mulierem immensa ruentis promontorii congeries cumulat, perstreptentes undique phalanges hominum confluunt, fossores accedunt, terræ viscera perscrutantur, et dum diversis feramentorum generibus collapsa terræ moles hinc inde perfoditur, vix tenue contriti cadaveris vestigium reperitur. Ossium ergo artuumque particulas, quas non sine magni laboris instantia, ut ita loquar, exsculpere potuerunt, sepulturæ tradiderunt. Sic **D** Ævidi per frustra sui corporis meruit, quæ fructum suinæ carnis petenti viduæ denegavit.

Noli ergo, nobilis filia, de rapinis pauperum vivere, sed alimenta per violentias acquisita, tanquam venena serpentium perhorresce. Et cum Apostolus unumquemque manibus suis laborare præcipiat, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti (*Ephes. iv.*), tu fac agriculturis vehementer insisti, ut ad indigentibus præbenda solatia horrea tua valeant proventuum benedictione repleri. Enimvero, sicut in libro virosorum illustrium legitur, Hilarius, Arelatensis episco-

A pus, ut indigentibus in necessitate succurreret, tanta fuit non modo mentis pietate, sed et proprii corporis anxietate sollicitus, ut agros ipse supra vires suas excoleret, et homo genere clarus longeque aliter educatus, ruralibus se laboribus cruciaret. Sed neque hoc solum te sufficiat admoneri, ut aliena non rapias, sed addendum est insuper, ut quæque compereris ante te prærepta restituas. Nam et antiquus ille Romanorum dux, Scipio, cum Carthaginem victor obtinisset, **266** cuncta urbibus Italiae, Africae atque Siciliae spolia reddidit, quæ scilicet illis a Carthaginensibus olim sublata cognovit (*Tit. Liv., Dec. 5, lib. x.*). Et quod a suis cultoribus Evangelium nunc extorquere vix sufficit, Evangelio necdum coruscante, vir gentilis implevit. Sed ad hæc forte respondeas quia nisi vir in his omnibus auctor existat, ad hæc implenda vasculum infirmum non aspirat. Verum plane nec diffitemur quia, cum ad virum mulieris sit divinitus decreta conversio, indiget plerumque sexus infirmior auctoritate virili. Sed ubi mulier rectius judicat, dignum est ut ei vir auctoritatis suæ legibus non obsistat; pro viro scilicet est hoc iudicium, non contra virum. Ozias plane sacerdos in affutura Domini miseratione quinque dierum terminum statuit, sed hoc iudicium magnanimis illa Judith corripens, improbavit : « Non est, inquit, iste sermo qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet et furorem accendat (*Judith viii.*) » Abigail quoque dum stulti Nabal sententiam mutat, a suæ domus excidio vibratos David gladios revocat : quæ nimirum pro Nabal fecit, dum perversum ejus iudicium servare contempsit (*I Reg. xxiii.*). Manue cum vidisset angelum, desperare cœpit, sed pusillanimitatem ejus enerviter fluctuantem, uxor erexit : « Morte, inquit, moriemur, quia vidimus Deum. Cui mulier : Si Dominus, ait, nos vellet occidere, de manibus nostris holocausta et libamenta non susciperet (*Judic. xiii.*) » Porro si nunquam mulieri vir obtemperasse debuisset, nequaquam Abrahæ Dominus diceret : « Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus (*Gen. xxi.*) » Dignum est ergo ut quidquid per injustitiam partum, quidquid aliis violenter ablatum, domui, cui nunc præes, adjacere cognoveris, in quantum tibi possibile est reddere non moreris ne tibi videatur illud convenire, quod scriptum est : « Qui in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis ? » (*Luc. xvi.*) Sic ergo, venerabilis filia, domus tuæ mores institue; rapinas pacis et violentiæ reprime; ministeria defrenata sub disciplina compesce. Sic, inquam, quæ tibi commissa sunt, in voluntate Dei cuncta dispone, ut peracto brevissimi temporis villicatu, ad hæreditatis æternæ merearis evolare fastigium.

EPISTOLA XIX.

AD BLANCAM EX COMITISSA SANCTIMONIALEM

(Habetur tom. III, estque opuscul. 50.)

LIBER OCTAVUS.

AD VIROS ILLUSTRÉS ET ALIAS PRIVATAS PERSONAS.

267-268 EPISTOLA PRIMA

AD CINTHIUM URBIS PRÆFECTUM.

ARGUMENTUM. — Cinthium præfectum Urbis extollit, justitiæ æquitatisque defensorem, et populum sibi commissum non minus verbis quam exemplo instruente. Hinc sumpta occasione de officio concionatoris disserit. Hortatur postremo eundem, ut in via, quam semel inceperat, constanter persistat, pauperesque et eum, cui non est adiutor, Ecclesiæque præcipue facultates tueatur.

Domno CINTHIO, Urbis præfecto, PETRUS peccator monachus salutem.

Propriæ virtutis audire præconium, sicut vanos in jactantiam erigit, ita bonos ac sobrios ad gratiam humilitatis accendit, imo magis ad recti operis provocantur augmentum, dum attolli favoribus audiunt collata sibi dona virtutum. Heri plane, dum in ecclesia B. Petri apostolorum principis de præsentis tunc Epiphaniæ solemnitate, prout divina clementia suggererat, concionaremur ad populum, ita locutus es, non ut præfectum reipublicæ, sed potius ut sacerdotem decebat Ecclesiæ nec sæcularis hominis verbum, sed apostolicæ prædicationis audiebatur eloquium. In quo nimirum, quem imitari censendus es, nisi illum, qui rex et sacerdos, et mundum regit per divinæ virtutis imperium, et semetipsum Patri pro nobis obtulit salutaris hostiæ sacramentum? Nos etiam per ejusdem Redemptoris gratiam, cujus membra sumus, id ipsum, quod ipse est, ut essemus accepimus (*I Cor. vi*). Unde Joannes in Apocalypsi dicit: « Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo: et fecit nos regnum et sacerdotes Domino et Patri suo (*Apoc. i*). » Et Petrus: « Vos, inquit, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum (*I Petr. ii*). » Constat ergo quemlibet Christianum esse per gratiam Christi sacerdotem, unde non immerito debet ejus annuntiare virtutem (*vide scholia ad calcem opusculi*). Tu præsertim hujus sacerdotii et regni evidentem imitarem exemplum, dum et in tribunalibus legitimæ sanctionis jura promulgas, et in ecclesia persequens exhortationis instantiam, astantis populi mentes ædificas. Ego autem, cui per sacerdotalis ordinis gradum adjunctum est prædicationis officium, vocis incommodum patior, atque ideo ad satisfaciendum plurimæ plebis auribus non assurgo, sed dum apostolicæ gratiæ sacerdotes, Gregorium videlicet et Ambrosium, fractum stomachum vocisque defectum conquerentes attendo, desperatione postposita, mentem in sta-

tum vividæ consolationis attollo; nec erga me deputo tremendi judicis iram, quod tam sublimibus viris ad humilitatis arbitror pervenisse custodiam. Illud me potius angit, illud atrocius mei cordis arcana transfigit, quia dum voce raucio, sicut docendi facultate non affluo, sic etiam vel exiguum lucidæ conversationis igniculum non emitto. Perfecto prædicatori duo sunt permaxime necessaria, videlicet ut sententiis doctrinæ spiritualis exuberet et religiosæ vitæ splendore coruscet. Quod si sacerdos quispiam ad utrumque non sufficit, videlicet ut et vita clarus, et doctrinæ facultate sit profluus, melior est vita procul dubio quam doctrina. Dulcior quippe est fructus operum quam folia nuda verborum. Et plus valet vitæ claritas ad exemplum quam eloquentia, vel urbanitas accurata sermonum. Quamobrem in ipso Dominicæ nativitatis articulo, sicut evangelica testatur historia: « Pastoribus angelica virtus apparuit eosque 269 Dei claritas circumfulsit (*Luc. ii*). » Ubi præsto subjungitur: *Quia dixit illis angelus: Nolite timere, ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David (Ibid.)*.

In manifestatione vero, qua magis quærentibus ostensus est, index ejusdem Redemptoris nostri stella luce quidem radiavit, sed verba non protulit. Quid ergo designatur per angelum, qui et splendore claruit et Dominum nuntiavit, nisi geminæ gratiæ prædicator, qui scilicet et doctrinæ verba exuberat, et sanctæ religionis splendore coruscat? Quid vero per stellam, nisi simplex quilibet honestæ vitæ sacerdos innuitur, qui licet affluentis eloquii facultate non polleat, claris tamen operibus, velut quibusdam laudabilis vitæ radiis micat, et quos non erudit verbo, vivæ conversationis confirmat exemplo? Quia ergo sacerdotes Ecclesiæ sunt cœli, qui enarrant gloriam Dei (*Psal. xviii*); necesse est ut sacerdos, qui prædicatoris officio fungitur, et doctrinæ spiritualis imbribus pluat, et religiosæ vitæ radiis splendeat, instar illius angeli, qui natum Dominum pastoribus nuntians, et splendore claritatis emicuit, et quod evangelizare venerat, verbis expressit. Hinc est quod per Malachiam dicitur: « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est (*Malach. ii*). » Quod si non potest esse angelus, qui per linguam prædicatoris officium naviter impleat, sit saltem stella, quæ radios sanctæ conversationis emitat. Hoc ipsum siquidem stella splendore suo magis inno-

tuit, quod lingua loquens angelus pastoribus nuntiavit. Unde per Danielelem dicitur: « Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates (*Dan. xii*). » Necesse est tamen ut clarius per vitæ meritam luceat qui facundæ prædicationis affluentia non abundat. Hinc est quod Moysi, qui de semetipso colloquente Domino dixerat: « Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri et nudius tertius; et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditionis et tardioris linguæ sum (*Exod. iv*); » adeo postmodum facies clarificata resplenduit, ut filiorum Israel visus obtunderet, et in eum præ splendoris magnitudine respicere non valerent (*Exod. xxxiv*), Aaron vero, de quo illi divina voce responsum est: « Aaron frater tuus Levites, scio quod eloquens sit (*Exod. iv*); » nullus supernæ claritatis splendor accessit. Quibus plane dum quid divinitus injunctum fuerit solerti meditatione considero, utriusque munus a te suppleri quadam operis imitatione perpendo. « Ego, inquit, ero in ore tuo et in ore illius, et ostendam vobis quid agere debeatis; ipse loquetur pro te ad populum, et erit os tuum; tu autem eris ei in his quæ ad Deum pertinent (*Ibid.*). » Nam dum populi multitudinem præfectoria jurisdictione, et judiciaræ potestatis vigore coerces, quid aliud quam Aaron officium impleas? Et cum eundem populum ad ea, quæ Dei sanctis exhortationibus provocas, quid aliud quam Moysi spirituale propositum pius æmulator usurpas? Age igitur, macte virtute, vir strenue, et in agro te Domini tanquam duplex operator exerce; profice, satage, labora; et in his, quæ **270** gloriose cœpisti, gloriosius persevera; modo forense litigium examine justitiæ dirimens, modo servata mensura tui ordinis, in ecclesia salutiferæ exhortationis verba depromens, modo in his quæ ad Deum pertinent, Moysis vestigia sequere, modo in causarum, negotiorumque sæcularium calculis, Aaron sacerdotis exempla propone. Esto itaque Benjamin [Benjemini], qui utraque manu utaris pro dextera, quatenus sic jurgia tumultuantis populi per disciplinæ vigorem reprimas, ut in quantum tui ordinis facultas suppetit, etiam ecclesiastici status jura componas. Videatur in te de ore Jesu prodire gladius ex utraque parte acutus (*Apoc. i*), ut mucro quo præingeris, et tumentia rebellium corda perterreat, et a perversorum quorumlibet violentiis, inopes, ac pupillos et ecclesiastica præcipue jura defendat. Sentiant te transgressores legum violatæ justitiæ vindicem; gaudeant te super se rectores ecclesiarum strenuum atque sollicitum vigilare custodem. Esto David in sanctæ discretionis arte discipulus, qui et clementer indulgit se persequentibus veniam, et rigidam tenuit in alienæ cædis ultionis censuram (*Reg. xvi*). Judæ quoque Machabæi te pedissequum exhibe (*I Machab. v*), qui ad hoc non cessabat, et fulmineus in hostes irruere et tumentia tyrannorum colla gladiis ultoribus obtruncare, ut contribules suos ab imminente sævientium

A barbarorum cæde protegeret. Pro tuendis ergo facultatibus Ecclesiarum infœderabiliter dimicans, violentos pauperum oppressores ulciscere; æquitatis atque justitiæ loricam tene, totum te non domesticæ curæ, sed reipublicæ constanter impende. Ita superstitem te et patrem patriæ nuncupet Roma, et idoneum se defensorem habere sancta gratuletur Ecclesia. Post obitum quoque apud utramque, et memoria tua semper in laude, et nomen sit in benedictione.

SCHOLIA.

Constat ergo quemlibet Christianum esse per gratiam Christi sacerdotem: Unde non immerito debet ejus annuntiare virtutem. Quoniam hæretici nostri temporis, non agnoscentes cum Ecclesia catholica sacramentum ordinis, abutuntur illo Petri testimonio, quo fideles omnes vocat genus electum, regale sacerdotium, cum tamen eo loco S. Petrus utatur consueto quodam loquendi modo sacris litteris haud sane inusitato, ut id dicatur indefinite esse apud omnes quod apud aliquos ex multitudine reperitur, quemadmodum dicimus, apud Germanos esse imperium recto ac vero sensu, non quod omnes Germani sint imperatores. De hac phrasi loquitur Augustinus, *lib. contra Donatist.*, post. collat., cap. 20, et Patres alii ultro fatentur S. Petrum innuisse quoddam sacerdotium mysticum, quo laicus censetur immolare pravas cupiditates et offerre Deo hostias mundas operum honorum. De hoc sacerdotio videndus Leo Magnus serm. 5, in annivers. assumptionis suæ. Thom. card. S. Sixti in jentacul. 3, exponens illa Petri verba: « Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et **271** honorificatum, et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini in domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias (*I Petr. ii*), » quæ verba intelligi debere de sacerdotio non proprie, sed metaphorice, ex iis ipsis clarum sit. Nam metaphorico sermone proposuit S. Petrus lapides vivos superædificari in domos spirituales et metaphorico sermone subjungit spirituales hostias. De quibus utique patet Petrum metaphorice loqui de sacerdotio nempe virtutis, quo aliquis offert opera virtutis Deo. De quo etiam mystico, vel metaphorico sacerdotio, et non proprie sumpto, nostrum cardinalem loqui, dubitari non debet.

EPISTOLA II.

AD EUMDEM.

D ARGUMENTUM. — Eundem Cinthium reprehendit quod propter orationis fortasse studium, commissum sibi jus populo dicendi munus non implet. Ostendit igitur quam sit laudabile quantique meriti justitiam administrare.

Domno CINTHIO præfecto PETRUS peccator monachus salutem in Domino.

Dilectissime, qui tantæ dignitatis administras officium, formidabile valde est, si te reddas aliquando torpore desidiæ resolutum. Multas siquidem adversum te fieri querelâs audio ab his, qui negotiorum causas habent, quia videlicet legalis judicii sanctionem a te obtinere non prævalent. Audi ergo quid vir sapiens dicat: « Judex sapiens judicabit populum suum, et principatus sensati terræ stabilis erit.

Secundum judicem populi, sic et ministri ejus, et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea (*Eccli. x*). Quibus itaque [utique] verbis aperte colligitur quia si tu servaveris justitiam, ac probe fueris justus, justii fient non modo ministri, sed et quique tibi sunt in urbana plebe subjecti. Cave ergo ne propter peculiaris orationis studia, quibus insistere forte contendis, disciplinam tam innumerabilis populi, qui tibi commissus est, negliges, et propter proprium commodum, communem salutem plebis quæ justitiam a te præstolatur, omittas. Scriptum quippe est: « Qui conservat legem multiplicat orationem; et sacrificium salutare attendere mandatis. » Justitiam ergo facere quid est aliud quam orare? Alibi quoque scriptum est: « Justitia elevat (*Eccli. xxxv*) gratias [gentes] (*Prov. xiv*). » Et Psalmista: « Beati, inquit, qui custodiunt judicium et faciunt justitiam in omni tempore (*Psal. cv*). »

Memini plane excellentissimum ducem Gothifredum mihi retulisse quæ scribo: Avunculus, inquit, meus, æque nomine Gothifredus, præpotens videlicet vir, ad faciendam justitiam nimis erat intentus, et super subditos sibi populos legalium sanctionum disciplinam vigoremque tenebat, adeo ut aliquando, congregata coram se plebis innumeræ multitudine, ipse **272** dux excelsa voce clamaret: Proferat causam suam in medium qui vult habere judicium. Cumque hoc præconis officio functus tertio diceret et nullus e tanto populo responderet, intellexit omnibus satisfactum indirempta prorsus atque sopita omni lite causarum. Tunc equum lætus ascendit, et populum non jurgantem, sed pace mutua perfruentem, cum gaudio dereliquit. Post ejus obitum, vir quidam raptus in spiritu per soporem ductus est ad infernum, et diversa pœnarum tormenta conspexit; inter quæ vidit Richardum Verdunensem abbatem, velut excelsas machinas erigentem, et anxium atque sollicitum, tanquam munita castrorum propugnacula construentem. Hoc enim morbo laboraverat abbas ille, dum viveret, ut in extruendis inaniter ædificiis, omnes fere diligentiae suæ curas expenderet, et plurimas facultates Ecclesie in frivolis hujusmodi nœniis profligaret. Quod ergo fecit in vita, hoc perferebat in pœna. Is itaque, qui hæc in sopore cernebat, dum hinc inde plurima curiosus attendit, visus est sibi videre avunculum meum, qui superius dictus est, in aureo subsellio præsentem. Cui nimirum duo angeli videbantur assistere, et flagella manibus ventilantes, conabantur æstus in ejus facie, more ministrantium, temperare. Cumque quis esset ille is qui hæc videbat inquireret, responsum est ei: Justitia. Nimirum qui justitiam, dum viveret, fecit, ipsum quoque post mortem justitiæ vocabulum meruit. Tu etiam, dilectissime, naviter officium tibi creditæ administrationis exerce, ut tanquam commissæ vineæ te operarium credas, nec a laboris exercitio torpeas, si nummum dignæ remunerationis exspectas. Legalium itaque sanctionum severitas reprimat, quos honestatis pudor ab excessibus

injustitiæ non coarctat vigoremque sentiant legis, quos rectitudinis limitem prævaricare convincit violentia pravitatis, ut dum his, qui tibi subjecti sunt, sua cuique jura servantur, tibi quoque ministerii tui merces apud Deum digna servetur.

EPISTOLA III.

AD ALBERTUM VIRUM CLARISSIMUM.

ARGUMENTUM. — Albertum quemdam, virum potentia et nobilitate illis temporibus insignem, ad debitam parentibus exhibendam reverentiam, hac epistola cohortatur, propterea quod audierat ab illo matrem non in eo quo decebat honore præ uxoris amore haberi. Quod ut grave crimen exaggerat.

ALBERTO clarissimo viro PETRUS peccator monachus salutem in Domino.

Divinæ legis mandata procul dubio despicit qui deferre parentibus parvipendit; qui suis genitoribus non obedit, sortis funiculum in terra viventium non admittit. Quo contra **273** per Moysen divina voce præcipitur: « Honora patrem tuum et matrem, ut sis longævus super terram (*Exod. xxvi*). » Vir etiam Sapiens ait: « Qui honorat patrem suum, vitam vivet longiorem, et qui obedit patri, refrigerabit matrem (*Eccli. iii*). » Moxque subjunxit: « Qui timet Dominum honorat parentes, et quasi dominis serviet his qui se genuerunt, et in opere, et in sermone, et in omni patientia (*Ibid.*). » Justo plane Dei solet evenire judicio, ut qui parentibus humiliter subditur, ipse quoque parens effectus, in propriæ sobolis obedientia delectetur. Unde scriptum est: « Qui honorat patrem, jucundabitur in filiis, et in die orationis suæ exaudietur (*Ibid.*). » Merito quippe in suis a Deo precibus exauditur, qui Deum præcipientem exaudiens, parentum suorum legibus subditur. Præterea sicut genitoribus maledicens, dignus est mortis ultione percelli: ita qui reverenter obtemperat, meretur divinitus benedici. In lege quippe scriptum est: « Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur (*Lev. xx; Eccli. iii*). » Alibi quoque scriptum est: « Honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio a Domino, et benedictio illius in novissimo maneat (*Ibid.*). » Ubi mox sequitur: « Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta (*Ibid.*). » Si ergo filiorum domus parentum maledictione destruitur, eorumque benedictionibus stabilitur; cavendum valde est, ne si parentes offendimus, successuram nobis propaginem destruamus.

Significatum est mihi, nobilissime vir, quia sanctam matrem tuam uxoris amore despicias et contemnis, nullumque sibi domini jus in domestica rei familiaris ordinatione concedis. In quo scilicet facto, quid aliud quam naturam ignis cerneris imitari, qui cum ex lignis prodeat, ligna consumit et in cinerem vertit, lapides autem excoquit et candidos reddit? Ligna nempe, ex quibus egreditur, quasi matrem nascendo consumit; lapides autem, a quibus exstinguitur, ad exhibendam calcis albedinem candidos facit. Cum igitur ignis in lignis ardeat, lapides

coquat, contrarios habet in non contrariis rebus effectus. Nam etsi lapides et ligna diversa sint, contraria non sunt, sicut album et nigrum, quorum in laedibus unum facit, alterum in lignis. Clarus illos clarificans, hæc offuscans, cum in illis omnino deficeret, nisi in istis viveret. Unde bene vir Sapiens ait: « Honora patrem tuum, et gemitum matris tuæ non obliviscaris; memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, et retribue illis, quomodo et illi tibi (*Eccli. vii.*) » Perpende igitur, quantæ crudelitatis sit illos despiciendo contemnere, per quos habes et ipsum esse, quantaque dignum sit te genitoribus tuis humilitate submitti, quibus et naturalis essentiae substantiam debes, et quod ab illis te non ambigis puerum percepisse, quantopere debeas nunc grata vice senibus redhibere. Unde scriptum est: « Fili, suscipe senectam patris tui, et ne contristes eum in vita illius, et si defecerit, veniam da, et ne spernas eum in tua virtute (*Eccli. iii.*) » Sed forte dices: Mater mea me frequenter exasperat, duris verbis meum et uxoris meæ corda perturbat; non possumus tot injuriarum probra perferre, non valeamus austeritatis ejus et severæ **274** correptionis molestias tolerare. Sed in hoc tibi copiosior merces acquiritur, si dum contumeliam suscipis, gratiam reddis, et dum conviciorum sale conspergeris, humilitate blandiris. Hinc enim est: « Eleemosyna patris non erit in oblivione, nam pro peccato matris restituetur tibi bonum (*Ibid.*) » Cum igitur pro peccato matris bonum restituitur, cur sæviens, vel injuste delinquens, non æquanimiter perferatur? Terribile certe est quod Scriptura dicit: « Quam malæ famæ est, qui relinquit patrem, et est maledictus a Deo qui exasperat matrem (*Ibid.*) » Porro, qui parentes inhonorat, quoniam divinitus abdicatur, nunquid non et in hac vita confunditur? Sed audi Scripturam: « Gloria, inquit, hominis ex honore patris sui, et dedecus filii pater sine honore (*Ibid.*) » Sed dum veterum congerimus testimonia Scripturarum, etiam novi casus apponere non gravemur exemplum, ut saltem ostensa divinæ justitiæ vindicta [non] prætereat, quos mandatorum cœlestium cingula non refrenant.

Pridie nempe post vesperam, ex ore ipsius Alexandri venerabilis papæ, me contigit audire quod refero. Ardericus, inquit, quidam Mediolanensis urbis indigena, dum uxore ducta, celebraret nuptiale convivium, conquestus est opipator conspersum epulis defecisse pigmentum. Cumque hujus rei calumniam sponsus in matrem non sine quodam jurgii tumore devolveret, et cur hanc pateretur inopiam iratus et contumax inquisisset, mater autem se sufficienter exhibuisse ministris hanc speciem contrario responderet, ille tandem iracundiæ felle permotus, manus inferre non timuit, eique protervus ac furiose vesaniens alapam irreverenter incussit. Sed, o divina justitia iracundiam nostram vindicans, sed non irata; in furentis animi rabiem sæviens, sed quieta; ulciscens impacatæ mentis insaniam, sed

A tranquilla! Unde Salomon: « Tu autem, inquit, Dominator virtutis, cum tranquillitate judicas, et cum magna reverentia disponis nos (*Sap. xii.*) » Eandem sane percussoris maxillam, hoc est sinistram, repente languor invasit, eumque nimis vexare doloribus cœpit. Cumque languor in dies perniciosius ingravesceret, acerrimis dolorum stimulis hominem intolerabiliter fatigaret, mugitibus ac stridoribus ejulare compelleret, tandem mater quæ privignum senserat in percussura, recognovit filium in natura; et non duritiam, ut ille meruerat, novercalem, sed maternorum exhibet viscerum pietatem. Jam nempe tumescentis mandibulæ caro turpiter computruerat, jam virus ac sanies per concavam vulneris fistulam distillabat. Cumque misere hominem hinc inde percelleret, et exhalantis corruptela putredinis et intimi vis doloris pœnitebat initi conubii, et alterum forte virum jam metuebat uxori, et quam cernebat noviter nuptam, jam quodammodo quasi biviram deputabat. Mater itaque periclitanti filio non justitiæ talionem reddens, sed religiosa potius pietate compatiens, ad ecclesiam B. Nazarii martyris properat, accumulat vota, offert munera, pavimento prosternitur, orat, obsecrat, anhelat; ac delinquenti filio veniam lacrymabiliter flagitat. Maternis itaque precibus adest divina misericordia; **275** et quam ut pro lædente deposceret inspiravit, etiam ut et ægrotantem propitiatus erigeret exaudivit. Paulo post denique solutis ac putrefactis undique carnibus, os de mandibula cecidit; ac protinus, omni dolore fugato, cicatrix occalluit, sicque jam desperatum hominem incolumitati pristinæ divina pietas reparavit. Hoc itaque modo in unius hominis facie, et divinæ misericordiæ character exprimitur, et humanæ culpæ signaculum retinetur: ut dum exosata facies cernitur, et sanata evidenter eluceat, et quid filii sævientis (*f. impietas*) immeruit, et quid ei apud aures divinæ clementiæ materna pietas impetravit. Hæc igitur te, vir clarissime, divina virtus admoneat, hæc prosilientis in matrem plaga perterreat, et non modo se, sed et serenissimam uxorem tuam a socerina prorsus offensione compescat: quatenus dum honoras parentem quod est primum in promissione mandatum (*Exod. xx; Deut. v; Matth. xv*), transmissio quandoque deserto, cum his qui veri sunt Israelitæ, terram merearis intrare viventium.

EPISTOLA IV.

AD ALBERICUM SENATOREM, EJUSQUE UXOREM ERMILINAM.

ARGUMENTUM. — Albericum et ejus conjugem, quibus filius infans recenter mortuus erat, consolari nititur, ostendens lætitia potius quam mœrore excipiendam esse illius mortem, utpote cum ad sempiternam felicitatem ex hac miseriarum valle sine ullo labore et certamine translatus sit.

Domno ALBERICO senatoriæ dignitatis viro, et ERMILINÆ conjugi, PETRUS peccator monachus salutem in Domino.

Noveritis, dilectissimi, quia cum communem excellentiæ vestræ filium ad Dei omnipotentis imperium ex hoc sæculo transisse cognovimus, subiti nos mœroris angustia percudit, et tristitiæ non levis aculeus cor nostrum pia compassione transfixit. Sed cum recepto consilio diligenter examinare rem cœpimus, et nosmetipsos reprehensibiles judicamus, et sublimitatis vestræ prudentiam mœrorem deponere submissis precibus humiliter suademus. Quid enim boni vestra devotio in conspectu Dei omnipotentis agere potuit, ut ipse vobis tanti muneris beneficium merito præstitisset? Videlicet ut de semine vestro sobolem ad cœlestia regna transferret, inter angelos constitueret, stola immortalitatis indueret, ac diademate perpetuæ gloriæ coronaret: propriis insuper ulnis astringeret, oscula tanquam dulcis pater infingeret, et velut uterinum filium, in illo quietis æternæ thalamo feliciter collocaret. Ecce nos infelices et miseri, quod utique de me meisque similibus et compeccatoribus loquor, quod jejunantes et adversus malignos spiritus infœderabili concertatione jugiter oblucentes sperare vix possumus; iste sine ulla sudoris et laboris **276** instantia, gratis obtinuit, et ad illud beatorum civium nuptiale convivium sine ullo certaminis ac fastidii labore pervenit. Huc accedit, quia qui filium de vestris manibus abstulit, et eum plus sibi quam vobis diligens, in contubernium suæ adoptionis ascivit, potens est multo vobis meliorem reddere; et pro uno, multiplicem ex vobis sobolem propagare. Anna nimirum uxor Elcanæ, unicum filium in tabernaculo ad servandas legis divinæ ceremonias jugiter excubare constituit; eumque, sicut Scriptura testatur, «Domino velut in scœnore commodavit (*I Reg. 1*).» Hinc est quod eadem sancta mulier ad Heli sacerdotem dicit: «Oravi, et dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulavi eum; idcirco et ego commodavi eum Domino cunctis diebus, quibus fuerit accommodatus Domino.» Cui etiam sacerdos Heli: «Reddat Dominus tibi semen de muliere hac pro scœnore quod commodasti Domino (*I Reg. 11*).» Porro, quod pro scœnore commodatur, non simplex summa, sed multiplicata recipitur. Unde et illic præsto subjungitur: «Visitavit ergo Dominus Annam, et concepit, et peperit tres filios et duas filias (*Ibid.*).» Qui ergo pro uno filio tam uberem prolem reddidit, quanto magis vos in propagando semine de sancti vestri conjugii charitate lætificare potuit, qui filium vestrum non in terreno tabernaculo servire præcepit, sed potius in illa cœlesti Hierusalem ante suæ majestatis obtutum perpetuo regnare constituit? Excessant ergo, dilectissimi, de oculis vestris lacrymæ, gemitus et suspiria reprimantur, lugubria quælibet de vestris vultibus evanescant, et festiva serenitas, deposito prorsus omni mœrore, resplendeat. Dicat itaque sancta prudentia vestra simul cum rege David: «Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi et flevi: dicebam enim: Quis scit si forte donet eum mihi Dominus ut vivat infans? Nunc autem, quia mortuus est, quare jejuno?

A Nunquid potero revocare eum amplius? Ego vadam magis ad eum; ille non revertetur ad me (*I Reg. 11*).» Quamobrem, dilectissimi, omnia doloris atque necessitiæ lamenta deponite, solita domui vestræ spiritualis lætitiæ gaudia reparate, mentes vestras ad spem supernæ consolationis erigite, et divini verberis ictus non solum patienter et æquanimiter, sed etiam alacriter tolerate. Omnipotens Deus, qui Filium vestrum de vestris manibus tollere, et in propriæ dilectionis amplexus dignatus est paterna pietate transferre, multiplex utique pro uno puero germen attribuat, et insuper nunquam morituram bonorum operum sobolem generare concedat.

EPISTOLA V.

AD PETRUM SENATOREM URBIS.

B ARGUMENTUM. — Petrum senatoriæ dignitatis virum, qui ecclesiam construere aggressus, nescio qua de causa, statim ab incepto destiterat, ad perficiendum cœptum opus hortatur, ostendens non esse verum quod nonnulli garriebant, nullam mercedem iis tribui a Deo, qui ecclesias **277** ædificant. Cujus rei gratia Salomonis et aliorum exempla in medium affert.

Domno PETRO senatoriæ dignitatis viro, PETRUS peccator monachus salutem in Domino.

Electorum ac reproborum commune est bona quælibet indifferenter incipere, sed electorum est specialiter quæ bene cœpta sunt consummare. Isti siquidem in eo quod inchoant immobiliter perseverant: illi, dum semper inconstantiam variant, propositum velociter mutant. Unde scriptum est: «Stultus ut luna mutatur (*Eccli. xxvii*).» Cœpisti quidem, dilectissime, monasterium ædificare, sed antequam sese ad sexquipedalem fere mensuram muralis structura subrigeret, defecisti; ut merito secundum evangelicam quis valeat hoc irridere sententiam, qua dicitur: «Quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare (*Luc. xiv*);» vel illud quod in libro Nehemiæ Tobias Annonites de Hierusalem, dum reædificaretur, irridens ait: «Ædificent; si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum (*II Esdr. iv*).» Nam dum semirutuli pendeant muri et turpiter interrupti, parietina potius digna sunt dici quam valeat ecclesia nuncupari. An putas, ut nonnulli blatterando delirant, nullum mercedis inesse fructum, vel compensationis præmium in ecclesiasticorum constructione murorum? Nunquid ignoras quia peracto templo, Salomoni regi Dominus in somnis apparuit, eique non modo sapientiam ultra mensuram capacitatis humanæ, sed et incomparabilem divitiarum omnium copiam prærogavit? «Sapientia inquit, et scientia data sunt tibi, divitias autem, et substantiam, et gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante, nec post te fuerit similis tui (*III Reg. 11*).» Enimvero si Deus omnipotens labores ædificantium ecclesias suas despicit, quid est quod tanto studio sibi tabernaculum in deserto construere debere mandavit? (*Exod. xxv*.) An parvipendendo, vel negligendo ad Moysen loquitur, dicens

« Ecce vocavi ex nomine Beseleel filium Huri, de tribu Juda, et implevi eum spiritu Dei, sapientia, intelligentia et scientia in omni opere, ad excogitandum quidquid fabrefieri poterit ex auro, et argento, et ære, marmore, et gemmis, et diversitate lignorum: dedique ei socium Hooliab Achisamec de tribu Dan, et in corde omnis eruditi posui sapientiam, ut faciant cuncta quæ præcipio tibi? » (*Exod. xxxi.*) Porro autem qui tanta fieri præcipiebat industria tabernaculum, quod evacuandum in proximo nove- rat, quanto magis sibi vult ecclesiam construi, quæ usque ad finem sæculi ad salutem omnium gentium immobiliter perseverat? Tabernaculum nempe, quod erectum est in deserto, et templum illud, quod constructum est sub Salomonis imperio, umbra erant atque figura hujus Ecclesiæ, quæ nunc coruscat, in populo Christiano. Unde Moysi dictum est: « Omnia fac, sicut tibi monstratum est in monte » (*Exod. xxv.*) Hujus scilicet Ecclesiæ auctor atque constructor Christus est, qui verus est rex et sacerdos. Illud quoque templum cum post peractum reædificaretur excidium, restorationis ejus principes exstiterunt, et Zorobabel, qui fuerat de regia tribu Juda, **278** et Jesus filius Josedech, sacerdos magnus. Unde et Aggæus propheta dicit: « Suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Juda, et spiritum Jesu filii Josedech sacerdotis magni, et spiritum reliquorum de omni populo, et ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui (*Agg. i.*) » De hac instauratione per Isaiam dicitur: « Ædificabunt, inquit, deserta sæculorum, et ruinas antiquas erigent, et instaurabunt civitates desertas et dissipatas (*Isai. lxi.*) » De hac iterum dicitur: « Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, et tectis ejus misereror, et ædificabitur civitas in excelso suo, et templum juxta ordinem suum fundabitur (*Jer. xxx.*) » Ad hujus itaque spiritualis templi non ambigitur pertinere structuram, quisquis ad honorem Dei omnipotentis exteriorem quoque satagit ædificare basilicam.

Porro autem, ut ad explendum quod bene cœpisti, non exhortatio sola verborum, sed et ostensum divinæ virtutis te provocet signum; Alphanus Salernitanus archiepiscopus, vir videlicet verax ac prudens, in Constantinopolitana se perhibet urbe didicisse quod retulit: Contigit, inquit, imperatorem, **D** cujus tamen vocabulum non tenebat, aliquando plagam cæcitatatis incurrere, cui nulla medicinalis industræ cura potuit subvenire. Cumque periculum hoc humano studio nullatenus potuisset evadere, aggressus est hoc apud Deum fuis precibus impetrare. Audivit itaque per somnium, quia si B. Laurentii martyris ecclesiam peteret, reparati luminis claritatem divinitus obtineret. Iturus itaque Romam offert votum, jubet parari præsto navigium, fixum statuit arripiendi protinus itineris institutum. Uxor autem dum parvulis adhuc filiis amissionem formidat im-

A perii, dum sub regis dignitatis occasum, dum marini discriminis metuit viro periculum, religiosæ fraudis aggreditur argumentum. Dedit ergo remigibus hoc mandatum, ut nullatenus Romam recta progressionem contenderent, sed per diversos portus ac littorum stationes subsistendo ac reprimendo navigium, iter tantummodo simularent. Sed dum nauæ regem, ut edocti fuerant, varia locorum nomina permutando, deludunt; ac modo in anteriora procedunt, modo per sinuosos flexus atque reflexus in eadem loca, per quæ processerant, relabuntur; regina, latomorum ac cœmentorum adhibita multitudine, augustissimam ac valde mirificam in honorem B. Laurentii construxit ecclesiam, juxta mensuram videlicet illius basilicæ, quam præfatus **B** martyr habet in ipso Romæ suburbio constructam. Dicebat enim: Si datum est, ut per B. Laurentium vir meus redeat ad salutem, quidquid Deus Romæ potest, et hic nihilominus potest. Sed dum hinc imperator per diversos anfractus ac stationes littorum spatiando deducitur, illinc per plurimos artifices operum basilica fabricatur; simul et fabrica mirifice decorata perficitur, et annus impletur. His igitur hoc modo peractis, præfatus princeps ad moenia Constantinopolitana reducit, qui tamen Romam esse, sociis ita perhibentibus, arbitratur. Provisum est itaque ac diligentius accuratum, ut nulli nisi Latine loquentes assisterent, qui videlicet inquirenti Romam et **279** B. Laurentii martyris adesse basilicam suaderent. Ad manus itaque ductus, ecclesiam imperator ingreditur, et confestim luce recepta, circumstantes sese conspiciere conjugem, clientes atque domesticos admiratur.

Venerabili Desiderio (103) Casinensis rectore cœnobii referente, didici quod his apicibus adnotare curavi. Sanctimonialis, inquit, quæ Bella vocabatur, in monasterio B. Petri apostoli, quod intra moenia Beneventanæ urbis situm est, deguit; quæ, dum advixit, religiosæ vitæ tramitem non reliquit. Porro dum esset desponsata, juxta natales suos, conspicui germinis viro, ut cœlestem susciperet sponsum, contempsit carnale conjugium. Nuptialium itaque tabularum fœdus abruptit, et monachicum susceptura velamen, ad perpetuæ virginitatis auctorem, et incontaminatæ pudicitæ thalamos convolvit. Ab istis igitur rudimentis sanctæ conversionis districtioris vitæ se lege constrinxit omnemque carnalis illecebæ mollitiem sublimis intentionis pede conculcans, rigidæ severitatis censura, longe aliter educatum corpus edomuit, adeo ut in nudo pavimento membra jejuniis sæpius attenuata collideret, nullumque sibi, præter solam humum, lectisternium provideret. Sed, ut de vita hujus interim taceam, quod de magistra sua, Offa nomine, quæ videlicet eam in sanctimonialis ordinis religione genuerat et nobiliter educaverat, retulit, breviter expedire contendam. Ait enim quia, dum nocturno silentio ex more ma-

(103) Qui est B. Victor pap. III.

turius surgeret, et orationibus crebris insistens sacrosancta altaria cum odore succensi thymiamatis circumiret, quadam nocte thuribulum, sicut solebat, arripuit, ad locum, ubi thus reponebatur, accessit; sed casu quodam, sive collapsam, sive sublatam hanc, sicut speraverat, speciem non invenit. Huc accessit, quia vis ventorum quæ tunc inclementius inhorruerat, radiantis lucernæ lumen exstinxit. Cumque sollicito spiritu religiosa mulier huc illucque discurreret, et odorem quod thuribulo superponeret nullatenus inveniret, repente quidam inter ipsas tenebras venit, et in manum ejus thymiamata, quod quærebat, immisit. Quod nimirum per angelum potuisse fieri non incongrue possum opinari. Aiebat etiam quia prædicta mater sua, dum in eo quo paulo post obiit depressa languore decumberet, cernentibus his omnibus qui coram lectulo propius assistebant, mirabile visu! repente toto corpore sit in aerem sublevata ibique diu librata perstitit, donec cœptæ orationis vota persolvit. Quæ postquam feliciter obiit, sanctum corpus ejus intra ecclesiam est sepultum. Super ejus tumulum saccum frumento plenum rusticus posuit, quem protinus vehementissimo propulsum turbine divina virtus abiecit. Sic itaque rudis et imperitus rusticus, sua de pulvere coactus est frumenta colligere, dum sancti corporis vasculo dignam noluit reverentiam exhibere. Cum... (104)

280 EPISTOLA VI.

AD G. VIRUM NOBILISSIMUM.

ARGUMENTUM. — Hac epistola B. Petrus Dam. consolatur ægrotum. Consolationis vero caput est, quia tribulationes electis Dei servis divinæ prædestinationis sunt signa, quod probat multis ac præcipue auctoritate S. Jacobi. Monet deinde ut sedulo caveat a desperatione. Tandem ostendens S. Pauli testimonia debere nos in ærumnis lætari, ad passionum tolerantiam hortatur.

Domno G. nobilissimo viro PETRUS peccator monachus fraternæ charitatis obsequium.

Rogasti me, dilectissime, ut consolatoria tibi per epistolas verba transmitterem, et amarum animum tuum inter tot flagella, quæ pateris, blandis admonitionibus obdulcarem. Sed si prudentiæ tuæ ratio non obdormiat, præsto est consolatio, cum et ipsa verba ad hæreditatem capessendam, te divinitus erudiri, ut puta filium, indubitanter ostendant. Quid enim apertius eo quod dicitur: « Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem? » (*Eccli. II.*) Ubi enim timor est et justitia, adversitatis cujuslibet tentatio non servilis est tortura, sed paterna potius disciplina. Unde et B. Job inter ipsa verberum flagella cum diceret: « Qui cœpit, ipse me conterat, solvat manum suam, et succidat me; » protinus addidit: « Et hæc mihi consolatio, ut affligens me dolore non parcat (*Job VI.*) » Magna quippe electis Dei est consolatio ipsa divina percussio, quia per

A momentanea flagella quæ perferunt, ad nanciscendam supernæ beatitudinis gloriam firmæ spei gressibus convalescunt. Sicut enim Scriptura testatur: « Non judicat Dominus bis in idipsum (*Nahum I.*) » Pravi autem quique, qui se inter verbera ipsa non corrigunt, etsi post vitæ hujus adversa flammis traduntur ultricibus, nequaquam bis judicantur, quia duplex eorum contritio sic justo Dei judicio continuatur, ut hic cœpta illic infeliciter expleatur. Sed sicut duris et obstinatis flagella gehennalium sunt tantummodo primitivæ tormentorum, sic profecto bonis et rectis corde eadem flagella cœlestium sunt materia præmiorum. Ad hoc enim aurum malleus tundit, ut scoriam faber ejiciat; ad hoc lima frequenter eradit, ut vibrantis vena metalli rutilantius enitescat. « Vasa siquidem figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis (*Eccli. XXVII.*) » Unde et per beatum Jacobum dicitur: « Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis (*Jac. I.*) » Illis quippe jure gaudendum est, quibus et pro malis suis hic afflictio temporalis infertur, et pro bonis quæ gesserant, præmia in cœlo sempiterna servantur. Felix sane commercium pressuris hic temporalibus atteri, et in illa postmodum **281** perpetuæ lucis amœnitate lætari, carnis nunc subjacere molestiis, et ad angelicæ postmodum transferri gloriam dignitatis. Ubi nimirum non languorem libet aggravat, non tremula senectus incurvat, non amissarum rerum damna disruciunt, non acquirendarum æstus inflammat, sed flos perpetuæ juventutis viget in eclumis, et sic conspicua beate viventium species incorruptibiliter vernat, ut viva venustatis gratia jugiter in sua viriditate permaneat; et cum ad nutum cuncta pro desideriis affluent, non amittendi sollicitudo perturbat, ubi sine fine fruendi securitas perseverat.

Quapropter, charissime et dulcissime frater, dum verberibus cingeris, dum cœlestis disciplinæ tonsionibus castigaris, non mente desperatio deprimat, non querela murmurationis erumpat, non tristitiæ mœror absorbeat, non impatientem pusillanimitas reddat; sed semper serenitas in vultu, hilaritas in mente, gratiarum actio resultet in ore. Laudanda quippe divina est dispensatio, quæ ad hoc suos temporaliter verberat, ut perpetuis eos flagellis abscondat; ad hoc premit, ut elevet; ad hoc secat, ut sanet; ad hoc dejicit, ut exaltet. Qui enim bona agit, et mala suscipit, quidquid sibi justæ retributionis in terra subtrahitur, hoc illi in cœlo multipliciter cumulatur. Porro autem medici corporum, quos desperant, ad percipienda passim quæque petierint alimenta relaxant; at quos erigendos esse conjiciunt, cuncta eis noxiæ delectationis edulia minaciter interdiciunt; antidota insuper et amara propinant; ut per amaritudinis haustum, ad incolumitatis dulcedinem convalescant. Quid ergo mirum si medicus animarum

omnipotens Deus, et quos perpetuæ morti cernit obnoxios, vivere delectabiliter sinat; et quos ad vitam eligit, sub districta severitatis suæ lege constringat? Nam et animalia, quæ in proximo maclanda disponimus, indulgentius victitare permittimus et largiora illis alimenta præbemus; eorum vero penuriam et maciem parvipendimus quæ ad usum seminis et ad propagandam sobolem reservamus. Vites quoque et quæque secundæ arbores putationibus jacent; steriles autem, et quæ ignibus sunt tradendæ, ramis evagantibus quo liberius, eo diffusius patent. Noli itaque hujus vitæ felicitatem pravis hominibus invidere, sed condole; imo quia ipsi non dolent, potius ingemisce. Qui nimirum, velut bruta animalia ad macellum edendo properant, ad gladium lasciviendo festinant. De tuis autem pressuris atque molestiis gaude, et totis in Domino visceribus gratulare, quia qui nunc, ut ita fatear, poenarum inanium levitate deprimeris, remunerandus postmodum pretiosi auri pondera reportabis, Paulo videlicet pollicente, qui ait: « Id enim quod in præsentem est momentaneum ac leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis (II Cor. iv). » Scrutare simpliciter apostolica verba et studiose considera, quia quidquid pateris, momentaneum est et leve; quatenus et quod leve dicitur æquanimiter feras; et quod momentaneum est, quantocius evolare confidas. Nec illud etiam te prætereat quam congrue, quam accurate divina sibi met verba respondent; ut ad id quod tribulationis momentaneum et leve promiserat, mox æternæ gloriæ pondus reddendo subjungat. Perpènde igitur et invicem confer tribulationem et gloriam, momentaneum et æternum, leve et pondus. Gaude ergo et exsulta, quia quod tribulationis sustines momentaneum est; quod gloriæ præstolaris æternum est. Leve est omne quod toleras; pondus est, quod exspectas. Gaude, inquam, pro tribulatione gloriam, pro levitate pondus, pro momentaneo recepturus æternum. Inter pressuras igitur et ærumnas, ad illum semper oculos erige qui paratus est post flagella dulcedinis suæ gremio confovere; qui te post turbines et procellas in supernæ quietis amœnitate constituet, et ab oculis tuis lacrymas linteo perpetuæ consolationis absterget. « Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum (Apoc. vii, et xxi). » Illud etiam apostolicum assidua meditatione revolve, et inter flagella positus, totis in Domino visceribus gratulare: « Non solum, inquit, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v). » His igitur aliisque Scripturæ divinæ testimoniis, dilectissime, mentem ad patientiam roborata, et gaudium post tristitiam lætus exspecta. Ad illud te gaudium spes erigat, charitas

fervorem accendat, ut obliviscatur mens bene ebria quod extrinsecus patitur, et ad hoc gliscat et tendat quod interius contemplatur.

EPISTOLA VII.

AD ATTONEM LEGUM DOCTOREM.

(Habetur tom. III, in opusculo 42.)

EPISTOLA VIII.

AD BONUM HOMINEM LEGIS PERITUM, CÆSENATENSEM.

ARGUMENTUM.—Hortatur, ut dum secundis rebus utitur, non præsentis vitæ bona fluxa et caduca, sed quæ post mortem æterna futura sunt, assidua cogitatione perpendat. Præsertim vero extremi judicii diem ante oculos proponat, in quo et universæ molis hujus ruinas, inexorabilis judicis rigorem, poenas hominum scelere præparatas, seras acinanes hominum poenitentias sæpè sæpius meditetur. Amplificat id multis et prophetarum, et sanctorum Patrum auctoritatibus. Tandem concludit iterum hortans, ut quas ex prophetarum et Patrum voluminibus sententias adduxerit, eas in dies meditetur, efficacissimum proinde remedium existimans ad animi vulnera plagasque sanandas.

283 Domno BONUM HOMINI prudentissimo judici PETRUS peccator monachus fraternæ vinculum charitatis.

Non ignoro quia cum mea epistola grammaticorum sæcularium manibus traditur, mox utrum adsit artificiosi styli lepor attenditur, rhetoricæ venustatis color inquiritur, et captiosos syllogismorum atque enthymematum circulos mens curiosa rimatur. Aucupatur nimirum scientiam, quæ inflat; charitatem autem, quæ ædificat, non miratur (I Cor. viii); sed juxta Salomonem: « Verba servorum Dei debent esse quasi stimuli, et quasi clavi in altum defixi (Eccle. xii). » Quæ profecto verba idcirco clavis et stimulis comparantur, quia vitam carnalium acutis solent invectionibus pungere, non male blanda delinificæ assentationis unctione palpare. Mea igitur grammatica Christus est, qui homo pro hominibus factus est, et in ipso quidquid potest fratrum meorum ædificationi consulere, hoc solum mea novit epistola redolere. (105) Quapropter, charissime frater, nunc tibi dum mundus arridet, dum carnis sanitas fervet, dum prosperitas terrena demulcet, quæ post ista sequantur excogita, et jam quasi transactis, quæ præsto sunt, illud prudentia vestra solerter examinè, quæ præsentibus futura succedant. Quæcunque ergo transitoria sunt, altiori consilio jam transisse decerne, et velut ludicatoriæ illusioni somnium deputa; illuc mens tua recurat, illuc sollicitos acuminis sui oculos dirigat, quod postquam contigerit, transire non novit, terribilem quoque ultimi judicii diem jam in conspectus tui præsentia pone, et repentinum tantæ majestatis adventum tremefactis visceribus retracta. Nec illum diem putes esse longinquum, quem propheta tanto ante nos sæculo vicinum, et veluti jam esset in limine, prædicabat, dicens: « Juxta est dies Domini magnus, juxta est et velox nimis; vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis; dies iræ, dies illa; dies tribulationis et angustiae; dies tenebrarum, et caliginis;

(105) De die judicii eadem habentur ep. 5 lib. iv supra, totidem fere sententiis et verbis expressa.

dies nebulæ et turbis; dies tubæ et clangoris (Soph. 1). Pensa, dilectissime, extremum diem iudicii super corda reproborum qua asperitate vidit propheta amarescere, quem tot appellationibus non valuit explicare. Enimvero, ut taceamus nunc de illis nunquam finiendis damnationis æternæ suppliciis, et tantummodo si solus ille ultimi diei terror, et horror, ut dignum est, studiose discutitur, tota mundi huius deceptor, et falsa felicitas, ac silurum vel infructuosa litoris alga iudicatur. Quem enim vox illa non terreat, quis non medullitus contremiscat, cum audiat ipsum Dominum dicentem in Evangelio: « Quia sicut fulgur exit ab oriente et apparet in occidente: ita erit adventus filii hominis? » (Matth. xxiv.) Quis, inquam, non expavescat, cum eadem Veritas dicat: « Quia sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo virtutesque cælorum movebuntur? » (Ibid.) De quo etiam Petrus ait: « Adveniet autem dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur (II Petr. iii.) » Et iterum dicit: « Cæli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt: **234** igni reservati in diem iudicii et perditionis impiorum hominum (Ibid.) » Hinc et Judas apostolus ait: « Ecce, inquit, veniet Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, redarguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, et de omnibus duris, quæ locuti sunt contra eum peccatores impii (Jud. i.) » O! si in palato cordis nostri sapere possit quantæ amaritudinis est quod per Joannem dicitur: « Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt, et plangent se super omnes tribus terræ (Apoc. i.) » Tunc dissolventur renes eorum formidine, qui modo non timent; tunc replebuntur viscera eorum amaritudine, qui modo in carnalis illecebris voluptatis molliter jacent. Tunc enim sanguineas lacrymas effundentes, incipient dicere montibus: « Cadite super nos; et collibus, operite nos (Apoc. vi; Luc. xxiii.) » Tunc enim non est quoquam confugere, non est latibulum ubi se quisquam valeat occultare, nimirum cum et inferni portæ panduntur, mors inimica destruitur; pulvis, qui putruerat, id est humana caro, audiens vocem tubæ, vivificabitur. Jam quos in gremio suo terra susceperat, quos aqua sorbuerat, quos edax flamma consumpserat, omnes quasi commissum sibi depositum reddunt, et vitæ absque ulla sui diminutione restituunt. Tunc enim terra concutitur, aer repentina tempestate turbatur, tonitrua perstrepunt, coruscationes et fulgura humana pectora terrore confundunt. « Deus enim manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius tempestas valida; advocabit cælum sursum, et terram, ut discernat populum suum (Psal. xlix.) » In die scilicet illa tremenda, cum angelis et archangelis, cum Thronis et Dominationibus, cum Principatibus et Potestatibus apparebit, cælis coruscantibus, terris

ardentibus, cunctis etiam elementis in sui obsequii terrore commotis. Quem diem bene ille eximius prophetarum Isaias denuntiat, dicens: « Ecce dies Domini veniet insanabilis, dies furoris et iræ (Isa. xlii): » ut ponat orbem terræ desertum, et peccatores perdat ex eo; stellæ enim cæli lumen suum non dabunt, et obscurabitur sol in ortu suo; luna vero non dabit lumen suum, et mandabo universo orbi mala et impiis peccatorum; et perdam contumeliam iniquorum, et arrogantiam superbiorum humiliabo; et erunt qui relictæ fuerunt pretiosi magis quam aurum ab igne probatum; et homo pretiosior erit quam lapis sapphirus. Cælum enim quietetur, et terra movebitur a fundamentis suis propter furorem iræ Domini Sabaoth, in die qua supervenerit furor ejus. Sed et Malachias propheta consona his loquitur, dicens: « Ecce veniet Dominus omnipotens, et quis sustinebit diem adventus ejus, aut quis portabit conspectum ejus? » (Mal. iii.) Quoniam ipse ingredietur ignem conflatorium, et sicut paleam ventilantium, et sedebit constans et purgans, sicut aurum, et sicut argentum. Et iterum dicit: « Ecce dies Domini veniet ardens, ut clibanus ut curet [f., et uret] eos, et erunt omnes alieni, et omnes qui faciant iniquitatem, ut stipulam incendet eos dies illa quæ veniet, dicit Dominus omnipotens: **235** et non relinquetur radix, neque palme (Mal. iv.) » Alius verò vir desideriorum ista dicit: « Et ecce videbam, et throni positi sunt, et antiquus dierum sedebat, et indumentum ejus sicut nix candidum, et capilli capitis ejus sicut lana munda, thronus ejus ignis exurens, fluvius igneus currebat ante ipsum; iudicium constituit, et libri aperti sunt. » Et paulo post: « Et vidi, inquit, in visu noctis, et ecce in nubibus cæli Filius hominis veniebat, et usque ad vetustum dierum pervenit, et in conspectu ejus oblatum est, et ipsi datus est principatus, et honor, et regnum, et omnes populi, tribus, et linguæ ipsi servient; et potestas ejus potestas æterna, quæ non transibit, et regnum ejus non rumpetur. Inhorruit spiritus meus, ego Daniel, hebetudo mea, et visiones capitis mei conturbabant me (Dan. vii.) » Cum ergo agi cœperint, pandentur sine dubio cæli portæ, imo potius ipsum cælum auferetur e medio, tanquam si tabernaculi alicujus velamina colligantur, scilicet ut reparetur et transformetur in melius. Tunc ergo omnia metus habebit, timorque ac tremor implebit universa, nimirum cum ille iudicet, qui teste non egeat, qui argumenta non quærat, qui oratorem causæ non postulet, sed his omnibus procul amotis, ipse et gesta et verba et cogitationes dijudicat, atque in medium collocat, et cuncta, veluti in tabulis quibusdam depicta, oculis eorum qui commiserunt ea atque omnibus qui assistere videntur ostendet. Quomodo igitur tunc commovebitur et in metu erit universa creatura? Hinc Isaias ait: « Dies ultionis Domini, annus retributionis iudicii Sion; et convertentur torrentes ejus in picem ardentem; die ac nocte non extinguentur in sempiternum »

ternum (*Isa. xxxiv*). » Quod beatus quoque Job describit, dicens : « Terram tenebrosam et opertam mortis caligine, terram miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat (*Job x*). » Hinc et propheta : « Egre-
dientur, inquit, et videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me ; vermes eorum non morientur, et ignis eorum non exstinguetur (*Isa. lxxvi*). » Quid enim horribilius dici, quid cogitari potest quam damnationis vulnera suscipere et dolores vulnerum nunquam finire? Hinc per prophetam dicitur : « Descenderunt ad infernum cum armis suis (*Ezech. xxxii*). » Arma quippe peccantium sunt membra corporum quibus perversa desideria, quæ concipiunt, exsequuntur. Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris, quibus desideria voluptatis expleverunt, æterni incendii tormenta tolerare. Paulus etiam dicit : « In revelatione Domini nostri Jesu Christi de cælo cum angelis virtutis ejus in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini et a gloria virtutis ejus (*II Thess. i*). » Et iterum : « Terribilis quædam expectatio iudicii et ignis æmulationis, quæ consumptura est adversarios (*Hebr. x*). »

Age ergo, cum ad illud ultimum iudicium venerimus, ab eo scilicet Iudice iudicandi, qui nec falli occulatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicujus oblatione **286** corrumpi. Cum cœperint omnia secreta revelari, et non solum actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi, quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid excusationis obtendere poterimus? qua nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subventura est pœnitentia, quam in hac carne contempsimus? quæ nos defensura sunt opera bona, quæ in hac vita non egimus? ad quos apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An forte aliqua se fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabunt omnium exempla sanctorum, qui fragilitatem carnis in carne vincentes, quæ fecerunt utique facere nos posse docuerunt; maxime quia cum nec ipsi peccato sua virtute, sed Domini miserantis auxilio restiterunt, qui se et non quærentibus, ut quæ-
ratur, atque, ut in eum credatur, ostendit; et credentes in se ne a peccato vincantur, invicta protectione defendit. Quid ergo responsuri sunt, si eis Dominus dicat : Si potuistis, quare non restitistis desiderii peccatorum? si non potuistis, quare meum contra peccatum non quæsisistis auxilium? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vulnere vestro remedium? Nunquid ad hæc non obmutescunt? Quid autem excusationis respondeant non habentibus dicit : « Ligatis manibus, et pedibus, mittite eos in tenebras exteriores : ibi erit fletus et stridor dentium (*Matth. xxii*). » Consequens est, ut illic dentes strideant, qui hic de edacitate gaudebant.

A Pensandum ergo est, et summo studio revolvendum qui in illo die terror erit, cum in pœna jam remedium non erit. Quæ illi confusio, cui reatu suo exigente, continget in conventu omnium hominum angelorumque erubescere? Quis pavor eum, quem et tranquillum mens humana non valet capere, etiam iratum videre? De quo bene per Isaiam dicitur : « Exaltabitur autem Dominus solus in die illa, quia dies Domini exercituum super omnem superbum et excelsum, et super omnem arrogantem, et humiliabitur, et super omnes cedros Libani sublimes et erectas, et super omnes quercus Basan, et super omnes montes excelsos, et super omnes colles elevatos, et super omnem turrim excelsam, et super omnem murum munitum, et super omnes naves Tharsis, et super omne quod visu pulchrum est; et incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum et elevabitur Dominus solus in die illa, et idola penitus conterentur: et introibunt in speluncas petrarum et in voragine terræ a facie formidinis Domini et a gloria maiestatis ejus, cum surrexerit percutere terram (*Isa. ii*). » Nunc peccata delinquentium videt, et tacet, « tunc autem loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos (*Psal. ii*), » sicut ipse per prophetam dicit : « Tacui, inquit, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar (*Isa. xlii*). » Quisquis enim nunc terrenis commodis inhiat, quisquis lascivæ carnis voluptatibus pascitur, tunc æternæ combustionis igne consumetur, et divini furoris gladio devorabitur. Ut enim **C** Propheta dicit : « In igne zeli Dei devorabitur omnis terra, et in gladio ejus omnis caro (*Soph. i*). » Illic jam a Domino non potest mereri quæ petit, qui hic noluit **287** audire quod iussit. A quibus enim divina vox in hac vita despicitur, tunc falsa eorum humilitas cum precibus ante januam veniens non auditur, sed dicitur illis : « Nescio vos; ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (*Matth. xxv*). » Et iterum Dominus per Salomonem dicit : « Vocavi, et renuistis, extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium, et increpationes meas neglexistis; ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id quod timebatis advenerit, cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit; quando venerit super vos tribulatio et angustia. Tunc invocabunt me, et non exaudiam; mane consurgent, et non invenient me (*Prov. i*). » In quo ergo confidimus? ubi spem adipiscendæ salutis habemus? nunquid in pecuniarum thesauris, quos in arca recondimus? nunquid in divitiarum affluentia, quas intrinsecus vacui, male exterius possidemus? Sed audi Jacobum apostolum, quanti divitias hominum faciat, quod meritum in terrenæ substantiæ possessione constituat : « Agite, inquit, nunc divites, et plorate, ululantes in miseriis, quæ advenient vobis; divitiæ vestræ putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt; aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in

estimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis: thesaurizastis enim vobis iram in novissimis diebus. » Et paulo post: « Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra (Jac. v). » Eat nunc infelix homo, et fluxui carnalis illecebræ enerviter cedat, quem postmodum barathrum gehennalis incendii pestilenter absorbeat, in cornibus se superbiæ nunc arroganter extollat, ut tunc in æterna morte constrictus immortaliter vivat. Quid enim prodest, si hodie satur eructet in convivio; et cras marceat fetidus in sepulcro? Quid juvat, si se hodie purpureis vestibus induat, et cras pauper et nudus ad inferna descendat? Heu, heu quid tunc dicent miseri, cum se viderint et bona temporalia irrecuperabiliter amisisse, et mala sibi perpetua inevitabiliter imminerè? Quæ tunc illis mens erit, cum viderint tempus acceptabile, et diem salutis (II Cor. vi) penitus effluxisse et illud tempus adesse, in quo nihil boni facere, nullum perditionis suæ remedium valeant invenire? Quam amara eorum conscientia, quam flebilis eorum poterit esse querela! « Tunc enim, sicut Salomon fatetur, flentes, et præ angustia spiritus gementes, dicent: Erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis, lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius præcurrens, et tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cujus, cum præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus; aut tanquam avis, quæ pertransvolat in aerem, nullum invenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus est alarum verberans levem ventum, et scindens **288** per viam itineris aerem, commotis alis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris ejus: aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aer continuo in se reclusus est, et ignoratur transitus illius; sic et nos nati continuo desivimus esse, et virtutis quidem signum nullum valuimus ostendere; in malignitate autem nostra consumpti sumus (Sap. v). » Talia dixerunt in inferno ii qui peccaverunt, quoniam spes impii tanquam lanugo est, quæ a vento tollitur, et tanquam spuma gracilis, quæ a procella dispergitur, et tanquam fumus, qui a vento diffusus est, et tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis.

Idcirco autem, charissime, non tam mea verba quam sacri eloquii tibi exempla propono, ut et si me rustice loquentem digne possit prudentia vestra despiciere, vel sanctorum testimonia divinitus inspirata non dedignetur audire. Has igitur, frater charissime, pluresque alias sacræ Scripturæ sententias intra mentis tuæ armarium collige, quæ inter falsas mundi divitias salubrem tibi valeant formidinem generare. Ut enim Salomon ait: « Beatus homo, qui semper est pavidus; qui vero mentis est duræ, cor-

ruet in malum (Prov. xxviii). » Legimus autem quia nemo potest corrigere quem Deus despexerit (Eccles. vii). Homo siquidem homini inaniter loquitur, si per semetipsum Deus interius non loquatur. Tu autem, charissime frater, secundum prudentiæ tuæ ingenium tibi divinitus datum, vitam tuam subtiliter discute, facta tua semper ante oculos pone, Dei judicium pertimesce; sicque te undique sollicita provisione circumspecte, ut cum iudex advenerit, non dormientem, sed vigilantem, et non cum fatuis, sed cum prudentibus te valeat virginibus invenire, quatenus dum nunc ipse tuus iudex efficeris, nequaquam postmodum iudicaris: et tunc nihil omnino timeas, qui modo timere non cessas. Sed quoniam apud te plus forsitan proficio Deum precando, quam te prædicando, omnipotens Deus te, frater charissime, et nunc in viam justitiæ misericorditer dirigat, et in tremendo suo iudicio cum electis ad dexteram positus partem habere concedat.

EPISTOLA IX.

AD BONIFACIUM CAUSIDICUM.

(Habetur tom. III, estque opusc. 58.)

EPISTOLA X.

AD MORICUM LEGUM DOCTOREM.

ARGUMENTUM. — Hortatur ut a perjurio caveat, quod, ut præstare possit, suadet, ut a jurejurando omnino absteat, remque ipsam simpliciter, juxta evangelicam doctrinam, aut affirmet, aut neget. Deinde ad eleemosynæ studium illum inflammare conatur, dum utilitates, quas eadem suis amatoribus affert, enumerat.

289 Domino Morico prudentissimo iudici Petrus peccator monachus salutem in Domino.

Quia debilem te, dilectissime; ac teneros nervos interioris hominis tuis visceribus inesse conspicio, plurima Scripturarum præcepta prætereo, ac perexili falce contentus, grave pondus tuis cervicibus non impono. Et, ut rebus ipsis verborum quoque compendium congruat, hæc eadem pauca, quæ jubeo, succincta nihilominus brevitate perstringo, ut quem gravare metuo ponderibus rerum, in hoc quoque debilitati tuæ prospiciam, dum utor etiam brevitate sermonum. Hortor igitur, dilectissime, et charitatem tuam reverenter admoneo, quatenus et juramentis, quæ a tuis correptionariis sacrilego ritu frequentantur, abstineas et indigentibus refrigeria ministrare, in quantum facultas suppetit, non omittas. Ab uno igitur horum te velut ab hiantis barathri submersione prohibeo; ad alium autem tanquam ad arcem atque fastigium salutiferæ munitionis impello. « Eleemosyna, » siquidem, ut Tobias ait « ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras (Tob. iv). » Sed, ut de juramentis, sicut præmissa sunt, prius breviter eloquar, quisquis jusjurandum pejerans violat, a Christi se corpore, quasi per quoddam abscissionis dissidium separat, et a redemptionis humanæ mysteriis alienat. Nam cum hoc ex more dicatur ab illo qui jurat: hoc faciam, vel certe non faciam, sic me Deus adjuvet, et illud, secundum Evangelium; hoc cum

Deo interposita conditione paciscitur, ut si promissa non impleat, a Deo, vel sancto Evangelio ulterius non juvetur. Et sicut tunc, cum initiatus est Christo, per catechismum sacerdotalis officii abrenuntiaverat diabolo et pompis ejus, ita velut retrogradus ac transfuga, sic Deo et Evangelio ejus abrenuntiat, ut in eum, quasi suæ quodam conventionis fœdere, de fœdere non confidat. Et sicut Laban inter se et Jacob acervum posuit lapidum, et interclusit alterutrum præcavendo meatum (*Gen. xxxi*), sic iste quodammodo inter se et Deum ponit mentiendo perjurium. Signat adversum se librum Evangelii, ut eum aperire non possit, dum inter se et illud omnem salutis aditum intercludit. De quo videlicet libro per Isaiam dicitur: « Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: **B** Lege istum, et respondebit: Non possum; signatus est enim (*Isai. xxix*). » Quis est enim liber ille signatus, nisi sanctum Evangelium mysticis figurarum sententiis obvolutum, et ab humanæ mentis intelligentia procul arcaña quadam profunditate remotum? Hic profecto liber ille est, de quo Joannes ait: « Vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem (*Apoc. v*). » Quæ sunt autem sigilla, quibus liber evangelicus obsignatus dicitur, nisi septem illa sacramenta, quibus utique totus ordo Dominicæ dispensationis impletur, videlicet incarnatio Domini, nativitas, passio, resurrectio, ad cœlos ascensio, deinde judicium, postremo regnum? His itaque sigillis liber evangelicus ita signatus est, ut **290** nisi eum Christus aperuisset, cuilibet omnino patere non posset. Unde subjungitur: « Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus (*Ibid.*). » Quisquis ergo perjurat, studiose perpendat quia, nisi pœnitens canonicè satisfecerit, ita sibi septem sigilla evangelicæ narrationis ocludit, ut nec incarnatio Domini, neque nativitas, neque passio, vel resurrectio, aut ascensio, judicium quoque, vel regnum sibi proficere aliquatenus possit. Omnia scilicet hæc a se procul abjicit et quantum ad se in nihilum redigit qui, dum jusjurandum violat cum adjutorio Evangelii, abrenuntiat nihilominus etiam auxilio Dei.

Plane non otiosum credimus, si quod Richardus nostri monasterii prior, vir videlicet honestæ vitæ, nobis hesterno die retulerit, attexamus: Vir, inquit, in Perusino territorio nuper ad extrema deveniens, duobus liberis suis totidemque filiabus patrimonium suum proportionè legavit, ut eriscundæ hæreditatis maribus quidem relinqueret bessem; femineus vero sexus succederet in trientem. Post cujus obitum unus quoque filiorum ejus defunctus est; superstes vero frater parum putans quia res defuncti fratris cum sororibus non divisit, sed, ut in earum quoque portiunculam controversiæ calumniam moveret, adjecit. Quanto nimirum est aucta possessio, tanto magis est possidentis inflammata cupido. Quid plura? Fit forense judicium, diversarum partium al-

legatores accedunt, causidici perstrepunt, movetur quæstio, calumnia litis intenditur, ab obsistentibus intentio removetur. Tandem inter partes alterutra deliberatione convenit ut presbyter quidam, qui viri contra Germanos fautor erat, se defuncti patris interfuisse judicio perhibebat, jusjurandum daret, sicque decisionis calculum causa suscipere omnemque controversiam unius hominis testimonium conspiceret. Cumque presbyter pro viro contra feminas juraturus accederet, jamque manum libro qui propositus fuerat applicaret, subito terribilis serpens ex ea quæ supereminebat arbore corruit, librumque complexus, spiris squamosi corporis circumcinxit. Mirantur omnes attoniti, et quodam quasi prodigio stupefacti, præsertim presbyter ipse dirigit, et jusjurandum quod non veritati, sed humanæ gratiæ devoverat, abjuravit. Sic igitur antiquus hostis, qui virus suæ malitiæ cordi presbyteri, ut contra veritatem juraret, infudit; adesse se huic juramento per familiarem sibi bestiam visibiliter demonstravit. Illarum quoque patruus, qui rem quidem noverat, sed pro favore viri veritatis testimonium suppresserat, mox ut a judicio recessit, simul cum eo cui insidebat equo in præcipitium decidit; quem sibi substratum bestia toto corpore pene usque ad mortem vehementer allisit, ut divina dispositio patenter ostenderet quia qui constantia spiritus pro veritate stare noluerat, etiam corpore non immerito cecidisset.

Tu itaque, dilectissime, noli suppressere veritatem, sed eam in omni negotio et controversia, juxta tuum posse, defende. Christum quippe, qui veritas est (*I Joan. v*), negare convincitur, qui veritati pro humana gratia reluctatur. A perjuriis **291** cave, imo, si possibile est, ab omni te juramento compesce. Quia sicut, non loquitur nunquam mentitur, qui ita qui non jurat, impossibile est ut perjurium incurrat. Dicit enim ipsa Veritas: « Sit autem sermo vester, est, est, non, non; si quid autem amplius est, a malo est (*Matth. v*). » Cave ergo perjurium, ne librum adversum te redemptionis humanæ compellaris invenire signatum. Neve quod simul etiam propositum excidat, elemosynis animam tuam redime, operibus pietatis insiste. « Date, inquit Dominus, elemosynam et ecce omnia munda sunt vobis (*Luc. xi*). » Et iterum scriptum est: « Qui dat pauperi, Deo scenerat (*Prov. xix*). » Sustenta ergo pauperem, ut tanquam ipse creditor Deum tibi facias debitorem. Neque enim te omnipotens Deus ad elemosynam provocat, tanquam desit sibi unde pauperibus suis alimenta provideat; sed idcirco potius illos inopes exhibet, ut tibi redimendi te materiam subministret. Scriptum quippe est: « Divitiæ hominis, redemptio ejus (*Prov. xiii*). »

Porro autem venerabilis idem frater noster Richardus, qui quod superius dictum est retulit, hæc etiam quod dicturus sum, sicut fama compererat, fideli prosecutione narravit. Octo, inquit, inopes viri, in Hierosolymitano nuper itinere constituti, dum non ha-

berent omnino quod ederent, hebdomadam totam sine victualis alimonie perceptione transegerant; cumque jam diuturna macerarentur inedia, ac viribus effecti longique itineris molestia tabefacti jam pene deficerent, eosque nutantes vix lapsabunda vestigia sustinerent, ecce canis obvius dentibus mantile trahebat, in quo panis velut in sacco latebat involutus. Quem panem protinus arripientes, cum gratiarum actionibus alacriter se refecerunt, et in fortitudine cibi illius octo dierum iter incessabiliter expleverunt. Rursumque dum intolerabili postmodum cruciarentur inedia, tres Agareni eorum in itinere facti sunt comites, singulos panes pro sua viritum sustentatione portantes; qui cum nocte refectionis hora discumberent, duo quidam ex eis ita proprios consumpsere panes, ut Christianis esurientibus nil penitus impertirent; tertius autem unam, quam portabat ipse bucellam, in novem frustra divisit, et una duntaxat ipse contentus, singulis qui secum erant Christianis aequales particulas ministravit. Factum est postea, dum simul incederent, ecce leones in eos ferociter irruunt, eosque potissimum, qui panes soli consumpsere, signanter invadunt; quos illico violenter arpaxant, et caeteris evadentibus, illos tantummodo immaniter devorant. Sic nimirum, sic qui soli manducaverant, soli sunt manducati, et qui sine charitate sua bestialiter alimenta consumpsere, frementium bestiarum sunt immanitate consumpti. Postmodum vero per glareas marini littoris gradientes; enormis magnitudinis piscem reperiunt, quem protinus sabulo propter equites, quos eminus adventare contemplantur, abscondunt. Et illi quidem propius accedentes, dum recentem superaggestae glareae conspiciunt tumulum, quod res erat, arbitrati sunt occultae cujusdam repositionis non deesse mysterium. Incipientes igitur curiose rimari, tandem divino nutu suspicati sunt sepulturam esse defuncti. **292** Sicque dum illi relinquentes coepta, discedunt, isti defocientes benedictionem divini muneris in sua protinus alimenta convertunt.... (106)

EPISTOLA XI.

AD CIVES FLORENTINOS.

(Habetur tom. III estque opusc. 30)

EPISTOLA XII.

AD HERMISINDEM SANCTIMONIALEM.

ARGUMENTUM. — In hujus epistolae fragmentis scribens ad Hermisindem contra superbos invehitur, variisque sacrarum litterarum testimoniis ostendit superbiae fundamentis innixos cito corrui.

HERMISINDI sanctimoniali ..... PETRUS peccator monachus.....

« Cum proficiscerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, et habitaverunt in eo; dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres, et coquamus eos igni; habueruntque lateres pro saxis, et bitumen pro coemento (Gen. xi). » Porro autem cum Christus vere sit Oriens, propheta testante, qui ait: « Ecce vir Oriens nomen ejus

(106) Hujus epist. finis desideratur in ms.

(Zach. vi), » de oriente veniunt qui a Christi consortio male vivendo, vel proximos lacerando, recedunt. Sennaar autem interpretatur *excussio dentium*, sive fetor eorum. In campo igitur Sennaar habitabant qui non constituti in arce virtutum, sed potius in convalle vitiorum, et dentes excutunt, ut proximos suos detractionibus quasi mordicus rodant, et fetores emittunt, dum in coenosa conversationis squaloribus computrescunt; sed eorum dentes Deus omnipotens excutit, dum perversorum quorumlibet et facta simul et verba confundit. Unde et illic dicitur: « Idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universae terrae, et inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum (Gen. xi). » Recte ergo dicitur quia superbi illi homines ac vanae gloriae captatores, nimirum dicentes ad alterum: « Venite, faciamus nobis civitatem et turrin, cujus culmen pertingat ad caelum; et celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in universas terras (Ibid.); » habitaverunt in terra Sennaar, quod apud nos, sicut dictum est, sonat excussio dentium, vel fetor eorum, quoniam perversi quique, dum contra divinae legis mandata superbiunt, dum adversus Deum cervicem cordis arroganter attollunt et proximis nonnunquam damnabiliter detrahunt, et ipsi proclivius in obscenae vitae sterquilinio volutantur. Et de excussione quidem dentium per David dicitur: « Tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa, dentes peccatorum contrivisti (Psal. iii); » et alibi: « Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus (Psal. lvi). » De fetore quoque eorum propheta alius **293** dicit: « Computruerunt jumenta in stercore suo (Joel. i). » Et Isaias: « Erit, inquit, pro suavi odore fetor (Isa. iii). » Enimvero quisquis vult aedificium condere quod facile ruinae non sit obnoxium, necesse est eum non lateres et bitumen habere, quae repente dissiliant, sed lapides potius ac saxa, quae parietes erigant, et calcis ac sabuli coementum, quod ipsos parietes inviolata lapidum compage constringat. Quod ergo jam dicti Babylonii lateres pro saxis, et bitumen habebant pro coemento, carnalis vitae significant aedificium, ad vim ventorum, vel impetum fluminum quantocius obruendum. Urbes illae tabernaculorum, quas Pharaon luto paleaque construxit (Exod. i); nimirum luto, quod inquinat; palea, quae destinatur ad flammam, Phithom et Ramesses sunt non sine mysterio nuncupatae. Phithom siquidem interpretatur *os abyssi*, vel *subito*. Quisquis enim, juxta Pauli sententiam, supra fundamentum, quod est Christus Jesus, ligna, fenum, stipulam nunc aedificat: quale cujusque opus sit, ignis probabit (I Cor. iii): et quo magis in altum haec carnalis vitae structura suberigitur, tanto proclivius veluti in abyssi voraginem mersa, subito dissipatur, unde scriptum est: « Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt (Job xxi). » Bene ergo dicitur et os abyssi, et subito, quia de carna-

lis vitæ, quæ per eum innuitur, culmine non segniter, sed cito corrumpitur; et illud est os abyssi, quod ascensus videbatur esse fastigii, Propheta testante, qui ait: « Dejecisti eos dum allevarentur (Psal. LXXII). » Ramesses vero pabulum dicitur, vel tinea; pabulum namque diaboli sunt omnes reprobi, quibus ille tanquam lupus ovibus vescitur, eorumque perniciæ velut epulis saginatur. De quibus etiam per David dicitur: « Sicut oves in inferno positi sunt, et mors depascet eos (Psal. XLVIII). »

Dixit Dominus ad Moysen (Exod. iv): « Projice virgam quam in manu gestas, in terram; et projecit, et factus est serpens. Expavit illico Moyses, et fugit; et ait illi Dominus: « Apprehende caudam ejus; et apprehendit, factaque est iterum virga (Gen. iii). » Cuncti liquido novimus quia serpens suasit homini mortem; ergo mors a serpente. Quid autem virga nisi Christus, de quo propheta dicit: « Quia egredietur virga de radice Jesse? » (Isa. xi.) Virga itaque in serpentem, Christus in mortem. Moyses autem expavit, et fugit, quia suspensus in cruce, vel moriente Domino, omnis ille apostolorum numerus tremefactus expavit, et a certæ spei ac firmæ fidei soliditate recessit. Quia vero cauda extrema pars est corporis, quid nisi finem Dominicæ significat passionis? Moyses igitur caudam apprehendit, et nihil ei in virga ultra serpentis apparuit, quia completo Dominicæ passionis crucisque mysterio, et fidelis quisque tunc ad fidem rediit, et Christus, consumpta morte, idipsum in se quod fuerat per resurrectionis gloriam reparavit. Tollens Aaron thuribulum, cucurrit per mediam multitudinem, quam vastabat incendium; et stans inter mortuos ac viventes, thymiama obtulit; sicque desæviens plaga cessavit (Num. xvi). Quem sane Aaron nisi Redemptorem nostrum signabat? Ipse namque quoniam ad currendam viam, quasi gigas exsultavit (Psal. viii), arrepto passionis suæ thuribulo, inter mortuos ac viventes occurrit, et objectu crucis suæ, in qua thymiama sacri corporis concrematum est, et Agnus ille cœlestis assatus est, vivos ac mortuos separavit; ignisque perniciem ab eis, quasi quidam interveniens murus, exclusit, ut vorax flamma deglutiat infideles quosque, de quibus scriptum est: « Nunc ignis adversarios consumit, et justii, qui fide vivunt, incendium damnationis evadunt (Hebr. x). » Quorum mortuorum atque viventium jam et ipsi latrones noscuntur fuisse primitiæ, inter quos Dominus crucifixus est, quorum alter electus, alter est merito perfidiæ reprobatus. Hoc itaque thymiama sacrificii salutaris atque singularis, quod in ara crucis oblatum est Deo Patri, mons ille fortitudinis inter mortuos viventesque portavit, cum odorem suæ notiæ per fideles et infideles effudit. Unde est illud in Canticis: « Unguentum effusum nomen tuum (Cant. i). » Et Apostolus: « Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notiæ suæ semper manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor

A sumus Deo in iis qui salvi fiunt et in iis qui per-eunt; aliis quidem odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitam (II Cor. ii). » Pactus quidem est Saul majorem filiam suam Merob David dare uxorem; sed cum tempus advenisset quo dari sibi debuisset, non ei data est, sed alii conjuncta est viro. Dilexit autem Michol filiam Saul alteram David eamque sibi uxorem conjunxit (I Reg. xviii). Merob quippe interpretatur de multitudine; Michol autem, aqua vel ex omnibus. Et quid per Merob, nisi illa duntaxat infidelium turba signatur, quæ est de multitudine quæ repellitur? « Multi enim sunt vocati, pauci vero electi (Matth. xx). » Quid autem per Michol, nisi sancta figuratur Ecclesia, a qua videlicet omnes oriuntur electi, vel quæ ex omnibus constat electis? Quæ licet filium non genuerit, hic tamen intelligentiæ ejus sterilitas non obsistit. Aliud quippe mysterium est, quia regi David est in conjugalitate conjuncta; aliud, quia perstitit infecunda; aliud, quia Christi Domini est sortita conjugium; aliud quia fecunditatis non meruit donum, sed pertulit in Israel sterilitatis opprobrium. Hanc sane David superbi regis Saul sibi filiam junxit, dum fortis manu Jesu ac merito desiderabilis eam de superbi hujus mundi principis obsequio sustulit, sibi que confœderationis intimæ glutino cœnivit. Quam videlicet Michol, quæ sancta electorum est Ecclesia, superbus ille Saul, hoc est, malignus spiritus, cum Merob auferre minime valet, quia fidelis custos irrevocabiliter eam suæ dilectionis obstrinxit amplexibus, qui in Evangelio clamat: « Oves meæ vocem meam audiunt, et non peribunt in æternum, et non rapit eas quisquam de manu mea (Joan. x). »

Qui, contempta terrenæ conversationis concupiscentiæque structura, spiritualis ædificii fabricam construunt, hi quasi lateres in lapidem vertunt; et non in arena mundanæ spei, sed in petra fidei, quæ Christus est (I Cor. x), atria nunquam lapsura constituunt. Unde per Isaiam dicitur: « Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus; sycamoros succiderunt, sed cedros immutabimus (Isa. ix). » Lateribus quippe candentibus 294 et lapidibus quadris ædificat quisquis vitiorum voluptatumque lasciviam districtioris vitæ rigore castigat, qui legem carnis lege spiritus superat, qui fortitudinem corporis animi virtute demutat. Unde rursus per Isaiam dicitur: « Qui confidunt in Domino mutabunt fortitudinem (Isa. xl). » Nam dum, non assumunt, sed mutabunt, dixit, patenter innotuit aliam esse fortitudinem, quæ deponitur, aliam quæ noviter inchoatur. Hinc electis per Psalmistam dicitur: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes, qui speratis in Domino (Psal. xxx). » Hinc Salomon ait: « En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel (Cant. iii). »

« Inebriavit me absynthio (Thren. iii). » Ebrius quippe, quod tolerat, velut arreptitius pene vel mente captus, ignorat. Quilibet ergo perversus, dum mundi lucra phreneticæ concupiscit, qui tot labori-

bus premitur, ea quæ patitur, mala non sentit, quoniam ad cuncta delectabiliter ducitur, in quibus poenialiter fatigatur.

« Sicut oves in inferno positi sunt, et mors depascet eos (*Psal. XLVIII.*) » Oves habet Christus, quas ad amœna virentia caulibus cœlestibus introducat; oves habet, et ille ruginens, quas insatiabili cruentus ore deglutiat. Qui bene mors dicitur, quia, cum sit auctor mortis, ad inferendum nobis interitum crudeliter efferatur. Unde Joannes: « Et ecce equus pallidus; et qui sedebat super eum, nomen illi: Mors (*Apoc. VI.*) »

EPISTOLA XIII.

AD SOLOREM SUAM.

ARGUMENTUM. — Rogatus a sorore, de mundi interitu, Antichristi adventu et iudicio supremo disserit; cuius quidem iudicii diem semper ante oculos habendam esse ait.

Dulcissimæ sorori III. PETRUS peccator monachus humilem in Domino servitute.

Quod a me, soror charissima, petis notum fieri tibi, quid ante mundi creationem, etc. *Eadem est hæc epist. quæ et lib. VI. tomi hujus.*

EPISTOLA XIV.

AD SOLORES SUAS RODELINDAM ET SUFFICIAM.

ARGUMENTUM. — Rodelindam atque Sufficiam, ambas marito orbatas, ad servandam non solum corporis, sed etiam mentis, ab omni labe intactam puritatem, cogitationesque immundas omni studio evitandas hortatur. Quod ut facilius præstare possint, patientiam in tribulationibus, orationem sine intermissione, frequentem et sinceram confessionem, mansuetudinem in inimicos, et contumeliosos, misericordiam in pauperes, **296** et denique curarum sæcularium ablegationem maximo eis adjumento futuras esse testatur.

Charissimis in Christo sororibus RODELINDÆ atque SUFFICIÆ PETRUS peccator monachus intimæ germanitatis affectum.

Uberes divinæ dispensationi gratias refero, dum vos, fama discurrente, comperio et in virtutum spiritualium servare unanimitè studiis, et tamen diversis mundi subjacere pressuris. Nota siquidem est regularis illa supernæ justitiæ linea, qua invisibilis Arbiter eos in hac vita temporalis ærumnæ flagellis erudit, quibus tradere perpetuæ hæreditatis jura disponit, eosque tanquam servos duris verberibus afficit, quos jam per occultæ cautionis edictum, ut revera filios in patrimonium capessendæ propriæ possessionis adscivit. Quisquis enim dum recta agit, successibus affluit, dignum profecto est, ut ejus cor formido concutiat, ne dum meritis suis recompensari conspicit temporalia, minora fortasse, vel nulla redhibeantur æterna. At qui bona operatur et flagellis atteritur, certus jam non immerito de retribuenda sibi bona, conferta et coagitata laborum suorum mensura lætatur, quia tanto post increvisse summam crediti scœnoris invenit, quanto prius in via, nec stipendium quidem momentaneæ prosperitatis accepit. Hinc est quod per B. Jacobum dicitur: « Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis (*Jac. I.*) » Hinc et Sa-

lomon ait: « Quem diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit (*Prov. III.*) » Non igitur immerito gaudet, qui in sanctæ conversationis itinere constitutus, dum se flagellis considerat ultoribus cingi, in sortem filiorum Dei se non ambigit adoptari. Hoc tantum sollicita consideratione cavendum est, ne inter ipsa rectitudinis opera quibus debetur utique præmium, admisceamus etiam quædam prava, licet minima, quibus irrogetur saltem temporale supplicium. Unde et Petrus ait: « Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor (*I Petr. IV.*) » Quisquis ergo vel aliena cupidus appetit, vel maledicis in quempiam verbis excedit quin digne patitur, passionis suæ præmium non meretur.

Vos autem, dilectissimæ, quia soluto conjugali vinculo, vidualem continentiam profitentes, non modo ad immortalis Sponsi copulam transmigrastis, sed et incentiva omnia carnalis illecebræ mirandi fervoris instantia reprimere, imo crucifigere decrevistis, et vosmetipsas ab inferenda prorsus læsione compescite, et illatas ab aliis æquanimitè tolerate. Ut quia Redemptor et mala non fecit, et crucem pertulit, jam in vobis ejusdem summi Sponsi arrha fœderalis appareat, dum viæ ejus et vita vestra concordat. Etsi enim Agnum non valetis sequi, quocumque ierit (*Apoc. XIV.*), tanquam virgines, sufficiat eum vobis imitari per viam patientiæ, qui profecto per mortem transit in resurrectionem vitæ. Et ne diuturna fortasse molestia vobis ingerat tædium, evangelica illa Anna vestræ viduitati proponatur exemplum. Quæ nimirum, **297** Scriptura teste, septenni conjugio fruitam, jam usque ad octoginta quatuor annos in viduitate processerat (*Luc. II.*); verumtamen quæ tam prolixum, tam annosum vivendi tempus accepit, nunquid vel vacando fabulis, vel deliciose vivendo, curvatices anilis ævi molestias temperavit? Sed, continentia longævitate præmissa, protinus evangelista subjungit: « Quia non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die (*Ibid.*) » Quid, quæso, hæc mulier faceret, si adhortationes apostolicas legeret: « Orate sine intermissione (*I Thess. V.*) » præsertim si ipsum Dominum provocantem nos ad studium continuæ orationis audiret? Porro, quia antequam Evangelium discere potuisset, implevit prophetica Dominum inspiratione cognoscere, atque, ut ita fatear, evangelista facta ejus meruit præsentiam nuntiare. Sicut legitur: « Quia hæc ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus qui exspectabant redemptionem Israel (*Ibid.*) » Hanc itaque egregiam viduam quasi signaculum quoddam vobismetipsis solerter imprimite, ut veræ viduitatis mereamini præmium reportare. Illud apostolicum jugi-memoria retinentes, quo dicitur: « Quæ autem vere vidua est et desolata, speravit in Domino, et perstitit in oratione nocte ac die (*I Tim. V.*) » Illud autem quod sequitur audire non indigetis: quia per Dei gratiam sollicita provisione cavetis: « Quæ au-

tem in deliciis agit, vivens mortua est (*Ibid.*). » Plane si uxores quaelibet mortalibus viris placere summo desiderio satagunt (*I Cor. vii*), quanto vigilantius, quantoque subtilius sanctæ viduæ debent interioris hominis speciem decusando componere, ut invisibilis sponsi decoræ valeant obtutibus apparere? Nam, sicut idem ait apostolus: « Quæ in-nupta est, sollicita est quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore et spiritu; quæ autem nupta est, sollicita [est] quæ sunt mundi, quomodo placeat viro (*Ibid.*). » Sollicita est nupta, ne in aliquo displiceat viro post paululum morituro: quanto solertius studendum est viduæ placere cœlesti sponso per sæcula regnaturo? Studet nupta ut virum suum faleratæ compositionis forma demulceat: quanto magis enitendum est viduæ, ut in conspectu Dei sanctis virtutibus tanquam rutilantibus margaritis ornata nitescat? Contendit illa, ut venusti vultus appareat, ut decori ejus nullius foeditatis nævus obrepat: quanto cautius sanctæ viduæ satagendum est, ne mens ejus implacabilis odii, vel turpis concupiscentiæ squalore sordescat? Illud denique arctius mentibus vestris infigite, illud sedula meditatione versate quod dicitur, ut sit sancta corpore et spiritu. Quid enim prodest castitas corporis, quid castigatio, vel afflictio carnis, si desit puritas et munditia cordis? « Beati siquidem mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v*). » Hinc est quod animæ noxia cogitanti, sub typo Hierusalem, per Jeremiam dicitur: « Lava, inquit, a malitia cor tuum, Hierusalem, ut salva fias. Usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ (*Jer. iv*). » Novi sane, et satis superque expertus sum quia quo remotius a mundi negotiis, vel sæculari conversatione seceditis, eo molestius importuno cogitationum ingruentium strepitu laboratis præsertim **298** cum in vobis evidenter impleatur quod prophetice per mysterium dicitur: « Frater iniquus supplantavit me, et omnis amicus fraudulenter insedit in me (*Jer. ii*). »

Quapropter si inter uberes bonorum operum segetes, quas excolere non cessatis, quidam compungentium cogitationum vepres ex illa fortassis pressurarum radice nascuntur, sarculum protinus salutiferæ confessionis ac propriæ correptionis arripite, et virosū germen de rure cordis vestri radicatus extirpate. Qua de re bene per prophetam divina vox præcipit, dicens: « Novate vobis novale, et nolite serere super spinas (*Jer. iv*). » Quid autem sit quod præmisit, mox aperit cum subjungit: « Circumcidimini, inquit, Domino, et auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda, et habitatores Hierusalem. » Novale igitur novant qui cordis agrum, licet jam ante proscissum, crebris adhuc piæ confessionis vomeribus sulcant et male læta passionum carnalium germina, quia semel excisa renasci ac pullulare non desinunt, acuto semper propriæ correptionis et pœnitentiæ ligone recidunt. Si igitur novale novatur, super spinas non seritur, quia crebris confessionum atque correptionum vo-

meribus insulcati, horrentia cogitationum dumeta recidimus, ut in munda cordis planitie piæ conversationis semina conspergamus. Quod nimirum idcirco viris Juda, et habitatoribus Hierusalem specialiter exsequendum esse præcipitur, ut ii præcipue adversus internorum motuum bella configere moneantur, qui contempto mundi turbine, et in confessione veritatis sunt stabiliter fixi et visioni summæ pacis vigilantiter intenti. Quod etiam vobis aptissime congruit, quæ ad Deum, accenso mentis desiderio, medullitus æstuantes, sævientis mundi mala perfertis, quia blandientis illecebras non amastis. Et quoniam versutus artifex ad referendas inferentibus contumelias vos nequit accendere, cavendum vobis summopere est, ne vel latenter in eorum possit odium concitare; et quia longo jam tempore vobiscum dimicans, Deo pro vobis stante, in campo operis coactus est perdere, providendum est, ne in ipsa cogitationis domo per remissæ securitatis inertiam valeat obtinere ut quarum videlicet manus sunt extrinsecus mundæ per innocentiam, cor oculis Dei cruentum machinetur exhibere per iram; cum Dominus per prophetam legales ceremonias implentibus dicat: « Quis quæsit hæc de manibus vestris? manus vestræ sanguine plenæ sunt (*Isa. i*). » Quod nimirum illis dixit quorum cor malitia plenum esse providit.

Quia igitur, dilectissimæ, vita vestra tam sancta, tam honesta tamque districta esse perpenditur, ut quantum ad opera nequaquam nostræ exhortationis indiga videatur, ut tamen et nostro stylo quilibet in ædificatione vestra pateat locus, ad ipsa mentis arcana recurrimus, ubi necesse est, ut quanto quis fuerit in virtutibus eminentior, tanto sit in cavenda tentatione subtilior. Callidus enim hostis idipsum sæpe vertit in materiam pugnæ quod factum est causa victoriæ. Huc accedit quod ipse omnipotens Deus in mentibus habitat electorum. Licet enim et in castis corporibus habitare credendus sit, dicente Apostolo: « Corpus vestrum templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis a Deo (*I Cor. vi*); » menti **299** tamen specialis ejus sedes ascribitur, quæ subjecto corpori quadam regiminis auctoritate principatur. Sicut idem dicit Apostolus: « Spiritum sanctum in cordibus nostris habitare per fidem (*Ephes. iii*); » nimirum, ut sicut anima corporis membra vivificat, sic et ipsa a Deo vivificata subsistat. Si igitur in mentibus vestris dignum Deo vultis cubile construere, studiose contendite ipsas mentes omni simultatis et odiorum fomite, omni denique malitiæ labe purgare.

Regem sane quis excepturus hospitio, quid prodest si tota domus atria diversis toreumatibus instruat, si per laquearia quæque carbasina vela suspendat, si omnia certe munda et nitida oculis adventantis exhibeat, solum autem cubiculum, ubi ille requieturus ingreditur, sordidum reperiens perhorrescat? Quia ergo vos per assiduæ orationis instantiam, per quotidiana fere jejunia, per candorem

pudicitiae matronalis corpora vestra in sancta mun-
 ditia custoditis, erga cogitationes quoque districtam
 semper sollicitudinem exhibete, ut quoniam coe-
 lesti sponso thalamum in vestra mente construitis,
 nil ibi foedum esse, nihil inordinatum quod ejus
 oculos possit offendere permittatis. Lux enim vera
 tenebras odii non inhabitat, et Princeps pacis im-
 pacatae mentis hospitium non requirit. Enimvero
 non ignoratis quasdam carnaliter conversantes di-
 versas inter dentes aromatum ac pigmentorum
 species terere, ut viris suis jucundius valeant redo-
 lentis fragrantiae nitore placere. Lingua quoque
 vestra et labia a divinis laudibus nunquam sint
 otiosa; sed semper psalmos, semper orationes, ve-
 lut aromata terendo, revolvite, ut in conspectu Dei
 non immerito possitis odorem suavitatis offerre. **B**
 Illud etiam vos non latet quia puellae in domo pa-
 rentum cum puberes adolescere, cum jam nubilibus
 incrementis coeperint propinquare, scientes quia
 paterna substantia masculini sexus haeredibus per-
 maxime reservetur, capsidilia sibi quaedamque mar-
 supiorum receptacula comparant ut quaeque po-
 tuerint hinc inde corradere, his studeant cautius
 infarcire, quatenus ad nuptiales thalamos transeun-
 tes, tanto minus apud extraneos erubescere com-
 pellantur, quanto eas ex paterna domo congesta-
 rum opum ditior copia comitatur. Vos itaque, quae
 ad coelestes nuptias firmae spei gradibus festinatis,
 non parvam partem vestrae substantiae in tuto loco
 reponite, ut ad immortalem sponsum sine ulla de-
 beatis confusione transire; marsupium autem, ubi **C**
 haec tutissime reponantur, sinus est pauperum,
 sustentatio miserorum. Hoc nimirum fidele est de-
 positarium sine ullo prorsus detrimento, quod
 susceperit, redditurum. Nolite ergo sic remanenti-
 bus cuncta relinquere, ut negligatis etiam vobis-
 metipsis, paulo post hinc emigrantibus, providere;
 quod si facultas non suppetit, si egestas vos rei fa-
 miliaris angustat, qui minuta viduae divitum mune-
 ribus praetulit (*Luc. xxi*), vestra quoque munuscula,
 vel perexigua intra gazophylacium exauditionis suae
 non ingratus admittit. At si et haec, quod non cre-
 dimus, omnino defuerint, pias lacrymas, profundos
 gemitus, alta suspiria vos offerre sufficiat; ultro
 etiam quidquid sapitis, quidquid potestis, quidquid
 vivitis, quidquid est quod spiratis, in **300** ara **D**
 vestrae devotionis imponite, et sic vosmetipsas Deo,
 quod holocaustis omnibus majus est, sacrificium
 adolete. Horrete itaque colloquia saecularium, car-
 naliu devitetur aspectus, vestra denique non om-
 nibus janua pateat; donec adventus causa discatur,
 nonnullis prohibeatur accessus. Judith etiam illa
 sancta vobis vivendi sit norma, et vidualis conti-
 nentiae disciplina. De qua videlicet sacra Scriptura
 testatur his verbis: « Quia in superioribus domus
 suae fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum
 puellis suis clausa morabatur, et habens super lum-
 bos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitae

(107) Locus mutilus.

suae, praeter sabbata, et Neomenias et festa domus
 Israel (*Judith. ii*). » Considerandum plane quantis
 haec vidua fuerit digna praeconiis, quae tanto igne
 divini aestuabat amoris. Porro autem vidualis officii
 limite non contenta, ad hoc usque in sancta reli-
 gione processerat ut jam non sola, sed et cum an-
 cillis suis fieret eremita; de domo communi reclu-
 sorium fecit, et in populosa urbe amor artifex soli-
 tudinem reperit. Quantis illa mundanae prosperitatis
 dotibus affluebat, quae nimirum blande lenocinantis
 secundas sibi illicere nuptias poterant! Sicut enim
 sacra narrat historia: « Erat eleganti aspectu nimis,
 cui vir suus reliquerat divitias multas, et familiam
 copiosam, ac possessiones armentis boum et gre-
 gibus ovium plenas (*Ibid.*): » et quod his omnibus
 est longe praestantius, dicitur etiam, « quia erat in
 omnibus famosissima, quoniam timebat Deum valde,
 nec erat qui loqueretur de illa verbum malum
 (*Ibid.*). » Sed quando ista procos admitteret, dum
 puellarum quoque ejus alloquium cuiquam facile non
 pateret? quo pacto ambiret vestium cultum, cujus
 assidue terebat membra cilicium? an fortasse lau-
 tioribus epulis esset intenta, quam quotidiana ma-
 cerabat inedia? Sed ad haec fortassis objicitis quia
 facile se exercere in virtutibus poterat, quae tot
 prosperis undique successibus affluebat; at quibus
 vivere utcumque deest, virtutum vitam ducere quo-
 modo libet? Facile scilicet abstinemus oblatis, avi-
 dius plerumque solemus inhiare subductis. Fateor
 plane quia spontanea oblatio laetificat offerentem,
 coactiva necessitas tabescentem obnubilat volun-
 tatem. Sed esto quia Judith divitis causamini vobis
 copiam dehaberi; nunquid pauperulae illius Moabi-
 tidis, Ruth videlicet exsilium, calamitates, famem,
 sitim, laborum intolerabilium patientiam ignoratis
 (*Ruth i*)? Nunquid vobis pro pudicissimae viduitatis
 aliquandiu honestate servanda (107), ad tantam
 illam devenisse penuriam, ut resides spicas post
 metentium terga colligeret, et virga cadens, non
 dicam virili, sed humano destituta prorsus auxilio,
 ipsa quod collegerat, tritureret? Nimirum ex qua
 tantorum regum soboles fuerat processura, tan-
 quam vile mancipium, servilibus operibus videba-
 tur addicta. Inter tot autem pressuras atque an-
 gustias coarctata virtutes animi non deseruit, et
 inopis quidem vitae pondus, quo premebatur, aequa-
 nimiter tulit; ab intimae vero nobilitatis culmine
 ut puta digna David proava, degenerare indignum
 duxit. Socru reverentiam dignam exhibuit, ma-
 tronalem pudicitiam tenuit, defuncto viro fi-
 dem servavit, idolis deditam patriam parentes-
 que **301** deseruit, et ad cultum veri Dei sine
 ullo doctoris magisterio nobilis proselyta transivit
 (*Ruth ii*). Ecce igitur Judith prospera quibus in vita
 fulciebatur abjiciens, Ruth adversa quibus preme-
 batur amplectens; utraque scilicet mente una, licet
 diversa fortuna, uni Deo non immerito placuit. Quia
 nec adversis ista succubuit nec in prospera sumet

obliviscens sese illa dejecit. Sed illa tolerabat quibus abundabat; ista fruebatur quæ patiebatur. Utraque nimirum de mundanæ inconstantiae alternitatibus asserens, « Sicut tenebræ, inquit, ejus, ita et lumen ejus (*Psal. cxxxviii*). » Et cum una contenta sit primis, altera nuptiis sit aptata secundis, licet Ruth thalamos iteraverit, a castitatis tamen habitu non recessit, quia vidualis continentia in conjugalem pudicitiam non libidine carnalis illecebræ, sed divina potius est dispositione mutata. Quid autem de ipsa beatissima Dei Genitrice commemorem, quæ et terrenarum opum copias non possedit, et immanissimi doloris amaritudinem pertulit? Cui nimirum vere prædictum est: « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (*Luc. ii*). » Si enim omnipotens Deus hujus vitæ prospera magni penderet, nullatenus ipsam singularem ac perpetuam Virginem, ex qua incarnari dignatus est, affici doloribus permisisset. Quapropter et vos, juxta B. Petri sententiam, eadem cogitatione armamini (*I Petr. iv*), et mala mundi per patientiam vincite, quæ profecto non ignoratis omnes electos ab ipsa humani generis origine pertulisse. Unde dicit Apostolus: « Quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei (*Act. xiv*). » Enimvero non incredibile est quia si hæc vita vobis blandita mitesceret, a cœlestis desiderii cursu vos aliquatenus retardaret, et mens vestra eotenus a Deo frigeret, quo in æstu rerum temporalium requiem inveniret. Ideo igitur divina dispensatio in hujus vitæ salo procellosis hinc inde turbinibus, et quodammodo violentis ventorum furentium flatibus vos fluctuare permittit, ut mens vestra avidius ad superna desideria transeat, dum inter ima non invenit ubi delectabiliter requiescat. Agar namque prosperis fulta contra dominam tumuit; afflicta postmodum, et in solitudinibus exul oberrans, alloquium angeli læta promittentis accepit (*Gen. xvi*). Rachel donec sterilitatis infortunio laboravit, vero Deo reverentiam digni cultus exhibuit; postquam autem, edito Joseph, fecunditatis meruit donum, Laban patris furata est idolum (*Gen. xxxi*). Vos etiam si juxta votum erecta in cumulum unda prosperitatis attolleret, vel admissi cujusquam piaculi naufragium absorberet, aut certe a littore quietis intimæ mentes vestras fluxa lætitia procul abduceret.

Unde vos hortor et solerter admoneo, ne divinis beneficiis inveniamini, quod absit, ingratae, sed gubernatori vestro Deo dignas semper gratias agite, qui nimirum peccandi vobis materiam subtrahens, tanquam a noxiis vos prohibet alimentis, ut ad robur æternæ provehat incolumitatis. Flagellis vos durioribus cingit, verberibus erudit; ut margarita sua nunc limet et poliat, quæ postmodum sine tinnitu securis, et mallei, vel cujuslibet ferramenti sonitu (*III Reg. vi*), in templi cœlestis ædificio ponat. Igitur, **302** dilectissimæ, cum vobis ex hujus mundi turbinibus fremetior tempestas ingruerit, cum illata ab adversariis injuria vos contumeliosa percellit, orationis illico latibulum petite, ad fletus

et lamenta concurrite, atque ab æstu persequentium ad lacrymarum protinus refrigerium festinate, ut dum mens vestra foris non invenit ubi valeat securam quiescere, se intra se colligens, ab omni studeat mundani strepitus perturbatione sopire. Neque vos ab orationis studio fletus ariditas frangat, videlicet mox ut conamini, lacrymæ non erumpant. Jejunii namque, cui vos districtius inhæretis, hæc esse natura dignoscitur, ut cum multos propectuum fructus accumularet, interdum tamen et iras accendat et lacrymas minuatur. Et de ira quidem, quia per jejunium crescat, manifesta est Isaïæ sententia, quæ dicit: « Ecce, inquit, ad lites et contentiones jejunatis, et percutitis pugno impiæ (*Isa. lviii*). » Quod autem longo jejunio lacrymæ subtrahantur, testatur Josephus (*De bello Jud.*), qui cum vindictam quæ Hierusalem, et persecutoribus Domini a Vespasiano et Tito principibus est irrogata, narraret, inter cætera ultimum poenarum genera, hoc etiam addidit, dicens: « Sed nec planctus, inquit, ex more defunctis exhibebatur, aut luctus; quia hoc sibi totum vindicaverat fames, sed nec ariditas inedia humorem cuiquam reliquerat lacrymarum. » Unde cum visibiles lacrymas non potestis ex oculis carnis exprimere, sufficiat vobis excessus proprios intra contriti cordis arcana deffere. Ibi tenebras admissi reatus aspiciate; et quia dignum est quod patimini, ipsæ quoque sententia recti examinis judicate. Lux namque inter tenebras convalescit, et lucifer, qui in die oculos fugit, in nocte radios proprii splendoris expandit.

C Nos itaque si veram lucem in cordibus nostris oriri volumus, non nos lucem esse fingamus, sed reatus nostri tenebras veraciter agnoscamus, et tunc leve nobis videbitur omne quod patimur, quia valde gravius esse perpendimus quod meremur. Notandum autem quia sicut qui non vident, acutius audiunt, ut tanquam vivacitas sensus quæ uni membro subtrahitur ad aliud cumulatus transferatur, ita nonnulli calcata luxuria, in avaritiam acrius inardescunt, et humana concupiscentia dum a libidinis voluntate compescitur, majoribus viribus in acquirendarum opum se porrigit appetitum. In vobis autem simul frigescat amor divitiarum cum ipso desiderio nuptiarum, ut liberalitas vestra pie ferveat adjuvandis egenis, non inextinguibiliter æstuet ditandis avaris. Absit autem ut nummus viro in vestri cordis amore succedat, sed potius pro carnalibus deliciis spirituales epulæ mentes vestras delectabiliter pascant: videlicet divinorum verborum assidua meditatio, psalmus, bona cogitatio, pii operis frequentatio, exspectatio mortis, spes futuri sæculi, et cætera his similia; quibus nimirum mens salubriter pascitur, et ut revera cœlestibus epulis anima saginatur. Sed dum vestræ charitatis allocutionem longius protraho, epistolaris compendii metas excedens, ut ita loquar, brevem, non breviter scribo. Enimvero dum non urbanitati propriæ, sed vestræ potius ædificationi consulere gestio, prolixius loquens, **303** loquendi regulam non observo. Denique mihi quoque

non modice præstatis, si consummari in sanctarum virtutum perfectione contenditis. Qui enim Lazarum fidelium sororum precibus resuscitatum fuisse (*Joan. xi*) non ambigo; ipse quoque de peccatis ad innocentiam reformari per vestra merita, si juxta fidem fuerint digna, confido. Amator animarum pius et omnipotens Deus, et me vestris orationibus in rectitudinem dirigat, et vos meis adhortationibus ad altiora perducatur. Sit nomen Domini benedictum.

EPISTOLA XV.

AD QUENDAM ÆGROTUM.

ARGUMENTUM. — Cujusdam ægroti, et jamjam morituri, animam Deo commendat, ut, transacto mortalis vitæ cursu, cœlestis victoriæ palmam mereatur accipere.

Commendō te omnipotenti Deo, charissime frater N., eique te, cujus es creatura committo, ut cum humanitatis debitum morte interveniente persolveris, ad Auctorem tuum, qui te de limo formaverat (*Gen. ii*), revertaris. Egredienti itaque animæ tuæ de corpore, splendidus angelorum cœtus occurrat, iudex apostolorum te senatus absolvat, candidatorum tibi martyrum triumphator exercitus obviet, liliata te rutilantium confessorum turma circumdet, jubilantium te virginum chorus excipiat, et in beatæ quietis sinu patriarcharum te complexus astringat.

Mitis atque festinus Domini Jesu tibi conspectus appareat, qui te inter assistentes sibi jugiter interesse decernat. Ignoret omne quod horret in tenebris, quod stridet in flammis, quod cruciat in tormentis. Cedat tibi teterrimus Satanæ cum satellitibus suis; in adventum tuum te comitantibus angelis contremiscat, atque in æternæ noctis chaos immane diffugiat. « Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant a facie ejus, qui oderunt eum. Sicut deficit fumus, deficiant; sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (*Psal. lxxvii*). » Confundantur igitur, et crubescant tartaræ legiones, et ministri Satanæ iter tuum impedire non audeant. Eripiat te a pœnis Christus, qui pro te passus est; liberet te a cruciatu Christus, qui pro te crucifixus est; liberet te a morte Christus, qui pro te mori dignatus est. Constituat te Christus Filius Dei vivi intra paradisi sui semper amœna virentia (108), et inter oves suas te verus ille pastor agnoscat. Ille te ab omnibus peccatis absolvat, atque ad dexteram suam in electorum suorum te forte constituat. Redemptorem tuum facie ad faciem videas, et præsens semper assistens manifestissimam beatis oculis aspicias veritatem. Constitutus igitur inter agmina beatorum, contemplationis divinæ dulcedine potiaris in sæcula sæculorum. Amen.

*Finis tomi primi Operum B. P. Damiani, S. R. E. cardinalis, episcopi
Ostiensis, ex ordine S. Benedicti, doctoris disertissimi
ac sanctissimi.*

D. Constantinus Cajetanus, Siculus, Syracusanus, monachus Casinensis.

Et exsultabit lingua mea justitiam tuam, Deus.

(108) Forte *vireta*. Ita enim ait Virgilius lib. vi:
Devenere locos lætos et amœna vireta.

ADDITIO AD TOM. I OPERUM S. PETRI DAMIANI.

(*Annales Camaldulenses*, tom. II, Præaves, pag. 170 et 188.)

I.

*Petrus episcopus Faventinus donat S. Petro Damiano
ejusque eremo S. Barnabæ de Gamugno medietatem
plebis S. Valentini; et alia bona.*

(Anno 1060, 6 Maii.)

[Ex veteri apographo penes canonicos S. Laurentia de Florentia, n. 5.]

*Hoc est exemplum cujusdam instrumenti infra scripti
tenoris.*

In nomine Domini. Anno secundo pontificatus
Domini nostri Alexandri secundi papæ, indictione
prima, mense Maio, die sexta.

Ea quæ inter pia et venerabilia loca verbum con-

veniunt, illa potius perpetuitate mandantur, qua chartis intervenientibus scripturæ testimoniis roboratur, quatenus oblivione repulsa futuris temporibus nulla rerum incertitudo aut qualibet jurgium ambiguitas generetur. Nam et divus imperator Justinianus Augustus in centesimo octogesimo octavo capitulo primæ partis Novellæ, ita promulgavit, et talem legem dedit, ut liceat ecclesiis et aliis venerabilibus locis perpetuo inter se contractos enfiteosos (*sic*) facere; decreto scilicet ante celebrato, dum tamen ita fiat enfiteosis, ut ad privatam possessionem omnino non excludatur. Ad hujus legis licentiam excipiat magno (*sic*) Constantinopolitanam Ecclesiam quemadmodum in anterioribus con-